MEMORIALUL REVOLUŢIEI 16-22 DECEMBRIE 1989

CENTRUL NAŢIONAL DE DOCUMENTARE, CERCETARE ŞI INFORMARE PUBLICĂ DESPRE REVOLUŢIA DIN DECEMBRIE 1989

MEMORIAL 1989

Buletin ştiinţific şi de informare

2 (5) / 2009

Timişoara

Colegiul de redacţie:

Redactor responsabil: Gino Rado

Redactori: Adina Hornea Abruda, Liza Kratochwill, Simona Mocioalcă

Tehnoredactare: Gino Rado

Corectură: Adina Hornea Abruda

Consiliul consultativ: Ioana Boca – Fundaţia Academia Civică - Bucureşti, Viorel Marineasa – Universitatea de Vest din Timişoara, Stelian Mândruţ – Academia Română, filiala Cluj-Napoca, Silviu B. Moldovan – CNSAS - Bucureşti, Bogdan Murgescu – Universitatea din Bucureşti, Victor Neumann – Universitatea de Vest din Timişoara, Daniel Vighi – Universitatea de Vest din Timişoara, Smaranda Vultur – Universitatea de Vest din Timişoara

Coperta: Traian Abruda

CUPRINS

DUPĂ 20 DE ANI (Simona Mocioalcă)..... 13

MĂRTURII NEALTERATE
Piaţa Libertăţii ……..…. 19
Operaţiunea „Trandafirul” (Liza Kratochwill)..... 27
Masacrul de la Podul Decebal (II) ……..... 45

COLAJE DE CELULOID
Ziua cea mai scurtă …… 58

RESTITUIRI SIBIENE
Nicu Ceauşescu şi revoluţia (III) 63
„Credeam că e mai bine să trimitem un elicopter cu gazele, dar cineva a trimis un avion”
„Lucrurile erau, deja, ştiute”
„Este război, trageţi fără somaţie!...”
„Vom trage şi nu-i vom lăsa să-şi facă de cap... vom rade tot!”
„A băgat mâna în haină şi a tras de aproape, direct în inimă”
„«Teroriştii» aveau părul tuns scurt, echipament milităresc şi arme cu lunetă”

PORTRETE DIN REVOLUŢIE
Silviu Motohon 72

OPINII ŞI ATITUDINI
Revoluţia de la Timişoara şi Revoluţia în presă (Lucian-Vasile Szabo) 76

FEMEILE ŞI REVOLUŢIA
Odette Fan Kovacs (Liza Kratochwill) 82

„CINE-A TRAS ÎN NOI... DUPĂ 22?"
Interviu cu colonelul-magistrat Ilina Radu – prim-procuror al Parchetului Militar Timişoara... la 20 de ani de la evenimente 91

COMANDANŢII REPRESIUNII
Radu Bălan (Dumitru Tomoni) 96

REVOLUŢIA DE DUPĂ GRATII
Gabriel Brihac 109
Vasile Cercel 112

MEMORIA REZISTENŢEI
Dezvăluirile unui deţinut politic 117

VIAŢA ŞTIINŢIFICĂ
„Zilele Culturii Române la München 2009" (Adina Hornea Abruda) 124

BIBLIOTECA REVOLUŢIEI
Mariana Cernicova, *Noi suntem poporul*, Editura InterGraf, Reşiţa, Decembrie 2004, 167 p. (Cristina Tudor) 131
Costel Neacşu, *Religiozitatea Revoluţiei Române din Decembrie 1989*, Editura Reîntregirea, Alba Iulia 2007, 141 p. (Cornel Seracin) ……. 134
Nestor Rateş, *România, revoluţia încâlcită,* Editura Paralela 45, Piteşti, 1999, 224 p. (Loredana Tănasie) 141
Albumul foto *20 de ani de la Revoluţie: 1989-2009*, Asociaţia Memorialul Revoluţiei Timişoara, 2009, 199 p. (Cristina Tudor) 145

Elizabeth Spencer, *Masacrul de la Otopeni*, Editura Viitorul Românesc, Bucureşti, 1993, 100 p. (Simona Mocioalcă) 149
Antonia Rados, *Complotul Securităţii. Revoluţia trădată din România*, Editura SAECULUM I.O., Bucureşti,1999, 159 p. (Simona Mocioalcă)..155

DOCUMENTAR
Acţiunile şi ordinele date de conducătorii represiunii din Timişoara din Decembrie 1989 (Gino Rado) 161

INSTANTANEE – MEMORIAL
După 20 de ani – conferinţă-dezbatere între 10-11 decembrie 2009 171
Programul de comemorare din Decembrie 2009 al Asociaţiei Memorialul Revoluţiei 173
Apariţii editoriale la Memorialul Revoluţiei 174

COLABORATORI 177

CONTENTS

AFTER 20 YEARS (Simona Mocioalcă)..... 13

UNCHANGED TESTIMONIES
The Libertăţii Square ……..…… 19
The „Rose" Operation (Liza Kratochwill) 27
The masacre from the Decebal Bridge (II) ……...……...... 45

CELLULOID COLLAGES
The shortest day …… 58

RE-ENACTMENTS FROM SIBIU
Nicu Ceauşescu and the revolution (III) …… 63
„We thought it's better to send a helicopter with the gases, but someone sent a plane"
„Everything was already known"
„It's war time, so shoot on sight!"
„We'll shoot and we won't let them act up ... we'll wipe them off the map!"
„He put his hand in the coat and shoot, straight to the heart"
„«The terrorists» had short hair, military equipment and lunette rifles"

PORTRAITS FROM THE REVOLUTION
Silviu Motohon 72

OPINIONS AND ATTITUDES
The Revolution from Timişoara and the Revolution felt in mass-media (Lucian-Vasile Szabo) 76

WOMEN AND THE REVOLUTION
Odette Fan Kovacs (Liza Kratochwill) 82

„WHO SHOT US... AFTER THE 22ND?"
Interview with the magistrate-colonel Ilina Radu – first prosecutor of the Military Prosecutor's Office of Timişoara.... after 20 years since the events..... 91

REPRESSION COMMANDERS
Radu Bălan (Dumitru Tomoni) 96

REVOLUTION BEHIND THE BARS
Gabriel Brihac 109
Vasile Cercel 112

MEMORY OF THE RESISTANCE
Disclosures made by a political prisoner 117

SCIENTIFIC LIFE
„Romanian Culture Days in München 2009" (Adina Hornea Abruda)…. 124

THE REVOLUTION LIBRARY
Mariana Cernicova, *We are the people*, InterGraf Publishing House, Reşiţa, December 2004, 167 p. (Cristina Tudor) 131
Costel Neacşu, *Religiousness of the Romanian Revolution from December 1989*, Reîntregirea Publishing House, Alba Iulia 2007, 141 p. (Cornel Seracin) 134
Nestor Rateş, *Romania, the puzzled Revolution,* Paralela 45 Publishing House, Piteşti, 1999, 224 p. (Loredana Tănasie) 141
The photo album *20 years since the Revolution: 1989-2009*, Asociaţia Memorialul Revoluţiei Timişoara, 2009, 199 p. (Cristina Tudor) ……145

Elizabeth Spencer, *The Massacre from the Otopeni, Viitorul Românesc Publishing House*, Bucharest, 1993, 100 p. (Simona Mocioalcă) 149
Antonia Rados, *The Security division's Plot. The Romanian Revolution betrayed*, SAECULUM I.O. Publishing House, Bucharest 1999, 159 p. (Simona Mocioalcă) ……...155

DOCUMENTARY
The acts and the orders given by the repression leaders of Timişoara from December 1989 (Gino Rado) 161

SNAPSHOTS – MEMORIAL
After 20 years – a conference-debate from December 10th to December 11th 2009 ……...171
The commemoration program initiated by the „Memorialul Revoluţiei din Decembrie 1989" Association 173
Editorial issues published by the „Memorialul Revoluţiei din Decembrie 1989" Association 174

COLLABORATORS ..... ……. 177

INHALTSVERZEICHNIS

NACH 20 JAHREN (Mocioalcă Simona) 13

UNVERFÄLSCHTE BEWEISE
Freiheitsplatz ……..... 19
Operation „Die Rose" (Liza Kratochwill) 27
Das Massaker von der Decebal Brücke (II) …… 45

ZELLULOIDCOLLAGEN
Der kürzeste Tag 58

HERMANNSTÄDTER ERINNERUNGEN
Nicu Ceauşescu und die Revolution 63
„Wir dachten, es ist besser, wenn man einen Helikopter mit den Tränengasen sendet, aber jemand hat ein Flugzeug gesendet"
„Die Sachen waren schon gekannt"
„Es ist Krieg, schiesst ohne Vorwarnung!..."
„Wir werden schiessen und wir werden sie nicht lassen, es toll treiben... wir werden alles vernichten!"
„Er hat die Hand in die Jacke gesteckt und vom nahen ins Herz geschossen"
Die „Terroristen" hatten kurzgeschnittene Haare, Militärausrüstung und Zielfernrohrgewehre"

PORTRÄTS DER REVOLUTION
Silviu Motohon 72

MEINUNGEN UND HALTUNGEN
Die Revolution von Temeswar und die Revolution in der Presse
(Lucian-Vasile Szabo) 76

DIE FRAUEN UND DIE REVOLUTION
Odette Fan Kovacs (Liza Kratochwill) 82

„WER SCHOSS AUF UNS… NACH DEM 22.?"
Interview mit dem Oberst-Staatsanwalt Ilina Radu – Erster Staatsanwalt der Militärstaatsanwaltschaft Temeswar... 20 Jahre nach den Ereignissen 91

DIE FÜHRER DER REPRESSION
Radu Bălan (Dumitru Tomoni) 96

REVOLUTION HINTER GITTERN (III)
Gabriel Brihac 109
Vasile Cercel 112

GEDÄCHTNIS DES WIDERSTANDS
Die Enthüllungen eines politischen Gefangenen 117

WISSENSCHAFTLICHES LEBEN
„Die Rumänischen Kulturtage in München 2009"
(Adina Hornea Abruda) 124

BIBLIOTHEK DER REVOLUTION
Mariana Cernicova, *Wir sind das Volk* (InterGraf Verlag, Reschitz, Dezember 2004, 167 S. (Cristina Tudor) 131
Costel Neacşu, *Die Religiosität der Rumänischen Revolution vom Dezember 1989*, Reîntregirea Verlag, Alba Iulia, 2007, 141 S. (Cornel Seracin) 134
Nestor Rateş, *Rumänien – die verworrene Revolution,* Verlag Paralela 45, Piteşti, 1999, 224 S. (Loredana Tănasie) 141
Fotoalbum *20 Jahre nach der Revolution: 1989-2009,* Verband Memorial der Revolution Temeswar, 2009, 199 S. (Cristina Tudor) 145

Elizabeth Spencer, *Das Massaker von Otopeni*, Verlag Viitorul Românesc, Bukarest, 1993, 100. S. (Simona Mocioalcă) 149
Antonia Rados, *Die Verschwörung der Securitate. Rumäniens verratene Revolution*, Verlag SAECULUM I.O., Bukarest, 1999, 159 S. (Simona Mocioalcă) 155

DOKUMENTATION
Die Aktionen und die Befehle der Führer der Repression von Temeswar vom Dezember 1989 (Gino Rado) 161

AUGENBLICKE – MEMORIAL
Nach 20 Jahren – ein Konferenz-Debatte zwischen 10.-11. Dezember 2009 171
Das Gedenkfeierprogramm des Verbands „Memorial der Revolution vom Dezember 1989" vom Dezember 2009 173
Editionserscheinungen am Memorial der Revolution..... 174

MITARBEITER 177

După 20 de ani...

20 de ani – bilanţ şi planuri la Asociaţia Memorialul Revoluţiei

Au trecut 20 de ani de la represiunea împotriva timişorenilor ridicaţi pentru libertate, demnitate şi democraţie, 20 de ani în care poate ar fi trebuit să purtăm în suflet mult mai multă recunoştinţă şi pioşenie pentru cei care şi-au dat viaţa, pentru ca noi să avem o viaţă mai bună. Revoluţia Română din Decembrie 1989 a devenit, pentru cei mai mulţi, doar o filă îngălbenită dintr-o carte de istorie...

Au trecut aproape 20 de ani, timp în care Memorialul Revoluţiei a demarat o vastă activitate de păstrare şi procesare a celei mai recente istorii a României, o istorie orală pe care dorim să o promovăm şi să o facem cunoscută. Am adunat, în acest sens, documente, mărturii, fotografii, înregistrări audio şi video, am realizat câteva filme despre Revoluţie şi 12 monumente au fost ridicate din iniţiativa noastră, pentru a cinsti memoria Eroilor noştri, în locurile unde au avut loc confruntări sângeroase între demonstranţi şi cei care se opuneau schimbării regimului comunist. Aceste monumente au fost realizate de sculptorii **Victor Gaga** (*Fântâna Martirilor*, în spatele Grădinii de vară „Capitol"), **Petru Jecza** (*Pieta,* la Podul Decebal şi *Martirii,* în spatele Muzeului Banatului), Marian Zidaru (*Biserica plângătoare,* în Piaţa Küttl), Béla Szakács (*Omul ţintă,* în Piaţa 700), Paul Vasilescu (*Eroica,* în Calea Lipovei), Ştefan Călărăşanu (*Clopotul Libertăţii,* în Piaţa Traian), Ingo Glass (*Deschidere,* lângă Spitalul Judeţean), Silvia Radu (*Sfântul Gheorghe,* în Piaţa Sfântul Gheorghe), **Gheorghe Iliescu-Călineşti** (*Evoluţie,* lângă Hotelul „Continental"), **Constantin Popovici** (*Învingătorul,* pe Bd. Take Ionescu) şi Ştefan Kelemen (*Monument omagial,* în Complexul Studenţesc). Tot cu caracter omagial este Complexul Memorial din Cimitirul Eroilor, care cuprinde: Monumentul vertical cu flacăra eternă, proiectat de arh. Ionel Pop, Capela Eroilor, concepută de arh. Pompiliu Alămurean şi Mormintele simbolice, proiectate de arh. Liviu Brebe.

Memorialul deţine: săli de expoziţii, sala de conferinţe *George Şerban*, sala de colecţii de ziare *Iosif Costinaş*, Sala Monumentelor, Capela Eroilor la parter, precum şi o bibliotecă dotată cu cărţi despre Revoluţie şi comunism.

Pe lângă expoziţiile legate de Revoluţia Română, Memorialul a găzduit şi alt gen de expoziţii, printre care amintim: Expoziţia de pictură a artistei timişorene Sanda Lăzărescu în aprilie 2001; Expoziţia de fotografie

a fotografului profesionist Sandu Ghinea, tot în anul 2001, în luna mai; Expoziţia de pictură a artistei timişorene Ecaterina Neagu, vernisată în septembrie 2002; Expoziţia itinerantă de fotografie, cu ocazia împlinirii a 13 ani de la deschiderea graniţelor dintre Austria şi Ungaria – decembrie 2002; Expoziţia de fotografii cu activitatea sindicatului polonez *Solidaritatea*, organizată de Institutul Cultural Polonez din Bucureşti şi Fundaţia „A Treia Europă" din Timişoara, în decembrie 2002; Expoziţia de pictură organizată de Palatul Copiilor din Timişoara în ianuarie 2003; Expoziţia de fotografii *Astăzi, Iosif Costinaş...* din februarie 2003; Expoziţia masteranzilor de la Facultatea de Arte, Expoziţia CNSAS-ului – 2003; Expoziţia *Strigăt de libertate,* pe tema primei revolte anticomuniste din Germania din 17 iunie 1953.

Venind în sprijinul tinerilor creatori, Memorialul Revoluţiei a fost gazda mai multor ediţii ale *Student Fest-ului* timişorean, între anii 2001-2003, apoi a Salonului de Artă pentru liceeni fără profil artistic, ed. a II-a, şi a Expoziţiei *Mama şi copilul,* de la Casa Copiilor din Freidorf. Tot la Memorial au avut loc o serie de întâlniri ale unor studenţi din diverse organizaţii culturale.

De-a lungul anilor, au fost organizate numeroase lansări de carte, atât pe tematica Revoluţiei, cât şi legate de alte teme de interes din istoria recentă românească.

MEMORIALUL REVOLUŢIEI
Centrul Naţional de Documentare, Cercetare şi Informare Publică despre Revoluţia din Decembrie 1989

Întrebări cu şi fără răspuns

Decembrie 1989

Decembrie, 2001

Prima noastră apariţie editorială a fost în anul 2001, cu volumul *Întrebări cu şi fără răspuns,* îngrijit de regretatul jurnalist Iosif Costinaş, continuând cu *Procesul de la Timişoara,* vol. I-VIII, seria celor 5 buletine ştiinţifice şi de informare; *Lugoj 1989-2009, Adevăr pentru istorie;* albumul foto *20 de ani de la Revoluţie: 1989-2009,* conceput în română, engleză şi germană; catalogul cu desene realizate de copii despre Revoluţia din 1989; broşurile cu prezentarea monumentelor Eroilor-Martiri; hărţile cu monumentele; albumul *Atunci ne-am mântuit de frică*.

Prima noastră expoziţie de fotografii a fost vernisată la sediul nostru de pe Strada Emanoil Ungureanu, în octombrie 1998. De-a lungul anilor, am refăcut expoziţia şi am prezentat-o atât vizitatorilor noştri, cât şi timişorenilor, expunând-o la Muzeul Banatului în 17 februarie 2006 şi la Penitenciarul Timişoara în 2004.

Expoziţia itinerantă de fotografii a fost vernisată nu numai în ţară: la Teatrul Naţional din Târgu Mureş (2003), la Bucureşti, la Muzeul Naţional de Istorie (17 decembrie 2004) şi la Teatrul Naţional I. L. Caragiale (17-31 octombrie 2006), la Braşov, Arad (31 martie 2006), la Jimbolia (30 octombrie 2005), la Lugoj (2005), la Oradea, la Cluj (Biblioteca Universitară), dar şi în străinătate: Jena, Teistungen şi Gera (2004), la Mannheim (2005) şi Erfurt – în sediul Parlamentului Turingiei (2005-2006), iar în 2009 la Viena şi Berlin. Am mai fost invitaţi cu proiecţii de filme în Serbia, la Vârşeţ, şi în Ungaria, la Sopron, Debrecen, Hódmezővásárhely, la Budapesta, la Casa Terorii, precum şi în Olanda, iar în momentul de faţă ne pregătim să expunem la Hamburg şi Praga.

Pe lângă impresionanta arhivă de filme, avem şi filmele proprii, realizate de Gabriel Burza – regizor şi Olivian Dulea – scenarist, astfel încât titlurile *Noi nu murim!* (2002), *In Memoriam* (2003) şi *Spirit de neuitare* (2007) sunt nelipsite de la proiecţiile noastre.

Dintre personalităţile care ne-au trecut pragul amintim: Majestatea Sa Regele Mihai I al României (1999); Înaltpreasfinţitul Leo, Mitropolit de Helsinki; ambasadorul S.U.A James Rosapepe (1999); ambasadorul Franţei, Philippe Etienne; ambasadorul Olandei, Pieter Jan Wolthers; Ion Iliescu; Emil Constantinescu; Petre Roman; Adrian Cioroianu; Crin Antonescu; Mugur Isărescu; Monica Macovei; Andrei Marga; generalul Dan Voinea; Nicolae Robu; academicianul Alexandru Zub; Andrei Pippidi; Ana Blandiana; Romulus Rusan; Marius Oprea; Anneli Ute Gabanyi; Lavinia Betea; Emil Şimăndan; Mariana Nicolescu; Alexandru Arşinel; Ion Caramitru; Sergiu

Nicolaescu; Ioan Holender, directorul Operei de Stat din Viena şi cetăţean de onoare al Timişoarei; Sorin Petrescu; Ciprian Radovan; Mirko Atanacković, de asemenea, Cetăţean de onoare al Timişoarei.

Câţiva ani a activat, în cadrul Asociaţiei Memorialul Revoluţiei, Corala *Memorial,* câştigând numeroase premii şi marcând momentele noastre aniversare. De asemenea, în fiecare an, în luna Decembrie, am avut acţiuni comemorative, printre care: simpozioane, pelerinaje la Monumentele Revoluţiei din Timişoara – în 18 decembrie şi în Bucureşti – în 19 decembrie, pe urmele Cenuşii Martirilor noştri arşi la Crematoriul „Cenuşa" din Bucureşti.

Deşi ne confruntăm cu numeroase piedici şi probleme, dezideratele noastre se împlinesc pas cu pas. Pentru un viitor nu prea îndepărtat ne propunem ridicarea, între troiţa şi gura de canal de la Popeşti-Leordeni, unde a fost aruncată cenuşa Martirilor noştri, a unei biserici ecumenice de lemn, un loc de rugăciune, unde, periodic, se va putea organiza o slujbă comemorativă, un parastas, precum şi rugăciuni în memoria Eroilor, care, deşi de religii diferite, au participat laolaltă la Revoluţie.

Asociaţia Memorialul Revoluţiei a propus anul acesta Primăriei municipiului Timişoara realizarea unui monument-obelisc metalic, ce ar urma să fie amplasat în sensul giratoriu din Calea Buziaşului. În proiectul monumentului-obelisc se prevede constituirea unei „Axe a Memoriei", formată din obeliscul metalic propriu-zis, de 25 de m înălţime, şi dintr-un zid comemorativ pe axa Calea Buziaşului – Fabrica „Banatul", lângă staţia de tramvai „Banatul". Proiectul este conceput de arhitectul Mihai Donici, profesor la Facultatea de Arhitectură din cadrul Universităţii „Politehnica" din Timişoara.

Dar activitatea Memorialului nu se opreşte aici. Ne propunem foarte multe şi pentru viitor, dorind să putem aduce cât mai aproape de toţi cei interesaţi istoria noastră recentă.

Simona **Mocioalcă**

Buletinul ştiinţific şi de informare *Memorial 1989*

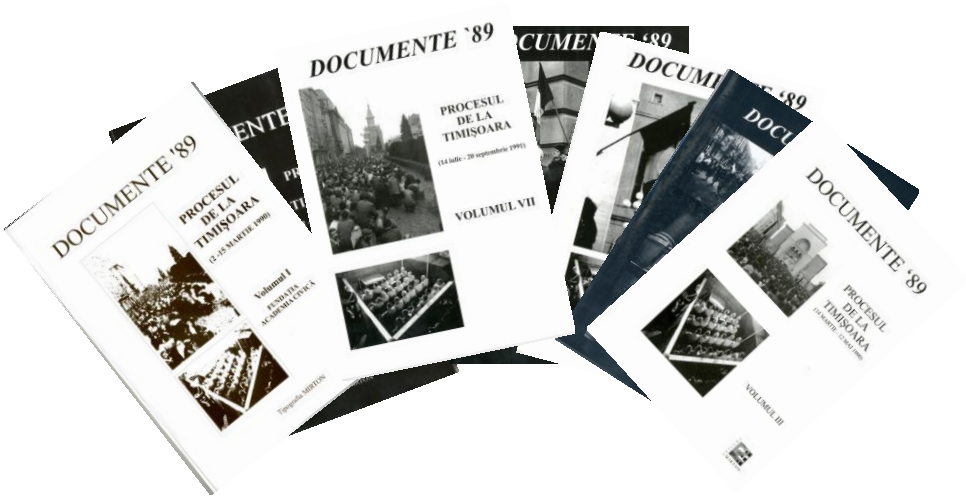

Procesul de la Timişoara

Pliante de prezentare

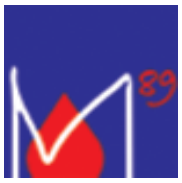

MĂRTURII NEALTERATE

Piaţa Libertăţii – sute de voci într-un strigăt

Duminică, 17 Decembrie. Zi în care clopotele au încetat să mai bată. Timişorenii fără astâmpăr nu pot renunţa la ceea ce au început vineri, 15 Decembrie, în Piaţa Maria. Continuă protestele şi în zona central-istorică a oraşului, chiar în faţa Garnizoanei militare. Mulţi copii, tineri, femei, bărbaţi, cupluri. 29 dintre aceştia aveau să fie ucişi sau răniţi în decurs de câteva ore, fiind printre primele victime ale Hotărârii Comitetului Politic Executiv C.C. al P.C.R. condus de Nicolae Ceauşescu, de a se trage în demonstranţi, cu scopul de a reprima poporul român pentru atitudinea sa antidictatorială.*

Piaţa Libertăţii a fost una dintre cele mai sângeroase locaţii ale Revoluţiei din Decembrie 1989 de la Timişoara. Printre primii atinşi de glonţ, aici, se numără şi Traian Orban, preşedintele Asociaţiei Memorialul Revoluţiei din Timişoara. De profesie medic veterinar, nu a ezitat, nici înainte de 1989, să-şi spună părerea în faţa mai-marilor. A avut întotdeauna de furcă cu colegii din circumscripţiile în care era detaşat sau cu cei din conducere, după cum relatează.

Traian Orban: - În Ardeal, lângă Ocna Mureş, am stat cinci ani; după aceea am venit la Asociaţia intercooperatistă de creştere a porcilor de la Banloc, ca medic epizootolog. Acolo au fost probleme cu nişte furturi, era o mafie locală. Furau carne, furau porci, din hrana animalelor, a purceilor. Or, cu animale insuficient alimentate, nici rezultatele de producţie nu erau pe măsură. Tot ei, cei care, prin spate, agreau asemenea activităţi, criticau pe faţă producţia proastă.

L.K.: - Fără a pune sare pe rană sau punctul pe i, pentru că, de fapt, era un fenomen „luatul”... de la locul de muncă, pentru supravieţuire.

T.O.: - Era un fenomen pe care-l agreau în măsura în care ei, respectivii activişti, puteau beneficia discret de carne de porc, de diferite avantaje. Deci

---

* Fragment din Rechizitoriul Procuraturii Militare Timişoara, Fond documentar AMR

era, de fapt, un efect al economiei dezastruoase de-atunci. Activiştii de partid, deşi ei aveau magazine de desfacere, comerciale, în care ei se aprovizionau la nişte preţuri mult mai mici, mâncau la cantinele respective cu preţuri mult mai mici, în timp ce noi, care ne desfăşuram activităţile în agricultură sau restul poporului, din alte domenii, era obligat să cumpere la preţurile existente. De exemplu, la Banloc, am sesizat că se fură şi m-am dus la primar. Şi m-am dus la activistul de partid... Eram responsabil de esenţă. Era reproducţia animalelor. Cu animale flămânde nu se putea face producţie. Nici reproducţie… Erau localnici, într-o trupă cu... şoferul, cu cei de la Circumscripţia veterinară, care sustrăgeau, cocoloşeau lucrurile... Dacă aveau ceva avantaje, acordau... adică, ***preferau să nu se amestece şi continua acest proces în care ei erau profitori***... M-am dus şi la directorul general al Agriculturii pe judeţul Timiş, era directorul Gheorghiu, era un agronom foarte comod, dar foarte căpos, şi i-am spus că, din cauza lipsei de alimente, de apă, pentru că îngheţau conductele la câteva grajduri de lângă gară, unde nu erau nici ferestre, nici uşi, apa a îngheţat, curgea, şi am sesizat că animalele, scroafele s-au degradat biologic. Adică au slăbit în atâta măsură de foame şi de sete, că toată instalaţia de apă era îngheţată, încât nu mai erau bune de nimic. M-am dus la director şi i-am spus. Şi atunci, respectivul l-o chemat pe responsabilul cu furajele pe judeţul Timiş, îl chema Raicu, inginerul Raicu, şi a strigat la el: „Măi, Raicule, ce-i cu scroafele astea de la Banloc?! Orban zice că sunt degradate biologic.” „Nu se poate! Tovarăşe director general, scroafele de la Complexul de porci de la Banloc, 25000, sunt scroafe aduse de la *Comtim*, de bună calitate, frumoase, un lot de reproducţie, de elită, şi nu se poate, că-s de doi ani acolo.” Scroafele, de fapt, în decurs de câteva luni, se pot degrada. Un animal nehrănit sistematic... Aşa. Şi „Auzi, măi Orbane, scroafele, după cum spune tovarăşul Raicu, nu sunt degradate biologic. Degradat biologic eşti dumneata!”. Şi am fost mutat. Deşi am sesizat acest lucru, m-au mutat în capătul judeţului, la Panova…

Aşadar, dacă mârşăviile unui sistem ipocrit şi paranoic, care pleda pentru „egalitate şi fraternitate socială”, au fost, cumva, dejucate, acest lucru l-a costat scump pe reclamant. Nu atât lipsurile l-au determinat pe interlocutor să protesteze, căci viaţa, ca medic veterinar, la ţară, oferea, totuşi, beneficii pentru un mod de viaţă sănătos, chiar şi-n timpul regimului Ceauşescu. Sistemul insuportabil a fost principalul motiv care l-a determinat pe Traian Orban să se alăture timişorenilor din stradă.

T.O.: - Şi am ajuns, în jurul orei 13 şi ceva, în centrul oraşului, m-a lăsat în apropierea Hotelului „Continental”, puţin mai departe, înspre Podul Michelangelo, dar în apropiere, şi am auzit huiduieli şi strigăte.. Am ajuns în zona Băncii Naţionale. Acolo, la Hotel „Continental”, în zonă era un cordon de militari şi o mulţime de oameni în spatele lor; între Policlinică şi Banca Naţională era un cordon de militari şi soldaţi înarmaţi, miliţieni erau spre Bastion, blocau strada, şi am rămas foarte surprins, că n-am văzut niciodată oameni cu puşcă prin oraş şi scutieri cu bastoane şi ***lume multă, care striga Libertate!, huiduiau militarii care ameninţau cu puşca oamenii şi să se îndepărteze de coloană. În staţia de tramvai de la „Continental”***... pe trotuar şi până înspre partea cealaltă pe trotuar, deci pe amândouă căi ale şoselei şi pe linia de tramvai erau. Şi erau femei cu copii în braţe, câteva, am văzut bărbaţi, mulţi tineri, oameni în vârstă, de diferite vârste... Nu-i ştiam, dar erau... se vedea că erau intelectuali, probabil, o ţinută mai aşa, de om pregătit şi prin gesturi, erau... printre ei, ulterior, pe unul din ei l-am întâlnit şi în Piaţa Libertăţii, era Vasile Ciupa. A fost un domn cu pălărie, îmbrăcat într-un palton aşa, de piele, se vedea că vrea să discute cu militarii şi cu ofiţerii din spatele cordonului, dar, până la urmă, un grup de militari s-au îndreptat spre el şi l-au prins de mâini, şi l-au smuls din mulţime, şi l-au tras după cordon şi cu paturile de puşcă au dat în el. Ulterior, eu l-am cunoscut... chiar eram surprins – uite ce curajos om, că încearcă să discute civilizat!...

L.K.: - Ştiţi cine e?

T.O.: - Am aflat că era doctorul Tăut. Care, după Revoluţie, la câţiva ani, a murit. Am ajuns în dreptul Bazarului şi, de acolo, am văzut nişte grupuri de tineri care spărgeau vitrinele. Pur şi simplu spărgeau vitrinele, începând cu Bazarul, încolo, la magazinele până spre „Humanitas”. Până în Piaţa Sfântul Gheorghe. Şi pe o parte, şi pe alta erau oameni care spărgeau vitrine, spărgeau vitrine cu nişte bastoane, cu lanţ, cu bucăţi de fier legate de lanţ... Şi, acolo, în Piaţa Sfântul Gheorghe, aruncau cu borcane. Alţii au luat-o pe Karl Marx, o stradă mică, actuala Mercy, şi au ajuns în dreptul magazinului de chimicale, de la colţ. Acolo, tinerii au spart vitrina şi vroiau să ia nişte sticle de astea de vopsele şi de diluanţi şi de toluen, din astea pentru vopsele, care-s foarte inflamabile şi au vrut să dea foc la magazin. Şi-atunci, eu am strigat la geam la ei...

Deci am ajuns în Piaţa Libertăţii. Au fost mulţi manifestanţi, din grupul nostru, dar auzind şi văzând lumea ce se întâmplă, mulţi rămâneau pe loc şi îngroşau rândurile manifestanţilor din Piaţă. Se opreau şi, probabil, şi

incitaţi de această altercaţie... du-te vino, tancuri... au fugit cu tancul după noi şi în Piaţa Libertăţii... au călcat bazinul acela de la porumbei, de-acolo, din Piaţa Libertăţii, or trecut cu tancul pe-acolo şi-or distrus bordura, în fugă după câţiva tineri care erau acolo... Au blocat băieţii un tanc, i-au băgat nişte cabluri din astea de tracţiune, de remorcare a tancului, acolo, între şenile, între roţi, şi s-a blocat, şi unul o băgat o cârpă, un şomoiog de cârpă, în ţeava de eşapament. Şi motorul s-a oprit. Şi a fost o fericire şi o bucurie printre revoluţionari, că, fără arme, au blocat un tanc acolo! Tancul nu putea să se deplaseze, dar învârtea turela ameninţător. Şi unul dintre tineri s-a prins de turela respectivă. Şi s-a ţinut cu mâinile şi cu picioarele de turelă şi ăla învârtea turela şi ne era frică acolo... Militarii erau dispersaţi, blocau străzile laterale din piaţă... au blocat accesul spre Operă, spre Muzeu, spre C.E.C., în partea cealaltă, spre Piaţa Vasile Roaită, înapoi pe „9 Mai", şi, oarecum, aveam impresia că ne vânează cineva. Că au blocat toată piaţa şi... au început să tragă cu puşca. După patru jumate au început să tragă, şi atunci a venit o coloană dinspre Operă. Şi ăştia strigau: „Azi în Timişoara, mâine-n toată ţara!"... la strigătul ăsta ne-am simţit şi noi încurajaţi, că deja s-o rărit lumea din piaţă. Nu mai erau aşa mulţi. Mulţi s-au tras prin porţi şi, nu ştiu cum, instinctul de conservare, totuşi, nu a funcţionat. Eu nu ştiu de ce mă aflam acolo. ***Nu ştiu de ce, dar simţeam că trebuie să stăm. Şi am rămas, că au venit ăia din Piaţa Operei strigând: „Azi în Timişoara, mâine-n toată ţara!"; „Libertate!"***... şi s-a umplut, ce să zic, 500, 600, 700 de oameni. Era plină strada. Şi veneau încoace. Nu era o luptă. Ne fugăreau. Ce mai, ***eram la discreţia lor! Oricând puteau să ne ucidă***. Şi, în timp ce ăştia trăgeau cu gloanţele astea de manevră, ne-am uitat, nu cădea niciunul, nu se întâmpla nimic, nu erau răniţi, nu erau morţi, ştiam – *Băi, astea-s gloanţe de manevră!...*

Era după patru jumate, dar era, totuşi, mai întunecos, aşa... Se vedea că se întunecă. Şi ne-am dus spre strada dinspre... spre Muzeu, cealaltă stradă... pentru că dinspre Divizie auzeam noi că se trage. Şi zic: *Măi, hai să fim mai departe de ei!* Şi-am încercat să fugim prin curţile oamenilor, acolo unde este Biblioteca Judeţeană; n-am reuşit, că toate erau închise acolo şi, încercând să fugim, a venit o coloană şi dinspre Muzeu. Acolo era un ofiţer ţinut de revoluţionari şi dădeau care cum puteau în el. Cu pumnii, cu lemne, cu ce puteau, şi loveau, şi alţii or zis: „Lăsaţi, că... să nu...", nu ştiu, să-l protejeze...

L.K.: - Dar unde-l prinseseră?

T.O.: - Nu ştiu, veneau cu el încoace, şi ăla era plin de vânătăi şi de lovituri, hainele fără nasturi, descheiat. Se huiduia, se striga „Libertate!”... lumea a încercat să fugă şi, după acest moment, am auzit că se schimbă treaba, parcă erau loviturile mai puternice, şi ne-am uitat pe pereţi şi sărea tencuiala. Şi-atunci ne-am dat seama că ăştia trag cu gloanţe de război... cu muniţie adevărată. Şi am încercat să fugim, ***au ieşit nişte indivizi civili, trei civili şi trei militari, bărbaţi îmbrăcaţi în mantale şi în haine militare, dar fără bentiţe, fără epoleţi, fără însemne. Şi au început să tragă. Un bărbat de lângă mine a fost împuşcat, m-am aplecat spre el; în acelaşi moment, am auzit că a fost rănit un militar.*** A fost împuşcat un militar. Cineva striga că a fost lovit un militar. Nu din cei care au ieşit, ci din cordonul... probabil din spate, că erau şi militari în termen în cordoane, care blocau străzile laterale ale Pieţei Libertăţii, şi ***chiar am vorbit cu câţiva militari în termen, eram sigur că ei nu au muniţie, nu trag, pentru că ne-am uitat. Ne-au arătat încărcătoarele goale*** şi că sunt de dimineaţă, de la cinci, în misiune, nişte băieţi le-o luat ţigări, şi ***unul din ei, pentru că lumea i-o luat tare, o început să plângă, să-i dea lacrimile, că ei nu sunt vinovaţi, că sunt în alarmă de dimineaţă, de la cinci...***

L.K.: Dar unde aţi putut discuta...?

T.O.: - Strada spre C.E.C din Piaţa Libertăţii, din dreptul Garnizoanei, este o stradă laterală spre CEC-ul mare, spre parcul acela... şi strada spre Muzeu. Dinspre Muzeu au venit ăştia, am mai discutat cu oamenii pe-acolo, am încercat să fugim, că trăgeau, n-am reuşit, ne-am repliat în intersecţie, acolo, în stânga Garnizoanei, şi atunci au ieşit ăştia. ***După ce am auzit că o fost împuşcat un militar, am primit, şi eu, un glonţ în picior, în femur, am căzut, pur şi simplu... lângă C.E.C.-ul de acolo, dar era spre Garnizoană, strada aia spre Garnizoană, unde-i Muzeul Militar, chiar la colţ, în stânga. La colţ, intersecţia cu strada care merge spre Muzeu. Şi am văzut: erau trei civili cu pistoale şi trei bărbaţi îmbrăcaţi în mantale, cu Kalaşnikov-uri, cu arme din astea automate. Au ieşit din Garnizoană.***

L.K.: - Deci în spate?

T.O.: - Nu, noi eram spre poarta de la Garnizoană, şi ne uitam şi spre Divizie... eram cu faţa, cumva... şi ne uitam spre Divizie, dar îi vedeam pe ăştia din faţa Garnizoanei, care erau mai aproape. Şi au tras şi atunci am căzut. Asta a fost toată participarea mea la momentele respective. Aproape patru ore... M-au luat nişte tineri de mâini şi de picioare, m-au pus într-o maşină şi m-au dus cu o Dacie la Spitalul Judeţean... acolo, la Urgenţe, m-au dezbrăcat şi au găsit că eram împuşcat în picior, eram stropit şi pe faţă de

la cel care a căzut lângă mine. Din el ţâşnea sânge. Şi nu ştiau unde sunt eu împuşcat, că eram pe faţă şi pe piept cu sânge, probabil în carotidă l-o împuşcat, în gât, cumva. Şi eram plin, şi-atunci m-or luat şi-or văzut atunci că-s împuşcat numai la femur. O fractură deschisă era. Şi m-or lăsat pe coridor, pentru că erau alţii mai grav...
L.K.: - Deci aţi cunoscut acolo, în Piaţa Libertăţii, încă două persoane care au protestat alături de ceilalţi?
T.O.: - Da. E vorba de un tânăr care se ţinea de turela... de ţeava de la tunul tancului, era un tânăr a cărui faţă i-am recunoscut-o, după revoluţie, era Olaru Marian. Este membru la noi în asociaţie şi am aflat că, după acest incident, o fost şi el împuşcat în picior.

„Sunt un *golan* rănit”

Dacă Orban Traian era un om în toată firea, care a ales să iasă în stradă, Marian Olaru reprezintă generaţia tânără. Este unul dintre „huliganii” care au îndrăznit să fugă dincolo, prins la graniţă, luat la ochi de autorităţi, iar la 17 ani face acte de eroism pentru schimbarea regimului.
Olaru Marian: - Multă lume a fost, îmi aduc aminte, care nu sunt revoluţionari, foarte mulţi prieteni, dar nu le ştiu numele de familie, Coco, ştiu eu... nu sunt revoluţionari acum. Am ajuns în Piaţa Libertăţii şi tot venea un tanc pe linia de tramvai. De fapt, mai multe, dar venea cu viteză. Până când ne-am supărat noi: dar ce tancul ăsta...! Ne-am băgat în faţa lui, nu ştiu cum s-a oprit, am ajuns pe el, nu ştiu ce conjunctură s-a făcut acolo, am scos bordura, minte de copil, să băgăm noi bordură de la drum la şine, ca să dăm şinele jos. Acuma, după ani de zile, după 20 de ani, mă gândesc, că am făcut şi armata şase luni de zile, şi mă tot gândesc cum puteam să murim. L-am blocat, dar cred că şi tanchiştii ăia au fost, aşa, nişte oameni, nu ştiu... s-au făcut că nu mai pot... Un prieten de-al meu, care-i pe la Constanţa acum, şi el este revoluţionar, Marian Şleahtici, era sus, ştiu că i-a luat cascheta lu’ un tanchist şi... dar nu mai... vedeţi, când ne străduiam noi să dărâmăm tancul ăla, să-i dăm foc, să-i dăm noi acolo...
L.K.: - Şi i-aţi dat foc ?
M.O.: - Nu. N-am reuşit... şi-a plecat, după aia, tancul. N-am putut nici să-l dăm jos de pe şine. Dar a stat minute bune acolo, în Piaţa Libertăţii... O fază importantă, în Piaţa Libertăţii – după faza asta cu tancul, s-a dat foc la magazinul de consignaţie, au scos afară lucrurile şi s-au aruncat pe linia de tramvai. Iarăşi, acolo, a fost ceva important care, mai târziu, am văzut şi în

centru. Cei care au dat foc acolo, la consignaţia aia, şi au scos lucrurile nu erau dintre ai noştri. Pentru că eu am văzut oameni... deci ei nu luau parte cu noi la evenimente, adică să se implice, să se bage în faţă, la protest, dar erau pe partea astalaltă, la distrus. Deci le făcea plăcere sau mă gândesc că, chiar aveau chef să distrugă. Puţin mai încolo, spre „Bega Mică", era un cordon de militari care îi vedeam. Stăteau prezenţi acolo, dar nu au intervenit. Atunci, noi, un grup de tineri, am plecat mai departe. Au dat foc, am plecat mai departe, spre Liceul Industrial 5 – era un grup de soldaţi, care îl păzeau acolo, pe o străduţă care duce spre C.E.C. Înainte era C.E.C.-ul mare. În spate, la „Bega Mică", cum se spunea. Şi acolo am văzut primii doi soldaţi răniţi, şi am mai văzut un om rănit care, mai târziu, peste ani ne-am întâlnit, era domnul doctor Orban. Era jos, l-am văzut rănit jos şi chiar şi lumea, chiar şi o femeie, era în jur şi voia să-l ia de-acolo, dar de ce vă zic, că eu am luat pe altcineva rănit şi n-am apucat să merg acolo... Erau doi soldaţi, în cordonul ăla, când s-a tras, doi soldaţi au picat jos. Ceilalţi soldaţi au fugit încolo spre Bega. Au venit alţi soldaţi, eu eram chiar în colţ. N-am putut să mă deplasez, c-am auzit focurile... duf! duf! Şi-am rămas aşa, ţintuit, lumea a fugit, soldaţii iar s-au retras încolo, soldaţii ăialalţi doi au rămas jos. Bineînţeles, lumea, după aia, o început să vină, când n-au mai auzit gloanţe. Şi ne-am uitat acolo, am rămas, am luat atunci, au venit nişte soldaţi dinspre C.E.C., cred că un gradat de-al lor i-a trimis pe alţi doi şi pe unul... a reuşit să meargă pe picioare, dar pe ăstalalt, nu. Şi ăsta, l-o luat soldatul ăsta de braţ şi m-am dus, şi eu, să-l ajut. Şi, când am ajuns aproape de C.E.C., acolo, soldatul ăsta îmi spune: „Intră, băiatule, aici, în curtea asta, ascunde-te, că, dacă ajungi cu mine acolo, ăştia te arestează!" Şi-atunci am intrat, acolo este o intrare care duce, clădirea aia are mai multe intrări şi ieşiri. Deci spre străduţa aia... Atunci l-am văzut şi pe domnul doctor Orban, era împuşcat în picioare, undeva, dar îl vedeam acolo şi ştiu că s-au apropiat de el nişte femei, lumea, că lumea a fugit, când a auzit gloanţe, lumea a fugit, dar eu am rămas pironit acolo, în colţul străzii, n-am putut să fug. Sperietura aia... După aia, de acolo, m-am îndreptat spre centru. Tot aşa, era mult tineret. Adică ne cunoşteam mulţi dintre noi. Eram mulţi tineri care erau din Maria, erau din Şagului, Giroculi şi ne cunoşteam, din Aradului... vedeam ce se întâmplă, am început să strigăm noi, acolo, „Vrem pâine! Vrem aşa...!"... am ajuns până pe trepte la Catedrală, atunci cineva zicea: „Haideţi să mergem!"... nu ştiu ce-a fost aia... „Haideţi să mergem spre frontieră!" Că, dacă mergem spre frontieră... nu ştiu cine a spus, nu pot să zic că era tânăr, că era bătrân... „Să mergem spre frontieră, că suntem mulţi, rupem

frontiera şi ajungem dincolo!...” 15,00, 16,00, cam aşa era ceasul, dar am ajuns la magazinul ăla de blănuri, era un magazin foarte mare, acolo, de blănuri scumpe. În centru. Şi era o parfumerie, iarăşi, pe colţ. Acuma este o farmacie acolo. Au dat foc acolo. Dar am văzut că nu erau dintre noi. Nu erau tineri, eu l-am văzut cu ochii mei, dar nu m-am apropiat. O venit maşina de pompieri să-l stingem, că s-a dat foc la parfumerie, focul ajungea la ţevile de gaz, deasupra, la bloc, oamenii strigau: „Vedeţi că luăm foc! E gazul aici!”... tuburile de parfumuri puşcau acolo. Şi noi ne-am pus ca să stingem magazinul de parfumerie şi de blănuri. Şi cei care au dat foc acolo şi furau parcă erau antrenaţi să facă lucrul ăsta. Erau antrenaţi. Oameni îmbrăcaţi în geci de piele, femei bine aranjate, cochete... Numa’ am stat un pic acolo, între Cinema „Capitol” şi Primăria Timişoara. Acolo erau jandarmii, acolo s-a cântat prima oară „Deşteaptă-te, române!”, deci prima oară, care n-am mai auzit-o, deci melodia aia n-am mai auzit-o până atunci. Acolo s-a cântat prima oară şi am auzit pentru prima oară scandându-se „Jos Ceauşescu!”, „Jos tiranul!”.

Olaru Marian şi-a continuat marşul de protest alături de coloana uriaşă de oameni şi, peste doar două-trei ore, avea să fie rănit în picior, alături de alţi tineri din generaţia lui. „Deci adevărata revoluţie s-a întâmplat la Timişoara. Oamenii chiar au ieşit pe stradă însufleţiţi. Eram în stradă, apoi în cârje şi stăteam nopţile şi scriam: *Golan rănit!* Dar aş mai ieşi oricând, pentru că mă gândesc la viitorul copilului meu. Am un copil şi vreau să fie liber!”

A consemnat Liza **Kratochwill**

OPERAŢIUNEA „TRANDAFIRUL" - VAMĂ
Incendiul misterios de la C.A.P.-ul din Utvin

I s-a zis, la început, Operaţiunea „Trandafirul". Dincolo de delicateţea acestei denumiri, se ascunde una dintre cele mai macabre atrocităţi din istoria omenirii.

Dr. Marius Nicolcioiu: Între sacii cu haine, deci care s-au recuperat, s-au găsit vreo trei saci ce conţineau efecte militare. Or, militari împuşcaţi în spital n-au apărut decât după 22 sau 23[1].

O posibilă explicaţie în legătură cu prezenţa unor efecte străine de cele ale cadavrelor din Spitalul Judeţean o poate da un bizar incendiu petrecut în aceeaşi controversată noapte de 18 Decembrie la una dintre periferiile Timişoarei.

Conform unui raport telefonic înregistrat de Compania I de Pompieri Timişoara, în ziua de 18 decembrie, ora 20.30, este sesizat un incendiu pe Str. Ioan Slavici, la Platforma Freidorf (C.A.P., I.J.V.N.R.). Echipa de intervenţie se deplasează sub comanda cpt. Ciubotaru Alexandru şi constată că erau incendiate patru şire de paie cu posibilităţi de propagare la celelalte şire şi la adăposturile de animale din cadrul sectorului zootehnic. Tot potrivit radiogramei de incendiu, se intervine cu patru ţevi de apă pentru stingerea incendiului. Acesta a fost lichidat la ora 3.40, iar la 3.50 dimineaţa pompierii s-au retras. Între timp, la locul faptei au apărut: trei civili înarmaţi cu pistoale-mitralieră, un camion de militari de la grăniceri, un ARO alb, cu un civil, respectiv o Dacie neagră, cu primarul Moţ. Martori la eveniment au fost cei care au intervenit: Ciubotaru Alexandru – căpitan la Compania I de pompieri; lt. major Antal Zoltan; plut. Călin Mihai – subofiţer-şef pe autospeciale P.S.I.; serg.-maj. Gîrbea Cristian; Arazan Tiberiu – şef de fermă la C.A.P. Utvin – Ferma Zootehnică Freidorf; Balint Gheorghe – buldozerist la Fabrica de zahăr; Popa Georgeta – angajată în funcţia de cantaragiu la C.A.P. Freidorf (care

[1] Fragment din interviul realizat cu dr. Marius Nicolcioiu, care a condus Comisia de anchetă a evenimentelor petrecute în Spitalul Judeţean. Fond documentar video AMR.

locuia pe Ioan Slavici) şi paznicii: Costea Tamaş, Iova Iosif şi Moldovan Tănase. Cei care au sesizat au fost chiar paznicii, care susţin că au observat, în jurul orelor 20.00, că ardea depozitul de furaje, respectiv cele 5 şire de paie, concomitent, dinspre câmp spre şosea şi, când s-au apropiat, au auzit împuşcături din aceeaşi direcţie. Iosif Iova menţionează în declaraţia sa scrisă că locul de pază se afla la 200 de metri peste carosabilul Străzii Ioan Slavici faţă de locul incendiului şi, când a revenit a doua zi la lucru, au aflat că a fost trimis un buldozerist, deşi inginerul şi conducerea unităţii nu ştiau. Şi ceilalţi angajaţi-martori au observat buldozerul. Cel care mânuia acest utilaj, Balint Gheorghe, declară în scris că a primit ordin de împrăştiere a cenuşii în 18 decembrie, la ora 24, când a fost sunat şi chemat în biroul directorului Fabricii de zahăr, Botezatu Nicolae, unde se mai aflau doi lucrători de Miliţie, dintre care pe unul l-a recunoscut ca fiind cpt. Deheleanu, fratele şefului Miliţiei Judeţene.

Declaraţiile angajaţilor arată că pompierii şi militarii nu s-au grăbit să stingă flama. Mărturiile sunt, totuşi, pe alocuri, contradictorii.[2]

Ing. Mircea Lupeş (1989, preşedinte C.A.P. Freidorf): - După-masă, spre seară, a început o ploaie torenţială de vară, cu toate că ne aflam în perioada de iarnă**.** După această ploaie, luni seara, spre ora şapte, şapte jumate, am fost anunţat că la Freidorf au luat foc şirele de paie. Când am ajuns aici, la linia de tramvai, să trecem cu încă cinci oameni ca să vedem de unde au luat foc şirele de paie, să ne îndreptăm spre curtea de furaje, la un moment dat, s-a tras din câmp o rafală de puşcă automată. Văzând aceasta, ne-am întors şi-atunci am început să dăm telefoane. La vreo 20 de minute au apărut şi două maşini de pompieri care, şi dânşii, s-au oprit, aici, pe marginea drumului. Pe la ora unşpe, direcţia vântului s-a schimbat, iar fumul venea către un grajd de cai. Pompierii n-au intervenit, pentru că ei erau alertaţi şi ţineau legătura prin radio, pentru că au fost informaţi că va fi atacată Calea Buziaşului, după cum ne-au spus ofiţerii de la Pompieri, că va fi atacată Calea Buziaşului şi că la şirele de paie chiar nu prea ar avea ce să facă, că nu suntem oameni destui ca să desfacem şirele la o anumită distanţă, ca să le putem izola de foc şi nu au... n-au acţionat până dimineaţa. Au ars aproape toate şirele. Noi, dimineaţa, am fost la staţie, pentru a comunica situaţia

[2] Dosarul conţine o copie după procesul-verbal întocmit de Procuratura Militară Timişoara, alături de declaraţii de martor şi probe găsite la faţa locului, resp. materiale recuperate: fragmente de os, meşă (perucă), tub cu substanţă inflamabilă, resturi textile etc., precum şi rezultatele analizelor de laborator şi concluziile anchetei. Fond Documentar AMR.

operativă a lucrărilor care s-au executat şi, la un moment dat, vine şeful de fermă şi mă anunţă că în curtea de furaje este un buldozer cu o lamă, care adună cenuşa care a mai rămas şi o face toată grămadă. El m-a întrebat dacă eu am dat dispoziţie să vină acel buldozer, zic: „Eu nu ştiu nimica, iar când se termină staţia, mergem şi vedem!”

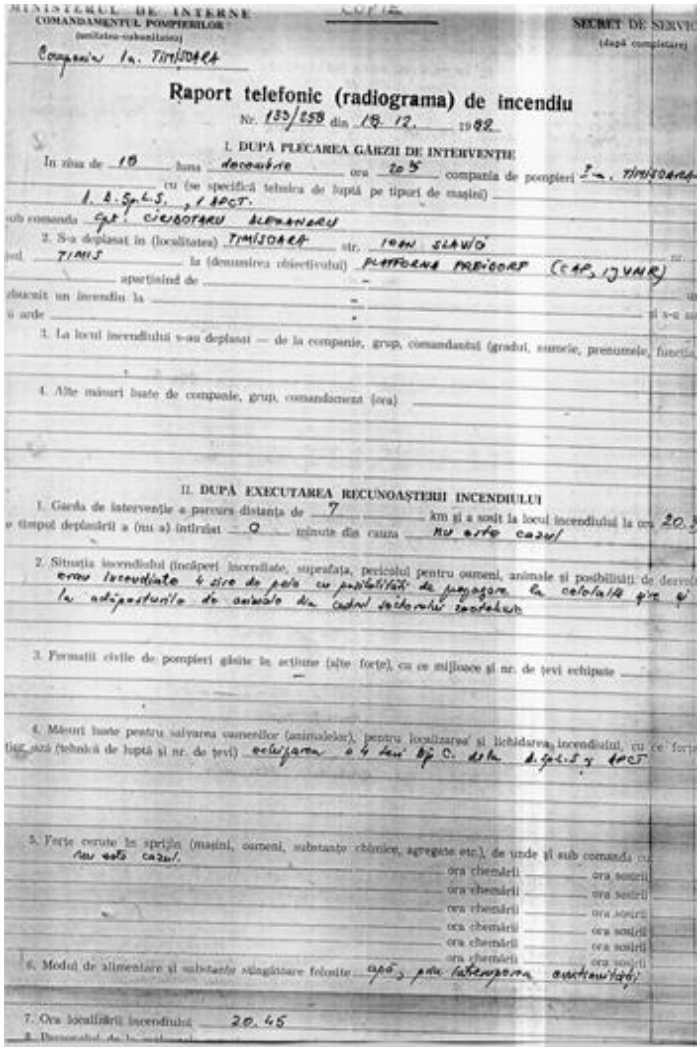

MINISTERUL DE INTERNE
COMANDAMENTUL POMPIERILOR
(unitatea-cabonitatea)

SECRET DE SERVICIU
(după completare)

Compania 1a. TIMIŞOARA

Raport telefonic (radiograma) de incendiu

Nr. 133/258 din 18.12. 1982

I. DUPĂ PLECAREA GĂRZII DE INTERVENŢIE

În ziua de 18 luna decembrie ora 20.5 compania de pompieri 1a. TIMIŞOARA
cu (se specifică tehnica de luptă pe tipuri de maşini) 1. A.Sp.L.S. , 1 APCT.
sub comanda Cpt. CIOBOTARU ALEXANDRU

2. S-a deplasat în (localitatea) TIMIŞOARA str. IOAN SLAVICI
jud. TIMIŞ la (denumirea obiectivului) PLATFORMA PREFABRIC (CAP. IJVHR)
aparţinînd de
izbucnit un incendiu la
şi arde

3. La locul incendiului s-au deplasat — de la companie, grup, comandament (grad, nume, prenumele, funcţia

4. Alte măsuri luate de companie, grup, comandament (ora)

II. DUPĂ EXECUTAREA RECUNOAŞTERII INCENDIULUI

1. Garda de intervenţie a parcurs distanţa de 7 km şi a sosit la locul incendiului la ora 20.3
e timpul deplasării a (nu a) întîrziat — 0 minute din cauza Nu este cazul

2. Situaţia incendiului (încăperi incendiate, suprafaţa, pericolul pentru oameni, animale şi posibilităţi de dezvol
erau incendiate 4 sire de paie cu posibilitate de propagare la celelalte şire şi
la adăpostirile de animale din cadrul fermelor zootehnice

3. Formaţii civile de pompieri găsite în acţiune (alte forţe), cu ce mijloace şi nr. de ţevi echipate

4. Măsuri luate pentru salvarea oamenilor (animalelor), pentru localizarea şi lichidarea incendiului, cu ce forţe
(tehnică de luptă şi nr. de ţevi) evacuarea a 4 buc B.p. C. din A.Sp.L.S. şi APCT

5. Forţe cerute în sprijin (maşini, oameni, substanţe chimice, agregate etc.), de unde şi sub comanda cui
Nu este cazul.
ora chemării ora sosirii
ora chemării ora sosirii
ora chemării ora sosirii
ora chemării ora sosirii
ora chemării ora sosirii
ora chemării ora sosirii

6. Modul de alimentare şi substanţe stingătoare folosite apă, prin intervenţia autospecialelor

7. Ora localizării incendiului 20.45

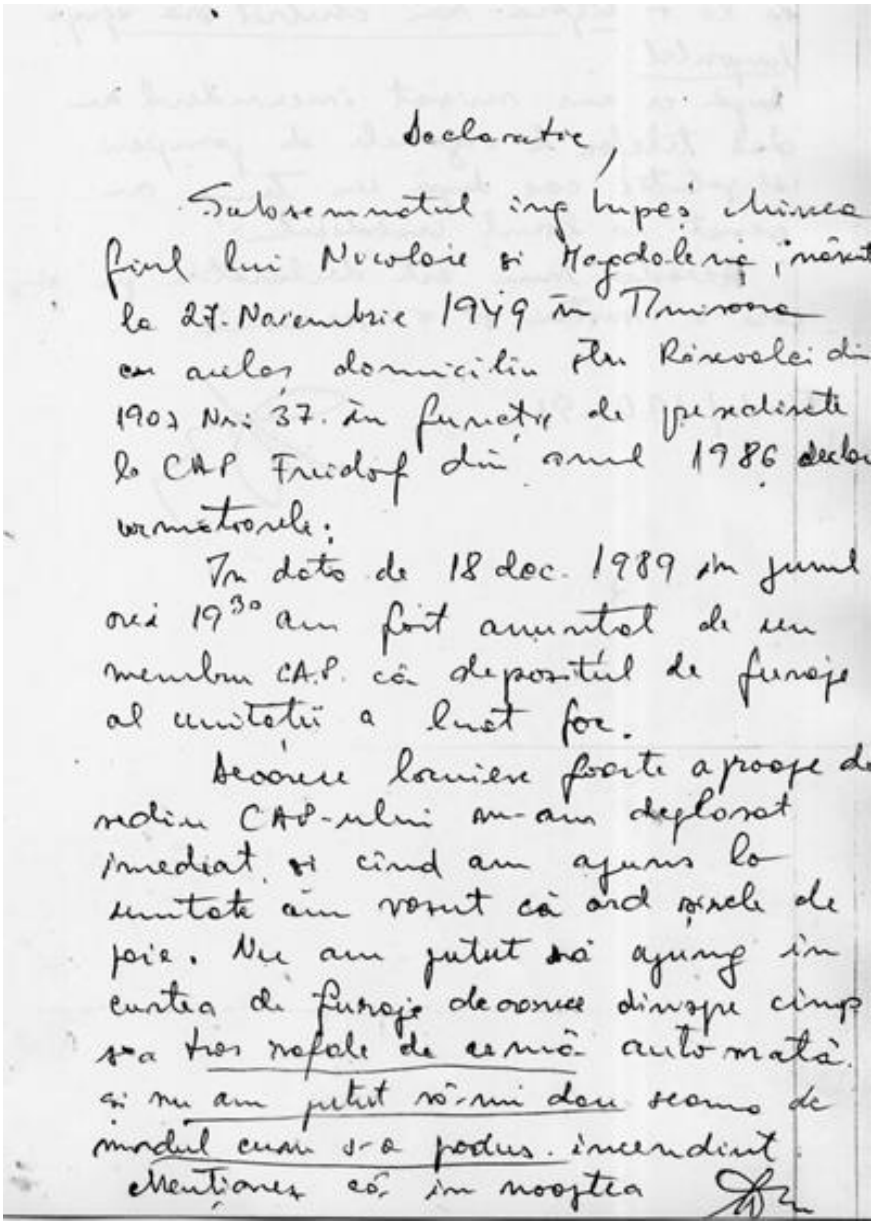

Declaratie,

Subsemnatul ing. Lupeș Mircea fiul lui Nicolae și Magdalena, născut la 27. Noiembrie 1949 în Timișoara cu actul domiciliu str. Rozelor nr. 1903 Nr. 37. în funcția de președinte la CAP Fridolf din anul 1986 declar următoarele:

În data de 18 dec. 1989 în jurul orei 19[30] am fost anunțat de un membru CAP că depozitul de furaje al unității a luat foc.

Deoarece lucrez foarte aproape de sediul CAP-ului am deplasat imediat și cînd am ajuns la unitate am văzut că ard șirele de paie. Nu am putut să ajung în curtea cu furaje deoarece dinspre cimp s-a tras rafale de armă automată. și nu am putut să-mi dau seama de modul cum s-a produs incendiul. Menționez că în noaptea

Într-adevăr, a fost un buldozer de la Fabrica de zahăr, cetăţeanul respectiv a spus că a fost trimis de către partid sau de cine a fost trimis şi el face lucrarea asta, ca să adune cenuşa într-un singur loc. După câteva zile, au apărut diverşi oameni, care au spus că sunt de la Medicină Legală, că au

venit de la Armată, au luat probe, pentru că pe sârmele care erau, în urma focului, se vedeau nişte formaţiuni de zgură, care era lipită pe aceste bucăţi de sârmă care, spuneau respectivii că s-ar părea că ar putea să fie ceva de la... ar fi fost de origine animală. Pe urmă au spus că... ne-au întrebat dacă am avut, cumva, aruncaţi viţei, în curtea de furaje, sau câini morţi. Am zis: „Dom'le, noi n-am avut aşa ceva aici[3]!"

Aşadar, nişte şire de paie au ars până n-a mai rămas nimic, deoarece teroriştii misterioşi trăgeau şi nu lăsau pompierii să-şi facă datoria. Apoi, nechemat de nimeni, apare un buldozer care netezeşte cenuşa. Aceasta ar putea fi explicaţia referitoare la prezenţa unor haine din altă parte, între sacii cu efectele victimelor. Şi nu există nicio îndoială că şi acestea ar fi fost făcute să dispară, mai apoi, dacă roata istoriei nu s-ar fi întors. Conform unui proces-verbal întocmit, la 21.01.1990, de căpitanul de justiţie Anghel Adrian, din cadrul Procuraturii Militare Timişoara, acesta, însoţit de conf. dr. Dressler Milan de la Laboratorul de Medicină Legală Timişoara şi de Popovici Gelu, şeful Laboratorului Criminalistic al Poliţiei Timiş, se deplasează, la data de 21 şi 22 ianuarie 1990, la C.A.P. Utvin – Freidorf, fiind sesizaţi de un incendiu de proporţii care ar fi fost declanşat de elemente teroriste, existând suspiciuni că ar fi fost arse cadavrele unor persoane.

„Am constatat că ferma cu mai multe grajduri şi baza furajeră e dispusă în zona vestică a municipiului Timişoara. Pe această bază furajeră au fost depuse, anterior producerii incendiului, 4 şire de paie pe direcţia Nord-Sud, iar una pe direcţia E-V, care au fost adunate cu ajutorul unui buldozer. În cenuşa de la paie au fost găsite şi resturi carbonizate, de natură necunoscută, care au fost trimise la analiză. În timpul cercetărilor, la faţa locului s-a întocmit o planşă fotografică ataşată la prezentul proces-verbal.[4]"

Biroul de Criminalistică din cadrul Poliţiei judeţului Timiş îi înaintează, la 25.01. 1990, Procuraturii Militare o adresă şi, alăturat, o planşă-foto conţinând 18 fotografii reprezentând probe de la faţa locului şi rezultatele verificărilor din perimetrul C.A.P. Freidorf din Timişoara, efectuate la 20 şi 21.01.1990, adresă semnată de col. Radu Motica – şeful Poliţiei Judeţene, şi maior Gelu Popovici – şeful Biroului Criminalistică. Conform Institutului Medico-Legal Bucureşti, prin Buletinul de analiză nr.

[3] Fragment din declaraţia ing. Mircea Lupeş, Fond documentar AMR.
[4] Ibidem.

40 (6.03.1990), rezultatul Laboratorului de Serologie îi indică Procuraturii Militare Timişoara că: „în cei doi saci de cânepă cu resturi carbonizate nu se găsesc cărbuni de origine umană şi nici resturi carbonizate de porc, bou şi cal. Reacţiile resturilor carbonizate cu serurile anti-om, anti-bou, anti-cal sunt negative." La 25.06.1990, Procuratura Militară Timişoara revine, pentru a treia oară, la adresele din 25.01 şi 2.03 1990 şi îi solicită Institutului de Medicină Legală „Mina Minovici" – Bucureşti „să efectueze expertize de specialitate, în urma cărora să se pronunţe asupra provenienţei cantităţii de zgură trimisă spre examinare, cu rugămintea de a i se comunica rezultatul de urgenţă." Prin Ordonanţa Procuraturii Militare Timişoara se pronunţă, la 26.11.1990, neînceperea urmăririi penale. Asta după ce maiorul de justiţie Anghel Adrian, procuror militar la Timişoara, examinând materialul privind incendiul care a avut loc cu ocazia revoluţiei din decembrie 1989, constată, din cercetări, că la data de 18.12.1989, în jurul orelor 20.00, „persoane neidentificate au dat foc la şirele de paie de la ferma zootehnică Freidorf, aparţinând de C.A.P. Utvin – judeţul Timiş." Incendiul a avut la bază o acţiune intenţionată, fiind aprinse simultan patru şire de paie care, prin propagare, prezentau pericol deosebit, întrucât, în imediata vecinătate, se afla staţia de îmbuteliere pentru aragaz, precum şi grajdurile. La faţa locului s-au deplasat trei maşini de intervenţie ale Companiei de Pompieri Timişoara, care au lichidat focul în dimineaţa zilei de 19.12.1989. La generarea incendiului s-au folosit substanţe inflamabile, care au grăbit arderea, mărind intensitatea şi puterea calorică. Existând temeri că în acel loc ar fi fost arse cadavrele unor persoane decedate în zilele anterioare prin împuşcare, s-au făcut investigaţii, de la locul incendiului fiind ridicate mai multe resturi carbonizate, ce au fost trimise spre examinare la Institutul Medico-Legal Bucureşti. Din adresa A.11/677 din 6 martie a acestui institut, rezultă că resturile carbonizate trimise spre analiză nu sunt de origine umană sau animală. Având în vedere situaţia şi dat fiind faptul că autorii nu au fost identificaţi, neexistând probe că aceştia ar fi militari, în baza prev. art. 228 al. 6 combinat cu art. 10 lit. „a" Cod procedură penală, precum şi ale art. 30 lit. „a", 42 şi 45 Cod procedură penală, se dispune:

- Neînceperea urmăririi penale cu privire la pretinsa incendiere a unor cadavre.

- Declinarea competenţei soluţionării cauzei privind incendiul în favoarea Procuraturii locale Timişoara, căreia i se trimite dosarul, împreună cu un exemplar din prezentul act procedural.

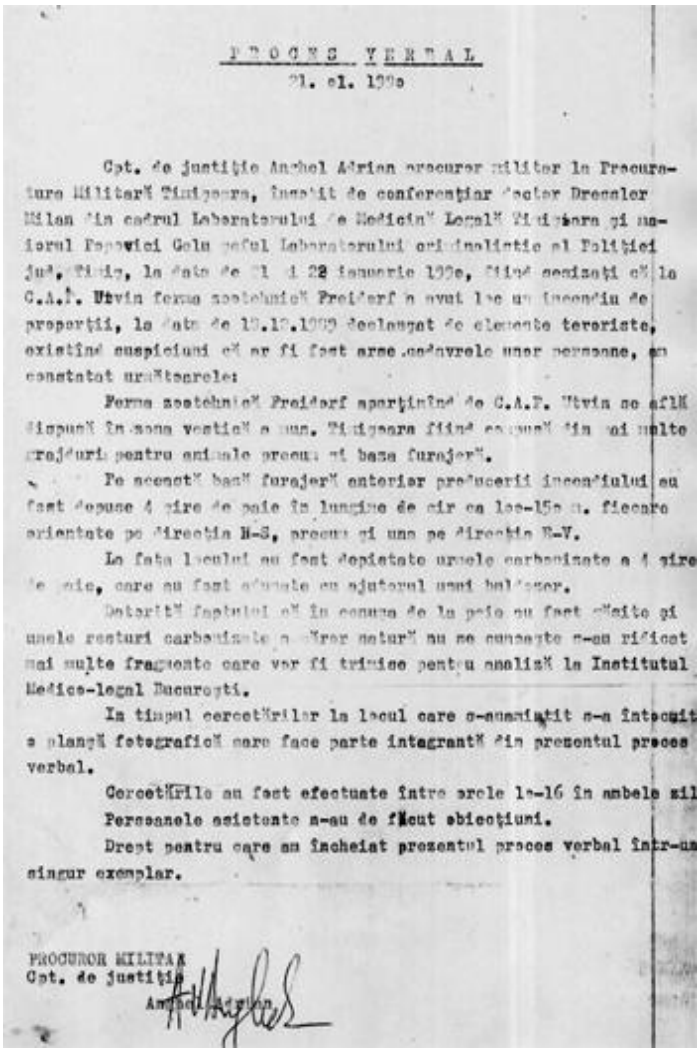

PROCES VERBAL

21. ei. 1990

Cpt. de justiţie Anghel Adrian procuror militar la Procuratura Militară Timişoara, însoţit de conferenţiar doctor Dreşcher Milan din cadrul Laboratorului de Medicină Legală Timişoara şi maiorul Popovici Gelu şeful Laboratorului criminalistic al Poliţiei judeţului Timiş, la data de 21 şi 22 ianuarie 1990, fiind sesizaţi că la C.A.P. Utvin forma zootehnică Freidorf a avut loc un incendiu de proporţii, la data de 17.12.1989 declanşat de elemente teroriste, existînd suspiciuni că ar fi fost arse cadavrele unor persoane, am constatat următoarele:

Ferma zootehnică Freidorf aparţinînd de C.A.P. Utvin se află dispusă în mijlocul vetrei a unui sat Timişoara fiind constituită din mai multe grajduri pentru animale precum şi baze furajere.

Pe acest bazin furajer exterior producerii incendiului au fost depuse 4 stive de paie în lungime de cîte cca 150 m. fiecare orientate pe direcţia N-S, precum şi una pe direcţia E-V.

La faţa locului au fost depistate urmele carbonizate a 4 stive de paie, care au fost cîntărite cu ajutorul unui balanţier.

Ostaticii fostului CAP în cursul de la paie au fost găsite şi unele resturi carbonizate a căror natură nu se cunoaşte motiv pentru care s-au ridicat mai multe fragmente care vor fi trimise pentru analiză la Institutul Medico-legal Bucureşti.

In timpul cercetărilor la locul care s-a menţionat s-a întocmit o planşă fotografică care face parte integrantă din prezentul proces verbal.

Cercetările au fost efectuate între orele 15-16 în ambele zile.

Persoanele asistente n-au de făcut obiecţiuni.

Drept pentru care am încheiat prezentul proces verbal într-un singur exemplar.

PROCUROR MILITAR
Cpt. de justiţie
Anghel Adrian

Focurile de la Freidorf au constituit un subiect exploziv, care i-a atras jurnalistului Iosif Costinaş duşmănia multor politruci şi foste cadre M.I. O enigmă încă neelucidată. Au rămas doar casetele înregistrate, ca şi agenda plină de însemnări, ce arată volumul de muncă pe care Costinaş, împreună cu studenţii lui, l-au depus pentru a descifra misterul incendiului din Freidorf. Este vorba de 20 de cadavre ce au fost arse în decembrie 1989, într-o localitate din imediata vecinătate a Timişoarei. Ce s-a petrecut, de fapt? (Lucia Hossu-Longin)

I.C.: - În noaptea, seara, de fapt, de 18 spre 19 decembrie 1989, s-a produs un incendiu acolo. Deci era vorba de cinci şire de paie mari, înalte...
Lucia Hossu-Longin: - Ale C.A.P.-ului din Freidorf ?
I.C.: - ...ale C.A.P.-ului din Freidorf. Paznicii, care se aflau la o distanţă de 150 de metri de aceste şire, au văzut o lumină orbitoare. Prima dată au crezut că e vorba de un scurt-circuit sau, mă rog, o flamă care se mai întâmplă la troliul de tramvai; pe urmă şi-au dat seama că e complet altceva, pentru că şirele au început să ardă aproape simultan. Culmea este că paiele erau ude. În noaptea de 17 spre 18, după cum, probabil, ştiţi, pe la ora patru, a început o ploaie torenţială, ca de vară. Şi, sigur, cei doi paznici au luat-o la fugă spre şire. În momentul când au ajuns pe la jumătatea distanţei, a început să se tragă în ei. Deci asta am investigat foarte serios, era vorba de armă calibru mic, deci după păcănit, şi oamenii s-au speriat, s-au trântit pe burtă, au revenit la casa unde stăteau ei, deci unde aveau, de fapt, şi mâncau şi mai dormeau acolo şi au început să dea telefoane. Au dat telefoane, l-au chemat pe şeful C.A.P.-ului, care a dat, prima dată, telefon la pompieri; după aceea, au dat telefon la miliţie, de la miliţie au primit un răspuns neaşteptat: „Lăsaţi, că ştim noi ce-i acolo!”. Între timp, au venit pompierii, au început să vină diverse maşini. La un moment dat, a venit Moţ Petru, primarul oraşului, le-a spus la pompieri să nu stingă. Sigur că era greu de intrat cu maşinile acolo, lumea care trecea... Aşa, muncitorii de la Fabrica de zahăr n-au fost lăsaţi să iasă din schimb. Acolo era Ion Deheleanu, şeful Miliţiei judeţului. Şi a durat incendiul ăsta câteva ore bune. Sigur, eu am fost şi, până la urmă, am discutat şi cu un ofiţer de pompieri care era acolo şi care mi-a zis cu mult subînţeles: „Domnule, paiele ude nu ard!” Ce s-a întâmplat? Printre altele, s-a găsit un tub lung de vreo 25-30 de centimetri şi cu un diametru de vreo 6 centimetri, pe care era scrisă o formulă chimică. Oamenii au presupus că în el a fost o substanţă, deci eu am... nişte tehnicieni de la „Solventul”, o substanţă gen napalm. Şi incendiul, aşa cum v-am spus, a durat câteva ore; a venit armata, pompierii au plecat, lumea n-a fost lăsată, şi dimineaţa Moţ a dat dispoziţie să vină un buldozerist... L-au trezit noaptea din somn pe buldozerist. Am vorbit şi cu el. A venit de la Fabrica de zahăr cu buldozerul şi i-a dat dispoziţie să facă, ca şi cum ar fi fost teren arat, deci cenuşa şi tot... să bage lama ş.a.m.d. Omul, într-adevăr, s-a conformat, a adunat cenuşa, dar, între timp, au venit nişte oameni, n-au lăsat pază, iară e ciudată treaba asta... Şi au început, încet-încet, să scormonească şi, într-adevăr, au găsit oase. Au găsit tibii, rotule. Chiar este o declaraţie a cuiva care a găsit un pantof în care mai era şi o bucată de picior. Şi nu mai spun că

în tot cartierul mirosea a carne arsă. În paralel cu şirele de paie s-a dat foc la... era un depozit de anvelope al C.A.P.-ului, la o distanţă relativ mică, şi ardea şi ăla foarte tare şi, bineînţeles, ca să... ştiu eu, mirosul ăla de cauciuc ars... , dar oamenii au simţit lucrul ăsta. Revin la cei doi care au venit să mă contacteze şi mi-au spus: „Domnule, a mirosit a carne arsă până dimineaţa.**”** Ei, s-au adunat lucrurile astea... Şi oamenii au început să facă demersuri la procuratură. În sfârşit, s-au mişcat procurorii, s-au dus acolo, au luat toate probele, deci oamenii au adunat în pungi de nylon oase, au luat toate probele, au luat şi tubul acela. Eu, fiind acolo şi reconstituind lucrurile, mi-am dat seama exact care a fost mişcarea: gardul din spatele C.A.P.-ului a fost culcat şi pe acolo presupun că au fost duse cadavrele şi în saci de nylon au fost băgate. S-au scos din şire, dintr-o şiră, mai precis, baloţii, care erau, mă rog, pătraţi, cubici, şi s-au băgat cadavrele acolo. Deci asta este concluzia mea. În rămăşiţele pe care am mai ajuns eu cu studenţii să le găsim, tot de la nişte oameni de-acolo, deci un fel de zgură era, sigur că am găsit şi nylon topit. Am dat să se analizeze această zgură, s-a făcut microanaliză electronică şi s-au găsit elemente din corpul uman: fier, potasiu, calciu, magneziu, fosfor ş.a.m.d. La relativ scurt timp de când am început noi investigaţia asta, a venit o echipă de la Tokyo, de la o televiziune centrală, cred că televiziunea lor naţională, şi m-au contactat. Le-am dat un student, s-au dus acolo, au filmat şi au primit şi ei nişte zgură de la oameni. Oamenii nu le-au dat declaraţii lor, pentru că le-a fost frică. Deci eu sunt singurul care le-a spus ce şi cum. Nu eram gata cu investigaţia. Şi au făcut şi ei analize şi m-au sunat de la Tokyo, deci translatoarea lor şi mi-a spus: „Da, domnule, şi nouă ne-a ieşit tot aşa.[5]”

Dincolo de aceste informaţii, rămase supoziţii fără probele materiale pierdute, rămân faptele: 44 de cadavre au fost luate din morga Spitalului Judeţean Timişoara, spre a fi transportate la Bucureşti. Acţiunea e botezată, inofensiv, „Trandafirul”. Lipsa unei reconstituiri obiective a făcut ca la adresa personalului medical al spitalului să se lanseze numeroase acuze privitor la ajutorul pe care cadrele medicale l-ar fi acordat miliţienilor şi securiştilor participanţi.

Dr. Marius Nicolcioiu: - Eu nu ştiu cine ar fi avut curajul să se opuie, că atuncia, dacă te opuneai, luai locul alături de ăia mulţi! Dumneavoastră ştiţi

[5] Interviu realizat de Lucia Hossu-Longin, Fond documentar video AMR.

că s-au întocmit liste nominale cu cei care au fost prezenţi în noaptea acea în spital? Nu cu cei care au fost absenţi. Nu aia i-a interesat[6]!

Pe lângă acestea, trebuie spus că toată lumea din spital ştia un lucru adevărat: morga era aglomerată, iar acţiunea a avut ca scop degajarea şi transportarea cadavrelor la I.M.L. Acestea au fost încărcate, în toiul nopţii, într-o autofrigorifică, operaţiunea desfăşurându-se la adăpostul întunericului şi sub paza trupelor de securitate. Şoferul maşinii nu a ştiut nimic, conform informaţiilor vehiculate. I-au fost înmânate cheile maşinii abia la Miliţie, unde fusese obligat să aştepte toată noaptea. Pare cel puţin ciudat că executanţii se foloseau de un civil. La fel făcuseră şi în spital, unde au insistat ca directorul instituţiei să asiste la trierea cadavrelor. În zorii zilei de 18 decembrie, izoterma condusă de un civil, care nu ştia ce transportă, pleacă spre Bucureşti, pe ruta: Sibiu – Vâlcea – Piteşti. Acesta era însoţit de un autoturism al Securităţii. În momentul în care cei de la Timişoara, plecaţi cu o izotermă şi cu o Dacie care aparţinea Miliţiei din Timişoara, ajung la Kilometrul 36 din apropierea Bucureştiului, este preluată de o altă echipă de la Direcţia Economică a Miliţiei din Bucureşti, de alţi executanţi care nu ştiau nimic ce s-a petrecut înainte. Este preluată izoterma, cu alte două maşini Dacii, şi acţiunea, de aici încolo, se numeşte „acţiunea Vama". La Bucureşti, doi ofiţeri superiori din Miliţie primesc ordin să întâmpine la Kilometrul 36 o izotermă cu, citez: „nişte colete cu ajutoare sosite din străinătate, care urmează să fie distruse la vama Antrepozite". Ajunsă la locul întâlnirii, izotermei avea să i se schimbe numerele de înmatriculare, iar macabrei acţiuni numele din „Trandafirul" în „Vama". La sosirea în capitală, şoferul este trimis la hotel, iar locul său este luat de un subofiţer. Este noaptea dinspre 18 spre 19 Decembrie. Fără a se cunoaşte ce s-a întâmplat cu izoterma în acest timp, se ştie că destinaţia a fost schimbată, şi transportul ajunge marţi, 19 Decembrie, la ora 17.00, la Crematoriul „Cenuşa", care avea un director securist. Secţia 14 Miliţie primeşte ordin să înconjoare zona şi să interzică accesul în împrejurimi. Pentru personalul crematoriului, unul dintre însoţitori, colonelul Baciu, din Inspectoratul Miliţiei, se dă drept medic şi inventează o catastrofă. În cursul nopţii, se efectuează incinerarea cadavrelor, fără nicio formalitate. Manipulanţii declară că morţii erau tineri, între 30 şi 40 de ani, majoritatea împuşcaţi, tăiaţi de baionete sau

[6] Fragment din interviu, Fond documentar AMR.

cuţite, doi cu capetele sparte, iar unii aveau mâinile sau picioarele legate. *Pentru sinistra manoperă, cei cinci muncitori primesc câte un plic cu două mii de lei şi sfatul:* „Un pas greşit, şi sunteţi lângă cei morţi!". „Înainte de a se trece la arderea cadavrelor, inculpatul colonel de Miliţie Baciu Ioan a înmânat câte 2000 lei muncitorilor: Mititelu Mihai, Bocioacă Ştefan Nicolae, Câmpeanu Grigore, Iordan Gheorghe şi Zâmboianu Gheorghe, care urmau să efectueze incinerarea, punându-i să semneze angajamente de a nu divulga secretul acelei operaţiuni[7]."

Trupurile sunt transformate în fum şi cenuşă. Fumul se răspândeşte în aer, iar cenuşa este colectată în patru tomberoane. La ora 10.00, i se raportează generalului Nuţă îndeplinirea ordinului. Tot atunci, cele patru tomberoane sunt preluate de căpitanul Dorel Nuţă cu o furgonetă. Acesta, în jurul orei 12.00, deversează cenuşa într-o gură de canal, lângă Popeşti-Leordeni.

Mihaela Ferkel, văduvă: După două, trei zile, iarăşi am mers împreună cu fratele soţului la spital, atunci am aflat. Atunci am aflat că au fost duse cadavre. Pretextul – se zice că au fost duse la Bucureşti nişte colete din străinătate[8].

Ioan Bânciu, văduv: Abia în ianuarie am primit o ştire oficială din partea Procuraturii că 40 – la început, pe urmă 44 – de cadavre au fost transportate la Bucureşti şi arse la Crematoriul „Cenuşa". Noi, timişorenii, ne căutam morţii prin gropile comune care s-au descoperit în ianuarie, în Cimitirul Eroilor, în Cimitirul Săracilor; era vorba de „trenul groazei", „trenul morţii", care s-o descoperit, un vagon cu morţi, la gara mică, se ştia că la paiele de la Freidorf s-au ars cadavre, toată Timişoara ştia, cercetări nu s-au făcut şi nu s-au mai găsit alţi morţi, decât cei care au fost identificaţi ca fiind duşi la Bucureşti şi arşi la Crematoriul „Cenuşa". Despre 19 se ştie c-au furat cadavrele de la Spitalul Judeţean, au fost duse la Popeşti-Leordeni într-o dubă frigorifică; ulterior, am aflat că au fost două dube frigorifice, deci de la Judeţean numai una plecată, alta pleca din altă zonă a Timişoarei; eu ştiu sigur că de la Podul Decebal s-au ridicat cadavre de pe caldarâm de către Armată, Armata nu le-a dus la Spitalul Judeţean, unde le-o dus, numai ei ştiu... iar ulterior, după ce am aflat adevărul despre Crematoriul „Cenuşa", mult mai târziu, despre unde s-a aruncat cenuşa, am făcut o serie de marşuri

[7] Din Rechizitoriul Procuraturii Militare Timişoara, 29 martie 1990
[8] Fragment din interviu, Fond documentar video AMR

în Bucureşti, organizate de „17 Decembrie”, unde eram vicepreşedinte şi mergeam ca să ni se spună adevărul. Acest adevăr despre „Cenuşa” l-am aflat abia în 1991, luna martie sau aprilie ’91 când am făcut un mare marş din Timişoara la Bucureşti... avem un film cu procurorul Voinea, când s-a deplasat la Popeşti-Leordeni... Era iarnă, erau gunoaie în jurul canalului, acolo i s-au pus multe întrebări, a răspuns cum a putut… se pare că ăsta e, deci acolo s-a aruncat cenuşa a 43 de cadavre... Dar noi, urmaşii, după declaraţii ulterioare, când se spune că şi la Slatina a ajuns o altă maşină cu morţi... cea de a doua, dar au plecat deodată, numai una s-a defectat şi n-a mai putut să ajungă la Bucureşti şi atunci au hotărât să se oprească în Slatina, un punct care era foarte bine organizat de către Ceauşescu...
L.K.: - Câte cadavre ar fi fost acolo?
I.B.: - Acolo se zice c-ar fi fost 38, 39 de cadavre în maşină...
L.K.: - Care figurează „dispăruţi” pe listele oficiale întocmite, ulterior, aici?
I.B.: - Nu, tocmai că...
Kratochwill: - Sau nu figurează defel, sunt dispăruţi-dispăruţi ?
Bânciu: - Nu figurează defel, pentru că mulţi aparţinători din ţară veneau la Timişoara să-şi caute morţii şi erau trimişi înapoi acasă, fără să li se dea nicio informaţie. Deci se pare că s-au inversat maşinile. Maşina care a plecat de la Penitenciar sau de undeva cu cadavre din 16 noaptea şi din 17 ziua, din cadrul Armatei, chiar, care s-au ţinut secrete, a ajuns la Popeşti-Leordeni, şi cealaltă maşină s-a împotmolit la Slatina[9].

„Mă îndeamnă morţii să rostesc adevărul!”

Iată ce îi declara vicepreşedintelui Memorialului Revoluţiei, Ioan Bânciu, la 16 ani de la evenimente, martorul ocular Soare Constantin din Slatina, el însuşi victimă a regimului comunist, încă din 1981, când a fost condamnat de Tribunalul Militar pentru greva minerilor din 19 octombrie 1981. Crunta experienţă şi-a destăinuit-o şi într-o publicaţie din Slatina.
Soare Constantin (Osica de Sus, judeţul Olt): - În ziua de 16, am plecat cu vărul meu, Soare Virgil, spre Timişoara, la Procuratura Militară, pentru a mă interesa dacă mi se pusese interdicţia de a părăsi judeţul. La orele 9.30, când am ajuns, am văzut cordoanele Miliţiei şi Armatei, care controlau toate maşinile ce intrau în Timişoara. Între orele 10.00 şi 11.00 dimineaţa, am

[9] Fragment din interviu, Fond documentar video, AMR

ajuns pe strada unde era sediul Procuraturii Militare Timişoara. Am coborât la o distanţă de 50 de metri de clădire şi am mers pe jos, pentru că vărul nu a putut parca acolo. Am fost oprit de patru bărbaţi îmbrăcaţi în haină de piele, lungă până la genunchi, care m-au legitimat şi m-au întrebat unde merg. M-au invitat să intru într-o dubă, să mă ducă ei la Procuratură. Când am intrat în maşină, am fost lovit în cap cu un obiect contondent şi mi-am pierdut cunoştinţa. Când mi-am revenit, eram într-o maşină plină cu morţi, într-o beznă totală. M-am trezit într-un zgomot asurzitor făcut de maşina care ne transporta. Norocul meu a fost că aveam capul deasupra celorlalte cadavre, iar corpul meu se afla sub celelalte corpuri neînsufleţite, în jurul meu fiind un miros îngrozitor. Făceam eforturi mari să încerc să mă mişc, să-mi eliberez mâinile, încercând să-mi dau seama ce căutam alături de acele cadavre în acea maşină. Am reuşit să ies de sub cadavre şi am mers pe burtă peste toate cadavrele ude, crezând că sunt morţi înecaţi. Am încercat să mă mişc şi am pus mâna pe un cap de mort, în timp ce mă duceam către cabina şoferului să bat, ca să mă audă cineva şi să mă scoată afară. La un moment dat, am auzit pe cineva vorbind cu altcineva: „Ce facem, că s-a rupt cardanul de la maşină! Şi avem greutate... trebuie să mergem să le ascundem undeva!... Nu putem duce cadavrele la Penitenciarul Craiova, pentru că sunt în rebeliune deţinuţii!” Din acel moment, mi-am dat seama că, de când am intrat în Timişoara, ceva nu e în regulă şi, tot atunci, mi-am amintit de Motru 1981, când tot oraşul era în stradă, dar numai cei din exterior nu ştiau nimic. Îmi veneau în minte tot felul de idei pentru a scăpa din maşină. Am tras câteva cadavre spre uşa maşinii, ca să o pot forţa să se deschidă. După o vreme îndelungată, maşina a oprit din nou. S-au auzit, iar, vocile care ziceau: „Unde trebuie să ajungem?” „Vezi că trebuie să ajungi la Spitalul Judeţean Slatina!”. Maşina a plecat, din nou, la drum. M-am tras lângă peretele din stânga maşinii şi m-am acoperit cu un cadavru. Când maşina a oprit, cineva a deschis uşile şi a zis: „Aşează şi tu pe cei de acolo, vezi să nu se ia cineva de tine!”, dar, de data asta, discutau în şoaptă. Când am auzit o voce cunoscută, mi-am dat seama că suntem la Spitalul Judeţean Slatina. Şi cineva de-afară zicându-i: „De ce întârzii atât de mult? Mişcă-te repede şi închide dracu’ uşile odată că ne văd ăştia aici!”. Iar cel din maşină a zis: „Sunt multe cadavre care blochează uşa!” Eu i-am pus mâna pe picior şi a scos un strigăt mic, iar eu, de teamă, i-am zis în şoaptă: „Gică, sunt eu, Soare de la *Intim*!” şi l-am rugat să mă salveze. Mi-a zis să stau un pic liniştit, apoi s-a întors şi mi-a spus: „Dă-te urgent jos şi du-te în stânga mult, spre gard!” Norocul meu a fost că era întuneric. Depărtându-mă, am

văzut că erau două maşini frigorifice... În 22 decembrie, dimineaţa, la 6,20 minute, am ajuns la Slatina. Pe la ora 8.00, m-a căutat Gică de la morgă, cel ce m-a salvat, zicându-mi: „Soare, numai un Dumnezeu a fost la mijloc! Era să te prindă! Te-au văzut în curte şi au întrebat cine e ăla care se plimbă şi le-am spus să te lase în pace, că este un bolnav de TBC... Erau foarte agitaţi. Maşina care te-a transportat pe tine am înţeles că se duce la Bucureşti, dar una au tractat-o cei de la Şcoala de poliţie şi acuma cred că acolo sunt cadavrele. Am venit să nu cumva să spui la cineva că te-am dat jos din maşină[10]!"...

Martorul nostru, cuprins de efervescenţa descătuşării, s-a implicat sufleteşte în ceea ce se petrecea în ţară. A plecat în 24.12.1989 la Bucureşti, a fost la Televiziune, s-a implicat în probleme organizatorice ale tineretului F.S.N. şi, prin ironia sorţii, a dat ochii cu unul dintre şoferii celor două frigorifice, care avea un dosar ce trebuia să ajungă la Ministerul de Interne. S-a încercat să-i fie cumpărată tăcerea cu o carieră de poliţist. Nu a avut astâmpăr, a preferat independenţa. Soare Constantin a aflat mai multe în timpul detenţiei."

Soare Constantin*:* „Nu am avut linişte, pentru că şoferul dispăruse. Nu mai răspundea la telefoane."

În 20 mai 1990 săvârşeşte intenţionat un delict, pentru a ajunge în puşcărie. Află că de la Carbonoase Slatina au ieşit cinci damigene cu acid sulfuric pentru morţii de la Spitalul Judeţean şi Penitenciarul Popa Şapcă din Timişoara. Mai precis, în 15 decembrie 1989, a avut loc şedinţa Consiliului Executiv al Comitetului P.C.R. din Slatina, în cadrul căreia s-ar fi decis să se trimită muncitori cu bâte la Timişoara şi s-a dat ordin să se confecţioneze bâte la I.P.S.P. Slatina, Alro Slatina, Electrocarbon Slatina, iar muncitorii au fost luaţi cu forţa de la întreprinderi şi duşi cu trenurile, de ochii lumii. Tot din Slatina au fost trimise şi trupe speciale, sub comanda căpitanului Dobrinoiu Gheorghe. Tot ceea ce a ştiut i-a destăinuit unui procuror militar care l-a interogat în Penitenciarul din Craiova. Dar susţine că au căzut de acord reciproc să nu-şi pună vieţile şi familiile în pericol. În august 1991, Soare Constantin a părăsit ţara cu destinaţia Elveţia, având în buzunar 3000 de lei de la tatăl său, bani agonisiţi din tăiat trestie şi papură. Aici, soarta i l-a scos pentru a treia oară în cale pe şoferul autofrigorificei în care a fost aruncat în 16.12.1989, la Timişoara... „În octombrie, m-am întâlnit, în oraşul Zürich, când dădeam interviul de azilant

[10] Fragment din interviu, Fond documentar AMR

politic, cu „şoferul" de la Şcoala de poliţie şi cu Mihai Lupoi, actualul senator P.R.M., cărora le-am zis: „Nu o să stau aici, mă întorc să mă lupt cu Securitatea, cu cei care au făcut masacrul!". *Soare Constantin s-a întors în ţară, are propria familie, este unul dintre liderii de sindicat de la Alro Slatina, dar „morţii îl îndeamnă să găsească vinovaţii, ca să-şi găsească şi ei liniştea".*

Că au fost mai mulţi morţi sustraşi decât cifra oficială vehiculată, adică 44, şi două autofrigorifice, nu una, susţin şi alţi martori oculari:

M.C., rănit: - În data de 18, după ce m-au operat, seara, am văzut cum i-o încărcat pe ăia arşi, la Bucureşti. Tot salonul şi toţi doctorii.

L.K.: - Ce aţi văzut?

M.C.: - Vedeam, că ne uitam pe geam. Şi erau pe culoar...

L.K.: - Dar unde aţi fost internat ?

M.C.: - La Chirurgie. La etajul III. Erau câte doi soldaţi la fiecare capăt şi la intrare, pe mijloc. La fiecare etaj.

L.K.: - Şi aţi avut vedere bună?

M.C.: - Am văzut de pe geam, că am mers în salonul de vizavi, că se vedea Morga. Ne uitam toţi bolnavii şi doctorii cum încărcau, era un tir, o durat o jumătate de oră până o dat cu spatele înapoi. Se vedea că nu era un şofer de profesie. Cred că era un amator.

L.K.: - După ce v-aţi dat seama... manipula greu?

M.C.: - Păi, a durat juma' de oră ca să dea cu spatele 50 de metri! Până la intrare. Şi, acolo, unul din bolnavi o numărat până pe la vreo 70. După aia n-o mai numărat. N-o mai putut să mai numere.

L.K.: - Cadavre?

M.C.: - Da, în cearşafuri albe...

L.K.: - Cum arătau persoanele acelea?

M.C.: - Erau militari.

L.K.: - Şi dintre medicii care se uitau alături de pacienţi, acolo, cine era?

M.C.: - Chiar actualul director, Avram.

L.K.: - Şi dânsul a văzut cum sunt sustrase?

M.C.: - Sigur! Şi el, şi asistentele, şi a mai fost un doctor, era un băiat tânăr... neamţ, nu ştiu cum îl chema, dar, oricum, se poate verifica.

L.K.: - Cât a durat operaţiunea asta de sustragere a cadavrelor?

M.C.: - Păi, a durat în jur de vreo… aproximativ două ore.[11]

[11] Fragment din interviu, Fond documentar video AMR

Şi alţi răniţi care au fost spitalizaţi în acea noapte la Judeţean confirmă cele spuse mai sus. Unii susţin că au văzut două autovehicule de transport parcate la Morgă. Alţii chiar că s-a încercat asasinarea lor în spital, de asistente deghizate:

Mureşan Dumitru, rănit în 24 decembrie 1989, internat la Spitalul Judeţean:

M.D.: - În timp ce am fost la reanimare, în perfuzie, o venit cineva noaptea şi mi-o scos perfuziile. Vă daţi seama! Cineva mi-a purtat sâmbetele. Mi-a smuls perfuziile, noroc am avut cu domnul Bărbat Vasile şi cu Marius. Ei or văzut şi era soneria acolo. Mai erau trei. Dintre care unul a murit. Şi o apăsat pe sonerie şi o venit imediat infirmiera şi o băgat alarmă în tot spitalul ...

L.K.: - Au văzut cine era?

M.D.: - Au văzut Vasile şi Marius un bărbat. Şi-atunci, ei or apăsat, că altfel eram mort în dimineaţa aia…O persoană... a zis că a fost sută la sută bărbat. Avea halat şi perucă. 100%. Că s-o văzut că-i prea solid. Pus numai perucă şi... aşa, simplu, şi a şters-o. Şi până ce or apăsat ăştia pe alarmă, nu ştiu, l-or găsit, nu l-or mai găsit, nu ştiu. După aceea, ei mi-or spus ce s-o întâmplat. Or venit asistentele şi mi-or pus înapoi perfuziile, că altfel dimineaţă eram *saluti tutti*... dus[12]!

Inculpatul Ghircoiaş Nicolae recunoaşte că la spital nu i se permitea niciunei persoane să viziteze răniţii şi să-şi caute morţii şi că a participat la scoaterea cadavrelor de la morgă: „Bănuiam că se urmărea ca prin personalul spitalului să nu se cunoască situaţia exactă a numărului victimelor decedate. După ce s-au încărcat primele cadavre, unul din ofiţerii care transportau cadavrele a venit şi i-a spus lui Corpodeanu să ia măsuri de stingere a luminii din curte, deoarece se poate vedea ce se poate face acolo…”

„În cursul nopţii de 19 spre 20 decembrie 1989, cât şi a doua zi, cele 40 de cadavre au fost incinerate în Crematoriul «Cenuşa» din Bucureşti, iar cenuşa a fost încărcată în patru tomberoane şi apoi aruncată într-o gură de canal de pe raza comunei Popeşti-Leordeni[13].”

Din Rechizitoriul Procuraturii Militare Timişoara – 5 februarie 1990.

Au dat ordinul: Elena Ceauşescu, Emil Bobu, Tudor Postelnicu.

---

[12] Fragment din interviu, Fond documentar video AMR

[13] Din Rechizitoriul Procuraturii Militare Timişoara, 5 februarie 1990, Fond documentar AMR

Au primit ordinul, au dat dispoziţii şi au organizat: generalul Macri, generalul Nuţă, generalul Mihalea.
Participanţi la Timişoara: colonelul Ion Corpodeanu – adjunct al şefului Miliţiei Timiş; colonelul Gheorghe Ghircoiaş – şeful Institutului de Criminalistică, împreună cu o echipă de 50 de ofiţeri de Miliţie – Judiciar; medici legişti şi procurori;
Participanţi la Bucureşti: colonelul Petre Mohariu, adjunct al comandantului Inspectoratului General al Miliţiei;
Gheorghe Banciu (ofiţer de Securitate) – administratorul Cimitirului „Bellu";
Iosef Emilian Zamfir (ofiţer de Securitate) – directorul Crematoriului „Cenuşa".
Căpitanul Dorel Nuţă a vărsat cenuşa în canal.

Dacă la Crematoriul „Cenuşa" au ajuns 44 de cadavre ale unor persoane cu vârste între 17 şi 54 de ani, dintre care cinci neidentificate (20-50 de ani) şi unul dat dispărut (aşa cum reiese din Tabelul nominal întocmit de Procuratura Militară Timişoara şi semnat de maiorul magistrat Romeo Bălan, prim-procuror militar la acea dată), unde au ajuns cadavrele celorlalţi dispăruţi? Sunt mărturii clare că au fost sustrase mai multe cadavre. Conform unora, o parte dintre cadavrele celor dispăruţi a ajuns la Slatina. Unde au ajuns morţii strânşi de Armată şi victimele din după-amiaza de 17, rezultate din altercaţia de la „Continental" şi Comitetul Judeţean de Partid şi, mai cu seamă, de la Podul Decebal din seara de 17 şi din Calea Girocului? Incendiul din Freidorf s-a petrecut după acest masacru şi după ce s-au înregistrat alte victime în 18 decembrie. Prea multe, pentru a li se şterge urma. De ce să se fi dat foc la baloţii de paie? Pentru distrugerea locaţiei? Ca diversiune? Diversiune pentru ce sau pentru cine? De ce tocmai în seara de 18 Decembrie, când au fost sustrase cadavrele de la Judeţean? De ce organele de anchetă nu au făcut referire la meşele (perucile) găsite aproape intacte printre baloţii de paie arşi, alături de acel tub cu substanţă inflamabilă şi fragmente din oase? Aceste aspecte denotă că nu a fost o diversiune sau o banală joacă cu tentă piromană, ci o tentativă clară de ştergere a unor urme de crimă. Dacă în Timişoara se găsesc destui oameni care să relateze ce s-a întâmplat, tăcerea din jurul subiectului te loveşte în Bucureşti. În opt ani, a fost schimbat complet personalul Crematoriului „Cenuşa" şi al secţiei 14 de Poliţie, iar toţi ceilalţi executanţi răspândiţi, trecuţi în rezervă, pensionaţi sau, pur şi

simplu, nu sunt de găsit. Totuşi, istoria îi va consemna. Cert este că termenul „colet" a fost folosit şi de securiştii care degajau în Bucureşti. Dovadă sunt interceptările convorbirilor redate într-un film Sahia. O copie a acestuia există şi în Fondul documentar video al Memorialului Revoluţiei.

Liza **Kratochwill**

Masacrul de la Podul Decebal

Dan Gavra este unul dintre tinerii revoluţionari care au luptat pentru dărâmarea regimului comunist, fără a realiza că deschide graniţele ţării şi intră în istoria universală.

A fost rănit duminică, 17 Decembrie 1989, la Podul Decebal – unul dintre cele mai sângeroase obiective de anihilare a demonstranţilor de pe raza oraşului. Ştia doar un singur lucru: că trebuie să scape ţara de sub cizma roşie. Şi-a dorit doar o viaţă mai bună, fără încătuşări. Libertate. A strigat din răsputeri ceea ce doreşte, iar acest curaj l-a costat scump. Un picior i-a fost amputat, rămânând invalid de gradul II. Handicapul nu i-a stăvilit, însă, forţa de a trece mai departe şi de a lupta cu hopurile din viaţă, într-o Românie postdecembristă, democrată. Probabil şi pentru că „s-a călit" de copil, la ţară şi într-o casă de copii, provenind dintr-o familie modestă, cu probleme. Dar, dacă timpul s-ar întoarce, ar repeta acele fapte de curaj pe care le-a săvârşit, în urmă cu 20 de ani, fără nicio ezitare, pentru că... „mai are mâini şi un picior şi le pune oricând la bătaie... până la victoria finală" – după cum mi-a mărturisit. Cele mai importante experienţe şi mărturii din acele zile trăite de Dan Gavra sunt desprinse din interviul pe care mi l-a acordat, constituind o radiografie a Timişoarei din Decembrie 1989, văzută prin ochii săi (Liza Kratochwill).

D.G.: - În 1989 aveam 24 de ani jumate, lucram la C.F.R. În data de 15, m-am întors de la serviciu şi, pe autobuz, am aflat că în faţa Bisericii Reformate este un grup de cetăţeni care protestează, pentru ca domnul pastor Tökes să nu fie expulzat din oraşul nostru. Eu, fiind îmbrăcat în haine de C.F.R., am mers acasă, m-am schimbat de costum şi mi-am luat hainele civile. Şi am mers la Biserica Reformată. Acolo am găsit câţiva cetăţeni care protestau, cum v-am spus, pentru ca domnul Tökes să nu fie expulzat; printre ei, m-am băgat şi eu şi ascultam, la început, ce se întâmplă pe-acolo. Erau, la început, o mână de creştini reformaţi care-l susţineau pe domnul Tökes, care avea toate geamurile sparte la locuinţă... Dimineaţa, la ora 10. Da. Şi avea uşile de la alte camere puse în loc de geamuri.

L.K.: - Şi-aţi aflat cine i le spărsese?

D.G.: - Da. Securitatea. Înainte cu câteva zile am aflat că fusese lovit şi bătut. Am aflat că ceea ce i se întâmplase era datorită faptului că dăduse un interviu la „Europa Liberă" şi la un ziar din Ungaria, cum că la noi în ţară este lipsă de pâine, lipsă de curent, emisiuni aveam doar două ore la TV, şi

toate astea i-au atras aceste lucruri rele... Noi ne-am adunat un grup de tineri, cred că eram cel mai în vârstă dintre ei, care ne-am autointitulat *grupul anticomunist*. Printre noi mai era şi un grup de securişti, care erau cam nouă persoane.
L.K.: - De unde ştiaţi că-s...?
D.G.: - După felul cum erau îmbrăcaţi, vorbeau, ne luau la mişto...
L.K.: - Ce vorbeau? Vă tachinau?
D.G.: - Da. Eu sunt religios de felul meu şi, când vedeam că vine în grupul cu care discutam despre problemele de la „Europa Liberă", schimbam imediat placa şi vorbeam despre religie. Despre Dumnezeu.

Securiştii din Maria spuneau că „un preot vrea să se spânzure"

D.G.: - Şi mă luau la mişto cu religia, cu Dumnezeu şi, automat, ne dădeam seama, că... „De unde ştii că Dumnezeu vă ajută?" Chestii din astea. „Dumnezeu vă ajută, vedeţi, vă dă vreme frumoasă." Multe lucruri. Acum nu le reţin chiar pe toate. Sunt 19 ani de la revoluţie. Şi-apoi, mai era un grup acolo, *grupul de gură-cască* l-am numit noi. Era cel mai numeros. Ştiţi, atunci, în perioada aia, veneau sârbii şi întrebau: „Ce se vinde, ce se cumpără aici? Aveţi blugi? Aveţi ţigări?" Unii dintre securişti le spuneau: „Plecaţi, plecaţi de aici, că aici nu este piaţă, vrea să se spânzure un preot şi noi vrem să-l oprim!". Şi noi mergeam şi spuneam: „Nu-i adevărat! Vor să aresteze un preot! Şi noi ne opunem." Oamenii se adunau. Din ce în ce mai mulţi. La patru după-masa, acolo, ştiţi, e un nod de cale de tramvai, şi oamenii veneau de la lucru şi vedeau, se opreau. Şi am ajuns la câteva sute de oameni. Deci reformaţii spuneau: „Vor să-l aresteze pe domnul Tökes." Şi noi la fel, grupul nostru. Spre seară, oamenii încercau să meargă acasă, că se întunecă în decembrie destul de devreme. Şi mi-a venit atunci o idee, că trebuie să-i ţinem pe oameni aici. Şi am mers la grupul de tineri cu care eram, care ne-am autointitulat *grupul de anticomunişti*, şi am cerut bani de la ei să cumpărăm nişte lumânări. Eu am avut 20 de lei la mine şi am adunat o sumă... am mers la Küttl şi am luat lumânări. Era doi lei paiul de lumânare. Am avut un buchet frumos de lumânări. Şi mergeam şi întrebam oamenii, îi trăgeam de mânecă: „Domnu', rămâneţi peste noapte?" „Păi, de ce?" „Păi, să vă dau o lumânare în semn de solidaritate cu domnul Tökes, pentru că sunteţi de acord cu manifestaţia aceasta. Şi unii acceptau lumânarea, alţii erau mai reticenţi, dar majoritatea au primit. Ştiţi, la noi, la neoprotestanţi, nu se aprind lumânări. Chiar era acolo pastorul Petru

Dugulescu, care anul acesta a decedat, am mers la el şi am spus: „Frate Petrică, uite, eu am aici un buchet de lumânări şi vreau să le dau oamenilor care sunt aici. Crezi că nu-i nicio problemă?" „Nu, nu, Dane! Nu-i nicio problemă! Foarte bine faci!" Şi am avut mai mare îngrijorare, pentru că şi pastorul a fost de acord, am împărţit lumânările aşa cum se vede, de jur împrejur, la Maria, urmele lumânărilor. La un moment dat, s-au terminat acele lumânări, şi oamenii încă veneau şi îmi cereau: „Mai ai lumânări? Mai ai lumânări?" „Nu mai am. S-au terminat." Mergeam, iar, şi rugam să rupă. Să împartă şi la alţii. Era un copil de opt, nouă ani acolo, era pe la ora 18,00 asta, 19,00. Şi spune: „Ştiţi că tata şi mama acasă vorbesc ce vorbiţi şi dumneavoastră?" Ooo! Fain! Zic: „Ai lumânări acasă?" „Am. Una mare, aşa!" „Ce mai stai ? Fugi acas' şi adu-o!" A mers copilul acasă, nu ştiu, s-a întors, nu s-a mai întors, dar asta m-a surprins. Copilul acela de 9 ani era printre noi şi a confirmat că nu eram numai eu un ascultător al „Europei Libere". A spus că: „Şi tata, şi mama vorbesc despre ce vorbiţi dumneavoastră aici." S-au adunat oamenii acolo, seara, foarte mulţi. Chiar un prieten de-al meu, unu' Cercel... a fost primul care a strigat „Jos comunismul!". Şi, atunci, creştinii reformaţi au venit la el şi au spus: „Aici nu-i manifestaţie anticomunistă, ci este manifestaţie pentru domnul Tökes." El a spus: „A fost pentru domnul Tökes, acum este o manifestaţie anticomunistă!". Ulterior, cei nouă securişti au încercat să-l ia. Noi, ceilalţi, ne-am interpus ...

L.K.: - Să-l ia pe cine?

D.G.: - Pe domnul Cercel. Noi ne-am interpus şi am spus: „Tai-o de aici, că!..." Şi-atunci a fost când s-a strigat, pentru prima dată, „Jos comunismul!". Pe la ora 19.00-20.00. Chiar înainte de a veni domnul primar Moţ, acolo, şi cu domnul Bălan. Pentru că au venit şi ei, la un moment dat... ştiu că am apucat de Dacia lor şi am zgâlţâit-o bine, la colţuri erau miliţieni ...

L.K.: - N-au intervenit?

D.G.: - Nu. Erau miliţieni la colţurile... Ei nu se implicau, doar cei nouă... S-a format, seara, dintre noi un grup de cinci persoane, care am mers şi am discutat cu securiştii care erau la fereastră, la domnul Tökes în casă, din Securitate, nu ştiu, şi au mers şi de la noi cinci persoane, ca să ne promită că nu o să-l aresteze. Să-l mute cu domiciliul forţat. Nu ştiu...

L.K.: - Cât aţi rămas acolo?

D.G.: - Eu am fost de dimineaţă, de la 10,00 până la ora 23,00. La ora 23,00 seara...

L.K.: - Când aţi plecat de-acolo cum au rămas lucrurile?

D.G.: - Ne-au îmbrâncit, ne-au lovit, pe mine chiar acolo, la colţ, la Maria, m-a împins unu' cu burtă: „Pleacă de aici, că o iei!". Unu' foarte mare, cu o geacă canadiană, şi am trecut dincolo de staţia de tramvai toţi, deci am golit locul acela... aceia ne-au lovit şi ne-au... noi am mers în staţia de tramvai. Tinerii au mers şi au făcut rost de pari şi i-au atacat pe cei nouă. Şi am recucerit. A fost a nu ştiu câta oară... a fost ca un război acolo. Noi, la ora 23,00, am plecat de acolo. Am plecat, c-am avut seara tren spre Becicherec. În data de 16 nu am fost în oraş, am tăiat porcul, la Becicherec, la tata, şi m-am întors în data de 17. Am fost dimineaţă la biserică, după biserică am mers acasă, m-am schimbat, din nou, m-am îmbrăcat foarte bine, c-am zis că, dacă mă arestează sau mă bate... să nu simt. Am luat trei perechi de pantaloni, trei pulovere, geacă, căciulă, mănuşi, eram foarte bine echipat. Şi am mers în centru.

„Am sărit cu piciorul într-o vitrină şi o tânără mi-a tras un pumn în ochi"

G.D.: - Eu am păcălit pe mama că merg la o prietenă, ca să pot să scap de acasă, şi am plecat în centru. Acolo se spărgeau vitrine, chiar şi eu am sărit cu piciorul într-o vitrină, până a venit la mine o tânără şi mi-a băgat un pumn în ochi. Şi am fugit după ea şi am prins-o şi zic: „De ce m-ai lovit?!" Zice: „Ce-ai cu vitrina?!" Zic eu*: Da, chiar, ce am cu vitrina...?!*
L.K: - Un moment, duminică unde a fost asta?
G. D.: - În centru. Era un magazin de blănuri...
L.K.: - Dar mai erau şi alţi civili care au spart?
G. D.: - Da, beau din alte magazine vin şi aruncau cu sticlele...
L.K.: - Şi dumneavoastră de ce aţi făcut gestul ăsta, apropo?
G.D.: - Aşa făceau toţi.
L.K.: - Deci a fost o chestie spontană. Nu aţi realizat, pur şi simplu, v-a luat valul ?
G.D.: - Da.
L.K.: - Şi tânăra aceea, dacă v-a lovit, înseamnă că era o... ea era vânzătoare, îşi apăra magazinul sau...?
G.D.: - Nu, nu! Cred că avea capul pe umeri. Iar noi, ceilalţi...
L.K.: - Da. Şi era şi curajoasă, dacă v-a tras un pumn...
G.D.: - Şi chiar am rămas acolo cu un prieten şi ne-am adunat pe scările Catedralei şi am strigat: „Nu ne solidarizăm!"... cu ce se întâmplă. Ne-am dat seama că e ceva neclar la mijloc... Şi am strigat, poate o oră, încontinuu: „Nu ne solidarizăm! Nu ne solidarizăm!"...

L.K.: - Şi forţe de ordine erau pe acolo? Civili?
G.D.: - Erau, dar cine avea timp să se uite? Ulterior, pe la ora 18,00, au apărut în faţă, de la Cinema „Capitol" până la Primărie, vreo patru rânduri de soldaţi şi un rând de scutieri, care aveau armele îndreptate spre noi. Noi, atunci, de pe scările Catedralei, bine, acolo, pe scările Catedralei, am strigat multe, tot felul de lozinci: „Vrem alegeri libere!", „Vrem paşapoarte!", „Vrem făină şi mălai şi pe regele Mihai!", „Vrem...", multe. La început, câteva persoane, apoi, când îşi dădeau seama că nu e bine ce se întâmplă, au dat foc la magazinul de pe colţ, unde erau blănuri. Şi erau flăcări foarte mari...
L.K.: - Ştiţi cine a dat foc? Aţi văzut?
D.G.: - Nu.
L.K.: - Dar pe cine aţi mai văzut acolo dintre actualii revoluţionari?
D.G.: - Dintre cei care i-am văzut nu sunt astăzi revoluţionari...
L.K.: - Dar cine erau? Cei care erau acolo pe treptele Catedralei...
D.G.: - M-am întâlnit şi cu Slobodanca, prietena mea, care, ulterior, a fost împuşcată mortal, eram de braţ... Iezdici Slobodanca. De fapt, Erwinger. Pe la ora 18,00, s-a format acolo plutonul de execuţie, care aveau armele îndreptate spre noi. Am mers în faţa lor şi am spus: „Ce o să faceţi? O să trageţi în noi?" Am tras fermoarul de la geacă şi am pus pieptul în faţa puştii şi am spus: „Trageţi! Hai, soldat, ai curaj să tragi?!" Şi chiar mi-a zis soldatul acela: „Ai făcut armata?" „Da." „Dacă ai ordin să tragi, tu ce-o să faci?" Mi-am tras fermoarul şi am spus: *Da, chiar, ce-o să fac...?* Ce făceam eu, dacă eram *dincolo?* Erau militari în termen. Se vedea că erau foarte speriaţi, şi el, şi mi-a cerut o ţigară şi am spus: „Eu nu fumez", dar un prieten i-a dat un pachet de Snagov.

„Mulţumesc lui Dumnezeu, c-am fost primul care a dus steagul de la Catedrală...!"

D.G.: - Acolo am dansat „Hora Unirii", acolo am spus: imnul de stat nu mai este „Trei culori", este „Deşteaptă-te române!". Acolo s-a cântat prima dată „Deşteaptă-te, române!". Bineînţeles că nu ştiam... Eu atunci am auzit, în duminica aceea. Şi cel care a spus asta: „Imnul de stat al României nu va mai fi *Trei culori,* va fi *Deşteaptă-te, române!...*" Cineva... Un bărbat. Era întuneric. Şi am dansat Hora Unirii, asta o mai ştiam... a venit unul cu blănuri cu flăcări pe-acolo şi a vrut să arunce peste soldaţi, bineînţeles că l-au oprit: „Ce faci, domnule?! Noi suntem nonviolenţi! Noi nu vrem

violenţă!” S-a strigat şi „Fără violenţă!” când au apărut ăştia, militarii. Erau două TAB-uri între primărie şi magazine, acolo, care îi adusese, cred că, pe militari, deci cam asta a fost în centru. Bine, am uitat să vă spun că a apărut şi un tânăr cu un steag, în fugă, n-avea stemă... avea stemă, deci nu era decupată. Şi chiar a vrut să smulgă şi am spus: „Nu o smulgeţi, că pe noi nu ne interesează asta, să rupem steagul! Stema nu mai contează!” Cu steagul ăla s-a plecat de la Catedrală, îl ducea un băiat şi o fată. Am avut onoarea să-l duc primul, eu şi cu o fată. Eu l-am ţinut cu mâna stângă, ea cu mâna dreaptă. Chiar în faţă. Primii. Apoi au fost vreo şase, şapte în semicerc, care protejau steagul. Apoi era cordonul care mergea mână de mână. Şi apoi mulţimea. Am plecat câteva sute.
L.K.: - Fata aceea cine era, cu care duceaţi steagul?
D.G.: - Nu ştiu.
L.K.: - Dar azi e revoluţionară, trăieşte, nu ştiţi?

„Ar fi trebuit să dispar, pentru că «am vândut ţara la unguri»...“

D.G: - Nu ştiu. Apoi, la Podul Mihai Viteazu am dat la alţii. Şi am mers la Studenţi; acolo, studenţii erau închişi în cămine, chiar unul a sărit de la etajul doi, pentru că parterul şi etajul I erau închise, şi băiatul ăsta, ca să ni se alăture, a sărit de acolo. Ulterior, m-am întâlnit cu el pe tren şi aşa cum vă povestesc dumneavoastră, i-am povestit şi lui. Pentru că noi, de la Catedrală, spre Studenţi, strigam: „Să scoatem studenţii! Să scoatem studenţii!”. Nu cum se vehiculează, că strigam: „Români, veniţi cu noi!”. Nu. N-am strigat „Români, veniţi cu noi!”, ci: „Să scoatem studenţii!”, „Uniţi-vă cu noi! Uniţi-vă cu noi!”. Deci astea au fost lozincile care le strigam pe drum. Nicidecum eu n-am auzit strigându-se în Timişoara: „Români, veniţi cu noi!”. De notat că cineva a vrut să spună că noi eram unguri, că-n spital, ulterior, eu am fost declarat *trădător de ţară,* că *am vrut să vând ţara la unguri*. Ulterior, în spital. Am fost descoperit de doi procurori, pentru că a „trebuit”, şi eu, să fiu dispărut, aici o să ajungem mai încolo. De la studenţi, am mers spre Miliţie să scoatem arestaţii. Ştiţi că ei arestaseră, în 16 şi în 17, grupuri şi i-au dus la Miliţie. Noi am vrut să mergem la Miliţie, să-i scoatem. De la Studenţi am luat-o spre o străduţă, Ofcea, care dă în Pestalozzi...

Am ridicat-o pe Slobodanca, să vadă câţi suntem în grup

D.G.: ...în tot drumul acesta se ridica pe umerii noştri un cetăţean şi ne spunea ce se întâmplă în diferite locuri... Acolo, pe Ofcea, când am făcut colţul către Pestalozzi, prietena mea a zis: „Ridică-mă! Să vedem: sunt mulţi cu noi?" Fiind mai mică de statură, am prins-o de picioare şi am ridicat-o. „Oaa! – zice – suntem patru, cinci mii de oameni. Şi încă nu-i văd pe toţi, că mai sunt şi după colţ."
L.K.: - Slobodanca?
D.G.: - Slobodanca. De-acolo, de pe Pestalozzi, e acolo un sens giratoriu, s-a ridicat acest cetăţean pe umerii noştri şi a spus: „Fraţilor, în centru sunt morţi şi răniţi!". Grupul nostru, fiind mare, îl rupem în două. Cei din dreapta o luaţi spre alee, înspre Podul Decebal, iar ceilalţi o luaţi în stânga, spre Podul Mihai Viteazu. Steagul, bineînţeles, am mers pe alee, înspre Podul Decebal, o parte din noi au plecat, eu cu prietena mea am luat-o în dreapta, spre Podul Decebal. Am făcut câţiva metri şi ne-am apropiat de pod.

„Plutonul de execuţie era de la unitatea unde am făcut eu armata"

D.G.: - La Podul Decebal era un pluton de execuţie, o unitate militară... ironia sorţii, chiar cu câtva timp înainte fusesem concentrat la unitatea aceea militară.
L.K.: - Care unitate ?
D.G.: - 01185 de pe Chişodei. Era sub comanda maiorului Badea Gheorghe acel pluton. Ne-am apropiat de ei şi strigam: „Nu vă impacientaţi! Fără violenţă!". Diferite lucruri. Şi ne-am apropiat la vreo 30 de metri de ei. Fără somaţie, fără nimic, s-a tras în plin în noi.
L.K.: - Până unde aţi ajuns? Până la colţ cu...
D.G.: - La vreo 30 de metri... Ei erau dispuşi în felul următor: un rând în genunchi, un rând în picioare. Între Parc şi Bega. Pe şoseaua aceea. La o distanţă de vreo cinci, zece metri de pod. Noi ne-am apropiat de ei, am zis 30 de metri, dar poate mai aproape, pentru că-i vedeam şi puteam să avem un dialog. De fapt, numai noi strigam: „Fără violenţă!".
L.K.: - Erau luminile încă?
D.G.: - Nu. Nu erau. Şi s-a tras în plin în noi.
L.K.: - Aţi fost somaţi?
D.G.: - Nu, eu atâta mi s-a părut, că cel din dreapta plutonului fuma şi, când a aruncat ţigara, a început şi focul, dar poate-i doar închipuirea mea, n-a fost nicio somaţie, nici...
L.K: - Aţi văzut nişte siluete, practic? Un TAB aţi văzut? Erau în dispozitiv?

G.D.: - Nu. Erau... deci am spus că a fost o grupă. Vreo patru de tragere în genunchi şi vreo şase, şapte în picioare. Unii spun că au fost mai mulţi, dar eu cam aşa îmi aduc aminte. Pentru că eram chiar în faţă, am rămas, la un moment dat, toţi au fugit, au căzut, au murit, au fost răniţi. Eu am rămas în picioare, pentru că m-am şocat. Nu-mi venea să cred că se întâmplă. Patru bucăţi mi-au trecut, mi-au şuierat pe la urechea dreaptă. Am vrut să mă pun şi eu jos, au bătut în piatră cartuşele. Realmente nu mai ştiam ce să fac! Mă gândeam: acuma o să mor. Şi, când am simţit o ezitare între rafale, pentru că a fost o rafală... Eu am rămas şocat. S-a oprit.

„Am zburat vreo trei metri şi am căzut într-o baltă"

D.G.: - Am rămas în picioare. Când am vrut să fug, a început, din nou, rafala. Iar am rămas în picioare. Iar s-a oprit. Şi atunci am vrut să fug. Şi-atunci a venit un cartuş, deci am luat-o spre stânga, direct din faţă a venit... deci eu am fost în mijloc, chiar în mijlocul şoselei. Când am vrut să fac stânga, a venit un cartuş şi m-a lovit în picior. Şi am zburat vreo doi, trei metri în aer. Am căzut pe marginea, pe pământ acolo, într-o baltă, într-o urmă de TAB, cred că acolo întorsese TAB-ul sau cine ştie, că eram parcă într-un tranşeu. Aşa am simţit, când am căzut jos, încă o rafală razantă cu pământul. Doar atât am apucat, să-mi pun mâinile după cap. Şi, când am vrut să mă ridic de acolo, din noroi – spun de noroi, pentru că am văzut că tot eram plin de noroi – nu mai reuşeam să-mi ridic piciorul. Piciorul meu parcă era bătut cu un ţăruş în pământ. Piciorul meu a dispărut de la genunchi şi până la talpă, pe o distanţă de douăzeci şi ceva de centimetri. A dispărut tibia, peroneul, tot. Au tras cu cartuşe cu dublă explozie.
L.K.: - Şi Slobodanca, prietena, unde era?

„Luaţi-vă răniţii şi plecaţi acasă!"

D.G: - Deci noi eram de braţ, ştiţi, atunci, în situaţia asta... instinctul de conservare, nu mai ai prieteni, nu mai ai mamă, nu mai ai tată, mă gândeam că pe ea a lovit-o, cred. Nu mai ştiu ce s-a întâmplat cu ea. Ulterior am aflat, că nu departe de mine, cei care m-au luat de jos mi-au spus că eu tot timpul întrebam, în comă, cum eram, strigam: „Dana! Dana!...", că eu îi spuneam Dana, pe româneşte. În momentul când am căzut, am simţit o rafală razantă cu pământul. Ulterior, l-am auzit pe cel de-acolo, din faţă: „Luaţi-vă răniţii şi plecaţi acasă!" Singurul dialog care l-a avut cu noi. Ulterior, eu am

început să mor. Ştiu că plecam din trup, am ajuns la o distanţă de vreo 20 de metri şi mă vedeam eu pe mine acolo, în noroi. Era minunat mort! Mă simţeam aşa de bine... Da, de la o distanţă, eu am zis aşa, 20 de metri-30 de metri, mă vedeam pe mine. Era lumină. Noaptea dispăruse... La un moment dat, cineva m-a luat de jos, un bărbat... de mâini... sau o fată, nu mai ştiu, un bărbat şi o femeie m-au luat de acolo şi, în momentul ăla, am spus: „Lăsaţi-mă jos, că eu şi aşa mor, luaţi pe alţii!". M-au luat de acolo şi m-au băgat în portbagaj, la o Dacie, şi m-au adus la Spitalul Judeţean. La Urgenţe. Acolo, pe jos, era plin de cadavre. Nu departe de mine era un domn care încerca să-şi bage maţele în abdomen: „Aau, că mor! Aau, că mor!"... şi-şi aduna maţele, care erau pe-afară... Alţii erau cu răni, morţi, şi eu am avut, cred că, şansa, având trei perechi de pantaloni, o pereche de pantaloni ciorap, altă pereche, am fost bine închis şi sângele n-a plecat, s-a coagulat acolo... că piciorul a dispărut, dar fiind pantalon... Tibia şi peroneul au dispărut. Şi carnea. Deci pielea a fost intactă. Unde a intrat cartuşul, cât este el, atât, la ieşire a fost pielea intactă. N-a mai ieşit. Un cartuş normal intră, atinge în traiectorie, rupe, fracturează şi la ieşire face gaură mare...

„Mă trezeam în unghere întunecoase... de frig"

G.D.: - Atunci când eram la Urgenţe... a venit un prieten de-al meu... din spital, era un asistent sau doctor rezident, mi-au băgat o perfuzie... şi m-au luat de jos şi m-au pus pe o canapea. A venit un doctor, m-a luat imediat şi m-a dus la operaţie. Am vrut să spun: „Vă rog să nu-mi tăiaţi piciorul!", dar nu ştiam exact ce-i... problema. M-au lovit. Şi acum încă, după atâţia ani, eu simt membrul fantomă, locul unde am fost lovit de cartuş. Şi mi-au tăiat piciorul, mi-a spus băiatul gravitatea, că l-am întrebat. Zice: „Ai avut o gaură, tibie, peroneu nimic, carne nimic, doar o bucăţică de muşchi lipit, în cădere, cam 10 centimetri în partea asta, care încă mai era, dar restul a dispărut, a fost fărâmiţat." Am fost dus la Reanimare, acolo am mai fost cu un tânăr, cu cineva care a fost împuşcat din exterior în şold şi a ieşit pe aici, nu ştiu, nu l-am mai văzut niciodată de-atunci... Ulterior, mă trezeam ba pe targă, ba pe căruţ rulant, în diferite unghere întunecoase. Mă trezeam din cauza frigului. Acuma realizez faptul că am fost căutat de Securitate să fiu lichidat.

L.K.: - Şi aţi fost ascuns de personal?

D.G.: - De personalul de acolo. Prietenul ăsta al meu, mai încă cu o infirmieră...

L.K.: - Prietenul lucra acolo?
G.D.:- Da, lucra în spital. El e la Biserica Penticostală şi eu sunt la cea Baptistă, dar colaboram... Că-n aceeaşi perioadă am construit Betel-ul şi Elim-ul. Şi el m-a dat pe mâna acestei asistente care era la Reanimare, care era, şi ea, tot pocăită, de la Philadelphia, şi ei m-au ascuns de securişti. Eu acum mă gândesc că n-am văzut niciunul care să-mi pună pistolul la tâmplă, dar încerc să-mi închipui de ce eram acolo, în diferite... o dată aici, o dată acolo... o dată la etajul trei, o dată la etajul doi, o dată la etajul unu...

„M-au prins doi procurori... am semnat cu mâna mea"

D.G.: - A treia zi, marţi dimineaţă, m-au prins doi procurori... Ştiu că luni, dimineaţa, mi-am revenit şi eram în salon, la parter, la Reanimare. Atunci l-am văzut pe băiatul acela blonduţ, în jur la 17 ani, cu acea împuşcătură, altceva nu mai reţin, cred că numai eu şi el eram în acel salon.
L.K.: - Şi marţi au venit şi v-au întrebat?
D.G.: - Marţi dimineaţă am fost la etajul trei...
L.K.: - La Judeţean?
D.G.: - Da. Şi eram în salon şi am venit şi m-au luat din salon, pe căruţ, într-un alt salon. Unul se tot uita pe geam, să vadă ce se întâmplă afară. Celălalt scria declaraţia. Tot au ştiut despre mine ce am făcut în data de 15. Aveau o foaie A4. Şi pe o parte, şi pe alta era scrisă şi am semnat cu mâna mea. Atunci am fost ameninţat că sunt „trădător de ţară, că vreau să vând ţara la unguri şi, după ce voi ieşi din spital, voi merge la puşcărie pentru faptele care le-am făcut."
L.K.: - Astea au fost acuzaţiile care vi s-au adus?
D.G.: - Da. Au spus: „Mutaţi-l în salon, o să-l ducem de aici!". M-au mutat în salon, în următoarele cinci minute m-a aşteptat salvarea jos. În următoarele cinci minute am fost îmbarcat în salvare şi mutat la Spitalul de Ortopedie. Şi de aici denotă că au vrut să... să mă ajute cei din spital, şi ăştia au vrut să mă lichideze. Pentru că nu înţeleg graba asta... Când am ajuns, prima dată, în Ortopedie, am văzut... ştiţi, era o clădire veche şi, cu acea marmură, am zis că sunt la puşcărie. Am crezut că ăştia s-au ţinut de cuvânt şi m-au dus, m-au mutat la puşcărie. Dar am fost dus la Ortopedie şi am fost tratat destul de bine cu ceea ce au avut: Fasconal şi Diazepam. Şi în loc de dezinfectant aveau benzină. Da. Cu benzină ne dezinfectau. Şi pentru dureri ne dădeau Fasconal şi Diazepam. Singurele medicamente. Pentru că peste două săptămâni au venit... nu, mai repede. La două săptămâni am plecat eu.

După câteva zile a venit un spital de campanie din Austria, împreună cu Herr Doktor Poigenfurst, care a venit la spital să ajute răniţii. Au fost la Judeţean şi acolo li s-a spus că n-au nevoie de ei, pentru că „noi ne descurcăm, dumneavoastră puteţi să plecaţi!”. Ei au plecat foarte necăjiţi, au venit cu un tren întreg de ustensile de spital, şi traducătoarea a spus: „Staţi, că mai este aici un spital de ortopedie! Haideţi să încercăm şi acolo, dacă tot am venit!”. Şi au venit la domnul profesor Petrescu şi i-a spus intenţia lor şi domnul profesor i-a zis: „Dumnezeu v-a trimis, că eu mor aici, cu zile, nu mai am ce să le dau!”. Deci profesorul Petrescu era profesorul spitalului. Domnul doctor Horia Vermeşan a fost doctorul nostru de salon. Dânsul m-a operat, dar doamna Ani, asistenta, a fost cea care avea grijă de câteva zeci de pacienţi. Şi mai era încă o infirmieră care o mai ajuta pe la curăţenie, pe acolo... Domnul doctor Vermeşan a încercat să-mi remodeleze bontul, era deasupra de rotulă, carnea ţinea cu penseta şi tăia cu foarfeca carnea care se infecta.
L.K.: - N-au mai venit cu întrebări în 19, 20?
D.G.: - Nu, dar, în schimb, erau zvonuri că atacă spitalul... erau şi acolo răspândaci din ăştia.

„*Am fost primul român care a părăsit ţara”*

D.G.: - Şi am stat două săptămâni în Ortopedie şi Herr Doktor Poigenfurst – îi mulţumesc şi dânsului, pe această cale – a spus: „Dieser Mann... in Österreich in Krankenhaus...” Acest om va veni în Austria, la spital. Bineînţeles că atunci nu ştiam germană, dar am învăţat. Şi am fost dus... am fost primul român care am părăsit ţara, în data de 3 ianuarie. N-am avut nici paşaport. Am plecat la aeroport cu o salvare. Acolo am stat circa 40 de minute, o oră, să zicem, în aeroport, până a venit avionul. Acolo am fost îmbarcat eu, un domn care ştia germană, un bătrân de 70 şi ceva de ani, care nu fusese rănit, dar l-au luat şi pe el, pentru că ştia germană. Şi mai o femeie în vârstă, care şi pe ea au luat-o, am înţeles că fiică-sa ar fi intervenit să o ducă, care locuia în Frankfurt. Am fost dus în Viena, pe aeroport – ziarişti, vă daţi seama... doctorul, care mă ducea în braţe, că n-aveam cârje, n-aveam... până m-a luat de la drum şi m-a dus în salvare... ziarişti, poze... cine era ca mine! Asemenea momente n-am trăit...
L.K.: - Aţi fost la procesul de la Timişoara? Aţi fost audiat ca martor?

D.G.: - Nu, pentru că am fost plecat în Austria. Am stat în spitale. În Viena trei săptămâni, apoi am fost mutat cu un elicopter în Hermagor, şi-acolo am fost trei luni de zile.
L.K.: - Arestarea celor doi, Stănculescu şi Chiţac, pentru dumneavoastră ce înseamnă?
D.G: - Doar praf în ochi. Pentru că nu doar ei au fost cei arestaţi. Pentru că maiorul Badea Gheorghe, cel care a tras în noi, ulterior, din ordin prezidenţial al tovarăşului Ion Iliescu, a fost avansat de la gradul de maior sau ce-o fost la gradul de locotenent-colonel.

Astăzi, Dan Gavra este un om împlinit, are o familie frumoasă, doi copi şi o viaţă liniştită. Singura nelinişte îi este dată de nedreptăţile care s-au petrecut după revoluţie, de întârzierea aflării adevărului şi de săvârşirea dreptăţii pentru cei care au avut de suferit în 1989.
Conform Rechizitoriului Procuraturii Militare şi probelor aflate în dosar, în seara de 17.12.1989, forţele armate aveau zone de responsabilitat,e făcând uz de armă. Lista cu victimele înregistrate la Podul Decebal – Piaţa Traian cuprinde 36 de victime, dintre care şapte au decedat imediat: Andrei Maria, Bânciu Leontina, Erwinger Slobodanca, Lăcătuş Nicolae, Popescu Rozalia Irma, Sava Florica, Ţinţaru Tudor Octavian, iar 26 au fost rănite. Numele lui Dan Gavra, însă, nu figurează în acest Rechizitoriu. A fost omis statisticii momentului, printr-un concurs de împrejurări, ca şi alte cazuri.[*]

[*] Maiorul de justiţie Dan Ioan, procuror militar şef adj. gen. constată, în Rechizitoriul Procuraturii Militare Timişoara, la 29 martie 1990: „Folosindu-se de importantele funcţii ce le deţineau în ierarhia regimului dictatorial, inculpaţii Coman Ion şi Radu Bălan au organizat şi condus, de la sediul fostului Comitet Judeţean de Partid Timiş, întreaga acţiune de reprimare... încă înainte de a fi primit ordin... până la fuga soţilor Ceauşescu, prin folosirea armamentului cu muniţie de război, de către forţele Ministerului de Interne, Departamentului Securităţii Statului şi ale Ministerului Apărării Naţionale, subordonate Comandamentului Judeţean. Ca urmare, pe raza oraşului au fost constituite opt obiective de dispersare şi reprimare a manifestanţilor. Astfel, între 17.12.-22.12.1989, au fost împuşcate 325 de persoane, din care 72 au decedat, iar 253 au fost rănite. Ulterior, numărul acestora a crescut. Alte 29 de persoane au fost ucise prin lovire, strivire, spintecare, maltratare şi chiar muşcături de câine. Faptele sunt confirmate de consemnările făcute în jurnalele privind acţiunile operative ale unităţilor implicate în executarea ordinelor de reprimare a manifestanţilor, din extrasele acţiunilor desfăşurate de trupele M.I. şi datele înscrise în documentarul întocmit de Brigada 30 Securitate, precum şi de cele consemnate în registrul Operaţiunilor de luptă al U.M. 01024 Timişoara, prin reţeaua radiofonică, respectiv de conţinutul stenogramelor Comitetului Politic Executiv şi teleconferinţa din 17.12.1989,

Maiorul de justiţie Dan Ioan, procuror militar şef adj. gen constată, în Rechizitoriul Procuraturii Militare Timişoara, la 29 martie 1990: „Folosindu-se de importantele funcţii ce le deţineau în ierarhia regimului dictatorial, inculpaţii Coman Ion şi Radu Bălan au organizat şi condus, de la sediul fostului Comitet Judeţean de Partid Timiş, întreaga acţiune de reprimare... încă înainte de a fi primit ordin... până la fuga soţilor Ceauşescu, prin folosirea armamentului cu muniţie de război, de către forţele Ministerului de Interne, Departamentului Securităţii Statului şi ale Ministerului Apărării Naţionale, subordonate Comandamentului Judeţean. Ca urmare, pe raza oraşului au fost constituite opt obiective de dispersare şi reprimare a manifestanţilor. Astfel, între 17-22.12.1989, au fost împuşcate 325 de persoane, din care 72 au decedat, iar 253 au fost rănite. Ulterior, numărul acestora a crescut. Alte 29 de persoane au fost ucise prin lovire, strivire, spintecare, maltratare şi chiar muşcături de câine. Faptele sunt confirmate de consemnările făcute în jurnalele privind acţiunile operative ale unităţilor implicate în executarea ordinelor de reprimare a manifestanţilor, din extrasele acţiunilor desfăşurate de trupele M.I. şi datele înscrise în documentarul întocmit de Brigada 30 Securitate, precum şi de cele consemnate în registrul Operaţiunilor de luptă al U.M. 01024 Timişoara, prin reţeaua radiofonică, respectiv de conţinutul stenogramelor Comitetului Politic Executiv şi teleconferinţa din 17.12.1989, coroborate cu notele lucrătorilor de Securitate şi Miliţie, constatările medico-legale şi relatările martorilor audiaţi.

A consemnat Liza **Kratochwill**

---

coroborate cu notele lucrătorilor de Securitate şi Miliţie, constatările medico-legale şi relatările martorilor audiaţi.

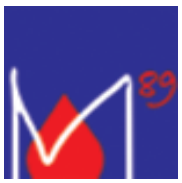

COLAJE DE CELULOID

„Ziua cea mai scurtă”

Vă supunem atenţiei, începând cu acest număr, un serial documentar cu evenimentele din Decembrie 1989 din Bucureşti, începând cu mitingul şi, mai cu seamă, reconstituirea fugii soţilor Ceauşescu, prin mărturiile reconstitutive ale martorilor implicaţi în acele evenimente, inclusiv ale celor de pe lângă Nicolae şi Elena Ceauşescu. Cum au fost cei doi dictatori comunişti prinşi la Târgovişte, amănunte inedite din captivitatea şi judecarea lor veţi afla în numerele viitoare ale Buletinului ştiinţific şi de informare *Memorial ’89*.

Fuga cu elicopterul

- Sunt locotenent-colonel Maluţan Vasile, comandantul echipajului care a executat ultimul zbor.
- Sunt maiorul Mihai Ştefan, pilot secund la echipajul care a executat ultimul zbor.
- Sunt maistru militar clasa I Radu Sterian, mecanic de bord al echipajului care a executat ultimul zbor.

Convorbire între pilot şi centrul de comandă:

- *7602, raportaţi pornirea...!*

Lt.-col. Maluţan Vasile: - Zborul acesta s-a executat din ordinul comandantului Aviaţiei, la ora 11.30 am decolat în mare viteză de la baza noastră către sediul Comitetului Central, unde ni s-a indicat că vom ateriza...

Căpitan Tănase Paulică: - La un moment dat, am văzut două elicoptere de tip DOFEN, care le cunoşteam ca fiind ale flotilei şi care erau folosite în exclusivitate pentru deplasările familiei prezidenţiale. Am repetat semnalul cu o perdea albă luată din sediu de sus, de la etajul şase, de-acolo, şi unul din cele două a dispărut peste sediu, unul s-a apropiat de locul indicat. La început s-a crezut că se aterizează în piaţă...

Convorbire între pilot şi centrul de comandă:

- *...e lume aici, nu se poate ateriza... Intru acuma să văd...*

Maluţan: - ...dar survolând verticala, unde era plin de lume, şi lumea era, probabil, înspăimântată să nu se tragă în ei, cineva ne-a făcut semn, pentru că am survolat mai de multe ori pe verticală, mi s-a făcut semn de către cineva de pe clădirea sediului Comitetului Central şi am aterizat pe capătul sudic al clădirii.
Activistul Bobu Emil: - Eram în ziua de 22, la sediul Comitetului Central, şi era în perioada în care manifestanţii revoluţionari presau să intre în sediu. Atunci, din Garda lui Ceauşescu, a anunţat că se intră în sediu, se forţează uşile principale...
Securist arestat: - Sunt căpitanul Tănase Paulică, am făcut parte din Garda personală a fostului preşedinte al României.
Maior Florian Raţ: - Am fost ofiţer de escortă. Până pe data de 22 Decembrie, am îndeplinit funcţia de însoţitor al Elenei Ceauşescu, aşa cum aveau, de fapt, toţi ceilalţi membri ai Comitetului Politic Executiv. Câte un însoţitor pe zi, deci doi, în total, avea şi ea. Eu eram unul dintre aceia.
Bobu Emil: - ...şi a fost avertizat de gardă ca să ia liftul şi să se urce pe sediu unde, între timp, a fost adus un elicopter prezidenţial.
Manea Mănescu: - A fost Bobu, am fost eu şi cumnatul său. La care eu i-am spus următorul lucru: *Vă rog să spuneţi ca o delegaţie să vie să trateze aici, la Comitetul Central, problemele sociale, problemele care îi frământă pe oamenii aceştia.* Nu a dat un răspuns. Şi-a intrat în... acolo, din nou, tovarăşul Verdeţ, domnul Verdeţ a spus acest lucru, c-ar fi bine să facem apel ca să vie o delegaţie şi să stea de vorbă.
Emil Bobu: - Întrucât la biroul lui Ceauşescu mai erau câteva persoane, la semnalul că s-a intrat în sediu şi trebuie să se plece... era Ceauşescu, era Elena Ceauşescu, era Manea Mănescu, eram eu şi nişte ofiţeri din Gardă. Ceilalţi, care erau în holul principal, nu i-am mai văzut atunci când au început să intre pe scări manifestanţii.
Maluţan Vasile: - Am stat cu motoarele pornite aproximativ o jumătate de oră, până a venit tiranul, care înspăimântat... înspăimântaţi erau şi cei care îl păzeau...
Tănase Paulică: - Am aşteptat circa 30 de minute, sus pe terasă, lângă elicopter, am stat de vorbă cu piloţii...
Căpitan Marian Rusu: - În momentul în care am auzit că vine un elicopter şi, pe urmă, o să mai vină încă două, am zis că singura mea şansă de a scăpa din... c-auzeam mulţimea care era la uşă şi zgomotul acela infernal, am început să tremur şi am zis că singura şansă e să ajung şi eu la elicopter, să pot să fug.

Tănase Paulică: - Am fost întrebat de locotenent-colonelul Maluţan Vasile, pilotul elicopterului, ce ştiu. Şi i-am zis că habar n-am, nu văd unde ar putea pleca în momentul respectiv, dar să stea liniştit, că credem că nu vor mai ajunge la noi.
Bobu Emil: - Şi-atunci, Ceauşescu şi cu Elena Ceauşescu s-au dus în lift – unicul lift care era imediat al biroului – şi-atunci şi eu cu Manea Mănescu, fiind singuri, am intrat în acel lift.
Florian Raţ: - S-au urcat în lift şi, de-acolo, la etajul şase.
Bobu Emil: - Ne-am urcat cu liftul până la etajul ultim, pe la etajul ultim, acest lift a fost blocat, s-a forţat de ofiţerii de gardă, a ieşit şi ne-am dus la elicopter.
Manea Mănescu: - Hotărârea a fost luată de ei, n-a fost vreo discuţie, s-a suit în lift şi paza, care era lângă mine, mi-a spus: *Vin cu răngi, intraţi în Comitetul Central!* Că sunt oameni, care cu răngi în mână, cu nu ştiu ce, şi am intrat în lift. Vă declar aici, nu am ştiut că sunt în lift. Când am intrat i-am văzut că-s în lift. Nu am ştiut că – atunci când s-a strigat, s-a spus la lifturi – că sus, pe platformă, sunt elicoptere; am intrat şi eu în acest lift. Şi-n acest lift erau ei. Era domnul Bobu, ei, amândoi, paza... şi am ajuns pe platformă. Pe platformă a întrebat următorul lucru: unde este primul-ministru? Domnul Dăscălescu, care, probabil... era normal, zic eu, să meargă cu el. Şi-atunci, ne-a invitat pe noi. Şi am intrat în elicopter...
Florian Raţ (garda de corp): - În momentul urcării mele, era comandantul elicopterului, copilotul şi cei doi: Ceauşescu şi Elena.
Cpt. Marian Rusu (garda de corp): - După mine a urcat Manea Mănescu, Bobu şi maiorul Raţiu...
Pilotul Maluţan Vasile: - În timp ce el închidea uşa, deja decolam, depăşind toţi parametrii posibili ai acestui aparat.
Convorbire între piloţi
- 7702, am reuşit să decolez...!
- 0584, mergem înapoi la baza mică!
- ...nu se mai poate intra acolo... lumea a intrat până pe platformă sus... păi, o să meargă ...cred că nu se mai poate intra acolo, să solicite să mergem către judeţul Olt, să ia legătura cu primul-secretar de-acolo să-i comunice, pentru că nu am altă posibilitate...
- Raport... mergem înapoi la baza mică şi de-acolo o să încerc să iau legătura.

Pilotul Maluţan Vasile: - Ziceau că mergem spre Dolj, spre Olt, după aia s-au hotărât să mergem la Snagov, dar să nu comunic nimic la sol de destinaţia noastră.
Bobu Emil: - După părerea mea, am observat că Ceauşescu era foarte agitat, era foarte frământat şi se exprima foarte scurt în conversaţiile pe care le-a avut.
Manea Mănescu: - Încercau să arate un calm relativ din fizionomia lor, totuşi, se vedeau preocupările chiar de spaimă, într-un fel, faţă de ce se petrecea jos, unde era mulţimea... Vă pot spune că s-a interesat la două judeţe. La judeţul Dâmboviţa şi la judeţul Argeş, de unde s-a comunicat că este linişte.
Bobu Emil: - Cam în sensul acesta. În timp cât a fost pauza aceasta de aterizare, a luat legătura cu o serie de judeţe, printre care Craiova, cu Oltul, cu Argeşul, cu Dâmboviţa.
Pantelimon Găvănescu, prim-secretar de judeţ: - Da. În data de 22 Decembrie, am fost sunat de Ceauşescu. Am fost întrebat care este situaţia în judeţ. I-am spus că în judeţ nu avem probleme. Se lucrează în toate unităţile. Am vorbit de puţine ori cu el, însă mi s-a părut tonul schimbat. Cam agitat.
Pilotul Maluţan: - Mi s-a ordonat să iau legătura cu comandantul Aviaţiei, pentru a ridica două elicoptere mari cu militari înarmaţi, pentru a veni să-l însoţească. Şi un elicopter de acceaşi talie cu al nostru, pentru a-i deplasa într-o direcţie necunoscută. Nu ne-a spus unde se duce...
Ofiţer de aviaţie, comandantul Aerodromului Boteni: - După comunicat, am alarmat unitatea şi am întrebat: *Care va fi atitudinea dumneavoastră?* La care toţi au început să arunce cu căciulile şi caschetele jos. În momentul respectiv, mi-am dat seama care va fi atitudinea noastră.
Pilotul Maluţan Vasile: - Am făcut acest lucru, comandantul Aviaţiei a zis că vine către bază, am vorbit cu comandantul unităţii, care mi-a spus: *Din acest moment, nu se mai ridică niciun elicopter şi... Vasile, orientează-te!*
Manea Mănescu: - La plecarea de la Snagov, eu am înţeles, subliniez, că vom pleca într-unul din judeţele acestea, unde s-a spus că nu sunt tulburări.
Emil Bobu: - La plecarea elicopterului de la Snagov, el a dat mâna şi cu Mănescu, şi cu mine şi, de fapt, a spus echipajului de la elicopterul lui că o să mai vină un elicopter. În timpul acesta, noi am dat mâna, Manea Mănescu i-a şi sărutat mâna lui Ceauşescu.

Manea Mănescu: - La plecarea cu elicopterul, eu am sărutat mâna doamnei, am făcut şi acest act necugetat când ne-am îmbrăţişat, că i-am sărutat mâna şi lui, şi a spus că: *O să ne mai vedem!*
Pilotul Maluţan Vasile: - Am decolat de la Snagov în mare grabă, deoarece, probabil, simţeau că ceva e în neregulă şi trebuie să se ascundă cât mai repede. Atunci nu mi-am dat seama, pentru că nici nu mi-au dat o direcţie precisă unde vom ateriza. Am decolat, iniţial, cu direcţia Boteni... Aerodromul Militar Titu, dar gândul meu era să trec, totuşi, la verticala bazei proprii, pentru a-mi mai vedea odată colegii, necunoscând că mai există şansa să mă mai întorc. Au sesizat lucrul acesta şi m-au întrebat: *Dar de ce mergi către Otopeni? Păi, trebuie să-i avertizez pe cei care trebuie să-i ridicăm cu noi, nu? Trebuie să ne însoţeasc!* Şi văd că a ţinut treaba, nu s-au împotrivit şi-am trecut la verticală, am luat legătura cu ai noştri şi cu organele de trafic civil, pentru a traversa cele două piste de la Otopeni, şi m-au întrebat: *Dar de ce ai venit pe aici?* Le-am răspuns colegilor: *Din dorinţa de a vă mai vedea o dată.* După care ne-am îndreptat către vest şi, la un moment dat, mi s-a cerut să nu mai dau nicio informaţie la sol, pentru a nu se cunoaşte poziţia noastră. La un moment dat, am fost întrebat, chiar când am schiţat un viraj – voiam să mă întorc înapoi, să aterizez la noi la bază – m-a întrebat: *Ce faci?! Păi, ar fi bine să mergem, totuşi, acasă*! Noi n-aveam decât o singură cauză: să ne eliberăm, probabil, lucru pe care l-am înţeles după ce am deschis aparatul de radio, la sfatul unui coleg de la sol. *Deschide aparatul de radio şi ascultă ce se întâmplă în ţară, în Piaţa Palatului!*[*]
(Va urma)

A consemnat Liza **Kratochwill**

[*] Aceste declaraţii şi dialoguri sunt fragmente din filmul documentar „Ziua cea mai scurtă”, producţie Sahia Film, care se află şi în Fondul documentar video AMR.

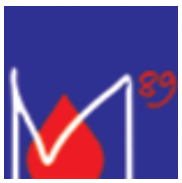

RESTITUIRI SIBIENE

Nicu Ceauşescu şi Revoluţia

„Prinţişorul" Nicu Ceauşescu, unul dintre copiii soţilor Ceauşescu, mai-marele tovarăş de la Sibiu, a fost, şi el, preocupat de ceea ce se întâmplă în Timişoara şi, mai cu seamă, pornit pe anihilarea celor care îi deranjau liniştea din sânul clanului dictatorial comunist ce huzurea în lux terorizând, flămânzind şi înfrigurând generaţii la rând de români. Asta, deşi la proces a negat această atitudine clar ofensivă împotriva celor care au îndrăznit să pornească revolta la Timişoara. Pentru Sibiul lui ar fi însemnat un exemplu negativ, iar pentru el o reală ameninţare, pentru că ar fi putut să piardă conducerea şi, evident, să nu mai beneficieze de traiul de nobil pe care i l-au asigurat părinţii dictatori, într-o opulenţă şi o ipocrizie fără margini.

Nicu Ceauşescu dorea, şi el, să fie terminate „elementele străine" de la Timişoara

În aceeaşi zi de 17.12.1989, în care a dat notă telefonică Întreprinderii „Victoria" Timişoara de constituire a Gărzilor Patriotice echipate cu armament şi muniţie de război (*la apariţia duşmanului la limita întreprinderii se trage primul foc de avertizare, la al doilea în picior şi la al treilea sus*), prim-secretarul din Timiş, Radu Bălan, s-a ocupat şi de procurarea unor gaze lacrimogene cu ajutorul lui Nicu Ceauşescu. După terminarea teleconferinţei, în jurul orei 18,30, întrebat de Nicu Ceauşescu de situaţia din Timişoara, Radu Bălan îl informează despre manifestaţiile ce au loc în Timişoara şi îi cere, totodată, gaze lacrimogene, iar Nicu Ceauşescu acceptă cu interes cererea şi, prin intermediul şefului Garnizoanei Sibiu, procură un complet CLAT cu astfel de gaze (f. 151, vol. II) şi dă ordin ca acesta să fie transportat la Timişoara cu un avion (f. 154-164, vol. II). Aceste gaze au fost, ulterior, folosite în încercarea de împrăştiere a demonstranţilor (f. 13 – Rechizitoriu 1990, martie, 29, Procuratura Militară Timişoara – Dosar. nr. 42/P/1990, Dosar AMT 010/025).

Acestea sunt confirmate şi de stenogramele Procesului de la Sibiu, în cadrul căruia Nicu Ceauşescu, acuzat de infracţiunea de genocid şi de nerespectarea regimului privind mânuirea armelor şi muniţiei, declară: *În*

jurul orelor 16,00, în data de 17 decembrie 1989, s-a convocat teleconferinţa, în cadrul căreia s-a prezentat situaţia din municipiul Timişoara, respectiv faptul că elemente străine de ţară atacă unităţile militare, ofiţeri şi militari fiind răniţi şi chiar omorâţi. Am avut o discuţie cu membrii biroului şi cu celelalte cadre care participau la teleconferinţă, am spus că, în această situaţie, suntem în stare de război, având în vedere că sunt elemente străine, aşa cum ni s-a relatat nouă. De altfel, din stenogramă reiese că sunt agenţi străini. La acea dată, nu cunoşteam situaţia exactă. Şi am spus să fim în sistemul stabilit în cadrul Congresului al XIV-lea, printr-o dispoziţie dată atât de organele superioare de partid, cât şi ale ministerului de Interne sau ale fostului departament al Securităţii Statului. Am făcut afirmaţia ca, în caz de situaţie deosebită, să se facă uz de armă. Dar acesta nu a însemnat, în atenţia mea, ca să se facă uz de armă împotriva populaţiei municipiului sau judeţului Sibiu…

„Credeam că e mai bine să trimitem un elicopter cu gazele, dar cineva a trimis un avion”

După această şedinţă, dorind să ştiu mai real ceea ce s-a întâmplat la Timişoara, am sunat pe fostul prim-secretar al Comitetului Judeţean de Partid, respectiv pe Radu Bălan, întrebându-l care este situaţia în Timişoara. Mi-a spus că situaţia este foarte complexă şi dacă pot să-i trimit gaze lacrimogene. I-am spus că nu cunosc dacă avem, dar mă voi interesa şi îi voi comunica. În acest sens, am luat legătura cu locotenent-colonel Dragomir Aurel, comandantul Garnizoanei, care mi-a spus că gazul, substanţele toxice au fost retrase şi că mai are o cantitate mică, aproximativ pentru o incintă în care se găsesc 60 de persoane. I-am comunicat acest lucru lui Radu Bălan, care a zis să o trimitem şi pe aceasta. Am luat legătura cu comandantul Aviaţiei militare, la momentul respectiv generalul-maior Rus, pentru ca să putem trimite un elicopter. Părerea mea era că e mai uşor să zboare un elicopter de la Sibiu până la Timişoara, dar dispoziţiile erau, deja, ca să vină un avion militar care să preia această încărcătură şi, după aceea, să o transporte la Timişoara. Eu am comunicat acest lucru comandantului Garnizoanei, lt.-col. Dragomir Aurel, a sosit avionul, mi-a spus că a trimis pe şeful care răspunde de aceste substanţe, am luat, din nou, legătura cu Timişoara, dar, de data aceasta, mi-a răspuns Coman Ion, care se afla, deja, la Timişoara şi cunoştea situaţia. Mi-a spus: „Ştiu că vin şi trimitem pe cineva ca să le ia, să le aducă la… Comitetul Judeţean”… sau unde erau stabiliţi. Doresc să fac precizarea că, după

teleconferinţă, i-am chemat în birou pe comandantul Garnizoanei şi pe inspectorul-şef şi le-am spus să-şi vadă de treburile lor şi de ordinele pe care le vor primi. Locotenent-colonel Dragomir, comandantul Garnizoanei, mi-a spus că au primit, de altfel, ordin de la eşaloanele superioare în acest sens, iar colonelul în rezervă Rotaru, fostul şef al Inspectoratului Judeţean al Ministerului de Interne, mi-a spus că sunt în „Situaţia 2". De altfel, tot timpul când erau plecări în străinătate ale şefului statului, organele Ministerului de Interne intrau în „Situaţia 2". Şi mi-a cerut aprobarea ca pe şeful Miliţiei, maiorul Nicu Silvestru, să îl cheme din concediu, lucru pe care eu l-am acceptat.

Fragment din proces:
Pr. - Deci pe Radu Bălan dumneavoastră l-aţi sunat?
In. - Da, eu l-am sunat.
Pr. - După teleconferinţă?
In. - După teleconferinţă.
Pr. - Aţi făcut o afirmaţie: că generalul Rus ar fi spus că deja s-a stabilit trimiterea unui avion faţă de cererea dumneavoastră de a trimite un elicopter la Sibiu, pentru că v-aţi gândit că este mai uşor. Ce înţelegeţi prin acest „s-ar fi stabilit"? De cine? Când?
In. - Din discuţie, adică din substrat mai mult, reieşea că lucrurile erau deja cunoscute...
Pr. - Aţi afirmat că şi Coman Ion, tot „din substrat", ştia că va veni?
In. - Da... la telefon, Coman Ion mi-a spus: „Ştiu totul, am luat deja măsuri ca să fie la aeroport cineva care să le aducă la noi."

Nicu Ceauşescu – devansat din umbră cu ordinele...
„***Lucrurile erau, deja, ştiute."***

Date fiind aceste declaraţii, sunt două întrebări fără răspuns: cine a dat ordin să fie scos gazul din depozitul Garnizoanei Sibiu încă dinainte de a cere asta Nicu Ceauşescu, în 17.12.1989 şi cine a dat ordin să fie trimis un avion şi nu un elicopter, aşa cum a ordonat liderul de la Sibiu, pentru a fi transportate gazele lacrimogene la Timişoara? Aşa după cum a răspuns ambiguu inculpatul întrebărilor procurorului, ar fi fost eşaloanele superioare comandamentului Garnizoanei Sibiu şi Inspectoratului de pe lângă acesta.
- Inculpatul Nicu Ceauşescu în proces: *Din surse neoficiale, eu aflasem că, la Timişoara, în populaţie au tras agenţi străini şi că tot aceştia ar fi provocat pagube materiale, deşi, repet, Radu Bălan nu mi-a precizat nimic*

în legătură cu morţii, decât numărul acestora... c-ar fi 58. Nu m-a interesat cine sunt morţii şi din rândul cui... Iată de ce am afirmat, după teleconferinţa din 20 Decembrie, că trebuie să se facă uz de armă, referindu-mă la eventuale astfel de situaţii neaşteptate în judeţul Sibiu. M-au interesat Oradea şi Clujul, fiindcă la Timişoara s-a spus că au fost elemente străine, de fapt, unguri. Şi, având în vedere populaţia maghiară şi influenţa, de aceea m-am interesat de zonă, în 19 Decembrie. Precizez că, în ziua de 17, nu au avut loc evenimente deosebite în Sibiu. Ziua de 18 a trecut la fel, fără evenimente deosebite. În jurul prânzului, am luat legătura cu Tudor Postelnicu, pentru a mă interesa de situaţia de la Timişoara, şi acesta mi-a spus că toate lucrurile sunt rezolvate şi nu sunt probleme. Pe 19, am avut şedinţă obişnuită de lucru, nu s-a discutat nimic de Timişoara. Nici în judeţul Sibiu nu au existat evenimente deosebite.

Primul mort în Sibiu

Cartuş pe ţeavă...

Şi, totuşi, în zilele de 21 şi 22 Decembrie, în municipiul Sibiu şi oraşul Cisnădie, grupuri masive de demonstranţi au manifestat paşnic împotriva dictaturii ceauşiste, iar din rândul acestora au rezultat 89 de morţi şi 218 răniţi. În zorii zilei de 21 Decembrie 1989, în centrul Sibiului au apărut primii manifestanţi pentru libertate şi democraţie în Piaţa Mare (Republicii). În scurt timp, li s-au alăturat sute de sibieni. Imediat au apărut şi forţele de represiune ale regimului comunist, care au operat primele arestări. 15-20 de persoane au fost reţinute. Nimic, însă, nu a mai putut să-i împiedice pe oameni să scandeze împotriva regimului Ceauşescu. În aceeaşi zi, a căzut şi prima victimă a revoluţiei sibiene. Un tânăr împuşcat.

În 21 Decembrie, în oraşul apropiat, Cisnădie, se înregistrează primul mort şi 10 răniţi. De asemenea, în seara de 21, maiorul Lucian Marin şi locotenentul Ovidiu Crăciun au tras împotriva manifestanţilor, rănind două persoane, infracţiuni pentru care au fost condamnaţi de instanţele militare la câte 17 şi 10 ani închisoare. A doua zi, muncitori de la mai multe fabrici mărşăluiesc, chiar şi de prin împrejurimi (Bocşa Mică, Ocna Sibiului, Avrig).

După fuga lui Ceauşescu, a început un adevărat măcel, faptă care întruneşte elemente constitutive ale infracţiunii de genocid, se arată în rechizitoriu. Cei trei foşti conducători ai Inspectoratului Judeţean al Ministerului de Interne Sibiu au fost condamnaţi la pedepse între 18 şi 20 de ani pentru complicitate la infracţiunea de genocid, autor fiind inculpatul.

„Este război, trageţi fără somaţie!... Vom trage şi nu-i vom lăsa să-şi facă de cap... vom rade tot!”

Acesta nu a revenit asupra ordinelor date anterior, cunoscând că Securitatea şi Miliţia au fost înarmate cu muniţie de război, acţionând conform planului unic, care prevedea şi uzul de armă. Nicu Ceauşescu a fost acuzat şi de nerespectarea regimului privind armele şi muniţiile. Pentru o perioadă lungă de timp, a deţinut arme şi muniţie în cantitate mare, fără permis legal. La locuinţa inculpatului, situată în Str. Cosmonauţilor Nr. 2-4, Bucureşti, au fost găsite: un pistol-mitralieră AKM calibru 5,6 mm, un pistol cu aer comprimat 4,5mm, un pistol Schmidt, carabine automatice Sako, Browning şi sute de cartuşe de diverse calibre. La locuinţa din Sibiu, această colecţie era completată cu cea a armelor de vânătoare. Coniacul, tablele şi vânătoarea erau la ordinea zilei, la fel şi containerul cu mâncare, trimis special de la Bucureşti pentru el.

Fiesta şi-a continuat-o în „palatul de la Sibiu”, departe de tumultul sumbru al cotidianului, chiar şi în primele zile (16, 17, 18, 19 Decembrie) în care, la Timişoara, oamenii erau maltrataţi şi împuşcaţi.

Nicu Ceauşescu a recunoscut, pe parcursul procesului în care a fost judecat, că a ordonat organelor de Interne, Armatei şi Gărzilor Patriotice să tragă fără somaţie, „în situaţii deosebite”, fapt confirmat de Iulian Rotariu, colonel în rezervă: „Nicu Ceauşescu a spus la teleconferinţă că nu suntem în stare de necesitate, ci de război şi, la nevoie, *să impuneţi să tragă fără somaţie*.” Locotenent-colonelul Aurel Dragomir declară: „Ceauşescu Nicu mi-a spus după teleconferinţă: *Trageţi fără somaţie!”*

„Nu am încredere în miliţienii din Sibiu, care nici nu ştiu să tragă ca lumea.”

În seara de 17 Decembrie 1989, inculpatul i-a telefonat, de mai multe ori, locotenent-colonelului Dragomir Aurel, pe care l-a întrebat „dacă a băgat cartuş pe ţeavă” şi a repetat ordinul: „Este război, să trageţi!”. Totodată, i-a ordonat să trimită un ofiţer cu fiole şi grenade iritant-lacrimogene, pentru a fi folosite împotriva manifestanţilor de la Timişoara.

În după-masa de 19 Decembrie, Nicu Ceauşescu se afla la Judeţ, apoi a plecat la vilă. I-a cerut lui Tudor Postelnicu să-i trimită trupe în ajutor, de la Interne. De ce era nevoie de poziţia de luptă, dacă demonstranţii au apărut paşnic în 21? Pentru întărirea sistemului de securitate de la sediu şi de la vila sa. Aici, erau de faţă: Eugen Pescar, fost

secretar cu probleme organizatorice la Comitetul Judeţean de Partid, locotenent-colonelul Camil Stroia, comandantul Unităţii de Dresaj Câini – Sibiu, precum şi persoane aflate permanent în anturajul inculpatului atât la vilă, cât şi la chefurile organizate la cabanele din judeţ, precum maiorul în rezervă Nicu Silvestru, fost şef al Miliţiei Judeţene, chemat de inculpat pentru a raporta starea de spirit a locuitorilor din Sibiu, cât şi din alte judeţe din partea de vest a ţării. În prezenţa acestora, aflând de la Radu Bălan de înregistrarea primilor 60 de morţi la Timişoara, a afirmat: „În situaţia când vor avea loc manifestaţii şi în judeţul Sibiu, vom trage şi nu-i vom lăsa să-şi facă de cap, că nu ne învinge ei pe noi! Vom rade tot!". De asemenea, s-a exprimat că nu are încredere în miliţienii din Sibiu „care nici nu ştiu să tragă ca lumea", şi şi-a chemat „specialiştii din Bucureşti".
Fragment din proces:
In.-Nu am avut încredere în trupele locale de Miliţie, care sunt formate din indivizi fără o pregătire deosebită. Am afirmat că voi apela la Bucureşti, pentru a obţine trupe cu pregătire specială. În prezenţa celor de acolo, am discutat la telefonul oficial cu Postelnicu Tudor, fost ministru de Externe, căruia i-am spus că nu am încredere în trupele locale, rugându-l să m-ajute. Mi-a promis că-mi va da ajutor.

Nicu şi-a chemat „specialiştii din Bucureşti"

Şi din declaraţiile altor inculpaţi care i-au fost subordonaţi, dar şi de la alţi martori, reiese că Nicu Ceauşescu a făcut exces de zel, fiind pornit să-i „termine" pe eventualii protestatari din Sibiu. Aşa se explică de ce s-a interesat atât de mult de Timişoara. Faptul că angajaţii de la vila sa au confirmat că nu a renunţat la tabieturile vicioase demonstrează că nu credea că este posibilă răsturnarea tovarăşului tătic.

Fragment din proces:
Inc. - În ziua de 20 am văzut la italieni o serie întreagă de aspecte legate de ceea ce s-a întâmplat la Timişoara, adică din relatările unor cetăţeni străini care fuseseră martori oculari la Timişoara, se vorbea de 2000 de morţi.
Pr. - Unde aţi prins aceste relatări?
Inc. - Aveam antenă parabolică... la televizor... pe Rai Uno... Am auzit şi la birou diverse discuţii că sunt diverşi morţi, câteva mii, şi am vrut să cunosc şi eu situaţia reală... L-am sunat pe Radu Bălan la Timişoara şi mi-a spus că au fost 58 de morţi...

Vânători de munte şi genişti pe acoperiş
„Erau militari în negru”

Ulterior, Nicu Ceauşescu a primit întăriri – 120 de vânători de munte şi 85 de genişti din Garnizoana RâmnicuVâlcea – pentru a-i amplasa la depozitele de combustibil. Nicu Ceauşescu a susţinut în proces că vânătorii de munte n-au mai ajuns. Acestea să fi fost trupele speciale pe care se baza Nicu Ceauşescu şi pe care le-a solicitat de la Bucureşti, şi în discuţia telefonică purtată cu unchiul său, generalul maior Ilie Ceauşescu, şeful Consiliului Politic Superior al Armatei? Cine sunt făptaşii care au tras, efectiv, în manifestanţi, pe lângă forţele deja amintite, dat fiind faptul că nu se cunosc împrejurările în care a murit şi a fost rănită fiecare victimă a revoluţiei?

Din altă sursă, am aflat că au fost şi trupe de elită debarcate. Iată ce ne-a declarat Mircea Georgescu în faţa camerei video, dar şi în scris: *Urmărind desfăşurarea evenimentelor de la bun început, în 20.XII.1989 noaptea, a sosit la Sibiu un avion cu 80 de militari îmbrăcaţi în negru şi 10 civili, care nu puteau fi decât tot militari. Acest lucru este consemnat şi de generalul Vlad. În proces, procurorul de şedinţă a precizat că cei 80 aveau adrese fixe la Agenţia Tarom din Bucureşti, iar cei 10 civili erau înregistraţi cu adresa, dar nu s-a precizat cine erau. Cei 80 făceau parte din unitatea specială UM 0215 Buzău. La Sibiu, pe lângă simulatoarele instalate în poduri, de exemplu, în Piaţa Mare, în podurile clădirilor dinspre intrarea în Str. Arhivelor, s-a tras şi din alte clădiri: podul clădirii din Str. Noica, de către un grup de patru, cinci militari în salopete negre, descărcaţi în spatele blocului, din două camioane. Imediat, toţi au intrat în pod, direct. Cunoşteau pe unde! Glonţul a spart fereastra apartamentului şi a găurit capul patului femeii care privise pe geam cum debarcă militarii (pe Bulevardul V. Milea). De asemenea, pe Calea Dumbrăvii, s-a tras de la fereastra U.M. Subofiţeri de Artilerie într-un geam, pe unde privea afară o femeie care, cu o clipă înaintea glonţului, se retrăsese de acolo. I-a fost găurit dulapul. Urma mi-a fost arătată. De la U.M. de pe Bulevardul Victoriei, din capăt, din cele două cuiburi de pază din grădină a fost împuşcat mortal, în casă, proprietarul, care tocmai voia să stingă lumina după plecarea părinţilor veniţi în vizită. În interiorul C.E.C.-ului au fost răniţi de geamurile sparte de un glonţ. O funcţionară a fost dusă la spital.*

21 Decembrie 1989 – în Piaţa Mare s-au adunat copii şi tineri cu mâinile goale
„A băgat mâna în haină şi a tras de aproape direct în inimă.”

În 21 Decembrie 1989, în jurul orelor 9,00-10,00 dimineaţa, un tânăr, Mititelu, a fost omorât, lângă trei colegi, în faţa U.M. 01512 (comandant – colonelul Aurel Dragomir), de un civil care, în faţa Restaurantului „Dunărea", s-a apropiat şi a băgat mâna în buzunarul hainei, trăgând direct în inimă, de jos în sus. Soţia lui, Elena Mititelu, a păstrat cămaşa perforată. Plutonul a fost amplasat acolo de comandantul Miliţiei. Acel civil s-a infiltrat prin linia de elevi, dar cine a fost şi cine i-a ordonat?

În Piaţa Mare s-au adunat, încă de la opt dimineaţa, copii şi tineri veniţi încolonaţi de la Întreprinderea „Balanţa", „Independenţa" etc. Cu mâinile goale. Nu au fost distruse decât două vitrine de la librăria aflată peste drum de Autoservirea „Continental" şi de la librăria de lângă Telefoane. Cărţile cu Ceauşescu au fost arse. Manifestanţii strigau lozinci anticomuniste.

A apărut Miliţia cu un ARO şi două dubiţe. Miliţienii au început să-i împrăştie cu forţa, folosind bastoanele, şi i-au prins pe cei doi băieţi ai doamnei Lazăr Ana, care locuieşte în Strada Nicolae Bălcescu Nr.5. Erau în practică la „Balanţa", s-au adunat în colţul Spitalului Public şi, de acolo, au venit încolonaţi în Piaţa Mare. Pe cei doi fraţi i-au lovit bestial cu bastoanele în ARO. Văzând prin geamul maşinii, ceilalţi copii şi tineri au răsturnat ARO-ul şi i-au dat foc, printre care şi un tânăr, Codreanu, tehnician la Telefoane. Aşa a început revoluţia la Sibiu, în 21.12.1989. A urmat o învălmăşeală mare, în care s-au încăierat miliţienii cu tinerii. Cu ajutorul Armatei sosite între timp, au avut loc arestări ale tinerilor, care au fost duşi la sediul Miliţiei. Dacă nu ar fi fost arestări, poate nu ar fi urmat violenţele din acea după-amiază şi seară şi de a doua zi, 22.12.1989, când la Miliţie a fost măcel. Agresorii au fost Miliţia şi, apoi, Armata.

„Teroriştii" aveau părul tuns scurt, echipament milităresc şi arme cu lunetă

„Am văzut unul pe Hotel «Continental»."

Privitor la „teroriştii" din Decembrie 1989 de la Sibiu, Mircea Georgescu i se adresează, în scris, senatorului Valentin Gabrielescu, din cadrul Comisiei Parlamentare Decembrie '89. Iată ce se specifică în documentul întocmit la data de 19.12.1994: *Cunosc faptul că, în Sibiu, unii tineri au avut arme de la Armată, pentru că i-am văzut, dar nu ei sunt cei care i-au împuşcat pe eroii Sibiului. Sunt convins că la Sibiu n-au fost*

„terorişti străini", ci numai din M.Ap.N. Sibiu, Râmnicu Vâlcea, M.I. Sibiu sau Securitatea Sibiu şi Buzău (USLA). Aveau puncte comune între ei: părul tuns milităreşte (scurt), ca la grade inferioare, echipament militar, unul avea armă cu lunetă. Au fost prinşi în diferite puncte şi zile, în locuri unde se trăgea cu cartuşe trasoare („Bulevard").Toţi au fost predaţi la Armată, dar prinşi de revoluţionari (în afara militarului cu lunetă, care s-a pierdut în mulţime, însoţit de civili). Personal am văzut pe Hotel „Continental", la terasa de la ultimul etaj. Au fost văzuţi şi pe acoperişul clădirilor „Ardelean" şi „Dumbrava".

Lăsat de izbelişte, Nicu dă „liber" la turişti şi fuge din Sibiu
Cei care au fost postaţi în podurile caselor, de unde ţinteau la fix în oameni.

Nicu Ceauşescu aminteşte, în proces, că ar fi fost anunţat de Scărlătescu, şeful Direcţiei Comerciale, în 22.12.]989, că în podurile caselor din jurul Pieţii Republicii sunt persoane înarmate şi că ar fi vorba de 80 de pasageri USLA. Tot Nicu Ceauşescu a mai afirmat că şeful O.J.T., Boşoteanu, i-a cerut permisiunea, în 20 decembrie, să cazeze la U.C.A. un grup de turişti. Răspunsul lui a fost afirmativ, nefiind interesat despre ce fel de turişti este vorba, sau, pur şi simplu, în vâltoarea evenimentelor, i-a scăpat acest amănunt.

În 22 Decembrie, întrucât elicopterul promis de Ilie Ceauşescu nu a ajuns la Sibiu, Nicu Ceauşescu urcă în Oltcit-ul prietenei sale, Daniela Vlădescu, şi fuge cu aceasta din Sibiu, cu intenţia de a merge la Bucureşti „să vadă ce este" (după cum a declarat), împreună cu lucrători din Securitate şi cadre din conducerea Comitetului Judeţean de Partid. Parcurg traseul: Sibiu, Copşa Mică, Făgăraş, Sinaia, Câmpina, Ploieşti, Băneasa, unde au ajuns în jurul orei 19,00. Aici, Nicu Ceauşescu a fost recunoscut şi reţinut de cadre militare şi membri ai Gărzilor Patriotice.

A consemnat Liza **Kratochwill**

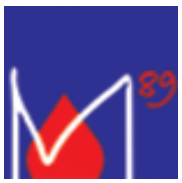

Portrete din Revoluţie

Interviu cu Boiciuc Silvia – urmaş, soţia lui Motohon Silviu, ajutor-maistru, împuşcat în cap pe Strada Ialomiţa, la intersecţie cu Calea Lipovei

Erau tineri şi se bucurau, atât cât le-au permis acele vremuri, de începutul unei vieţi de familie. Locuiau pe Strada Liniştei, împreună cu bebeluşul de un an de zile, copilul lor. Până în ziua de 17, când destinul lor a luat o turnură dramatică.

B.S.: - Mă numesc Boiciuc Silvia, locuiesc pe Strada Burebista (Zborului), în Piaţa Dacia şi l-am pierdut pe soţul meu în 1989.
L.K.: - Cum s-a întâmplat?
B.S.: - Deci soţul a mers la servici, în data de 17, trebuia să recupereze data de 31...
L.K.: - Unde lucra soţul?
B.S.: - La U.T.T., ca meşter.
L.K.: - Câţi ani avea?
B.S.: - Deci el era mai mare cu cinci ani decât mine, eu, atunci, aveam 26... 32 de ani avea. Trebuia să recupereze pentru data de 31 şi a plecat de la servici. Când a venit, era un cordon de militari plasat la întreprindere... li s-a interzis accesul în fabrică. După care s-a întors acasă şi mi-a povestit că a văzut un om împuşcat. În Calea Aradului. Deci venind spre casă. Şi dânsul i-ar fi închis ochii... chiar se trăgea... Era soţul unei doamne ...Carpân Georgeta, care locuieşte în Calea Aradului. Deci este urmaşul eroului-martir Carpân Daniel (n.n. Carpân Dănuţ). Soţul meu era foarte speriat şi deci atâta mi-a spus. Că lumea se ferea de gloanţe şi... Dânsul zicea că i-a închis ochii şi urma să vină o maşină, să-l ducă nu ştiu unde, la spital sau... Acasă, a stat o oră, a venit un coleg care lucra cu dânsul la întreprindere şi, după vreo jumate de oră, era un zgomot afară...! Deci după vreo jumătate de oră când o apărut soţul meu acasă, a apărut un grup de manifestanţi. Erau foarte multe persoane... să zic, aproximativ o sută de persoane. Şi strigau: „Jos Ceauşescu! Jos comunismul!” Eu eram speriată, cu copilaşul de un an. Un

an avea copilul nostru şi, chiar în acel moment, o apărut colegul soţului, cu care lucra dânsul, şi i-a zis să meargă jos. Eu chiar am stat cu copilul mic, copilul la zgomot şi la ce era afară s-a speriat şi l-am rugat să nu meargă, că eram şi eu foarte speriată. S-a dus în acel grup şi de-atunci nu mai ştiu nimic. Deci a urmat ziua de 18, 19, 20... n-am ştiut nimic de dânsul. Nimic, nimic! Cu copilul în cărucior, l-am căutat pe la toate cunoştinţele ... cu băieţelul nostru, l-am căutat la toate cunoştinţele posibile, dacă ştiu ceva sau l-au văzut, chiar şi la colegul care a fost jos cu dânsul şi-a plecat m-am dus, a doua zi, şi l-am întrebat dacă ştie ceva, la care mi-a zis că nu ştie nimic, că el n-a mers în grup şi că soţul meu ar fi plecat în grup. Ar fi plecat cu acel grup şi, ulterior, să aflu de la cineva de la întreprindere, un domn care locuia pe Strada Ialomiţa, că acel grup din zona unde locuiam noi, Liniştei, ar fi fost, în noaptea de 17, deci unde a decedat soţul, pe Ialomiţa. Acolo a fost împuşcat. Duminică, 17 Decembrie.

L.K.: - Asta la ce oră... ce interval era?

B.S.: - Nu ştiu să vă spun... că soţul a ajuns de la servici pe la zece seara, de la zece trebuia să înceapă lucrul.

L.K.: - Şi aţi aflat cine a tras? Ce forţe de ordine au fost?

B.S.: - Din câte am înţeles, acolo a fost un grup deplasat de la unitatea militară din Lugoj, sub comanda domnului căpitan Căşeriu... nu ştiu şi mai cum... Au mai fost răniţi şi alţii.

L.K.: - El cum a fost împuşcat?

B.S.: - Deci l-am căutat peste tot şi am ajuns şi la Spitalul Judeţean. Acolo, am ajuns la un medic, domnul Pleşa Horia, care, în acea noapte de 17 spre 18 deci, ar fi zis că toţi or ajuns la dânsul, la spital. La Judeţean. Şi, de la o foaie de observaţie, cu semnalmente şi aşa deci ar fi reieşit că era soţul. Şi la care dânsul a spus că a ajuns în comă de grad patru şi a presupus că l-ar mai fi operat şi l-a transferat la reanimare. Dar ceea ce nu cred.

L.K.: - De ce?

B.S.: - Deci s-a zvonit că or fost împuşcaţi a doua oară de securişti şi au fost infiltraţi în...

L.K.: - Dar unde era rana, în cap?

B.S.: - Da, plagă craniană. Şi nu cred că ar mai fi... Deci aşa a reieşit din foaia de observaţie de la Judeţean: plagă craniană şi comă de gradul patru. Şi la care ar fi presupus că ar mai fi trăit până la ora patru dimineaţa şi după aia a decedat.

L.K.: - La ora patru e constatat decesul?

B.S.: - Da. E constatat decesul dimineaţa.

L.K: - Şi-n 18 a fost sustras de la morgă, alături de...?
B.S.: - Au fost sustraşi şi duşi la crematoriu cu cei 40 şi incineraţi acolo.
L.K.: - Ce-aţi mai putut afla din surse oficiale, neoficiale?
B.S.: - Deci din surse neoficiale, atât am aflat: că a fost împuşcat acolo, în zona Ialomiţa, şi că, totuşi, n-or tras militarii care or fost plasaţi acolo... că, de fapt, o tras domnul căpitan Căşeriu. Din spate venind, în plin.
L.K.: - El, personal ?
B.S.: - El, personal. Deci aşa am aflat. Nu ştiu cam cât era ceasul şi mă gândesc că, dacă o apărut acel grup în faţa blocului unde locuiam noi, în acea seară, pe la zece, cât era ceasul când s-a întors el de la servici, atunci, mă gândesc că a ajuns în zona Ialomiţa probabil pe la unşpe (23.00), doişpe, aproximativ. Noaptea... Şi-atunci, e acel militar în termen care a declarat că era plecat de la unitatea militară din Lugoj şi plasaţi acolo... Pe Ialomiţei, imediat cum mergi spre Kappa. La colţul cimitirului.
L.K.: - Aia-i o stradă lângă şosea sau e o stradă, undeva, mai ascunsă?
B.S.: - Chiar la colţ, cum intri înspre Ialomiţa. Vizavi de cimitir.
L.K.: - Acolo sunt şi case, nu?
B.S.: - Acolo sunt şi case, da. Şi chiar acolo am pus o cruce. Am fost împreună cu domnul Orban şi cu cei de la primărie. La care, după vreo două săptămâni, a fost profanată. De cine, ce şi cum, nu se ştie! Am vrut să intentez proces, să deschid proces în acest caz, precum cu declaraţia acelui militar în termen. N-am avut de unde să iau pe acel militar, că am înţeles că nu era de aici, era de undeva din Oltenia.
L.K.: - Şi-acel militar a recunoscut? Deci a fost benevol, nu a fost citat?
B.S.: - Nu. Benevol. S-a oferit să scrie acea rubrică în ziar. Deci ei au fost plasaţi pe Ialomiţa şi au primit ordin de la domnul căpitan Căşeriu, că, dacă se apropie manifestanţii, să tragă foc de avertisment în sus şi, numai în cazul în care sunt agresivi, deci grupul e agresiv, atunci să tragă la picioare. Sau cam aşa s-a înţeles din acel...
L.K.: - Şi ordinul nu a fost respectat, din moment ce au fost omorâţi...
B.S.: - Bineînţeles!
L.K.: - Au fost somaţi?
B.S.: - Da. Au fost somaţi de către acest căpitan. Şi la care, deci acel militar a declarat că aşa s-a întâmplat când s-a apropiat grupul de pe Ialomiţa, de 100 şi ceva de persoane, printre care era şi soţul meu. Deci s-au apropiat de Ialomiţa şi scandau, şi-atunci ei au fost somaţi să tragă foc de avertisment în sus. La care, după cum se specifică şi într-un ziar de-atunci (nu mai ştiu cum se numeşte): „domnul Căşeriu venea trăgând din spate. În plin”. De aceea

cazul nu-i elucidat nici în ziua de azi. Am vrut să intentez proces şi mi-a fost frică la început, nu prea am avut sprijin, deci nu s-a implicat nimeni. Singură, ştiţi cum e, ca să deschizi un proces...
L.K.: - Da, e o luptă aprigă. Aţi fost citată ca martor la proces?
B.S.: - Da. Am fost citată şi ca martor la proces, în 2000, după care am făcut recurs, la care acuma s-a finalizat şi nu se ştie nimic, deci trebuia să mă despăgubească cu nişte bani şi nu se ştie dacă vom mai primi...
L.K.: - Dumneavoastră aţi primit vreo despăgubire?
B.S.: - Am primit în 2001 o sumă de 100 de milioane.
L.K.: - Şi indemnizaţia, nu?
B.S.: - Indemnizaţia o primeşte copilul. Deci având în vedere că eu cu soţul nu am fost cununaţi la data respectivă, deci toate văduvele beneficiază de indemnizaţie de 17 milioane, la ora actuală, pe viaţă, eu sunt privată de această indemnizaţie, în sensul că eu nu mă numesc soţie-supravieţuitoare. Am făcut actele la Bucureşti şi mi s-au returnat...
L.K.: - Că nu-i purtaţi numele?
B.S.: - Da, că nu-i port numele. Şi, având în vedere că am convieţuit cu el şi a rezultat un copil recunoscut de el, numai copilul beneficiază de prevederile legii. Mi se pare ceva incorect şi aberant, din moment ce am convieţuit împreună, din moment ce sunt mama copilului, ca să nu beneficiez de această indemnizaţie. M-am implicat, dar n-am avut părţi care să mă sprijine, în adevăratul sens al cuvântului, şi m-am luptat singură... Singura care s-a implicat să vadă de soarta lui, ce s-a întâmplat, cum s-a întâmplat, cu un copil în braţe de un an, m-am zbătut peste tot şi m-am implicat singură, în toate sensurile.

A consemnat Liza **Kratochwill**

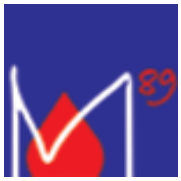

OPINII ŞI ATITUDINI

Revoluţia de la Timişoara şi Revoluţia în presă
Contribuţii la istoria jurnalisticii în Banat

În timpul Revoluţiei de la Timişoara, înainte şi după fuga cuplului Ceauşescu, presa locală s-a regăsit cu greu. Meritorie este publicarea Manifestului Frontului Democratic Român, în 21 decembrie 1989, dar despre o publicaţie închegată nu poate fi vorba. Marcel Tolcea contribuise la apariţia Manifestului, iar în 22 decembrie a revenit în tipografie cu intenţia de a edita un nou ziar, pe structura tehnică a mult discreditatului ziar de partid ***Drapelul roşu***. Nu s-a putut... Până în ultima clipă, drapeliştii au fost alături de regimul totalitar şi cuplul dictatorial. În mare măsură, au făcut-o şi ulterior...

Ripostă într-un oraş liber

Primele referiri la ceea ce se întâmpla la Timişoara şi în localităţile apropiate (Lugoj, Deta şi altele) apar în ***Drapelul roşu***, ca o ironie a sorţii, chiar în ultimul număr al acestuia, joi, 21, decembrie, 1989. Sunt trei materiale, toate preluate de la Bucureşti, toate condamnând starea de lucruri din Timişoara. Deci nici vorbă ca lucrătorii de la ziar să scrie ce au văzut cu ochii lor sau să pună cumva sub semnul îndoielii, cât de cât, cele venite pe linie oficială din capitală. La data apariţiei pe piaţă a ziarului, Timişoara era oraş liber, se constituise Frontul Democratic Român, armata se retrăsese în cazărmi, zeci, poate sute de mii de oameni manifestau în Piaţa Victoriei (Operei) şi în alte locuri din oraş, iar comitete revoluţionare se instalaseră în balconul Operei şi la Comitetul Judeţean de Partid. Joi dimineaţa, deci, bănăţenii aşteptau să se ridice Bucureştiul, conştienţi că acolo se poate finaliza Revoluţia, prin înlăturarea dictatorului.

În aceste condiţii ajunge la manifestanţi ziarul ***Drapelul roşu***, cu un conţinut care nu se dezminţea. Pe prima pagină era plasată ca articol central *Cuvântarea tovarăşului Nicolae Ceauşescu*. Este vorba de faimosul discurs

rostit de dictator la întoarcerea din Iran şi în care sunt condamnate acţiunile revendicative de la Timişoara, participanţii fiind numiţi „huligani". Tot aici este publicat şi decretul privind instituirea stării de necesitate pe teritoriul judeţului Timiş. Şi pentru că nu era destul, în pagina a treia este prezentat un material al maşinii de propagandă, intitulat *Ripostă fermă oricăror încercări de a atenta la valorile socialismului, la integritatea, independenţa şi suveranitatea României*. În text se specifica faptul că oamenii muncii din marile uzine şi întreprinderi din Bucureşti s-ar fi adunat în şedinţe şi ar fi condamnat cele întâmplate la Timişoara şi că ar fi susţinut poziţia lui Nicolae Ceauşescu! Era o minciună, desigur...În acest mod lipsit de glorie şi-a încheiat existenţa ***Drapelul roşu***, organ al Comitetului Judeţean Timiş al P.C.R. şi al Consiliului Popular Judeţean.

Cum şi-au păstrat comuniştii ziarul

În context, încercările de a reforma presa din temelii nu au de ce să surprindă. Astfel de încercări aau apărut chiar din 22 decembrie 1989. Sunt şi acestea argumente care vin în sprijinul atitudinii radicale a grupului de tineri intelectuali din Timişoara de a aduce fostul ziar de partid ***Drapelul roşu*** pe făgaşul normal al realităţii şi al dezideratelor de democratizare. Semnificative sunt în acest sens câteva pasaje scrise Gheorghe Secheşan (şi el unul dintre liderii şi canalizatorii curentului de opinie - şi acţiune! – pentru o nouă ordine gazetărească), în volumul său ***17 după 16***, volum apărut la Timişoara în 2006. Suntem cu relatarea în ziua de 22 decembrie 1989:

„După masă mă caută Dani (Dinu? *n. m., L.-V. S.)* Barbu:

–Trebuie să mergem la Tipografie. Se face un ziar. Mă duc să-i chem şi pe ceilalţi.

Nu mai îmispune cine sunt ceilalţi. De fapt, nici nu mai contează. Mă îmbrac în grabă şi fug. Literalmente. (...) Stau pe un coridor paralel cu intrarea propriu-zisă în tipografie, mi se oferă scaun şi masă şi, ca să nu stau degeaba, cer un creion şi hârtie. (...) Am terminat materialul. Mă uit la ceas. A trecut mai bine de o oră. Ies pe hol(ul pustiu), ca să întreb ce se întâmplă şi dau peste... Marcel Tolcea.

–Facem ziarul, hai înăuntru. Intrăm în secţie şi ni se dă sala faxului (de obicei, folosită numai de cei de la ***Drapelul roşu***). (Este vorba de sala telexului. Pe atunci, românii nu aveau fax... *n. m. L.-V. S.*).

(...) În birou intră un tip brunet, timid, sfios, recomandându-se: Ovidiu Guleş, student la Politehnică. Ar vrea să participe şi el la ziar. Nimeni nu are nimic împotrivă. Numai că, la un moment dat, Marcel este sunat de Dani Barbu. Trebuie să meargă la «Sediu» (al cui sediu, al Partidului, al «Revoluţiei»?).
–Dai totul la linotip şi apoi culegi cu Păsăroiul. Eu vin imediat.
Mă apuc de treabă, lumea este entuziasmată. Nu este un ziar propriu-zis, mai degrabă o foaie volantă, în care materialul meu are o pondere de aproape ¼ (nu prea avem materiale). Mai este şi Declaraţia Frontului Democratic. Ceva, ceva o să iasă.

Când mă duc cu pozele (avem câteva, nu cine ştie ce, dar există) la zinc, dau de Marcel. Trecuseră, cred, vreo cinci ore.
–Mergem acasă, a apărut Bălan la Judeţ, cu Bulza, iară sunt ei, îl lăsăm naibii de ziar. I-au dat numele de ***Luptătorul bănăţean***, nume proletcultist, din perioada anilor cincizeci".
A doua zi însă, în 23 decembrie 1989, are loc un nou episod, unul semnificativ în ceea ce priveşte setea de informare din acele zile, dar şi în privinţa stării presei scrise de la Timişoara. Iată ce poveşteşte în continuare Gheorhe Secheşan:
„Pe pod, la (piaţa, *n. m., L.-V. S.*) Badea Cârţan, revoluţionari cu banderolă. Unul dintre ei are în mână... ***Luptătorul bănăţean***, şi... mă lupt cu el, aproape, ca să mi-l dea să-l citesc măcar. Pe pagina a doua, materialul meu, dar nesemnat. Îmi vine să urlu, chiar o fac. Pe pagina a treia, poza tovarăşului Bălan şi un comunicat dat de acesta. Îmi citesc materialul şi mai urlu o dată. La sfârşitul său, tovarăşul Bulza a inserat câteva paragrafe, în care îl mai pupa un pic în fund pe tovarăşul Bălan, zeul său de până mai ieri".

Un început ezitant

Primul număr al ziarului ***Timişoara*** avea să apară în 23 ianuarie 1990. Al doilea apărea în 24 ianuarie. Acestea aveau să fie editate în locul ***Renaşterii bănăţene***, după ce redactorii şi ceilalţi lucrători ai acestei publicaţii fuseseră evacuaţi din sediu. Apoi, din 26 ianuarie, publicaţia avea să apară în paralel cu ***Renaşterea bănăţeană***. Aproape un an, gazeta a fost editată de trei ori pe săptămână, adică ieşea pe piaţă în zilele de marţi, joi şi sâmbătă. La ocazii speciale, în funcţie de evenimente, erau editate numere suplimentare, în alte zile. Situaţia aceasta cu apariţii curioase în istoria

presei avea drept cauză lipsa mijloacelor tehnice şi materiale de lucru, căci, practic, redacţia funcţiona la început în aer, în spaţii neadecvate, improvizate cu greutate. Mai era şi problema personalului, căci lipseau cei care să facă munca administrativă şi de distribuţie, iar experienţa de ziar a redactorilor era una scăzută, în ciuda unui mare entuziasm şi a convingerii că vor reuşi să facă o publicaţie demnă de respect.

Înainte au fost însă multe convulsii. O dezbatere a avut loc în 20 ianuarie 1990. Sala de spectacole a Casei Studenţilor era arhiplină, cu mulţi oameni rămaşi în picioare, ceea ce înseamnă aproape o mie de participanţi. Lucrurile au fost întoarse pe toate feţele, iar concluzia a fost aceeaşi: Marcel Tolcea devine redactor şef la ***Renaşterea bănăţeană***! Nu a fost să fie, deoarece cei din redacţia ziarului s-au opus vehement. În aceste condiţii a fost nevoie de o acţiune ceva mai hotărâtă. Luni, 22 ianuarie 1990, ne-am regrupat la Casa Universitarilor şi am discutat ce este de făcut. Ion Monoran şi Vasile Popovici au fost pentru o acţiune directă. Ion Monoran a mobilizat masele de revoluţionari (avea Mono acest dar special!). În fruntea a sute, poate mii de oameni, am ajuns la sediul ziarului. La poartă au fost ceva discuţii, căci militarii aflaţi de gardă nu ne lăsau să intrăm. S-a convenit să se formeze o delegaţie, care să negocieze cu cei dinăuntru. Apoi l-am auzit pe Vasile Popovici strigând lista: Daniel Vighi, Ion Monoran, Viorel Marineasa, Lucian-Vasile Szabo...

Lucrurile au mers greu, mai ales că ne-am încăpăţânat să scoatem o publicaţie de patru pagini. În prima am pus comunicate, unul din partea redacţiei şi unul din partea Comitetului judeţean al Frontului Salvării Naţionale, care ne sprijinea în demersul nostru. Sprijinul venea în mod direct din partea lui Claudiu Iordache, însă cei mai mulţi oameni din puterea provizorie vedeau în schimbarea majoră din presa cotidiană un mod de a fi susţinuţi în eforturile lor. Reamintim că ***Renaşterea bănăţeană*** se dedase unor jocuri de culise, în urma cărora organele puterii provizorii la nivel de judeţ şi municipiu fuseseră aproape dizolvate, conducerea fiind practic asigurată de Armată! Pagina întâi a cuprins un comunicat al FSN, prin care noua redacţie primea mână liberă de a face ziarul, precum şi o Declaraţie de principiu, cu câteva elemente de ghidaj în activitate. Încă de la început se afirma faptul că noul colectiv redacţional îşi asumă independenţa reală faţă de toate structurile social-administrative şi politice: Frontul Salvării Naţionale, Procuratură, Poliţie, Armată, partide politice.

Comunicate peste comunicate

Pagina a doua a fost dedicată unor comunicate şi articole legate de alegerile locale pentru constituirea consiliilor judeţene şi municipale ale puterii, alegeri pe care ***Renaşterea bănăţeană*** reuşise să le de-a peste cap. Nu e, deci, de mirare că trei dintre aceste materiale informative erau semnate de general maior Gheorghe Popescu! În pagina a treia a fost reprodusă o imensă caricatură cu Ceauşescu în ipostaza de vampir. În pagina a patra aveau să apară trei articole şi mica publicitate. Aici este anunţată intenţia redacţiei ziarului Timişoara de a declanşa ampla anchetă privind morţii şi pe cei dispăruţi. Importantă este şi intervenţia lui Vasile Popovici, care pune lucrurile la punct în ceea ce priveşte campania de denigrare la care era supus Marcel Tolcea de către cei din redacţia fostului ziar comunist. Amintind de metoda manipulării opiniei publice prin calomniera unei persoane, Vasile Popovici avea să anunţe răspicat că Asociaţia Scriitorilor din Timişoara garantează pentru moralitatea lui Marcel Tolcea în faţa concetăţenilor. Deşi mai multe persoane au lucrat efectiv la editare, primul număr al publicaţiei avea să fie girat de un comitet, din care făceau parte Nicolae Bădilescu, Ion Monoran, Gheorghe I. Sînmărtinean şi Lucian-Vasile Szabo.

În numărul 2 încep să fie ţinute promisiunile de a se scrie despre morţi. Aici apare mărturia Irinei Oteliţă, de unde aflăm că soţul acesteia, Aurel Oteliţă, cu care avea doi copii şi era din nou însărcinată, a fost împuşcat în casă, rana fiind provocată de un glonţ intrat prin geam. A fost dus la Spitalul Judeţean cu o maşină a Armatei, iar de aici a dispărut. La o lună de la evenimente, femeia nu avea încă nicio informaţie controlabilă privind soarta soţului ei. Extrem de important este şi articolul *În ziua de 17 decembrie '89 s-a tras (şi) în Armată*. Pe baza mărturiei lui Florin Nicoară, pe atunci militar în termen la Timişoara şi rănit în timpul evenimentelor, Traian Pop Traian reface filmul unor întâmplări din Piaţa Libertăţii. Aflăm de aici, pentru prima dată, că un individ în civil, îmbrăcat elegant, a ieşit pe poarta Garnizoanei militare şi a deschis focul cu o armă automată împotriva celor de acolo. A fost rănit inclusiv soldatul care relatează aceste grozăvii! Ulterior, avea să se afle că în acea zonă a deschis focul ofiţerul de contrainformaţii Joiţoiu, judecat pentru că a tras asupra familiei Bărbat.

Aventura s-a încheiat, dar continuă...

În 24 ianuarie 1990 redactorii de la ***Renaşterea bănăţeană*** revin în sediu, aşa că aventura ziarului Timişoara în acest loc ia sfârşit. A fost un

moment de umpănă, însă am ştiut că publicaţia îşi va continua misiunea abia începută. Era seara, frig şi moimă când am plecat cu Ion Monoran şi Daniel Vighi să căutăm sprijin. Mono ducea sub braţ, sub palton, manuscrisele pe care le aveam. Am trecut prin mai multe locuri, inclusiv pe la sediul PNL, aflat atunci în centru, la vechiul sediu al Camarei de Comerţ. Ne-am dat seama atunci că în afară de bunele lor intenţii ceilalţi nu prea aveau ce să ne ofere. Era o stare de demoralizare, însă Ion Monoran şi Vasile Popovici s-au dovedit foarte hotărâţi. Am mers atunci la Casa Universitarilor şi într-una din încăperi am conceput numărul 3 al ziarului. Avea să apară în 26 ianuarie 1990. Dar ce aventură a fost această apariţie!

Lucian-Vasile **Szabo**

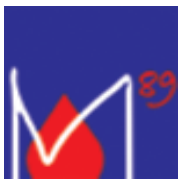

FEMEILE ŞI REVOLUŢIA

Kovács Fan Odette face parte dintre timişorenii care n-au ezitat sa iasă în stradă pentru a protesta. O luptătoare care şi-a pus viaţa în bătaia puştii. A fost rănită lângă Elba, pe podul de la «Electrobanat», în timpul manifestaţiilor din Timişoara, în 19 decembrie 1989. Era tânără şi a supravieţuit. (Liza Kratochwill)

K.O.: - Locuiesc în Timişoara, m-am născut în 1968, 10.02, am lucrat ca lăcătuş la Cooperativa „Progresul" şi în data de 19 Decembrie chiar eram în concediu. Urmărind toate câte s-au întâmplat atunci, am simţit nevoia să mă alătur, să particip, şi eu, la acele evenimente.
L.K.: - Aţi fost în Maria?
K.O.: - Da. În Maria am fost în acea duminică, când trebuia să se ţină slujba de dimineaţă la biserică şi n-am putut să ajungem până acolo, pentru că au fost foarte mulţi soldaţi şi nu ne-au dat voie să ne apropiem de locul acela. S-au adunat foarte mulţi oameni şi... Nu protestau, dar oamenii erau nemulţumiţi că nu ştiau exact din ce cauză nu ne dă voie să mergem, să participăm la acea slujbă religioasă de dimineaţă. Era un cordon mare de soldaţi, care nu ne dădea voie să ne apropiem de locul acela... Deci eu sunt botezată la ortodocşi, dar îmi place foarte mult să particip la slujbele de la biserica reformată...
L.K.: - Ce s-a întâmplat în 18?
K.O.: - Eram în concediu şi am fost de dimineaţă să-mi fac nişte cumpărături şi am ajuns şi prin Traian şi am văzut că erau multe magazine atunci. Erau devastate şi am înţeles că în data de 19 trebuia să se ţină nişte manifestaţii. Lumea era revoltată, se vorbea, era revoltată de tot ce se întâmplă în oraş. Şi în ziua aceea am fost prin oraş şi am plecat acasă. Dar în 19 am fost, tot aşa, de dimineaţă, la cumpărături, şi cineva, o prietenă, mi-a zis: „Ştii că astăzi, la ora două, se va ţine ceva manifestaţii la «Electrobanat», la fabrică? Dacă vrei, hai să mergem şi noi acolo, să vedem şi noi ce se întâmplă!" Zic: „Na, hai să mergem!" Deci nu ştiam noi că în acea zi se va trage şi ce se va întâmpla.

L.K.: - Nu aţi văzut militari?
K.O.: - Ba, erau foarte mulţi. Erau peste tot, în oraş, în centru...
L.K.: - Erau dispuşi în dispozitiv?
K.O.: - Erau, da. Şi în centru am văzut, şi de la Gărzile Patriotice erau, cu puşti, chiar m-am gândit: sunt pregătiţi, oare ce-au de gând să facă? Mă gândeam că şi din cauză că au fost sparte magazinele, toţi au auzit că au furat din magazine şi probabil că vor să stea de pază să nu se mai fure din magazine, n-am ştiut exact ce s-a întâmplat.
L.K.: - Unde aţi văzut magazine sparte?
K.O.: - Şi în Traian, şi în centru am văzut, chiar acolo, lângă Catedrală, toate magazinele erau sparte... Deci în Traian au fost sparte magazinele care le-am văzut eu în staţia de tramvai. Şi ne-am dus, cam pe la unu şi ceva, ne-am dus la «Electrobanat», în spate. Şi am văzut că mulţimea era adunată în curtea fabricii şi am rămas pe pod. Nu ne-am apropiat, că nu ne-am gândit noi, atunci, că o să se întâmple ceva, evenimente neplăcute. Şi, când am stat noi pe pod, în timpul acela a trecut un TAB şi, trecând el pe-acolo, a trecut în viteză, s-a dus, bănuiesc că, de fapt, acolo, că altă unitate militară nu este decât cea de pe Bariţiu. Şi, după un timp oarecare, nu m-am uitat la ceas, când s-a întors înapoi, mulţimea a huiduit. Deci TAB-ul acela, care a trecut. Ce-am vrut să vă spun că, şi pe pod, la «Electrobanat», era tot un TAB. Şi era postat cu puşcă mitralieră şi pregătit...
L.K.: - Pregătit să tragă spre mulţime?
K.O.: - ...să tragă spre mulţime şi spre mulţimea care voia să iasă din fabrică. Când a fost manifestaţia aceea. Şi eu cu prietena mea, cum eram pe pod... deci din TAB-ul care s-a întors de pe Bariţiu s-a aruncat o grenadă din aceea lacrimogenă. Şi lumea atunci s-a enervat. A luat pietre şi a aruncat în TAB şi atunci, în momentul acela, deci în mulţimea aceea, pe moment, am simţit că mi-e rău. Dar n-am ştiut că eu, de fapt, am fost împuşcată. Şi mi s-a făcut rău, şi m-am lăsat aşa, jos, şi m-am sprijinit cu spatele, că eram pe pod.
L.K.: - Pe care pod eraţi?
K.O.: - Eram pe podul de la Piaţa din Iosefin. Deci chiar în spatele pieţei.
L.K.: - Aţi ajuns acolo cu mulţimea în traseu?
K.O.: - Nu. Erau nişte oameni care-i aşteptau, deci să vadă ce se întâmplă la ora 2.00 cu manifestaţia. Probabil că toţi voiau să se alătureze celor din fabrică. Şi am simţit...
L.K.: - Dar nu s-a auzit?

K.O.: - Nu s-a auzit, probabil şi din cauza gălăgiei, a mulţimii, nu s-a auzit. Şi n-am ştiut. Deci pe partea asta, unde am fost eu împuşcată, nu mi-a curs sânge. Deci nu mi-am dat seama. Eram în pulovăr foarte gros. Şi am simţit că mi-e rău, dar nu mi-am dat seama din ce cauză. Şi, atunci, când m-am sprijinit cu spatele, prietena mea zice: „Măi, dar ţi-e îţi curge sânge! Precis tu ai fost împuşcată!”.
L.K.: - Se vedea?
K.O.: - Da, în spate mi-a făcut o gaură mai mare. Şi, atunci, mulţimea...
L.K.: - Unde v-a rănit?
K.O.: - În umăr, în omoplat şi s-a întors şi-a ieşit prin spate. Şi, atunci, mulţimea a strigat*:* „Huooo! Criminalilor! Ne omorâţi!” Şi mulţimea din fabrică, cum ăştia de aici erau pe pod şi au strigat că o femeie a fost împuşcată, au deschis porţile şi au ieşit afară. Şi, atunci, un domn din fabrică m-a luat pe braţe şi m-a dus înăuntru, la dispensar. Şi acolo mi s-a acordat primul ajutor şi, la nici cinci minute...
L.K.: - Eraţi conştientă?
K.O.: - Am fost conştientă până când m-au dus... deci m-au dus, prima dată, la Spitalul Judeţean şi acolo, din cauză că n-au avut aparatele pentru plămân, m-au dus la „Victor Babeş”. Şi acolo am fost operată de urgenţă.
L.K.: - Cine v-a operat?
K.O: - Domnul doctor Hudişteanu.
L.K.: - Cât timp aţi fost internat?
K.O.: Din 19 până în 10 februarie. Atunci am cerut să mi se facă ieşirea din spital. Din câte am înţeles eu, nu mă pricep, a fost un pistol mitralieră. Că ei aşa au spus, deci am auzit că au venit din fabrică şi mi-au zis că, dacă m-ar fi împuşcat cu gloanţe dum-dum, aş fi murit precis. Dar ei spun că m-au împuşcat cu un pistol-mitralieră. Şi mi s-a spart omoplatul şi patru coaste, mi-au scos o parte din plămân şi am avut hematoame, un hematom destul de mare, şi am avut ceva complicaţii atunci şi la inimă.
L.K.: - Astăzi cum vă simţiţi?
K.O.: - Chiar acum am fost să-mi iau un bilet de internare, că mă simt... nu ştiu, tot mai rău mă simt, am probleme şi cu respiraţia, şi atunci am luat şi o boală, din cauza transfuziei de sânge, am luat virusul hepatitei C... deci ştiţi cum îi, la urgenţe şi la repezeală nu s-a mai făcut analiză de sânge. După aceea mi-au zis că ei n-au mai garantat că eu o să supravieţuiesc, dar...
L.K.: - De ce? Era atins din plămân?
K.O.: - Da. O parte din plămân a fost extirpat atunci, patru coaste atinse, omoplatul e praf, deci mi-a fost spart, deci mi-au scos aşa un pumn de

schije, ştiţi, cum s-a împrăştiat în corp. Şi un hematom mare am avut la plămân.
L.K.: - Aţi fost în străinătate să vă trataţi, să vă recuperaţi?
K.O.: - Nu. Deci eu am cerut, dar nu. Au zis că nu au fonduri şi-atunci nu s-a mai dat aşa mare importanţă.
L.K.: - Şi beneficiaţi de indemnizaţie, aţi fost despăgubită?
K.O.: - Da. Am fost despăgubită şi beneficiez de indemnizaţie.
L.K.: - Părerea dumneavoastră, acum, după 20 de ani, ce s-a întâmplat atunci? După 18 n-aţi mai putut să fiţi în contact cu ceea ce se întâmplă, dar ce s-a întâmplat atunci, în spital, aţi putut observa, aţi auzit ceva? Incidente au fost? Persoane care să vă întrebe ce şi cum, unde aţi fost şi ce–aţi căutat în stradă?
K.O.: - Deci la Judeţean când am fost internată şi de-atunci, când mi-aduc aminte, credeţi-mă, sunt foarte supărată pe medicul care atunci m-a luat în primire, mi-a vorbit foarte urât, nu mai ştiu, atunci, exact cine a fost în data de 19, aş fi foarte, foarte fericită dacă aş mai sta o dată de vorbă cu domnul acela...
L.K: - În 19?
K.O: - Da.
L.K.: - La ce oră aţi ajuns?
K.O.: - La două, două jumate, deci imediat după ce s-a întâmplat incidentul. Mi-a vorbit foarte urât şi nu cred c–am meritat, pentru că, în primul rând, trebuia să mă considere un pacient, trebuia să mă considere un om, nu cum mi-a vorbit, că suntem „huligani", şi s-a purtat foarte urât cu mine... Era un medic mai în vârstă. Deci mi-a zis că: „Ce-am căutat acolo?!"... mi-a vorbit foarte urât, s-a purtat foarte urât cu mine, cum m-a consultat, şi vorbele lui nu trebuiau să fie... de la un medic care nu are niciun drept să judece... şi norocul meu a fost că nu am rămas acolo. C-am înţeles, după ce am ajuns la «Victor Babeş», după ce am ieşit, c-am fost în perfuzie, că s-au... deci au împuşcat toţi pacienţii care au ajuns cu plăgi împuşcate în spital, şi la «Victor Babeş» am fost foarte bine tratată. Doctorul care m-a luat în primire şi domnul doctor Anghel s-au purtat foarte frumos cu mine şi m-au îngrijit, mi-au dat toate îngrijirile de care am avut nevoie şi deci au avut mare grijă de noi. De toţi care am fost acolo. În salon cu mine a mai fost o fată, o femeie, nu-i mai ştiu exact numele de familie, o cheamă Moni; au fost, iarăşi, la etajul I, tot pacienţi care au fost împuşcaţi; eu am avut parte de îngrijiri foarte bune acolo, deci pot să spun c-am fost foarte bine îngrijiţi la «Victor Babeş». Şi s-au întâmplat şi acolo multe evenimente, s-a tras

dinspre pădure înspre spital, deci au avut loc şi acolo mai multe evenimente. S-a tras înspre spital, au intrat şi gloanţe înăuntru, pe geam, chiar mama mea a fost în ziua aceea cu mine, eu încă eram... am avut un dren, ştiţi, şi perfuzii, şi m-au deconectat şi m-au băgat sub pat, că, vă spun, cum s-a tras dinspre pădure, au intrat gloanţele înăuntru, pe geam. Şi-atunci, mama mea m-a luat şi m-a pus pe o saltea şi m-a băgat sub pat. Ca să fiu în siguranţă, acolo. Nu mai ştiu exact în ce dată. Oricum, după 20 Decembrie. Deci eu aşa spun: după părerea mea, mulţimea a fost sătulă de tot ce s-a întâmplat până atunci, de toate nedreptăţile de care a suferit, deci toată frica aia, că-ţi era frică să spui un cuvânt, îţi era frică să spui că eşti nemulţumit de viaţa pe care ai dus-o, şi eu aşa, după părerea mea, că mulţimea de-aia a ieşit. Pentru că am fost sătui de a fi privaţi de libertatea de a ne exprima, de a trăi după cum sunt şi alte ţări. Doream să fim liberi, să ne putem exprima nemulţumirea, de un trai mai bun sau o viaţă mai decentă.
L.K.: - Aţi fost şi la proces citată?
K.O.: - Da, am fost. La Bucureşti. Numai la Bucureşti. Am fost o dată la Timişoara, atunci când s-a ţinut prima dată la Timişoara, dar din cauză că n-a fost prezent avocatul celor în cauză, nu s-a ţinut. Şi am mai fost de două ori la Bucureşti.
L.K.: - Aveţi încredere în justiţie, astăzi?
K.O.: - Nu. Eu cred că, atunci, în ziua de 19, nu cred că Armata a tras. Deci eu am fost acolo pe pod şi am văzut că nici din TAB nu s-a tras, nici de către cel care a fost atunci pe TAB-ul care...
L.K.: - Ăia erau în mişcare? Ce făceau în acel moment? Stăteau acolo, în poziţie?
K.O.: - Cel de pe pod, în acel moment, a fost poziţionat spre fabrică. Deci de pe pod era direcţionat să tragă înspre fabrică. Dar nu cred că acel soldat a tras. Toată lumea cu care am vorbit, ei aşa spun: că de pe cantina Fabricii „Electrobanat" s-a tras. Deci un om, atunci, a fost acolo şi a tras.

Întocmind, recent, o situaţie statistică privind urmările represiunii sângeroase de la Timişoara din Decembrie 1989, începând cu 16 până în 26.12.1989, din evidenţele spitaliceşti ale Procuraturii Militare şi din dosarele de care dispune Centrul de Cercetare, Documentare şi Informare Publică al Memorialului Revoluţiei, reiese că, din totalul răniţilor prin

împuşcare, în oraşul Timişoara, 52[*] au fost femei, respectiv tinere aflate în pragul majoratului sau care au trecut de majorat şi femei de vârsta a doua. Au supravieţuit:

1. Clipa Silvia – 50 de ani, contuzie toracică prin lovire, în 16.12.1989, lovită în Piaţa Maria;

2. Nagy Rozalia – 20 de ani, plagă împuşcată membru inferior, în 17.12. 1989, în timp ce se deplasa pe Calea Girocului;

3. Opeltz Maria – plagă împuşcată în 17.12.1989, în timp ce manifesta pe Calea Lipovei;

4. Pojar Gabriela – 19 ani, plagă împuşcată membru inferior, în 17.12.1989, în timp ce manifesta pe Str. Ialomiţa;

5. Diaconu Veronica – plagă împuşcată, în 17.12.1989, nu se cunosc împrejurările;

6. Păleanu Lena Maria – 59 de ani, plagă împuşcată membru inferior, în 17.12.1989, în timp ce se afla în Piaţa Operei;

7. Pârvan Ioana – 38 de ani, plagă împuşcată membru inferior, în 17.12.1989, rănită în timp ce se afla în Piaţa Operei;

8. Luca Georgeta- 33 de ani, leziuni prin pătrunderea intraoculară a unei schije, rănită în 17.12.1989, în timp ce manifesta pe Calea Girocului;

9. Untilă Corina Daniela – 18 ani, rănită în abdomen şi torace, duminică, 17.12.1989, în timp ce manifesta la Băile Neptun – Podul Decebal;

10. Radu Margareta – 54 de ani, plagă transfixiantă coapsă dreaptă, împuşcată în 17.12.1989, în timp ce se afla sub poarta imobilului în care locuia, vizavi de Cinema „Parc";

11. Hauder Elza – 49 de ani, plagă transfixiantă torace şi braţ drept şi şoc traumatizant, rănită în 17.12. 1989, dinspre unitatea militară Calea Lipovei, în timp ce se afla lângă alimentara;

12. Toda Angelica – 20 de ani, vânzătoare, plagă transfixiantă gambă, rănită în piciorul stâng, prin împuşcare, în seara de 17.12.1989, la

---

[*] *Din Rechizitoriul Procuraturii Militare Timişoara, datat 04.11.1997 – dosarul aflat în atenţia colonelului magistrat Dan Voinea – şeful Secţiei Parchetelor Militare Bucureşti – cuprinde o listă cu 296 de părţi vătămate (răniţi) pe raza oraşului Timişoara, dintre care 54 de sex feminin, în perioada 16-22. Însă un alt tabel al Procuraturii Militare arată că, pe raza oraşului Timişoara, în perioada 16-26 Decembrie 1989, au fost înregistraţi 355 răniţi, ceea ce înseamnă că şi numărul persoanelor de sex feminin rănite a fost ceva mai mare de 54.*

intersecţia Calea Şagului cu Reşiţei, în dreptul magazinului de electrice – Piaţa 1 Mai;

13. Toma Angelica – 20 de ani, funcţionară, plagă împuşcată membru inferior, rănită în 17.12.1989, în timp ce manifesta în Piaţa Operei;

14. Tako Titina – 36 de ani, plagă împuşcată membru inferior, rănită în timp ce se afla pe Bulevardul Revoluţiei;

15. Doboşan Danca – 18 ani, plagă împuşcată membru superior, rănită în 17.12.1989, în timp ce se deplasa pe Bulevardul Republicii;

16. Gyenics Simioana – 36 de ani, plagă împuşcată cu retenţie de corp străin în coapsa stângă, rănită în 17.12.1989, la intersecţia Calea Girocului cu Lidia;

17. Mariana Mişcov – 37 de ani, rănită în picior, în noaptea de 17.12.1989, pe casa scării a blocului în care locuia – Calea Girocului;

18. Cândea Angelica Aurelia – plagă împuşcată, rănită în 17.12.1989, în Calea Girocului;

19. Drăghici Erika – 22 de ani, plagă prin împuşcare în coapsă, împuşcată în timp ce manifesta pe Calea Aradului;

20. Mariana Farcău – rănită în braţul drept, în 17.12.1989;

21. Cimpoeru Maria- rănită prin împuşcare, în 12.12.1989, la Podul Decebal-Piaţa Traian;

22. Facaşciuc Viorica- rănită în 17.12.1989 la Podul Decebal;

23. Pistriceanu Adriana- 18 ani, plagă împuşcată membru inferior, în timp ce manifesta, în 17.12.1989, în timp ce manifesta în Piaţa Libertăţii;

24. Lazăr Lidia- 20 ani, plagă împuşcată abdomen, în 17 Decembrie 1989, în timp ce demonstra la Catedrală;

25. Vinţan Paraschiva- 17 ani, plagă împuşcată membru inferior, rănită în 17.12.89 în timp ce se deplasa prin Piaţa Operei;

26. Lengyel Daniela- 17 ani, plagă împuşcată membru inferior, rănită în 17.12.89, în timp ce demonstra la Podul Decebal;

27. Gherasim Doina – 25 de ani, plagă împuşcată abdomen, rănită în 17.12.1989, în timp ce manifesta între Podul Decebal şi Piaţa Traian;

28. Nedelea Paulina-24 de ani, plagă împuşcată membru inferior, rănită în 17.12. 1989 între Complexul Studenţesc şi Calea Girocului;

29. Madoşi Ana- 36 de ani, plagă împuşcată membru superior, rănită duminică, 17.12.1989, în perimetrul: 0peră-Catedrală- Politehnică;

30. Birca Milana- 51 de ani, plagă împuşcată membre inferiore,rănită în 17.12.1989,în timp ce se deplasa pe lângă Catedrală spre Piaţa Libertăţii;

31. Panduru Domnica- 25 de ani, plagă împuşcată, în 17.12.1989, când participă la demonstraţiile de la Catedrală;

32. Poja Ecaterina – 20 de ani, plagă împuşcată membru inferior, rănită în 17.12.1989, când manifesta pe Calea Lipovei;

33. Potrochir Lucica – 31 de ani, plagă împuşcată în 17.12.1989, în timp ce se deplasa pe Calea Lipovei;

34. Sava Elena – 35 de ani, plagă împuşcată membru inferior,rănită în 17. 12, când se deplasa în Piaţa Traian;

35. Lazăr Lidia- 20 de ani, plagă împuşcată abdomen, în 17.12.1989, în timp ce demonstra la catedrală;

36. Dumitreanu Carmen Dana- rănită tot în 17.12.1989, la catedrală;

37. Berghiu Rozalia- 61 de ani, plagă împuşcată membru inferior, împuşcată, în 17.12.1989, lângă locuinţa din Calea Lipovei;

38. Criste Monica- 26 de ani, casnică, plagă împuşcată torace, în 17.12.1989,în faţa locuinţei din Calea Lipovei;

39. Bugulecea Angelica- 27 ani, plagă împuşcată abdomen, rănită în 17.12.1989, în timp ce se ieşea din magazinul la care lucra, în Calea Lipovei;

40. Ilie Clara- 66 ani, plagă împuşcată membru inferior, rănită în 17 12.1989, în timp ce se deplasa pe Calea Girocului;

41. Mitreşan Elena- 35 de ani, plagă tăiată facial, în 17.12.1989, nu se cunosc împrejurările;

42. Rusu Alexandra- 21 de ani, plagă împuşcată membru superior, rănită în 18.12.1989, nu se cunosc împrejurările;

43. Huţanu Crenguţa- 22 ani, leziuni traumatice la cap, şoc depresiv, rănită în 18.12.1989, în timp ce se afla pe treptele Catedralei, în primele rânduri ale manifestanţilor, când o amfibie şi-a îndreptat turela spre protestatari şi a tras în plin; a fost salvată de ceilalţi manifestanţi fiind adăpostită în holul Catedralei;

44. Metea Liana – 20 de ani, plagă împuşcată membru inferior, rănită în 19 12.1989, la intersecţia Bulevardul Tinereţii cu Bulevardul Decebal;

45. Biliuţă Florica- 23 de ani, plagă veche împuşcată coapsă stângă, rănită în 19.12.1989, în timp ce demonstra pe Calea Buziaşului, spitalizată după 22 (nu s-a prezentat la spital de frică);

46. Aciubotăriţă Mariana- plagă cranio-cerebrală, împuşcată în locuinţa sa din str. Borzeşti de persoane necunoscute, internată între 23.12.1989 şi 15 02 1990, la Spitalul Judeţean;

47. Crişan Doina -43 de ani, plagă împuşcată membru superior, rănită în 17.12.1989, în drum spre casă;

48. Mazilu Mihalea- 22 de ani, plagă contuză cu fractură frontală stângă;

49. Magyar Rozalia- 45 de ani, plagă oculară; a manifestat între 16-23.12.1989, şi a fost rănită, în 23.12.1989, în timp ce asigura, ca asistent medical, serviciul de ambulanţă la Clinica de Pediatrie a Spitalului de Copii, în timp ce se trăgea asupra unităţii sanitare. Cioburile ferestrei cauzate de un glonţ i-a rănit faţa şi ochiul;

50. Marin Otilia- 20 de ani, plagă transfixiantă antero-posterioară şi fractură braţ drept, a fost rănită, în 23 12.1989, în timp ce lucra ca asistentă la Spitalul nr.3 pentru Copii;

51. Adriana Palcău- 34 ani, plagă împuşcată abdominală, rănită în 24.12.1989, în locuinţa sa din Timişoara, Bulevardul Revoluţiei din 1989, după ce în perioada 16-22 Decembrie a participat la manifestările din faţa Comitetului Judeţean de partid;

52. Utan Stela – plagă împuşcată abdomen, rănită în 25.12.1989 de persoane necunoscute.

A consemnat Liza **Kratochwill**

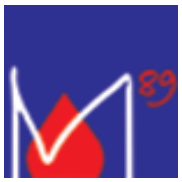

„CINE-A TRAS ÎN NOI... DUPĂ 22?!”

Interviu cu colonelul magistrat Ilina Radu – prim-procuror al Parchetului Militar Timişoara... la 20 de ani de la evenimente

L.K.: - Bine aţi venit la Memorialul Revoluţiei cu ocazia lansării celui de-al VII-lea volum! Ne bucurăm să vă avem alături! Se ştie că Timişoara este, încă, nerăbdătoare să afle adevărul despre ceea ce s-a întâmplat în 1989, despre cine este responsabil de omorul a câte unui membru din familie. Acum, că domnii Chiţac şi Stănculescu, cei doi foşti generali, sunt condamnaţi şi îşi ispăşesc pedeapsa, aşa cum se ştie, v-aş ruga să ne spuneţi care este, la ora actuală, activitatea Parchetului Militar în această problemă a evenimentelor din 1989.

R.I.: - E firesc să fie Timişoara nerăbdătoare. Eu, la rândul meu, aştept cât mai multe adevăruri despre ceea ce s-a întâmplat aici, şi nu numai aici, şi în ţară, la acea vreme. Condamnarea lui Stănculescu şi Chiţac, a generalilor, acum în rezervă, în opinia noastră, a fost justificată şi spun asta pentru că la dosarul respectiv s-a lucrat, în cea mai mare parte, aici, la Timişoara. Procurorii militari, colegii mei de aici, au lucrat, s-a obţinut condamnarea lor în instanţă, e adevărat, într-o perioadă de timp poate prea întinsă, şi doar ei se află, acum, în executarea unei pedepse privative de libertate. Despre celelalte dosare, cam ce pot să vă spun, în mod cert, de la începutul acestui an, la noi, la Parchetul Militar Timişoara, nu mai există niciun dosar privind Revoluţia Română de la Timişoara. De ce spun asta? Pentru că, potrivit legii şi normelor de procedură, în prezent, în vigoare, până la modificarea acestui Cod, potrivit acestor norme, competenţa materială revine unei unităţi superioare de Parchet, date fiind faptele grave şi deosebit de grave comise şi sub aspectul cărora sunt cercetaţi făptuitorii – omoruri simple, omoruri grave, deosebit de grave, vătămări corporale grave, chiar genocid, instigări la astfel de infracţiuni – sunt de competenţa Parchetului Militar Teritorial Bucureşti, Curţii Militare de Apel Bucureşti sau Secţiei Parchetelor Militare Bucureşti. Pot să vă spun că, şi în prezent, se află pe rolul secţiei Parchetelor Militare şi al altor unităţi, repet, competente material, şi sunt colegi de ai mei care îşi dau toată străduinţa în a lămuri cât mai multe fapte, cât mai

multe împrejurări, care, toate luate împreună, au constituit ceea ce noi am simţit atunci ca fiind Revoluţia Română din Timişoara.
L.K.: - Da, vă referiţi la dosarele din judeţ sau şi cele din alte zone?
R.I.: - Nu numai. În principal, la Banat. Şi, când spun asta, mă refer la evenimentele din judeţele Arad, Timiş sau Caraş-Severin. Dar ştiu că şi celelalte oraşe fierbinţi, ca să spun, să nu uităm Sibiul, să nu uităm Clujul, unde s-au petrecut, s-au derulat fapte, cu excepţia Bucureştiului, au fost cu totul excepţionale faptele comise atunci şi aceste situaţii şi dosare se află în atenţia colegilor mei şi m-aş bucura ca, în acest an, la 20 de ani, nu neapărat c-ar fi un termen, poate doar simbolic, nu neapărat c-ar fi două decenii, m-aş bucura să fie mai multe adevăruri despre noi, despre cei care au vrut, atunci, să înfrângă pornirea firească de libertate.
L.K.: - Practic, în ce constă colaborarea Parchetului Militar, cum se colaborează cu cei de la Parchetul Militar Bucureşti şi din alte judeţe în dosare, în probleme privind Hunedoara, de exemplu, Arad, Sibiu, Cluj? Ne referim, aici, la Banat, în mod special, pentru că dumneavoastră aveţi o evidenţă a acestor dosare.
R.I.: - Vedeţi, aici beneficiem de spiritul de castă mai pronunţat, de camaraderie, specific sistemului de Parchete Militare... În virtutea acestui spirit, relaţiile sunt deosebit de pozitive. Nici nu mai suntem mulţi, de altfel, în sistem, suntem undeva până în 50 de procurori militari în ţară. Şi ar fi absolut nefiresc să nu colaborăm cum s-ar cuveni. În ce s-au materializat astfel de relaţii? În consultări permanente, în delegarea întocmirii unor acte în teritoriu de către procurori de aici, ştiu eu, descinderi, constatări la faţa locului, cercetări la faţa locului, cu întocmirea de material video, foto, care să le fie util colegilor competenţi şi care au pe rol aceste dosare cu evenimentele din vestul ţării. Ori de câte ori au venit colegi din Bucureşti, c-a fost vorba de şeful secţiei sau de alţi colegi care au în instrumentare astfel de dosare, ori de câte ori au venit aici, le-am dat tot concursul, aşa era firesc, şi am mers peste tot acolo unde se impunea clarificarea unor probleme şi unde erau elemente care să ne conducă la nişte indicii cât mai utile pentru soluţionarea dosarelor.
L.K.: - De curând am stat de vorbă cu un fost militar, deci era proaspăt încorporat în Decembrie 1989, la o Unitate Militară din Hunedoara. El a fost trimis chiar într-o misiune specială, pentru a însoţi un ofiţer cu documente la Garnizoana Timişoara. Mi-a povestit că unitatea aceea din Hunedoara a fost atacată, zile şi nopţi, şi a fost un dezastru acolo. Au fost atacaţi, nici el nu

ştie de cine, nici camarazii lui, ei spuneau, atunci, „oamenii lui Ceauşescu”...
R.I.: - Generic.
L.K.: - ...generic, evident, acele *pisici pe acoperiş*. Dumneavoastră poate ne puteţi răspunde la această dilemă! Ce forţe au fost? Pentru că sunt forţe care se regăsesc în toate oraşele unde au fost victime. Cele mai multe victime.
R.I.: - Îmi pare rău că n-am un răspuns...
L.K.: - Şi asta s-a întâmplat după 20. Din 20 până în 26 decembrie.
R.I.: - Vedeţi, asta doare mai mult! Până atunci, a fost ridicarea la luptă, a fost revoluţia aceea trăită cu intensitate, emoţie şi eroism, şi cred că, după 21, a fost altceva, ce nu mai trebuia să fie. Din păcate, repet, nu am un răspuns clar pentru ce a fost la Hunedoara, nu am instrumentat personal dosare legate de oraşul sau judeţul Hunedoara, am auzit doar că în asemeni alte oraşe, de exemplu Caraş-Severin, şi pot să vă spun că, la acea vreme, eram procuror civil în Reşiţa şi ştiu cum au fost cele şapte zile de infern, mai bine spus seri sau nopţi în Reşiţa, când s-a tras continuu, în opinia mea, fără rost. Tot aşa, şi Hunedoara a fost ţinta unor forţe care, repet, au urmărit paralizarea acestor manifestări libere şi sincere şi cred că...
L.K.: - A fost atacată unitatea militară, efectiv.
R.I.: - Am auzit, repet, sunt jurist şi nu pot să fac speculaţii. Pot să mă refer doar cu privire la ce cunosc în dosare, unde am lucrat. Unde nu...
L.K.: - Dumneavoastră, în 1989, ce funcţie aveaţi? Unde v-a găsit *momentul ’89*?
R.I.: - Eram procuror civil la Reşiţa, la Parchet, la Procuratura Reşiţa. Trei ani după repartizare.
L.K.: - Cum au fost acele zile pentru dumneavoastră?
R.I.: - E prima oară când sunt întrebat despre asta... au fost şi aspecte amuzante în dramatismul ăla, pot să vă spun că au fost zile de mare încordare, cu aceeaşi necunoscută şi cu aceeaşi frenezie a trăirii fiecărei nopţi, în intervalul 22 până prin 2 sau 3 ianuarie, foarte multe forţe, simulatoare chiar, au fost antrenate împotriva locuitorilor oraşului Reşiţa.
L.K.: - Aţi văzut oameni răniţi, aţi văzut cum se trage, aţi fost martor la evenimente de acest fel?
R.I.: - Eu nu am văzut, nu. N-am fost. Eram cu familia, cu vecinii, cu prietenii, am trăit nişte nopţi memorabile, atunci, fără somn...
L.K.: - Eraţi la serviciu sau aveaţi acele zile libere de sărbători?
R.I.: - Nu. Ziua eram la serviciu. Ziua – program normal, seara cu familia, cu prietenii... ne reuneam trei, patru familii de vecini şi stăteam pe jos, pe

covoare, pentru că se trăgea formidabil, uneori chiar la nivelul ferestrelor noastre, şi nu-ţi ardea să faci balet prin casă.
L.K.: - În blocuri?
R.I.: - În blocuri, da. În blocurile din, relativ, zona centrală a oraşului. A fost urât...
L.K.: - Asta în ce zi ?
R.I.: - Mi-amintesc de acea noapte cruntă de 23 spre 24 când s-a tras, ne găseam câţiva colegi într-un bloc din zona centrală şi s-a tras formidabil. De la nouă seara până la şase dimineaţa, continuu, cred că au fost zeci de mii de cartuşe şi am fost speriat. Şi chiar atunci am spus: dacă Dumnezeu ne iubeşte, vom prinde Ajunul serii următoare, ca să colindăm. Era Ajunul Crăciunului, însă, noaptea aia a fost furibundă. Şi nu eram de competenţă, de aia nu ne-am implicat profesional. Ca procuror civil nu puteai atunci să cercetezi faptele cu arme ale militarilor şi se ştiu foarte puţine lucruri. S-au găsit foarte puţine tuburi de cartuşe din cele care trebuiau să fie. S-au găsit, în schimb, repet, unele dispozitive care, ulterior, ar fi fost analizate şi ar fi putut constitui simulatoare de tragere sau ţinte false.
L.K.: - Dar dumneavoastră, acum, cred că sunteţi cel mai în măsură să-mi spuneţi care au fost tipurile, în afară de calibrul ăla obişnuit, 7,62, care au fost toate tipurile de gloanţe care au fost identificate, folosite în 1989 şi care au cauzat decese şi răni. Deci au fost o dată aceste 7,62, au fost acele dum-dum explozive şi-n afară de...
R.I.: - 7,65-ul a fost, pistoale-mitraliere scurte...
L.K.: - Kalaşnikov, da, din acestea au fost folosite şi la... cred că şi la cazul Jubea...
R.I.: - ...un tip care, atunci, erau doar în dotarea forţelor speciale, la acel moment. Pistoale cu pat scurt şi cu ţeavă scurtă. Mai erau pistoale-mitralieră, AKAEM-uri obişnuite. Au fost apoi, s-a tras chiar şi cu aruncător de grenade, cu AG 7 şi cu diverse tipuri de pistoale.s
L.K.: - Pistoale ale forţelor armate sau...?
R.I.: - Pistoale din dotare. E foarte greu de spus.
L.K.: - Păi, ce pistoale avea România, la acea oră?
R.I.: - TT şi Carpaţi-ul.
L.K.: - Carpaţi-ul, care era în dotarea Miliţiei, nu?
R.I.: - De regulă, era la Miliţie, forţe de Securitate... şi TT-urile, care erau, deopotrivă, şi aici şi acolo. La ofiţeri sau la...
L.K.: - Şi aici ce tipuri de calibru de gloanţe erau folosite, la tipurile astea de pistoale?

R.I.: - Păi, discutăm şi de calibru de 9 milimetri, cu tuburi specifice, cam de nouă milimetri.
L.K.: - Dar cele care se foloseau la lunetă, deci ţintă fixă?
R.I.: - Carabine sau puşti-mitralieră cu tambur.
L.K.: - Aşa. Cele care au făcut multe victime şi la Timişoara. Punct ochit, punct lovit.
R.I.: - Nu sunt sigur şi nu aş vrea să dau cifre, sunt ani de când nu m-am aplecat asupra acestor date tehnice...
L.K.: - Dar există o listă?
R.I.: - Da, sigur, mă pot informa, dar în acest moment... O promisiune că nu sunt pregătit cu date tehnice, că, m-aţi prins aşa... că nu sunt pregătit cu date tehnice sau cu date statistice, v-aş putea spune câte dosare, pe soluţii, nu sunt pregătit acum, am venit cu drag la întâlnirea cu dumneavoastră. Cu altă ocazie, fără ezitare şi cu plăcere!
L.K.: - Vă mulţumim şi ne bazăm pe ajutorul dumneavoastră!

A consemnat Liza **Kratochwill**

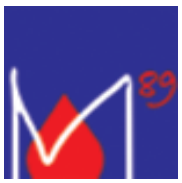

COMANDANŢII REPRESIUNII

Radu Bălan (1936-1995)

S-a născut la 24 mai 1936 în localitatea Căzăneşti, judeţul Ialomiţa. După absolvirea Şcolii Medii Tehnice de Cărbuni Lupeni, a lucrat ca maistru, între anii 1954-1960, la minele de cărbune din Valea Jiului şi, ulterior, la Caransebeş. În perioada 1963-1972 a deţinut funcţia de prim-secretar al Comitetului regional Banat şi judeţean Timiş al U. T. C.[1]

După obţinerea licenţei la Academia de Studii Economice Bucureşti, a fost numit primar al municipiului Timişoara în anul 1977, reuşind, într-o perioadă de patru ani, să deruleze o serie de proiecte edilitar-gospodăreşti şi să-şi creeze imaginea de activist cumsecade, educat şi apropiat de timişoreni. Deşi s-a simţit bine în Timişoara, bucurându-se de simpatia şi aprecierea multor locuitori ai municipiului, din cauza politicii de rotaţie a cadrelor, va fi trimis la conducerea judeţului Hunedoara, ocupând funcţia de prim-secretar în perioada 1981-1987.

Ca urmare a rezultatelor bune obţinute în acest judeţ dificil, cu cel mai mare număr de mineri, în 1987 conducerea centrală de partid îl va numi preşedinte al Comitetului de Stat al Planificării, funcţie deţinută până în noiembrie 1989, când va fi numit prim-secretar al Comitetului Judeţean de Partid Timiş şi preşedinte al Comitetului Executiv al Consiliului Popular Judeţean Timiş[2].

Numirea lui Bălan la conducerea judeţului Timiş a fost primită cu bucurie de locuitorii judeţului, pentru că era un activist cunoscut şi apreciat şi, mai ales, pentru că îl înlocuia pe Ilie Matei, un individ dur, brutal, străin de cultura, spiritualitatea şi mentalitatea bănăţenilor. Cu siguranţă că s-au bucurat şi bănăţenii, dar s-a bucurat şi Radu Bălan, pentru că legase multe prietenii în această zonă şi se simţea bine în oraşul de pe Bega. A fost numit

---

[1] „Luptătorul bănăţean”, Timişoara, an. I, nr. 1 din 22 decembrie 1989

[2] *Procesele revoluţiei din Timişoara (1989)*, adunate şi comentate de Marius Mioc, Timişoara, Edit. Artpress, 2004, p. 13 (în continuare: *Procesele revoluţiei*…)

în fruntea judeţului Timiş la 3 noiembrie 1989[3], într-o perioadă dificilă pentru România, inclusiv pentru această zonă, chiar dacă judeţul avea resurse superioare altor judeţe, iar populaţia avea un nivel de trai mai ridicat. Aprovizionarea cu produse agroalimentare a populaţiei lăsa de dorit, erau mari restricţii în distribuirea energiei electrice pentru uzul casnic şi iluminatul public. Pentru a atenua această situaţie, săptămânal se întâlnea cu directorii de întreprinderi comerciale şi cu furnizorii, pentru suplimentarea cantităţii de produse agroalimentare destinate populaţiei. În acest sens, va interveni la „Comtim" Timişoara şi la Întreprinderea de Industrializare a Cărnii, pentru a reduce exportul cu 2000 t de carne pe lunile noiembrie şi decembrie, care să fie destinată populaţiei[4]. Prin intervenţiile făcute la Comitetul de Stat al Planificării – pe care l-a condus un an şi patru luni – a reuşit să oprească întreruperile de energie termică şi electrică pentru consumul casnic pe tot parcursul zilei. Bucurându-se de o evidentă simpatie din partea mediului universitar, a reuşit, împreună cu conducerea Centrului Universitar Timişoara, să îmbunătăţească condiţiile de învăţătură şi de hrană ale studenţilor. Şi, totuşi, nimeni nu bănuia că, la foarte scurt timp, numirea în fruntea judeţului Timiş îi va fi fatală lui Radu Bălan, marcându-i, în mod tragic, destinul.

Într-adevăr, la nicio lună de la preluarea conducerii, în ziua de 15 decembrie 1989, regimul comunist începe să se confrunte cu cele mai grave probleme din istoria sa de peste patru decenii, tocmai în Timişoara. În jurul orei 16,00, Radu Bălan a fost informat telefonic de către secretarul cu probleme de propagandă, Vasile Bolog, că în faţa casei pastorului reformat László Tőkés se aflau aproximativ 100 de persoane, care nu se manifestau sub nicio formă. Cunoştea că pastorul urma să fie evacuat în baza unei hotărâri judecătoreşti, din informaţiile primite de la fostul prim-secretar Ilie Matei, de la Ion Cumpănaşu, şeful Departamentului Cultelor, şi de la preşedinta Tribunalului Judeţean Timiş, Elena Topală[5]. La scurt timp, va fi informat şi de către Ion Deheleanu, şeful Miliţiei judeţului Timiş, şi Traian Sima, şeful Securităţii judeţene, despre situaţia creată în faţa casei pastorului reformat. Ei i-au solicitat lui Bălan să nu dea curs hotărârii de evacuare, întrucât spiritele erau încinse, iar pastorul se bucura de o evidentă simpatie[6].

---

[3] *Procesul de la Timişoara*, vol. III..., Ediţie îngrijită de Miodrag Milin şi Traian Orban, Timişoara, Edit. Mirton, 2005, p. 1411 (în continuare: *Procesul de la Timişoara*, vol. III…)
[4] *Ibidem*, p. 1413
[5] *Ibidem*, p. 1417
[6] *Procesul de la Timişoara*, vol. II, Ediţie îngrijită de Miodrag Milin, Timişoara, Fundaţia Academia Civică, 2004, p. 471

Pentru a se convinge de informaţiile primite, în jurul orelor 19,00, Bălan s-a dus în Piaţa Maria. Întors la sediu, l-a chemat pe primarul municipiului Timişoara, Petre Moţ, şi l-a trimis la locuinţa pastorului pentru a-l asigura – inclusiv în scris – că nu va fi evacuat. Drept urmare, majoritatea celor prezenţi în zonă au plecat acasă, situaţia revenind la normal, deşi în acea seară au avut loc câteva incidente când autorităţile au încercat să facă arestări[7]. La rându-i, Radu Bălan l-a informat pe Emil Bobu despre cele întâmplate în Timişoara.

În dimineaţa zilei de 16 decembrie, la orele 8,30, Bălan a ţinut obişnuita şedinţă de secretariat, unde, pe lângă probleme curente, a informat că sunt şi „ceva probleme în Piaţa Maria”[8]. Într-adevăr, erau probleme, pentru că numărul celor aflaţi în faţa casei pastorului reformat era în creştere, comparativ cu primele ore de dimineaţă. De aceea, la orele 10,00, Nicolae Ceauşescu l-a sunat pe Radu Bălan şi i-a cerut să ia măsuri pentru evacuarea imediată a pastorului, chiar dacă nu trecuse termenul legal de opt zile de la pronunţarea sentinţei. Pentru că la orele prânzului numărul timişorenilor adunaţi în faţa casei pastorului era mult mai mare decât în ziua precedentă, Ceauşescu l-a sunat de mai multe ori, cerându-i să intervină în forţă pentru dispersarea demonstranţilor. La proces – *Procesul de la Timişoara* (2 martie 1990-9 decembrie 1991) – Bălan declara că în perioada 15-17 decembrie, deşi era şeful judeţului şi preşedintele Consiliului de Apărare al judeţului Timiş, nu a dat nicio dispoziţie pentru chemarea şi trecerea la acţiune a forţelor de represiune, deoarece „situaţia din perioada menţionată nu reclama folosirea forţei armate împotriva cetăţenilor”[9].

Realitatea era alta, deoarece din dispoziţia lui Bălan, inspectorul-şef, colonelul Ion Popescu, a alarmat, la orele 14,45, unităţile ce-i erau subordonate, pentru a acţiona împotriva demonstranţilor, potrivit prevederilor planului unic întocmit în baza Ordinului 002600/1988 al ministrului de interne[10]. De fapt, era imposibil să fie trimise forţe represive în stradă, împotriva unor demonstranţi care spre seară s-au mutat în Piaţa Maria, au oprit tramvaiele şi au început să-şi manifeste deschis şi fără echivoc ostilitatea faţă de regimul lui Ceauşescu, fără consimţământul

---

[7] Peter Siani-Davies, *Revoluţia română din Decembrie 1989*, Bucureşti, Edit. Humanitas, 2006, p. 91, vezi şi Miodrag Milin, *Timişoara 15-21 decembrie 19 89*, Timişoara, 1990, p. 18

[8] *Procesul de la Timişoara*, vol. IV, Ediţie îngrijită de Miodrag Milin şi Traian Orban, Timişoara, Edit. Mirton, 2006, p. 2069

[9] *Procesul de la Timişoara*, vol. III..., p. 1425

[10] *Ibidem*, p. 1297; vezi şi *Procesele revoluţiei*…, p. 22

primului-secretar. Că aşa stăteau lucrurile o dovedeşte şi raportul „privind evenimentele care au avut loc în municipiul Timişoara în perioada 15-18 decembrie 1989", întocmit de Radu Bălan pentru conducerea partidului, în care se precizează că s-au luat măsuri ferme, „în cadrul sistemului naţional de apărare, pentru apărarea proprietăţii socialiste, a suveranităţii ţării" şi că „în luptele purtate pentru contracararea acţiunilor criminale, contrarevoluţionare" s-au înregistrat morţi şi răniţi[11].

În jurul orelor 19,00, Radu Bălan s-a deplasat în Piaţa Maria, constatând că situaţia era scăpată de sub control, numărul demonstranţilor era în creştere, iar atitudinea lor era, fără echivoc, potrivnică regimului ceauşist. Întors la sediu, Bălan a dispus să fie mărit numărul de muncitori ce urmau să fie infiltraţi printre manifestanţi, iar primarul Moţ, împreună cu alţi activişti, să se deplaseze spre Podul Michelangelo, pentru a disloca şi a opri o coloană de manifestanţi ce se îndrepta spre Judeţeana de Partid. Încercarea de dialog a eşuat, astfel că aproape 2000 de protestanţi au ajuns în faţa sediului Comitetului Judeţean de Partid scandând lozinci împotriva regimului. Depăşit de evenimente, Bălan, după propria-i mărturie, nu a avut curajul să încerce un dialog cu demonstranţii, deşi ştia că se bucura de simpatia timişorenilor: „Deşi ştiam că eram respectat de populaţia oraşului, n-am îndrăznit să ies, pentru a încerca un dialog cu mulţimea adunată, pentru că mi-a fost teamă"[12]. În aceste condiţii, demonstranţii atacă sediul, sparg geamurile şi încearcă să smulgă însemnele comunismului.

Obligat de situaţia creată şi de ordinele venite de la Bucureşti, Bălan se va implica tot mai mult în reprimarea demonstranţilor şi chiar în evacuarea pastorului Tőkés. Îi va solicita, mai întâi, generalului Vasile Milea, ministrului Apărării Naţionale, să ordone unităţilor militare din Timişoara constituirea de patrule de militari conduse de ofiţeri, care împreună cu organele de ordine să asigure paza obiectivelor din municipiu[13]. Apoi, îi va da dispoziţie lui Petrea Ioan Cristea, şeful de Stat Major al Gărzilor Patriotice din judeţul Timiş, să asigure paza sediilor judeţene şi municipale de partid cu 200 de luptători neînarmaţi[14]. În acea

---

[11] Arhiva Memorialului Revoluţiei Timişoara, *Fond documentar*, Raport privind evenimentele care au avut loc în municipiul Timişoara în perioada 15-18 decembrie 1989, f. 1

[12] *Procesul de la Timişoara*, vol. III..., p. 1433

[13] Sergiu Nicolaescu, *Revoluţia. Începutul adevărului. Un raport personal*, Bucureşti, Edit. Topaz, 1995, p. 131; vezi şi Neculai Damian, *Scânteia vine din văzduh*, Timişoara, Edit. Eurostampa, 1999, p. 41

[14] *Procesul de la Timişoara*, vol. IV…, p. 1679

noapte, Bălan a ţinut o permanentă legătură cu Ion Popescu şi Traian Sima, primind informaţii despre evenimentele din stradă şi dând dispoziţii pentru restabilirea ordinii[15].

Spre miezul nopţii, Bălan participă la o întrunire cu activul de partid şi directorii de întreprinderi din oraş, pe care îi informează despre modul în care a fost atacat sediul Comitetului Judeţean de Partid, despre activitatea antistatală a pastorului László Tőkés şi despre modul în care s-a pregătit evacuarea acestuia[16]. După această întâlnire se va implica, alături de Ilie Matei şi Ion Cumpănaşu, şeful Departamentului Cultelor, în acţiunea de evacuare forţată a pastorului Tőkés şi va lua legătura cu prim-secretarii de la Mediaş şi Buzău, solicitându-le sticlă pentru repararea geamurilor şi vitrinelor distruse[17].

Deoarece coloanele de demonstranţi mărşăluiau pe străzile oraşului, trecând prin cele mai importante zone, în jurul orei 3,00, Radu Bălan a ordonat „să se intervină cu toate forţele, pentru a-i dispersa pe manifestanţi şi, apoi, să fie arestaţi cei ce vor fi găsiţi umblând prin oraş". Într-adevăr, în urma intervenţiei forţelor represive, demonstranţii au fost împrăştiaţi, operându-se până spre dimineaţă peste 200 de arestări[18].

Liniştea restabilită în dimineaţa zilei de 17 decembrie va fi tulburată de o defilare a subunităţilor militare, cu fanfară, drapel de luptă şi armament fără muniţie – ordonată de Ceauşescu –, defilare ce se dorea a fi o demonstraţie de forţă pentru a descuraja orice acţiune protestatară[19]. În vederea sprijinirii organizării şi desfăşurării acestei defilări, în dimineaţa zilei de 17 decembrie soseşte la Timişoara o grupă de ofiţeri din Marele Stat Major, Consiliul Politic Superior al Armatei şi Inspectoratul Muzicilor Militare[20]. În realitate, defilarea a oferit timişorenilor pretextul de a se aduna din nou şi de a-şi exprima protestul faţă de regim.

Pe la orele prânzului, Ceauşescu l-a sunat, de mai multe ori, pe Bălan, pentru a se informa atât de modul în care a decurs defilarea armatei,

---

[15] „Timişoara", an. I, nr. 144 din 13 decembrie 1990 şi nr. 147 din 18 decembrie 1990

[16] Alesandru Duţu, *Revoluţia din 1989. Cronologie*, Bucureşti, Edit. Institutului Revoluţiei Române din Decembrie 1989, 2006, p. 101

[17] *Procesul de la Timişoara*, vol. III…, p. 1436

[18] *Procesele revoluţiei*…, p. 26

[19] Nicolae Durac, *Neliniştea generalilor*, Timişoara, Edit. M. P. S., 1991, p. 5; vezi şi *Armata română în revoluţia din decembrie 1989*, Ed. a II-a, Bucureşti, Edit. Militară, 1998, p. 56 (în continuare: *Armata română în revoluţia din decembrie 1989*); Sergiu Nicolaescu, *Lupta pentru putere. Decembrie 1989*, Bucureşti, Edit. BIC ALL, 2005, p. 61

[20] *Armata română în revoluţia din decembrie 1989*..., p. 56

cât şi de comportamentul timişorenilor adunaţi în Piaţa Operei. Deşi l-a informat că totul a decurs normal şi situaţia era sub control, la scurt timp, Bălan avea să vadă mii de timişoreni ce se îndreptau spre sediul Judeţenei de Partid. Oficialităţile locale, nu numai că nu acceptă dialogul cu demonstranţii, în marea lor majoritate paşnici, dar şi ordonă ca mulţimea să fie împrăştiată cu gaze lacrimogene şi jeturi de apă din două autocisterne. În această situaţie, o parte dintre demonstranţi atacă sediul cu pietre şi sticle incendiare, pătrund în interior şi devastează birourile de la parter. Bălan a ieşit pe poarta laterală a clădirii şi a mers în faţa sediului oficiosului judeţean „Drapelul roşu", având un dialog decent şi civilizat cu un grup de demonstranţi, fiind informat de conţinutul revendicărilor. De aici, după alungarea demonstranţilor din sediu şi din faţa Comitetului Judeţean de Partid, Bălan revine la sediu, fiind informat că a fost căutat de Ceauşescu. De aceea, pentru a putea lua legătura cu dictatorul, va merge la Inspectoratul Ministerului de Interne. Aflând că sediul Judeţenei de Partid a fost devastat, Ceauşescu i-a ordonat să reocupe sediul, să mobilizeze întregul activ de partid şi să-l aştepte pe Ion Coman, care va veni cu un grup de 7 generali şi 3 colonei de la M.Ap. N. şi M.I., pentru a restabili ordinea[21].

Într-adevăr, în jurul orelor 17,00, Ion Coman a ajuns la sediul partidului, fiind aşteptat de Radu Bălan şi Ilie Matei. La scurt timp, cei trei demnitari au participat la teleconferinţa organizată de Nicolae Ceauşescu, unde au aflat că s-a dat ordinul de a se trage în demonstranţi. Prin funcţiile deţinute – prim-secretar judeţean, preşedinte al Consiliului Popular Judeţean şi preşedinte al Consiliului de Apărare al Judeţului Timiş – până la venirea lui Coman, Bălan era comandantul tuturor forţelor folosite în Timişoara pentru restabilirea liniştii, adică împotriva demonstranţilor. Va confirma acest lucru şi Ceauşescu la teleconferinţă: „Bălane, tu, conform Legii 14, eşti comandantul judeţului Timiş!"[22] Răspunsul lui Bălan este fără echivoc: „Să trăiţi, tovarăşe comandant suprem! Sunt aici cu tovarăşul Coman. S-au luat măsuri pentru executarea ordinului dat de dumneavoastră."[23]

După teleconferinţă, în timp ce în oraş se trăgea cu muniţie de război, înregistrându-se primele victime, Bălan l-a sunat pe rectorul Politehnicii, Ion Anton, cerându-i să trimită toate cadrele didactice în căminele studenţeşti, deoarece s-a dat ordin să se tragă. Apoi, a convocat o şedinţă cu activul judeţean de partid, pentru a-l informa despre evenimentele

[21] *Procesul de la Timişoara*, vol. III…, p. 1448
[22] *Ibidem*, p. 1319
[23] „Clio", Bucureşti, an. I, nr. 1-2/2005, p. 190

derulate în acea zi şi a-i cere să meargă în întreprinderi, să stea de vorbă cu oamenii şi să le spună să nu iasă în stradă, pentru că pot să fie împuşcaţi. Pentru a şterge cât mai repede urmele acţiunilor protestatarilor, a cerut prim-secretarilor din judeţele Arad, Caraş-Severin şi Hunedoara să trimită câte 50 de geamgii în Timişoara[24].

În aceeaşi seară, Bălan i-a solicitat lui Vasile Bolog ca secţia de propagandă să întocmească un material orientativ, ce urma să fie prezentat a doua zi dimineaţa la instruirea activului de partid. Materialul trebuia să cuprindă referiri laudative la adresa lui Ceauşescu, să evidenţieze realizările obţinute de municipiul Timişoara în toate domeniile de activitate şi să-i informeze că în oraş grupuri violente şi elemente străine, diversioniste şi destabilizatoare au făcut mari distrugeri[25].

La orele 21,00, când se trăgea aproape în toate zonele oraşului, Bălan a transmis Întreprinderii „Victoria" – întreprindere cu grad ridicat de pericol – o notă telefonică prin care cerea să se înarmeze Gărzile Patriotice cu muniţie de război şi, la apariţia duşmanului la limita întreprinderii, să se tragă un foc de avertizare şi, apoi, la picioare. Sigur că nu s-a aplicat acest ordin, pentru că nu exista muniţie de război în întreprindere, dar s-au întărit măsurile de pază şi supraveghere[26].

Fiind întrebat telefonic de Nicu Ceauşescu, prim-secretar al Comitetului Judeţean de Partid Sibiu, despre situaţia din Timişoara, Bălan l-a informat despre manifestaţiile ce aveau loc în oraş şi l-a rugat să-i procure gaze lacrimogene. După câteva ore, Nicu Ceauşescu i-a trimis, cu un avion militar, un complet cu gaze lacrimogene (CLAT), care au fost folosite, ulterior, pentru împrăştierea demonstranţilor[27].

În 18 decembrie, la orele 8,00, Bălan i-a cerut secretarei judeţene cu probleme economice, Teodora Avram, să-i anunţe pe cei ce trebuiau să vină la şedinţa cu activul de partid – directorii şi secretarii de partid din întreprinderile şi instituţiile oraşului – să aducă situaţia cu prezenţa oamenilor la lucru[28]. Apoi, împreună cu Ilie Matei şi Cornel Pacoste, va participa la această şedinţă organizată la sediul municipal de partid. Bălan a vorbit primul, comunicându-le că în Timişoara s-a decretat stare de necesitate, iar Armata a tras, rezultând morţi şi răniţi. Potrivit relatărilor mai

[24] *Procesul de la Timişoara*, vol. III…, p. 1456
[25] *Procesul de la Timişoara*, vol. IV…, p. 2004
[26] *Ibidem*, p. 2099
[27] *Procesele revoluţiei*…, p. 23
[28] *Procesul de la Timişoara*, vol. IV…, p. 1970

multor participanţi la acea şedinţă, Bălan a precizat doar că s-a tras în oraş cu muniţie de război, „arătându-şi părerea de rău şi regretul profund pentru cele întâmplate”[29]. În continuare, Bălan i-a anunţat că se va interzice vânzarea băuturilor alcoolice, se vor sista spectacolele şi că vor trebui luate măsuri ca salariaţii să nu iasă în stradă, iar fiecare organizaţie de partid să îi convoace nominal pe cei care lipsesc de la lucru şi motivul absenţei. A insistat asupra necesităţii desfăşurării în bune condiţii a activităţii în întreprinderi şi în instituţii, caracterizând actele de devastare ca fiind antistatale şi antinaţionale[30].

După şedinţă s-a deplasat împreună cu Vasile Bolog la Penitenciarul din Timişoara, pentru a vedea de situaţia arestaţilor. La întoarcerea la Judeţeană, a dispus constituirea a două colective formate din activişti de partid şi lucrători din Procuratură, cu misiunea de a se deplasa la Penitenciar şi a-i tria pe cei reţinuţi, urmând ca cei găsiţi nevinovaţi să fie eliberaţi[31].

În dimineaţa zilei de 19 decembrie, la solicitarea muncitorilor de la ELBA, Bălan s-a deplasat în întreprindere, pentru a intra în dialog cu ei. Ajungând acolo, Bălan află că muncitorii, aflaţi în curtea întreprinderii, încetaseră lucrul şi cereau îmbunătăţirea condiţiilor de trai şi scoaterea Armatei din întreprinderi şi din oraş. De pe o platformă, un grup de 10-15 muncitori, învingându-şi frica, scandau „Jos Ceauşescu!”[32].

A doua zi, la solicitarea a peste 2500 de muncitori de la UMT, aflaţi în grevă şi adunaţi în curtea celei mai mari întreprinderi din oraş, Bălan se va deplasa acolo, în jurul orelor 10,00, fiind urmat de Cornel Pacoste şi de ministrul Construcţiilor de Maşini, Eugen Rădulescu, fost cadru de conducere la această uzină. Muncitorii aveau atât revendicări sociale, cât şi politice, solicitând îmbunătăţirea condiţiilor de viaţă şi înlăturarea lui Ceauşescu[33].

Dacă în raportul trimis conducerii centrale a partidului în ziua precedentă, Bălan era convins că prin „măsurile politico-organizatorice luate de organele şi organizaţiile de partid şi organismele democraţiei muncitoreşti-revoluţionare în toată această perioadă, activitatea în toate unităţile economico-sociale ale municipiului şi învăţământului mediu şi

[29] *Ibidem*, p. 2100
[30] *Ibidem*, p. 1886
[31] *Ibidem*, p.1890
[32] *Procesul de la Timişoara*, vol. III..., p. 1473
[33] *Ibidem*, p. 1479

superior”[34] se desfăşura în condiţii absolut normale, după întâlnirile cu muncitorii de la ELBA şi, mai ales, de la U.M.T., îşi va schimba opinia. Bălan nu mai identifică opozanţii regimului ceauşist doar cu grupurile de „vandali” sau „iredentişti”, ci cu sute şi chiar mii de muncitori, care, cu doar câteva zile în urmă, constituiau temelia acestui regim. El vedea cum oamenii muncii şi-au învins teama şi, în plină zi, strigau, cu toată convingerea, „Jos Ceauşescu!” şi „Libertate!”. Era mult prea inteligent Radu Bălan ca să nu realizeze că Timişoara nu mai putea fi Braşovul anului 1987. De aceea, comportamentul său se va schimba, sigur, în limitele permise de cultura politică şi funcţiile pe care le avea. Din acest moment, Bălan nu va mai evita contactul cu protestatarii sau cu reprezentanţii acestora, dimpotrivă, va căuta, până în momentul arestării, să-şi nuanţeze poziţia şi chiar să dea impresia că ar dori să fie în tabăra lor.

Astfel, după ce revine în sediul Judeţenei de Partid, se va implica, alături de Cornel Pacoste, în pregătirea sălii mari şi instalarea unei staţii de amplificare, pentru a se putea dialoga cu demonstranţii. Mai mult, după venirea primului-ministru Constantin Dăscălescu şi a secretarului Comitetului Central, Emil Bobu, Bălan va coborî în mijlocul demonstranţilor, se va îmbrăţişa cu muncitorul Ion Marcu de la UMT, care era îmbrăcat într-un cearşaf inscripţionat pe faţă cu „Jos Ceauşescu!” şi pe spate cu „Libertate!” şi va dialoga cu ei. Le-a propus demonstranţilor să-şi stabilească cinci reprezentanţi care să intre în sediu, pentru a-şi susţine revendicările în faţa celor doi demnitari comunişti trimişi de Ceauşescu la Timişoara. Până la urmă, au urcat în sediu 13 demonstranţi, care i-au cerut lui Dăscălescu abdicarea dictatorului, demisia guvernului, eliberarea arestaţilor, restituirea morţilor familiilor pentru a fi îngropaţi creştineşte, alegeri libere etc.[35]

În timp ce ceilalţi vizionau discursul lui Ceauşescu, Bălan a dialogat cu Lorin Fortuna, Ion Savu, Ion Marcu şi alţi revoluţionari, dorind să lase impresia că le înţelege demersurile, dar nu li se poate alătura. Fortuna l-a tras de-o parte, spunându-i că-l consideră „un om onest”, bine intenţionat, dornic „să îmbunătăţească viaţa populaţiei” şi că auzise că s-ar fi opus la măsurile de reprimare ordonate de Ceauşescu. De aceea, l-a întrebat direct dacă nu doreşte să li se alăture, pentru că atunci „era un moment crucial” şi

---

[34] Arhiva Memorialului Revoluţiei Timişoara, *Fond documentar,* Raport privind evenimentele care au avut loc în municipiul Timişoara în perioada 15-18 decembrie 1989, f. 4

[35] „Caietele Revoluţiei”, Bucureşti, nr. 5/2006, p. 48

era nevoie „de oameni cu experienţa lui". Răspunsul lui Bălan a fost fără echivoc: „Nu se poate, măi băieţi! Mergeţi acasă, liniştiţi-vă? Veţi vedea că nu veţi avea de suferit!"[36]. Din păcate pentru el, Bălan a dovedit atunci că nu avea simţ politic şi nici curajul marilor învingători, pierzând o şansă unică, o ocazie cu care „te poţi întâlni în viaţă o singură dată."[37]

În 21 decembrie, Timişoara era deja un oraş liber, revoluţionarii având şi o structură de conducere proprie, Frontul Democrat Român, în frunte cu Lorin Fortuna. În aceste condiţii, Bălan a chemat mai mulţi activişti de partid, comunicându-le că, din dispoziţia lui Coman, urmau să organizeze o contrademonstraţie. Trebuiau formate două coloane, una care să plece de pe platforma industrială din Calea Buziaşului, iar cealaltă din zona întreprinderilor ELBA, „Electromotor", „6 Martie" etc. Coloanele trebuiau să aibă 200 de militari, 200-400 de membri ai Gărzilor Patriotice şi aproximativ 1000 de muncitori. În ciuda încercărilor făcute, intenţia nu s-a putut finaliza, muncitorii fiind, majoritatea, în Piaţa Operei. Eşuarea acţiunii i-a fost comunicată lui Bălan, acesta replicând: „Foarte bine, era o prostie!"[38]

În aceeaşi zi, Bălan a trimis-o pe Viorica Boiborean, secretar judeţean cu probleme sociale, la Direcţia Sanitară, pentru a organiza eliberarea celor decedaţi prin împuşcare şi a-i încredinţa familiilor[39]. În acelaşi timp, împreună cu alţi activişti, Bălan s-a ocupat de hrana muncitorilor din Oltenia, trimişi din ordinul lui Ceauşescu împotriva timişorenilor. Din fericire, şi această acţiune va eşua, muncitorii convingându-se rapid că pe străzile oraşului nu erau „huligani" şi „beţivi", ci confraţi decişi să înlăture regimul lui Ceauşescu. De aceea, vor fraterniza cu revoluţionarii, punând capăt ultimei tentative a dictatorului de a prelua controlul asupra oraşului răzvrătit[40].

În dimineaţa de 22 decembrie, i-a comunicat activistului Florea că, din dispoziţia lui Coman, trebuia împreună cu primarul Moţ să intre în contact cu liderii Frontului Democrat Român, să le solicite să cedeze staţia de amplificare, întrucât mai mulţi cetăţeni s-ar fi declarat nemulţumiţi de

---

[36] Miodrag Milin, *Timişoara în revoluţie şi după*, Timişoara, Edit. Marineasa, 1997, p. 115 (în continuare: Miodrag Milin, *Timişoara în revoluţie şi după...)*

[37] Titus Suciu, *Lumea bună a balconului*, Timişoara, Edit. Helicon, 1996, p. 31 (în continuare: Titus Suciu, *Lumea bună a balconului*...)

[38] *Procesul de la Timişoara*, vol. IV..., p. 1898

[39] *Ibidem*, p. 2069

[40] Ioan Scurtu, *Revoluţia Română din Decembrie 1989 în context internaţional*, Bucureşti, Edit. Enciclopedică, 2006, p. 215

tulburarea liniştii. Aceştia au refuzat şi le-au înmânat celor doi mesageri platforma-program a frontului, pentru a fi cunoscută şi de către Ion Coman.

De la balconul Operei s-a cerut venirea lui Bălan, considerându-se că frontul avea nevoie de experienţa şi popularitatea lui, într-un moment dificil, când Ceauşescu încă nu abandonase puterea. Preluând mesajul liderilor din balcon, mulţimea scanda: „Să vină Bălan, că-i bănăţean!". Adevărul era altul, Bălan nu era bănăţean, dar prin funcţiile deţinute şi prin activitatea desfăşurată în Timişoara s-a identificat, de multe ori cu interesele bănăţenilor. Într-adevăr, în jurul orelor 12,00, a ajuns în balcon şi s-a adresat mulţimii[41].

Starea de tensiune şi oboseala acumulată în acele zile, suspiciunea şi conflictele dintre liderii frontului şi, nu în ultimul rând, deruta şi complexitatea problemelor ivite după fuga dictatorului au făcut ca, la un moment dat, unii revoluţionari să-l vadă pe Bălan ca pe un posibil lider, sporind, astfel, starea de confuzie. „N-am avut timp să mă dumiresc", mărturisea Sorin Oprea. „Deci noi ne ridicaserăm, cei mai curaţi dintre noi chiar muriseră strigând «Jos Ceauşescu!», «Jos comunismul!» şi, iată, unii dintre cei ce fuseseră în fruntea noastră îl aduseseră – şi-i oferiseră, nu-i aşa, calitatea de revoluţionar, de exponent al intereselor Timişoarei răzvrătite, de «lider» al mişcării revendicative – pe Radu Bălan, primul-secretar al judeţului, omul uns de Ceauşescu."[42]

La această situaţie a contribuit şi reacţia emoţională a mulţimii – manipulată cu sau fără intenţie de comportamentul unor lideri. Din balconul Operei, în 21 decembrie, Ion Marcu lansează informaţia falsă că Radu Bălan ar fi fost arestat din ordinul lui Ceauşescu, pentru că ar fi cerut să înceteze focul în Timişoara[43]. A doua zi, în mai multe rânduri, mulţimea scanda „Îl vrem pe Bălan!", lozincă transformată, ulterior, în „Îl vrem pe Bălan, că e bănăţean!", iar din balcon mulţimea era rugată să facă „culoar liber, să treacă tovarăşul Bălan!". Primit cu multă condescendenţă în balconul Operei, Bălan disociază poziţia partidului de cea a lui Ceauşescu – „Poziţia partidului comunist nu trebuie confundată cu poziţia lui Ceauşescu!" – şi îl consideră vinovat de deschiderea focului în Timişoara pe generalul Victor Stănculescu. Invitat să ia cuvântul, Bălan se eschivează, motivând că familia era încă în Ialomiţa şi acolo lucrurile nu erau clare, dar acceptă să-i salute pe cei din faţa Operei.

---

[41] Peter Siani-Davies, *op. cit.*, p. 117
[42] Titus Suciu, *Lumea bună a balconului*..., p. 150
[43] http://mariusmioc.wordpress.com

Lorin Fortuna a discutat atât cu reprezentanţii Armatei, cât şi cu Radu Bălan despre o posibilă colaborare pentru rezolvarea problemelor curente. „Acesta – Radu Bălan – şi-a manifestat intenţia de a colabora cu noi, personal, cât şi cu activul de partid pe care îl coordona. Ne-a spus că s-a opus cât a putut fostului dictator şi că se bucură sincer de victoria noastră, dorind să se pună la dispoziţia revoluţiei."[44]

În aceeaşi zi, apărea în Timişoara primul ziar de după căderea lui Ceauşescu, „Luptătorul bănăţean", care îl prezenta pe Bălan drept lider al revoluţiei timişorene, „român prin fiinţă, bănăţean prin simţire", care „înainte de clarificarea situaţiei, înfruntând gărzile de pază şi armata ascunsă a unor securişti… a optat pentru Libertate, Demnitate şi Viitorul poporului român, ataşându-se mulţimii din Piaţa Operei Române şi a Teatrului Naţional, rostind în faţa a 200000 de timişoreni o proclamaţie de mare vibraţie şi descătuşare". Articolul encomiastic conchidea: „Radu Bălan e liderul pe care Timişoara şi l-a dorit, e omul pe ale cărui excepţionale calităţi se bizuie, de acum, a noastră adevărată lumină!"[45]

Împingerea fostului lider comunist în faţă a început în seara de 22 decembrie, când Fortuna, împreună cu o delegaţie de revoluţionari, se pregătea să plece spre Bucureşti. Manevra lui Bălan era susţinută şi de conducerea Garnizoanei şi chiar şi de unii dintre revoluţionari. În noaptea de 23/24 decembrie a avut loc la Tipografia din Timişoara o întâlnire a lui Bălan cu Claudiu Iordache şi Ştefan Ivan, fără un rezultat concret. De aceea, în dimineaţa zilei de 25 decembrie, Lorin Fortuna a stabilit o nouă întâlnire cu Bălan la conducerea Garnizoanei, „pentru a constitui un organism mai larg de conducere a judeţului."[46] Fortuna a fost însoţit de Claudiu Iordache şi Constantin Ghica. Bălan avea scrisă pe o hârtie componenţa viitoarei conduceri judeţene: 5 membri F.D.R., 5 activişti P.C.R., 5 ofiţeri de armată şi o serie de conducători de întreprinderi şi instituţii. Prin această formulă se încerca diminuarea rolului celor care au făcut revoluţia şi, de aceea, în faţa obiecţiilor delegaţiei de revoluţionari, s-au mai acceptat câteva locuri „pentru tineretul timişorean". S-a convenit o nouă întâlnire după-amiază la primăria municipiului, pentru a se forma Consiliul Judeţean al F.S.N.

---

[44] Miodrag Milin, *Timişoara în revoluţie şi după...,* p. 137

[45] „Luptătorul bănăţean", an. I, nr. 1 din 22 decembrie 1989; vezi şi Ioan Iancu, *Paşaport pentru niciunde. Timişoara, Decembrie 1989*, Timişoara, Edit. Signata, 1990, p. 378; Marius Mioc, *Revoluţia din 1989 şi minciunile din Jurnalul Naţional*, Timişoara, Edit. Marineasa, 2005, p. 94

[46] Radu Ciubotea, *După Revoluţie, târziu...,* Timişoara, Edit. „Almanahul Banatului", 1995, p. 160

La scurt timp, s-a aflat că cel care orchestrase falsul din „Luptătorul bănăţean”, cu acceptarea lui Bălan în conducerea F.D.R., era chiar fostul prim-secretar. De aceea, Fortuna a convocat o şedinţă a biroului executiv al F.D.R., unde a propus eliminarea lui Bălan din organizaţie, fără însă a se lua vreo decizie, din cauza unor revoluţionari care îl susţineau pe Bălan. La întâlnirea de la primărie, Bălan a venit însoţit de un grup de activişti de partid, deşi nu se convenise acest lucru. Această nouă manevră de presiune l-a făcut pe Lorin Fortuna să propună excluderea lui Bălan şi a activiştilor de partid din viitorul consiliu judeţean, „întrucât revoluţia devenise, între timp, net anticomunistă”[47] Într-adevăr, noul consiliu judeţean s-a format fără activiştii de partid şi fără o parte din conducătorii de întreprinderi. Eşecul lui Radu Bălan a însemnat, în acelaşi timp, şi eliminarea activiştilor de partid din noua structură de conducere şi ruptura de comunism în Timişoara.

La scurt timp, în 10 ianuarie 1990, Bălan va fi arestat, iar la 9 decembrie 1991 Curtea Supremă de Justiţie – Secţia militară – îl va condamna la 23 de ani, pentru omor şi tentativă de omor[48]. Va declara recurs, dar, între timp, se va îmbolnăvi grav şi va înceta din viaţă la 13 februarie 1995.

Radu Bălan nu a fost călăul şi nici victima revoluţiei din Timişoara. Nu el a dat ordin să se tragă în demonstranţi, dar nici nu s-a opus ordinului dat de Ceauşescu, deşi a fost mult mai apropiat de timişoreni, comparativ cu predecesorii săi. A fost însă victima sistemului din care făcea parte, a îndoctrinării acceptate în mod deliberat şi, în primul rând, a unei conjuncturi pe care nu şi-ar fi dorit-o nimeni, niciodată.

Dumitru Tomoni

[47] *Ibidem*, p. 161
[48] *Procesele revoluţiei...,* p. 114

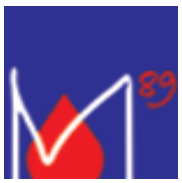

REVOLUŢIA DUPĂ GRATII

„Studenţi, veniţi cu noi!”

„Studenţi, veniţi cu noi!” – a fost chemarea care a avut ecou în tot Complexul Studenţesc din Timişoara în după-amiaza zilei de sâmbătă, 16 decembrie 1989. A auzit-o din căminul 19 şi Gabriel Brihac, pe atunci student în anul III la Mecanică. În Piaţa Maria scandau deja peste 1000 de persoane „Jos comunismul!” şi „Jos Ceauşescu!” sau, cel puţin, aşa sunau zvonurile aduse de colegii lui Gabriel ceva mai devreme. Băieţii jucaseră cărţi, mâncaseră împreună şi acum stăteau de vorbă. De afară se auzeau strigăte din ce în ce mai puternice, ca venind dinspre o mulţime mare de oameni. Chemarea lor avea o rezonanţă fantastică pentru studenţii dinăuntru şi un efect magnetic, la fel ca un semnal subliminal. Gabriel a ieşit din cameră împreună cu un coleg, pentru ca jos, în faţa căminelor, să găsească o privelişte de film: un şuvoi de oameni care bloca întreaga reţea de alei dintre clădiri. După ce au stat cu toţii în expectativă câteva momente, două fete au ieşit primele din cămin, ceea ce i-a pus în mişcare şi pe ceilalţi. Studenţii se alăturau Revoluţiei.

Aşa începe povestea lui Gabriel Brihac. Lanţul acesta incredibil de evenimente l-a transformat peste noapte în actor al istoriei. O istorie grăbită, care s-a folosit de oameni normali, concreţi, banali, i-a scos din tabieturile lor de zi cu zi şi i-a dus în plin teatru de luptă. Fiecare dintre ei a simţit pe propria piele drama celui surprins tocmai în epicentrul unui cutremur. Previzibil, e drept, dar nu mai puţin devastator. Într-adevăr, studenţii de atunci împărtăşeau o situaţie comună: cu toţii crescuseră în familii în care se vorbea de Dumnezeu cu ochii la uşă şi se mânca pe cartelă, toţi învăţaseră în acelaşi sistem îndoctrinat şi pentru toţi foamea şi frigul din cămine era la ordinea zilei. Acestea, împreună cu antecedentele gen Paul Goma sau greva braşovenilor din 1987 au fost condiţii suficiente ca să declanşeze explozia la prima scânteie. Studenţi în prima linie a Revoluţiei au mai fost şi în Ungaria în 1956, în China în 1927 şi în multe alte împrejurări istorice. Decembrie 1989 a lăsat la Timişoara peste 100 de morţi şi alte câteva sute de răniţi. Nenumărate sunt, dincolo de acestea, scenele anonime cu studenţi-eroi murind pe treptele Catedralei sau pe străzi, în mulţime. Figuri care au rămas în cărţile de istorie şi în memoria colectivă sau, măcar, sub formă de nume

printre alte nume gravate pe fântâna de piatră de pe Strada Alba Iulia. Verigile-lipsă din acest tablou – ce a fost înainte de aceste scene, cum s-au transformat oameni obişnuiţi în eroi, prin forţa împrejurărilor, şi ce a urmat după pentru supravieţuitori – acestea nu interesează istoria şi statisticile. Pentru oameni ca Gabriel Brihac, revoluţia a fost momentul de cotitură al întregului lor destin personal.

Punctele unde traseul său individual a intersectat orbita istoriei în Decembrie 1989 sunt inventariate de fostul student pe un ton neutru. Ieşise deja din cămin când a observat că, în ciuda apelurilor, puţini studenţi s-au alăturat, pe moment, coloanei de manifestanţi. Mulţimea se pune în mişcare către Podul Michelangelo, apoi trece prin Parcul Rozelor şi Parcul Justiţiei. Senzaţia din acele clipe o descrie ca „o explozie de bucurie nepământească, ţi se ridica părul din cap!". Ajunge în zona Operei, pentru ca, în parcarea de la „Modex", să întâlnească o altă colegă, care exclamă: „Voi vă daţi seama că noi, acum, scriem istorie!" Scuarul din faţa Catedralei era plin, mii de oameni se adunaseră acolo. Conducătorul manifestanţilor, un individ cu barbă aproape preoţească, îi mobilizează, îi îndeamnă să nu cedeze până nu se va schimba ceva în ţară.

A urmat un marş pe la gară şi prin centrul oraşului, baraje ale Miliţiei (deocamdată neînarmate), zvonul că pe stâlpii de iluminare publică sunt fixate aparate foto. Scena-cheie pentru Gabriel Brihac s-a produs în faţa Consiliului Judeţean. Pe la ora 10,00-11,00 noaptea s-a iscat, spontan, o încăierare între manifestanţi şi forţele de ordine, „aproape în glumă", spune el. Atunci, a apărut un ARO alb, fără însemne ale Miliţiei şi, pe nepregătite, i-a luat pe toţi colegii. Au fost duşi în beciurile Miliţiei, unde au petrecut o noapte de iad: câteva zeci de oameni înghesuiţi într-un subsol şi siliţi să stea în picioare, într-un aer irespirabil şi sub teroarea unui anchetator înalt şi slab, aproape ascuţit de slab, în costum stil Alain Delon şi foarte rău. L-au luat la bătaie pe un coleg, Costică Linte.

A doua zi de dimineaţă, li s-au confiscat toate valorile şi au fost mutaţi la închisoarea Popa Şapcă. Celula lor avea trei paturi suprapuse, cu câte două persoane în pat şi un chepeng prin care comunicau cu cei de deasupra. Deţinuţii de drept comun, care se arătau foarte binevoitori, le trimiteau ţigări, hârtie şi pix. Drept hrană primeau ciorbă cu o felie de mămăligă şi papară de arpacaş. La început, au refuzat, dar apoi, încet-încet, au început să mănânce. Ferestrele celulei lor erau orientate spre linia ferată, iar Gabriel Brihac mărturiseşte: „Am sesizat, de la început, cinismul din acest amănunt: noi, din celulă, îi vedeam în vagoane pe studenţii care plecau acasă pentru sărbători şi ne gândeam la soarta noastră, dacă aveam să ne mai

vedem părinţii şi când. Veneau mereu noi oameni, la un moment dat, a fost adus un om cu pantofii scâlciaţi, venit din centru. De afară, se auzeau mereu zgomote de tragere şi elice de elicopter."

Gabriel Brihac a stat 3 zile la puşcărie. Spre sfârşit, văzând cum evoluează lucrurile afară, gardienii se purtau din ce în ce mai bine. Eliberarea a venit în seara de miercuri, 20 decembrie, la fel de neaşteptat ca şi arestarea. S-au pomenit duşi cu maşina şi lăsaţi la Fântâna punctelor cardinale toţi cei din celulă. Pe străzi, era acum o mişcare organizată, se scanda „Nu mai vrem comunism!".

Înapoi în complex, foştii deţinuţi au găsit majoritatea căminelor închise. Pe ziduri se vedeau urme de gloanţe, dovada că perioada de foc trecuse câtă vreme ei se aflau în închisoare. Căminul 19 era, în acel moment, printre singurele cu lumina aprinsă la poartă. Gabriel Brihan şi prietenii săi au primit de mâncare de la portăreasă, mâncare bună, bănăţeană, apoi au fost lăsaţi sus în camere. „Am stat atunci la duş o oră întreagă!", spune Gabriel Brihan. Au vrut apoi să dea telefon acasă, dar nu s-a putut, pentru că toate legăturile fuseseră tăiate. A doua zi dimineaţă, s-au dus la tren fără bilet. Când au sosit în gară, au fost legitimaţi de revoluţionari cu steaguri găurite.

Acasă, mama l-a întâmpinat pe Gabriel cu o privire sălbatică, de animal hăituit, nu mai ştia nimic de el de cinci zile. Tatăl său pornise deja să-l caute peste tot – la spital, la Miliţie, la morgă. Abia acasă, vineri, află şi Gabriel Brihan de fuga lui Ceauşescu. „Sincer să fiu, poate îmi doream să-l judece şi să-l execute, dar văzându-l aşa de slab, am regretat."

Ce a urmat pentru Gabriel Brihan? Un nou drum. „În acele momente, dincolo de schimbarea de regim politic, noi, studenţii, simţeam că trebuie să schimbăm ceva şi noi înşine. Era o stare revoluţionară extatică. Datorită ei m-am şi hotărât să-mi schimb destinul, să abandonez starea de lucruri de atunci şi să îmi urmez un vis mai vechi al meu – facultatea de arhitectură, la care nu avusesem niciodată curajul să dau, de teama de a nu pica examenul greu care mă aştepta. Am dat atunci şi am reuşit.

Acum, Gabriel Brihan practică o profesie care îl pasionează şi îi aduce beneficii materiale în aceeaşi măsură, ca şi satisfacţie interioară. Concluzia pe care o trage el e dulce-amară: „Revoluţia a fost, poate, benefică pentru studenţii de atunci. Dar pentru marea masă, nu, după cum s-a văzut, ulterior, în această democraţie improvizată din România. În orice caz, pentru noi a deschis drumul. Ne-a deschis mintea şi ne-a convins pe toţi că avem dreptul de a alege."

Laura Camelia **Moisei**

Vasile Cercel – luptător, arestat şi bătut, în Decembrie 1989, la Timişoara, închis la Penitenciarul Popa Şapcă. Este unul dintre primii care au strigat: „Jos Ceauşescu!”, „Jos comunismul!”, „Deşteaptă-te, române!”. A ieşit în stradă încă din 15 decembrie. A fost anchetat de mai multe ori.

Carte de vizită

Sunt Vasile Cercel, locuiesc aici, în Timişoara, zona Martir Cerneanu, bloc C 27, etaj 4, apartament 17. Trei sfert îs român şi un sfert îs puţin neamţ, ungur şi aşa mai departe. Mă trag din familia Popa Radovici Cercel. Dar eu port numele după tată. Sunt în pensie de boală de la evenimentele din Decembrie 1989 şi din 13-15 iunie 1990... Da, eu înainte făceam parte, împreună cu Marius Mioc, din Comisia pentru Adevăr şi Dreptate, după care, încet-încet, m-am retras.

L.K.: - De ce ?

V.C.: - Am fost lovit exact de oamenii cu care lucram.

Kratochwill: Te-ai retras că nu eşti mulţumit de ceea ce se întâmplă şi se pare că nu corespunde idealurilor pe care le-ai avut atunci când ai ieşit în stradă, da?

V.C.: - Exact!

L.K.: - Câţi ani aveai atunci ?

V.C.: - Păi, am avut 22 şi de Anul Nou am făcut 23 de ani. Acum am 41 şi de Revelion fac 42.

Dezvăluiri din timpul lu’ „împuşcatu’ ”.

...când am anunţat Întreprinderea de Autoturisme, chiar mi-amintesc că m-am dus, în fiecare dimineaţă se ţinea şedinţa de C.M., deci directorul cu toţi muncitorii şi cu maiştrii şi cu inginerii respectivi de pe toate secţiile aveau şedinţă de dimineaţă, la domn’ director. Şi ăsta o rămas blocată că ce deces... şi am intrat cu tupeu... ăsta era sloganul meu: *Grăbiţi Congresul, că vă moare realesul!,* dar eu m-am dus în dimineaţa respectivă, erau două uşi: unde avea directorul o sală mică de şedinţe şi sala mare, unde ţineam toţi, cu ingineri, cu maiştri de secţie şi aşa mai departe. Am bătut în uşă şi, cum am intrat, lângă uşă, pe partea asta, îşi avea biroul directorul. *Să trăiţi! Toată stima! Îmi cer scuze că vă deranjez!* şi dau mâna cu domnul Stroe şi îi zic: *Condoleanţe!*

Şi normal că dânsul s-a şi ridicat, că eram cunoscut. Şi zic: *Condoleanţe! A murit Ceauşescu!* Şi a-nceput să râdă. Ăsta chiar era un inginer şi zice: *Să ştii că asta am visat eu – că a murit Ceauşescu!* Dar lumea a rămas aşa

blocată... Bineînţeles că eu m-am prostit şi am început să bocesc ca oltenii la mort: *Vaaai, că ce ne facem fără Ceauşescu?* Şi nu ştiu ce... *şi pe care gunoi de... escu îl punem?* Când am zis deja asta, atunci a zis că: iar m-a apucat... cutare şi aşa mai departe. Am mai mers, după aia, prin secţie şi prin fabrică, şi na... până când m-or prins cei de la partid, m-au urcat într-o maşină a întreprinderii şi, pe urmă, m-a dus la Miliţie, la ultimul etaj, la III, la tovarăşul căpitan Smărăndoiu. Fiecare întreprindere avea securistul... omul Miliţiei.

L.K.: - Da, da.

V.C.: - Bineînţeles că m-a ţinut acolo o zi şi o noapte, parcă ... da, m-au pus pe rotisor, m-or anchetat, m-or zăpăcit... Rotisor este că m-o pus într-o coadă de-asta de lopată, ceva hârleţ, era foarte lung ... lopată, aşa, şi mi-a pus cartuşele, aşa, între picioare, şi m-o pus pe asta între două birouri, deci eram pe rotisor, şi-atunci... bineînţeles că domnul... adică tovarăşul (cum era pe vremea aceea) căpitan Smărăndoiu mi-o dat numai câteva pălmi şi mi-o zis că de ce mă ţin de prostii şi faze din astea şi păcat, că sunt tânăr şi am un viitor în faţă, şi-mi reproşa că *statul, partidul o fost bun cu mine, c-o avut grijă de mine, că m-o pus pe picioare...,* că ştia că eram crescut la casa de copii şi, în fine, eram în evidenţă... Bunicii după taică-miu, da, şi taică-miu, o să ajung şi la povestea cu el. Deci bunicul meu a fost şi în Bărăgan, o fost deportat şi în lagăr la ruşi...

L.K.: - Deci te-o prins decembrie „indisciplinat”...

V.C.: - Da, şi de la Revoluţia din Decembrie nu mai am lucrat până nu ne-au chemat cei de la întreprindere. În 16 Decembrie, ora 18.15, eu şi cei care au fost cu mine au spus *Jos Ceauşescu!*... Atunci s-a scandat *Jos Ceauşescu !...* Am fost peste tot cu demonstranţii.

Garnizoană şi bătaie!...

V.C. - : ...în Piaţa 700, întâmplător, au ieşit de sub mese şi brusc o apărut o grămadă de armată în Piaţa 700, chiar acolo, şi fiecare a fugit cum a fugit. Şi eu am fost prins chiar pe Strada Paris... au mai şi coborât dintr-o maşină Dacie... Dacie albă era.

L.K.: - Civili?

V.C.: - Nu, erau soldaţi în termen. Deci au revenit soldaţii care erau pe parc şi fugeau după noi şi dintr-o maşină, iarăşi, au coborât nişte soldaţi gradaţi, m-or bătut acolo... chiar aveam la mine 900 de lei şi buletinul, că eu, fără buletin, nu plecam de acasă. De-acolo, de pe Strada Paris, m-or dus pe Alba Iulia, m-or pus cu faţa la perete, şi-atunci, în jur de 30 sau 40 de persoane – că erau bărbaţi, femei, nu contau – or adunat acolo, pe Strada Alba Iulia; de-

acolo m-au dus la Garnizoană, în Comenduirea Garnizoanei municipiului Timişoara. Aici, în Libertăţii, şi bineînţeles, acolo am intrat, comandantul Comenduirii, pe vremea aceea a fost domnul maior Mircea Varga, că mi-a şi rămas în memorie, c-aveam chiar un prieten la Autoturisme, Varga Dănuţ, care m-a anunţat că-s căutat de Miliţie. Şi... aici mă cam doare, c-au trecut 19 ani şi mă doare nedreptatea asta... mai ales comandantul ăsta al Armatei, Vasile Milea, când o ordonat, o numit oamenii pe care i-o trimis la Timişoara: Chiţac, Stănculescu, Macri, Militaru, Ioan Coman şi ceilalţi care or fost numiţi şi puşi la Timişoara, ei or fost, deja, prezenţi aici, în Timişoara, când eu, în noaptea de 16 spre 17, eram, deja, reţinut la Garnizoană. Hai să zic ora 3.00. Bineînţeles că acolo, iar, m-or pus pe burtă, m-or bătut, m-or zăpăcit, că or zis că... eram în centrul atenţiei, mai ales că am zis că *o murit Ceauşescu, atunci, la Autoturisme*. Pe mine m-or tot separat... *C-am fost organizatorul, că cu cine am planificat toate manifestările astea şi* ... deci s-au purtat ca şi c-un gunoi stradal cu mine.

L.K.: - Şi cu ce vă băteau?

V.C.: - Erau cu baston şi cu cozi din astea de... târnăcop, nu ştiu, ceva lemn de stejar, ceva masiv. Pur şi simplu am răguşit. Mi-am pierdut vocea.

L.K.: - Vă lovea peste tot, şi-n cap?

V.C.: - Peste tot, da. Şi mi-or zis c-am fost organizatorul. *Cu cine am colaborat? Cine m-o pus în temă cu manifestări din astea? Că prea eram implicat...* şi mi-o dat nişte nume, dar n-am dat importanţă la ce mi-o explicat ei.

L.K.: - Să recunoşti nume?

V.C.: - Da. Mi-or spus nişte nume, dar pe moment, atunci, cum eram şi obosit, c-am umblat peste tot unde au fost manifestări, şi-n momentul respectiv ştiu că, după ce m-au ţinut un timp acolo, cum s-or adunat buletinele noastre de la bărbaţi, femei, chiar şi copii erau, că asta m-a îngrozit pe mine, a fost mai rău ca-n filmele de groază, că-n general mă uitam aşa... la filme de groază sau filme de acţiune...

L.K.: - Şi erau şi copii acolo?

V.C.: - Da, erau copii.

L.K.: - Copii în garnizoană?!

V.C.: - Da. De 14, 16 ani. 18 ani.

L.K.: - Şi pe ăştia îi bătea?

V.C.: - Da. Pe toţi. Nu conta că e bărbat, femeie sau copil. Am luat-o rău de tot. Şi, când o fost deja... că pe unii i-o băgat la arest. Pe mine ştiu că m-au ţinut separat. M-au ţinut pe etaj, unde-i comandantul Comenduirii

Garnizoanei. Au încercat să scoată de la mine. Şi deja o fost cam agitaţie, pentru că s-o umplut de oameni civili în garnizoană...
L.K.: - Or mai adus?
V.C.: - Da, tot timpul s-au făcut arestări. Mai ales că arestările au început în jur de 2.30-3.00 deja...
L.K.: - Şi au continuat toată noaptea?
V.C.: - Abuziv, da. Şi o venit Coman acolo... adică nu Coman, o venit chiar Chiţac, că de asta mă doare pe mine, că spune că n-au fost... C-or venit ei... deci ei, în primul rând, Armata o trebuit scoasă basma curată, pentru că ei susţin că, încă din 18 Decembrie, de luni, o ieşit Armata în stradă şi că au venit oamenii numiţi de la Bucureşti la Timişoara.

Celula 56.
L.K.: - Ce s-a întâmplat după? Cum ai ajuns la Penitenciar?
V.C. - În dimineaţa de 17 Decembrie, am fost transportat de la Garnizoana Comenduirii Timişoara, din Piaţa Libertăţii, la Inspectoratul de Miliţie de pe Leontin Sălăjan, pe vremea aceea; acolo am fost, iar, bătut, până au venit maşinile de la Penitenciar şi după aia m-o băgat în Penitenciarul Popa Şapcă. Eu am fost în celula 56. Acolo am stat până în 20 decembrie, ora 23.00; la ora 23.30 m-au lăsat în Piaţa Unirii, era plin, de-acolo am mers la Comitetul Central, la Consiliul Judeţean, cum se spune acum, am vorbit în portavoce, am spus că am fost în Penitenciar, am spus că printre noi au fost şi răniţi...
L.K.: - Dar hai să vorbim de Penitenciar. Acolo aţi fost trecut în registru, dezbrăcat, controlat ?
V.C.: - Când am fost băgat în Penitenciar, ne-o băgat în club, acolo ne-o dezbrăcat complet, în pielea goală, după aia ne-au pus să scoatem tot ce-avem în buzunare, pe urmă ne-am îmbrăcat şi ne-au scos în curte, ne-au pus în coloane de câte 20-30 de persoane; atunci am fost băgat pe secţia 5, celula 56, acolo m-am întâlnit şi cu câţiva colegi de muncă, care au lucrat cu mine la Autoturisme...
L.K.: - Şi ei au fost...?
V.C.: - ... arestaţi, da, şi interesant că colegii mei de la Autoturisme nu fac parte din Asociaţia Arestaţilor din Timişoara, cum îi zice – ALTAR...
L.K.: - Dar e adevărat că ai spus *Hai să-i punem unui gardian sacul pe cap!*?
V.C.: - Nu. Nici vorbă! Cu mine în pat a dormit Cuţară Alexandru, Balint Costel şi Marius Lăcătuş şi mai încă o persoană. Şi dormeam cu schimbul, că au fost în celula 56 vreo 100 de paturi şi eram în jur de 300 de persoane

acolo. Chiar în cărţile despre Revoluţie scrie Balint că *am vrut să iau un pistol de la un gardian, c-am vrut să fac eu tâmpenii* şi aşa mai departe, dar nu este adevărat! Nuu! Eu chiar spuneam bancuri din astea.. poezii cenzurate de comunişti.

A consemnat Liza Kratochwill

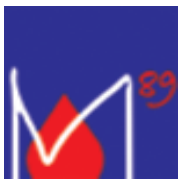

MEMORIALUL REZISTENŢEI

Dezvăluirile unui deţinut politic

Ca loc de neuitare, Memorialul Revoluţiei din Decembrie 1989 din Timişoara este vizitat de mulţi români emigraţi, îndeosebi bănăţeni care au luat calea pribegiei înainte de căderea regimului lui Ceauşescu. Transfugii, îndeosebi, au fost printre primii care s-au întors să-şi vadă ţara şi tot ei sunt printre cei mai interesaţi să revadă mostre din trista amintire a trecutului, dintr-o Românie sumbră, dar, totuşi... de acasă.

Uşvad T. Dorel este unul dintre aceştia. A fost deţinut la Aiud, la o vârstă fragedă, ca transfug; a trecut ilegal graniţa în 1989 (după o primă încercare eşuată), cu puţin timp înainte de Revoluţia din Decembrie 1989. A păstrat „aproape" locul de baştină, fiind în contact cu cei de-acasă şi chiar martor la unele incidente din Decembrie 1989, petrecute la Timişoara. În cele de mai jos vă invit să-l cunoaşteţi pe bănăţeanul care a supravieţuit Aiudului, la vârsta adolescenţei, şi să aflaţi istoria celor petrecute.

„Am avut probleme cu partidul... nu eram utecist"

Uşvad T. Dorel: Timişoara e oraşul în care revin des, de când am plecat în Austria, la Viena, în 1989. Aici am bunuri imobiliare. Parte din familie e aici, parte la Viena. Lucrez în turism, într-un lanţ hotelier. Şi aici, înainte de a pleca, tot în domeniul ăsta lucram, la O.J.T. Problema a fost că am avut un conflict cu întreprinderea unde lucram, trebuie să precizez că ultimii doi sau trei ani, înainte de a pleca, am lucrat la PECOTIM. Avea o unitate hotelieră pe Calea Lugojului. Şi am avut probleme cu partidul... Eu nu eram membru de partid, nici U.T.C.-ist... M-au presat. După aia, mi-au desfăcut contractul de muncă cu litera „i" şi nu mai găseai de lucru. Şi, dacă lucrai, se întâmplau nişte lucruri... Am avut o condamnare politică, am făcut un an la Aiud.

Liza Kratochwill: Când aţi fost condamnat?

Uşvad Dorel: În 1966. Şi am scăpat cu decretul din... a fost amnistie generală atunci, de graţiere, în 1968.

L.K.: Câţi ani aţi avut atunci?

U.D.: Eram minor.16,17 ani.
L.K.: Cum s-a întâmplat?
U.D.: Păi, tot aşa, am trecut frontiera şi sârbii m-au dat înapoi.
L.K.: Unde... prin ce parte?
U.D.: Lângă Jimbolia. Între Jimbolia şi Teremia.

„Sârbii dădeau românii pe câte un vagon de sare recompensă*”*

U.D.: Şi sârbii m-au dat înapoi. C-aşa era atunci, pentru fiecare infractor care trecea frontiera... dădeau românii câte un vagon de sare recompensă. Şi-aşa era treaba. Ei, a doua oară, s-a schimbat. Mai târziu au intervenit marile puteri din vest şi au interzis trucul ăsta. Ceauşescu a dublat după aia. Dădea două vagoane pentru fiecare.
L.K.: Deci la 16 ani aţi fost închis?
U.D.: Între 16 şi 17 ani am fost în închisoare în Aiud.
L.K.: Cum s–a petrecut, să ne povestiţi cum aţi încercat să treceţi dincolo şi cum v-au prins!
U.D.: De prins nu m-au prins, că eu i-am ajutat şi pe alţii să plece înainte. Să vă spun un lucru de familie.Eu sunt născut în Gotlob. Gotlob îi la vreo opt kilometri de frontieră. Şi părinţii mei au refuzat să intre în C.A.P. Nu era singura familie. Erau 16 familii care au refuzat. Şi-atunci, ca represalii, le-a dat pământul care... taică-miu e veteran de război. Dar şi alţii care au luptat pe frontul antifascist au primit asta de la Regele Mihai, că el era, atunci, la putere. Le-a confiscat pământul şi le-a dat la 20 de kilometri distanţă. Şi asta era chiar pe frontieră. Era, poate aţi auzit, era gardul ăla de sârmă, era un gard de sârmă, la frontiera româno-iugoslavă. Care reuşea să treacă gardul, era scăpat.
L.K.: Dumneavoastră cum v-aţi luat inima în dinţi să mergeţi dincolo? Ce v-a determinat să faceţi pasul ăsta?
U.D.: Păi, nu mai suportam... familia era hărţuită. Taică-miu mă lua de dimineaţă, ne sculam la ora 2,00-3,00, ca să ajungem la ora 6,00 în oraş. Vă spun aşa un lucru, tatăl meu mai trăieşte, dar acuma e imobilizat. Are 87 de ani... Mă chemau la sfat de două ori pe săptămână ... dar, revenind la prima tentativă, tata mi-a dat curaj. Şi el, vă spun, asta e puţin mai dureros, dar eu trebuia să ţin calul la prăşit, că prăşeam porumb... şi, când treceam puţin de cale, mă mai altoia: „Măi, uită-te, acolo să mergi, în direcţia aia!”. Adică îmi arăta Iugoslavia. Odată, cu încă o persoană, vecini acolo, ăsta era mai în vârstă ca mine... *hai să plecăm!* Şi-am plecat. Adică eu cunoşteam locurile acolo. Nu era să mă duc în gura lupului. Şi aşa s-a întâmplat.

„Bătaia tare a fost la grăniceri... ai noştri. Eram... *contrarevoluţionari”*

U.D.: Ne-au prins în interior. Ne-au dat înapoi. Ne-au ţinut la ei, se face un interviu...
L.K.: V-au bătut?
U.D.: Nu. Ai noştri, da. Dar sârbii ne-au dus până la frontieră, ne-au dat drumul, ne-au luat în primire, Doamne! Bătăi, bătăi... Ce să vă spun...
L.K.: Şi cum a fost în Aiud regimul?
U.D.: Acolo era regim de... dar cel mai greu a fost ancheta aici la Timişoara. Îţi punea ochelari, adică ochelari se spune, ca să nu vezi unde te scoate din cameră afară şi unde te duce. Cu cătuşe la spate. Bun. Bătaia tare a fost de la grăniceri. Şi asta rămâne, trebuie să ştiţi...
L.K.: Şi interogatoriile ce vizau?
U.D.: Să le spui tot. Nu numai trecerea de frontieră. Aaa! Sunt multe întrebări.
L.K.: Ce-ai făcut? Cu cine ai fost?
U.D.: Da, dar te băga *contrarevoluţionar.* Aşa eram consideraţi. *Contrarevoluţionari.* C-aşa era şi în puşcărie...

„15 zile de izolare pentru bomboane!”

L.K.: Cu ce literă de lege v-au închis?
U.D.: Nu ţin minte articolul. Eu, oricum, am reuşit să-mi copiez tot dosarul. După revoluţie am avut o doamnă, fiica ei era în Austria şi lucra la Arhiva de la Tribunalul Militar. Şi am rugat-o. Zice: „Mă, acuma e liber.” Mi-a dat tot dosarul, l-am copiat. Dacă vă spun ceva... acuma e incredibil ce vă spun! Deci eram minor şi noi eram separaţi aici, la Popa Şapcă, de cei de drept comun. Dar pe ăia de drept comun îi punea să spele, cum să spun, coridoarele, şi erau din ăştia, foşti colegi, care au făcut naveta. Navetişti. Îi prindea fără bilet sau ceva, le dădea 15 zile. Şi unul Moceanu Titi din Variaş mi-a băgat pe sub uşă nişte bomboane. Vreo cinci bomboane. Şi eu sugeam pe bomboane, aşa, şi gardianul m-a prins cu bomboanele în gură şi mi-a făcut un...
L.K.: Referat.
U.D.: V-arăt hârtiile. Că astea-s hârtii din dosar. ***Izolare: 15 zile.*** Asta era rău.
L.K.: Pentru consum de bomboane?
U.D.: Asta era grav.

„Din opt dosare, cinci au dispărut”

U.D.: Şi m-am trezit când am ajuns la Aiud... am mers prin altă... normal, se formau vagoane unde îi duceau pe politicieni. Cei mai mulţi veneau de la Timişoara.
K.U.: Aşa tineri ca dumneavoastră? Mulţi adolescenţi?
U.D.: Opt. Şi acuma am scris, după Revoluţie. I-am scris la Ana Blandiana, că ea răspunde de... şi, din ăştia opt pe care io îi ştiam, ne-a găsit pe trei: pe mine, care-s în Austria, pe unul Timşimon, care-i în Germania, la Aachen, şi unul maghiar, care-i mort. Restul cinci nu i-au mai găsit. Au dispărut dosarele. Ce s-a întâmplat, nu ştiu... Am fost graţiat şi atunci a trebuit, ca să pot să lucrez... că m-aţi întrebat – şi aici e foarte important de specificat treaba asta – ca să pot eu lucra, eu eram avantajat de faptul că pot să comunic în mai multe limbi. Şi asta căutau ei, aşa ceva, în turism.

După graţiere, „*reabilitare”*

U.D.: Dar, ca să pot lucra, odată, am venit şi era personalul acolo... A! Grozescu îl chema pe directorul care a fost, Grozescu... de la O.J.T... Securitatea l-o pus acolo.
L.K.: Mai „zmeu”, aşa, nu?
U.D.: Da. Şi a venit aşa, odată: „Nu mai poţi să lucrezi în asta, pentru că trebuie să-ţi faci reabilitarea.” *Reabilitare, cum?* La Tribunal, nu ştiu ce... Păi, am fost graţiat o dată, amnistiat!... Veşnic, colegii erau... adică, aşa, se întreţinea o stare din asta, că-i punea pe colegi să scrie tot unii despre alţii.
L.K.: Monitorizare?
U.D.: Da. Că primeai un pachet de ţigări de la străini sau eu ştiu, ceva... lucruri urâte. Dar, să vă spun sincer, eu, schimbând valută acolo, că aveam bani, am câştigat mulţi bani...

„Din cinci vagoane de lubeniţă, statul ne lua patru”

U.D.: Cum să vă zic, dacă aţi auzit de lubeniţă de Gotlob... Eu cu fratele meu şi cu tatăl meu ne-am făcut faima asta. La Lovrin, acolo, erau de sere şi aveau şi pământ care nu se lucra. Şi-atunci, pe fiecare familie îţi dădea un hectar să pui ce vrei. Şi noi puneam lubeniţe. Vă spun, le dădeam lor patru vagoane sau cinci şi unul al nostru şi vindeam aşa.
L.K.: Şi patru la stat, nu?

U.D.: Da. Mergea în export.
L.K.: Dar vă susţineau financiar cu seminţe, cu ceva?
U.D.: Nuu! Da de unde! Cu nimic! Îţi dădea pământul. Atât! Nici arat, nici nimic! Nu numai lubeniţe. Roşii, ardei. Părinţii mei cu asta s-au ocupat. Dar vreau să specific treaba asta cu minorii, am comunicat cu doamna Blandiana de câteva ori, ea nu găseşte, nu apare...
L.K.: Dosarul?
U.D.: ...dosarele celorlalţi.
L.K.: Şi ce explicaţie ar fi pentru asta?
U.D.: Cineva caută să şteargă. Dacă ne-a găsit numa' pe noi, care nu suntem cetăţeni români, celălalt era decedat, un maghiar, Katona Arpad...
L.K.: El e decedat?
U.D.: E decedat, da. Dar el, săracul, şi înnebunise acolo, înăuntru, în Penitenciar.
L.K.: El era din Sibiu?
U.D.: Nu, Zizin, de lângă Braşov. Eu îi ştiu pe toţi, că am stat acolo. Mai este unul de care n-aminteşte nimeni, Anghelov Francisc, din Dudeştii Vechi – şi-a pierdut vocea, a paralizat, nu mai poate să vorbească, dar eu, de multe ori, trec să-l văd – de el nu ştia nimeni. Dar primeşte drepturile. Asta-i interesant. Deci primeşte drepturile din articolul 111 sau care e pentru cei care au fost deportaţi, persecutaţi politic. Dar restul nu se ştie... la centralizarea lor acolo.

În celulă se stătea legat cu lanţ, cătuşe şi-n picioare toată ziua

L.K.: Cum era o zi acolo, în închisoare?
U.D.: Eu vreau să vă zic cea mai frumoasă zi cum era acolo: când primeam mâncare fasole. Sărbătoare. Asta era valabil şi în armată... În rest, era un regim foarte strict. Era un regim extraordinar. Şi noi eram obligaţi să lucrăm acolo. Era o fabrică de diferite construcţii metalice. Intrai dimineaţa şi ieşeai... te întorceai seara. Te băga la celulă. Şi acolo stăteai maximum patru într-o celulă, dar vreau să trec acuma la... că m-am dus după mine cu raportul cu bomboanele şi acolo ăsta a cerut nu ştiu câte zile. Şi el mi-a tăiat din 30 de zile numai 15, „că-i minor". Şi asta nici nu era voie. Asta era o altă condamnare. Şi-acolo cum era: o celulă în care maxim doi eram. La izolare. O zi mâncai, o zi nimic. Primeai apă şi un turtoi. Turtoiul era aşa, un fel de... porumb opărit. Şi după aia pus la cuptor. Necesităţile ţi le făceai în cameră. Şi-atunci, cum era: patul era în perete, ţi-l dădea numai noaptea jos, dar erai la picioare cu cătuşe şi cătuşe la spate. Şi cătuşele de la picioare... în

mijlocul camerei era un inel, aşa, în care te lega, acolo, de el. Şi stăteai pe beton acolo, tot timpul.

La Cimitirul „Trei Plopi" morţii prea înalţi erau tranşaţi

L.K.: Şi pentru cazurile care... suferinzii, cei care se îmbolnăveau era, se asigura asistenţă medicală?
U.D.: Acolo tot timpul mureau. Era cimitirul, „Trei Plopi" se numea. S-a întâmplat un caz care, dacă vă spun, ziceţi că nu-i adevărat, dar nu era primul şi singurul. Pentru că era un om mare şi sicriele erau de un standard toate, i-au tăiat picioarele şi... ca să încapă în sicriu, i le-a pus. Astea sunt lucruri care... e de necrezut dacă spui la cineva! Ce vreau să vă zic: acolo a venit odată o comisie de la partid, Partidul Comunist, pentru că, la un moment dat, eram în Aiud cam vreo 320 de frontierişti. Dintre care 300 erau bănăţeni. Restul... mai era câte un moldovean, câte unul din Bucureşti. Şi să ne întrebe care-i motivul că vrem să plecăm. Fiecare trăgea câte o minciună. Unul, Crăiniceanu, ăsta a fost simpatic, zice: „Eu am vrut să văd mormântul lui Karl Marx"!...
L.K..: Eraţi copii.
U.D..: Erau şi mai în vârstă...
L.K.: Dar erau împreună, deci copii cu adulţi?
U.D.: Da, amestecaţi. Din contră, nu ne lăsau cam doi minori să stăm împreună. Ne băgau şi alţii. Dar erau acolo foşti demnitari, oameni politici tari.

Evadarea nu era posibilă, iar graţierea nu i-a scăpat pe „trădători"

U.D.: Când a fost marea amnistie, mi se pare, nu i-a eliberat pe toţi... au rămas cei pentru trădare... Şi i-au adus pe unii de la Băneasa, au fost ţinuţi unii, deci Sighetul s-a desfiinţat, atunci, ca şi penitenciar de politici. Acolo a fost cea mai tare tragedie.
L.K.: Dar eraţi forţat să faceţi greva foamei? Să fie solidaritatea aceea... s-a întâmplat?
U.D. Nu. Nu se putea face aşa ceva. S-a încercat, cât am fost eu, două evadări, dar n-au reuşit. Le-a dat în plus ani acolo. Asta a fost marea amnistie care a fost atunci, din '68, la presiunea vestului. Ceauşescu avea interes să intre în relaţii cu ăsta, şi a făcut această amnistie, această graţiere.

Astăzi, Uşvad Dorel, membru al Asociaţiei Foştilor Deţinuţi Politici, se bucură de o viaţă de familie împlinită, cu nepoţi – fiind aproape de vârsta pensionării (59 de ani) – şi de bunăstare. Este greco-catolic, fiind preocupat de păstrarea identităţii spirituale şi culturale a românilor din Austria. În acest sens, se implică în organizarea unor acţiuni de promovare şi conservare a valorilor şi tradiţiilor româneşti peste graniţă, în cadrul Asociaţiei „Unirea", din Viena.

A consemnat Liza **Kratochwill**

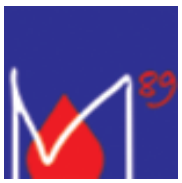

VIAŢA ŞTIINŢIFICĂ

Die Rumänischen Kulturtage in München 2009
„Zilele Culturii Române la München 2009“

Sfârşitul lui septembrie şi începutul lui octombrie înseamnă, pentru oraşul München, *Oktoberfest*, festival emblematic pentru cultura bavareză, devenit, de mult, celebru în întreaga lume şi vizitat de milioane de turişti anual. Dar nu doar cultura bavareză s-a făcut simţită în München în acest răstimp. Între 25 septembrie şi 14 octombrie s-au desfăşurat aici „Zilele Culturii Române“, sub un motto care îndeamnă la reflecţie: *20 de ani după…*

20 de ani după sau *După 20 de ani…* Titlu sugestiv, care ne duce cu gândul la Alexandre Dumas şi ai săi muschetari din Franţa secolului al 17-lea. De această dată, e vorba de Europa secolului, deja, 21, şi nu de Franţa. Vizată este Germania, cu fostul Zid al Berlinului, şi România – ultimul şi, totodată, cel mai dur bastion al comunismului în Europa. Doborât, în timpul Revoluţiei din Decembrie 1989, cu valuri de sânge. Arma care a intrat în luptă a fost, însă, nu muscheta, ci, desigur, una modernă, de sfârşit de secol 20: puşca, concurată de pistol, din partea Armatei, Miliţiei şi a Securităţii. Totul asezonat cu tancuri, elicoptere, avioane de vânătoare, mitraliere şi rachete antiaeriene. Pumnul, bâta, pietrele de pavaj şi, în cel mai fericit caz, cocktail-ul Molotov, preparat empiric, din partea revoluţionarilor.

Deschiderea oficială a acestui *Remember 1989* a avut loc în 24 septembrie la Palatul Residenz, fosta reşedinţă a ducilor şi regilor bavarezi între 1385 şi 1918. Actualmente, Palatul Residenz este muzeu şi, totodată, un lăcaş în care se desfăşoară, anual, evenimente de rezonanţă.

Au participat, la festivitatea de deschidere a „Zilelor Culturii Române“, ministrul de Stat şi şeful Cancelariei de Stat a Bavariei, Siegfried Schneider, ministrul Afacerilor Externe, Cristian Diaconescu, secretarul de stat pentru relaţiile cu românii de pretutindeni din cadrul Ministerului Afacerilor Externe al României, Eugen Tomac, ambasadorul României în Germania, Lazăr Comănescu, şi senatorul Viorel Badea. Organizatorii acestui eveniment de anvergură au fost Asociaţia pentru Promovarea Culturii şi Tradiţiilor Româneşti, în cooperare cu Consulatul General al

României la München şi cu o serie de parteneri români şi germani, respectiv: Ministerul Afacerilor Externe, Institutul Cultural Român din Bucureşti, Institutul Cultural Român „Titu Maiorescu" din Berlin, Cancelaria de Stat a Bavariei, Triarte film & event – München, Münchener Musikseminar şi cu sprijinul Institutului Naţional pentru Memoria Exilului Românesc.

Ediţia din acest an a „Zilelor Culturii Române" a cuprins un program care a reunit multitudinea de faţete ale culturii, respectiv teatrul, muzica: jazz, muzică de cameră, folclorică şi corală, precum şi filmul. Nu au lipsit dezbaterile asupra tematicii Revoluţiei din România anului 1989. Pe parcursul a aproximativ 3 ore, s-a discutat pe marginea controversatei probleme: a fost sau nu a fost… Revoluţie Moderatorul discuţiilor a fost dr. Şerban Orescu, iar invitaţi: Anneli Ute Gabanyi, politolog, prof. univ. dr. Ion Calafeteanu, Dinu Zamfirescu, preşedintele Institutului Naţional pentru Memoria Exilului Românesc, şi actorul Ion Caramitru, participant la şi martor al evenimentelor din Decembrie 1989.

Expoziţia itinerantă a Memorialului Revoluţiei din Timişoara a fost vernisată chiar în prima zi a seriei de evenimente, respectiv în 25 septembrie, la ora 18,00, sub titlul *20 de ani după – Fotografii din timpul Revoluţiei Române, 1989*. Dar să nu uităm locaţia în care au avut loc atât vernisajul expoziţiei, cât şi celelalte evenimente: este vorba de Gasteig, centru al vieţii culturale a Münchenului, situat pe malul drept al Isarului, care a fost inaugurat în anul 1985.

Gasteig pe malul înalt al Isarului

Mărturisesc că traducerea numelui mi-a cam dat de furcă. Şi asta pentru că denumirea centrului s-a format în tipicul stil de prescurtare şi eliminare de silabe al germanului în general şi al bavarezului, în special. Astfel, *Gasteig* este o combinaţie rezultată din contopirea cuvintelor *gacher Steig*, în traducere liberă, *cale povârnită*, cu referire directă la drumul care ducea. de la Ludwigsbrücke (Podul lui Ludwig) la Biserica St. Nikolai.

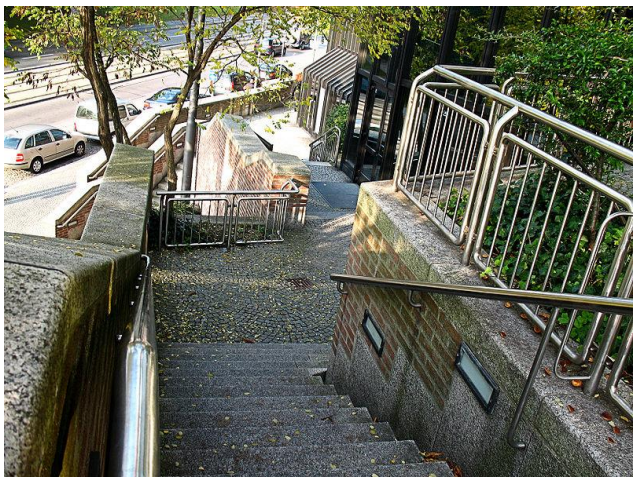

Der „Gache Steig“ („Calea povârnită“)

În deschiderea acestei a cincea ediţii a **„**Zilelor Culturii Române “, Consulul General al României la München, Brânduşa Predescu, a subliniat, referindu-se la expoziţia Memorialului Revoluţiei din Timişoara, că „avem aici, în München, nu doar privilegiul de a arăta această expoziţie, ci, totodată, şi o obligaţie. De ce spun asta? Această Revoluţie, această revoltă a oamenilor din Timişoara nu ar fi fost posibilă fără ca oamenii să aibe acces la informaţii din mass-media vestică. Ei s-au informat, iar unul dintre cele mai importante mijloace de informare pe care le-au avut şi care a avut o contribuţie importantă a fost aici, în München. A fost un post de radio care le-a adus informaţii românilor permanent în faţa ochilor, celor care ascultau acest post de radio, care aveau curajul să-l asculte. De la acest post de radio au aflat oamenii că în Europa se mişcă ceva, că unii se eliberaseră deja de comunism.”

Concluzia Consulului General Brânduşa Predescu se adresează generaţiilor tinere din Germania şi poate fi extrapolată, desigur, şi pentru cele din România: „Generaţiile mai tinere ar trebui să cunoască această parte

a istoriei vest-germane şi a jurnalismului vest-german, să manifeste interes pentru istoria ţării lor, a Germaniei de Vest."

Ca o recunoaştere a importanţei postului de radio „Europa Liberă" şi, totodată, a curajului celor care au transmis pe undele lui ştirile fierbinţi din Europa – pentru că, trebuie să recunoaştem, înaintea curajului românilor de a deschide radioul şi a asculta postul „Europa Liberă" a fost curajul redactorilor – printre invitaţii de seamă la „Zilele Culturii Române" din München a fost şi Mircea Carp, care a activat cu abnegaţie, timp de 44 de ani, la posturile de radio „Vocea Americii„ şi „Europa Liberă".

Revenind la expoziţia Memorialului Revoluţiei, curatorul acesteia a fost Martin Rill, directorul Muzeului Central al Şvabilor Dunăreni (Donauschwäbisches Museum) din Ulm, iar prelegerea introductivă în limba germană a fost susţinută de prof. univ. dr. Vasile Docea, de la Facultatea de Ştiinţe Politice, Filosofie şi Ştiinţe ale Comunicării din cadrul Universităţii de Vest Timişoara, unul dintre colaboratorii Memorialului, pe care l-am prezentat în numărul trecut al Buletinului nostru.

Din partea Memorialului Revoluţiei a participat Traian Orban, preşedinte, care ne-a împărtăşit câteva impresii privitoare la eveniment: „Vernisarea expoziţiei a avut loc la Gasteig, un centru de cultură deosebit de important al münchenezilor, cu multe săli de expoziţie, de conferinţă şi de spectacole, unde se află şi sălile de concert ale Filarmonicii locale.

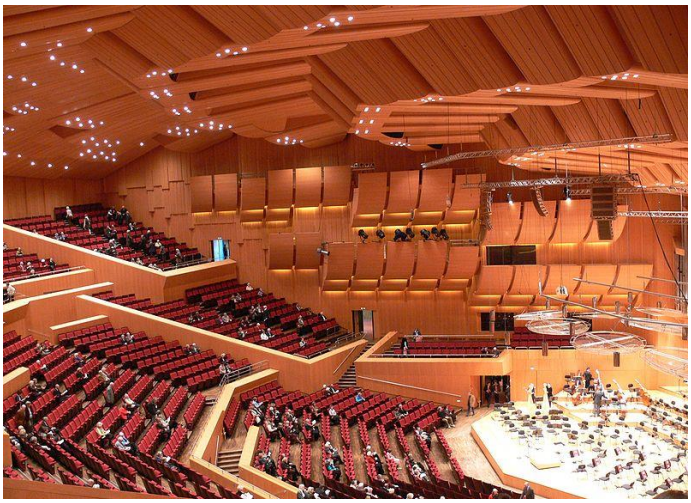

Gasteig – Sala Filarmonicii

În acest lăcaş frecventat de münchenezi, în special de tineret, în holul central de la etajul I, a avut loc vernisajul expoziţiei Memorialului Revoluţiei.

Chiar înainte de vernisaj, după montarea expoziţiei, în circa o oră şi jumătate, expoziţia a fost deja vizitată de circa 100 de vizitatori. Alături de expoziţia Memorialului, realizată cu sprijinul Consiliului Judeţean Timiş, directorul Muzeului Central al Şvabilor Dunăreni din Ulm, Martin Rill, a adăugat alte panouri, excepţional realizate, cu fotografii primite de la Memorialul Revoluţiei. Această a doua expoziţie va fi purtată, ulterior, în mai multe centre culturale din Bavaria, precum şi la Ulm.

Am prezentat colaborarea pe care am avut-o cu landul german Thüringen, concretizată printr-un schimb de expoziţii. Expoziţia *Der Schrei nach Freiheit (Strigătul libertăţii),* care prezintă prima revoltă antisovietică şi anticomunistă din 17 Iunie 1953 din Germania, înăbuşită de trupele sovietice, a fost vernisată în mai multe oraşe din România. Totodată, expoziţia noastră a parcurs un itinerariu important în Germania.

Doresc să mulţumesc Consulatului General al României la München, respectiv Consulului General Brânduşa Predescu şi viceconsulului Michael Fernbach, pentru sprijinul acordat şi, totodată, Institutului Cultural Român din Bucureşti, care a finanţat deplasarea noastră şi toate cheltuielile necesare. Trebuie să mai adaug că Institutul Cultural Român din Bucureşti a mai finanţat, totodată, vernisarea expoziţiei noastre itinerante la Berlin şi Viena şi că fără acest aport financiar nu ar fi fost posibilă această amplă acţiune de informare publică privind Revoluţia din Decembrie 1989.

Adina **Hornea Abruda**

Instantanee din timpul vernisajului expoziţiei Memorialului Revoluţiei

De la dreapta la stânga: Michael Fernbach, Viceconsulul României la München, şi Mircea Carp, fost redactor al „Europei Libere”

Consulul General al României la München, Brânduşa Predescu,
şi Martin Rill, directorul Muzeului Central al Şvabilor Dunăreni din Ulm
În fundal: expoziţia Memorialului Revoluţiei din Timişoara

Preşedintele Memorialului Revoluţiei, Traian Orban

Vizitatori în faţa celor două expoziţii

BIBLIOTECA REVOLUŢIEI

Mariana Cernicova, ***Noi suntem poporul***, Editura InterGraf, Reşiţa, Decembrie 2004, 167 p.

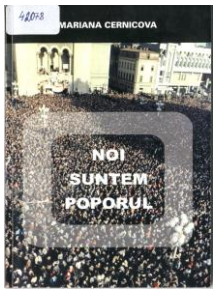

Mariana Cernicova este cunoscută pentru intensa activitate publicistică, acordând un rol deosebit evenimentelor petrecute în Decembrie 1989 în România prin luarea de interviuri principalelor personalităţi ce s-au afirmat în timpul Revoluţiei, căutând urmele martirilor Timişoarei, asistând la Procesul de la Timişoara, participând la ceremonii organizate cu ocazia aniversării Revoluţiei, la simpozioane, mese rotunde, dezbateri dedicate crucialului eveniment al istoriei românilor: Revoluţia din Decembrie 1989.

Una dintre lucrările care tratează evenimentele din Decembrie 1989 este *Noi suntem poporul*. Sugestivul titlu face aluzie la perioada în care poporul era lipsit de drepturi şi libertăţi, de identitate personală, respectiv la regimul comunist.

Autoarea relevă faptul că redactarea acestei lucrări a fost posibilă datorită documentelor pe care prof. univ. dr. Ivan Evseev, i le-a pus la dispoziţie din propria arhivă: „Am avut bucuria şi privilegiul să cercetez arhiva prof. univ. dr. Ivan Evseev, unul dintre eminenţii oameni de ştiinţă timişoreni. În Decembrie 1989 a fost Acolo. În balconul Operei din Timişoara.”

Interesul faţă de acest oraş se datorează unui dublu motiv: Timişoara a fost iniţiatoarea Revoluţiei Române din 1989, fiind, totodată, oraşul natal al autoarei. Autoarea însăşi îşi dezvăluie, încă din primele rânduri ale cărţii, afectivitatea faţă de acest oraş.

Cartea include şase capitole dedicate, în întregime, Anului 1989 în Timişoara, cu trimiteri spre întreaga mişcare revoluţionară din România şi, ceea ce este de apreciat, un rezumat atât în limba engleză, cât şi în limba rusă. Bibliografia cuprinde atât lucrări generale, cât şi lucrări speciale, reprezentate de documente şi articole publicate exclusiv pentru a elucida evenimentele petrecute în 1989. Este o lucrare minuţios redactată,

prezentând evenimentele din Decembrie 1989 din Timişoara într-un limbaj accesibil tuturor cititorilor interesaţi de acest subiect, iar nararea evenimentelor se face cu scopul de a fi reţinute uşor, fiind menţionate unele episoade-cheie din timpul Revoluţiei Române din Timişoara.

Din conţinutul cărţii reiese clar că autoarea este mândră de Timişoara, oraşul care a avut curajul să ceară *Libertate* în faţa unui zid aparent invincibil – regimul comunist şi dictatura ceauşistă. Este subliniată dorinţa poporului român de a-şi recâştiga aceste drepturi politice şi civile, de a se exprima liber, de a avea dreptul la opinie etc. Aceste drepturi sunt incluse şi în *Proclamaţia Frontului Democratic Român*, redactată la 21 Decembrie, în holul Operei, la care sunt adăugate altele, precum: organizarea de alegeri libere, libertatea cuvântului, deschiderea graniţelor de stat, integrarea României în rândul statelor care garantează respectarea drepturilor fundamentale ale omului, eliberarea tuturor deţinuţilor politici, revitalizarea economiei naţionale, reforma învăţământului într-un spirit democratic, libertatea cultelor religioase, îmbunătăţirea asistenţei medicale şi a alimentaţiei publice, precum şi tragerea la răspundere a celor care au tras în popor (vezi pag. 37).

Autoarea vorbeşte cu ironie despre „cuplul Ceauşescu" ca fiind ceva „veşnic"; este, de fapt, imaginea pe care aceştia o afişau în faţa poporului supus lor.

În primul capitol, *Cum să provoci o revoltă*, Mariana Cernicova se întoarce în timp, la anii '70-'80, pentru a arăta cum a fost posibil să se ajungă la căderea sistemului comunist, puternic construit. Se descrie perioada de înflorire economică din anii '70, dar apoi este descris, cu amănunte, regresul total care a dus la înrăutăţirea situaţiei din România sub toate aspectele. Toate aceste lucruri vor netezi calea spre Revoluţia din 1989, dar nu trebuie uitat curajul de care au dat dovadă românii. Se accentuează faptul că, deşi s-a reuşit plata datoriei externe în primăvara anului 1989, lipsurile românilor erau foarte mari... disperarea poporului fiind evidentă. Deşi cartea prezintă aspecte generale, analogiile dintre evenimente şi modul de prezentare facilitează înţelegerea unor aspecte esenţiale ale regimului comunist din România.

Prezentarea unor documente îi conferă volumului un caracter ştiinţific. Autoarea se opreşte la începutul Revoluţiei din Timişoara, prezentând mai multe opinii privind motivul izbucnirii acelei mişcări ce va lua amploare, transformându-se într-o Revoluţie ce va schimba destinul tuturor românilor.

În capitolul al doilea, intitulat *Între mit şi realitate*, incertitudinea izbucnirii Revoluţiei din Timişoara se amplifică, însă conţinutul istoric privind transmiterea informaţiei este mai vast, cuprinzând multe date şi evenimente prezentate cronologic. Şi acest capitol este completat cu documente redactate în perioada 16-22 Decembrie 1989 şi înfăţişează, pe scurt, întregul şir al desfăşurării Revoluţiei din Timişoara, strict legată de evenimentele de la nivel central, de care era interesat întregul popor. Este reamintită imaginea prezentată de Ceauşescu privind evenimentele din Timişoara, „huliganii", „elementele străine" etc.

În următoarele capitole accentul va cădea pe rolul Revoluţiei Române în surparea regimului comunist şi în câştigarea unui lucru pierdut: LIBERTATEA. În lucrare sunt expuse şi revendicări ale revoluţionarilor, sub diverse forme. Se subliniază că victoria Revoluţiei a fost a tuturor românilor, nu doar a Timişoarei.

Enigmele privind Revoluţia Română din Decembrie 1989 încă sunt prezente, deşi s-au publicat o seamă de lucrări pe această temă. Autoarea speră într-o dezvăluire a tuturor misterelor Revoluţiei. În acest scop a fost publicată şi această carte, care informează oamenii referitor la anumite episoade din Revoluţia Română.

Dedicată întru totul Revoluţiei Române, cartea evidenţiază puterea poporului într-un moment de răscruce al istoriei. Titlul poate fi interpretat ca o trimitere la noul regim instaurat în România, care tindea spre DEMOCRAŢIE, termen ce provine din limba greacă şi înseamnă *puterea poporului*.

Cartea Marianei Cernicova poate constitui un punct de plecare în cercetarea evenimentelor din Decembrie 1989 din Timişoara şi le confirmă, încă o dată, timişorenilor (şi nu numai lor!) că efortul şi sacrificiile din Decembrie 1989 sunt apreciate şi astăzi. Încă de la o primă citire transpare faptul că autoarea se identifică cu „poporul", lucru pe care îl doreşte pentru fiecare dintre noi, deoarece numai uniţi putem răzbi, chiar şi în faţa unui regim ce ar părea de neînvins. Ceea ce au demonstrat românii în Decembrie 1989 din plin!

Cristina **Tudor**

Prof. Costel Neacşu, *Religiozitatea Revoluţiei Române din Decembrie 1989*, Editura Reîntregirea, Alba Iulia 2007, 141 p.

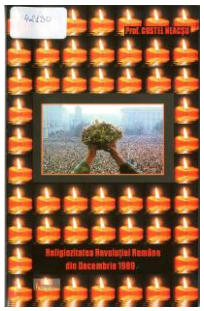

Lucrarea profesorului Costel Neacşu, *Religiozitatea Revoluţiei Române din Decembrie 1989*, le dezvăluie cititorilor dornici de a cunoaşte însemnătatea Anului 1989 pentru statele europene aflate sub controlul marelui Imperiu al Rusiei Sovietice.

Pentru cititorii cu credinţă în Sfânta Treime Divină (Dumnezeu Tatăl, Dumnezeu Fiul şi Sfântul Duh), esenţa acestei cărţi poate fi rezumată pe scurt ca fiind bătălia fiilor luminii, cei conştienţi de existenţa unei Forţe Supreme Divine Creatoare de cer şi pământ, împotriva fiilor întunericului, constituiţi din cei legaţi doar de lumea materială şi înrobiţi ei prin iluzia transformării fiinţei umane din OM creat liber de Dumnezeu pe această planetă în „supra-om."

Această lucrare se poate foarte bine înscrie în rândul izvoarelor istorice ce vizează acel eroic an 1989, întrucât autorul s-a deplasat pentru documentare, pe parcursul a 7 ani, în 12 judeţe şi în municipiul Bucureşti, de unde a adunat numeroase mărturii de la cei care au fost în acel Decembrie 1989 „actorii" de prim rang ai Revoluţiei Române.

Cuprinsul acestei lucrări-document se compune din: *Prefaţă* – scrisă de Pr. Prof. Dr. Nicolae Chifăr, *Cuvântul autorului*, *Introducere*, *Psihoza revoluţiei în „lagărul sovietic"*, *Ingerinţe religioase*, *Revoluţia de la Timişoara*, *Cluj. Eroul Călin Nemeş. Pledoarie pentru lumânări*, *Bucureşti: Dimensiunea creştină a Revoluţiei la Radioteleviziunea Română (22-31 Decembrie 1989)*, *Conotaţii mediatice externe*, *Concluzii*, *Postfaţă* – redactată de Pr. Dr. Petru Ioan Ilea, *Răsplata Domnului* şi *Bibliografie generală*.

Victoria Naţiunilor Unite în al Doilea Război Mondial asupra ideologiei naziste nu va reuşi să scape, din păcate pentru Planeta Albastră, lumea de masca morţii roşii – comunismul, bine infiltrat, prin intermediul Imperiului Rusiei Sovietice condus de Stalin, în statele naţionale cu Democraţii tradiţionale, bine aşezate şi consolidate.

Astfel că, după terminarea conflagraţiei mondiale, lumea a fost împărţită între Democraţie şi comunismul impus de Imperiul sovietic. Statele din Centrul şi Sud-Estul Europei aveau să cadă în sfera de influenţă a sovietelor, impunându-li-se acceptarea formării „omului nou", lipsit de religie şi credinţă într-o Forţă Supremă aflată în altă parte decât pe pământ.

Sub influenţa acestei ideologii a fost şi România o bună bucată de vreme, iar de la noul context politic, cu care se confrunta poporul român majoritar de confesiune Ortodoxă, nu avea cum să facă abstracţie Biserica lui Hristos.

Astfel stând lucrurile, autorul acestei lucrări prezintă în primul capitol al cărţii sale, în *Introducere*, condiţiile în care Patriarhul creştin-ortodox, Justinian Marina, a fost forţat de autorităţile comuniste să accepte dominaţia iluzorie a ciumei roşii asupra Bisericii lui Hristos.

Tot în introducerea acestei cărţi, autorul prezintă mărturia părintelui Dumitru Stăniloaie, arestat de autorităţile statului totalitar, pentru că a refuzat să se lepede de credinţa în Biserică.

Situaţia grea aflată în sânul Bisericii Ortodoxe Române era generată de climatul postbelic existent în U.R.S.S., unde preoţimea fie cunoştea prigoana statului totalitar, fie fusese acceptată pentru a servi imaginea statului în manifestările politice cu caracter public.

Al doilea capitol al cărţii este structurat în 7 subcapitole, fiecare din ele cuprinzând informaţii despre situaţia existentă în statele lagărului sovietic înrobit.

În Imperiul Roşu reabilitarea celor cu credinţa în Biserica lui Hristos nu a avut loc nici după moartea lui I.V. Stalin. Urmaşul său la conducerea Sovietelor a continuat diabolica politică stalinistă de represiune religioasă.

O oarecare relaxare în Rusia Sovietică, în privinţa raporturilor dintre Biserică şi Stat, a avut loc în timpul preşedintelui Gorbaciov. Acesta a reconciliat statul sovietic cu Biserica, restituind clerului lăcaşurile de cult şi mănăstirile. Preşedintele sovietic se va întâlni la 1 Decembrie 1989 cu Suveranul Pontif, Papa Ioan Paul al II-lea, Sfântul Părinte încurajând liberalizarea sistemului gorbaciovist.

Bătălia dintre apărătorii Bisericii lui Hristos şi forţele întunecate ale comunismului a putut fi foarte bine observată în Polonia, ţara Papei Ioan Paul al II-lea.

Costel Neacşu prezintă în al doilea subcapitol din cadrul capitolului secund confruntarea dintre Partidul Muncitoresc Unit Polonez, la putere atunci, şi cei doi adversari ai acestuia, Biserica şi sindicatul muncitoresc Solidaritatea. Revolta din această ţară se va amplifica în 1985, când a fost asasinat preotul creştin-catolic, liderul religios al Solidarităţii, Jerzy Popieluszko.

Situaţia din Ungaria postbelică este adusă la cunoştinţa cititorilor în acest capitol secund al cărţii. Şi aici se urmărea, din partea celor aserviţi comunismului ateu, distrugerea slujitorilor Bisericii lui Hristos. În ciuda

acestora, ierarhia religioasă s-a implicat politic în administraţia de stat, iar ierarhul creştin-protestant Janos Peter va deveni ministru de Externe. Toate aceste manifestări ale naţiunii ungare au stârnit nemulţumirea Moscovei. Revoluţia anticomunistă din Ungaria anului 1956 a constituit prilejul optim ca Armata Roşie să intervină în această ţară pentru restabilirea ordinii socialiste, concentrând aici trupe militare de ocupaţie.

Arestările credincioşilor creştini şi ale păstorilor lor de către forţele totalitare au avut loc şi în Cehoslovacia. Prin anii ’70 s-a ajuns ca o treime din preoţi să nu mai poată oficia slujbe, iar Seminarul de la Olomuc să fie închis. Comuniştii reformatori din cadrul Partidului Comunist Cehoslovac, conduşi de A. Dubček, au pornit în 1968 „Primăvara de la Praga”, dar intervenţia trupelor Blocului sovietic au înăbuşit această încercare. Toată această luptă a poporului Cehoslovac este prezentată de autorul lucrării în subcapitolul 4.

Şi în Bulgaria Biserica Creştin-Ortodoxă a fost prigonită de totalitarismul ateu. Regimul auster al preşedintelui Todor Jivcov şi viziunea reformistă a ministrului de Externe Petar Mladenov au determinat poporul nemulţumit să îşi întoarcă faţa spre divinitate. Statul de la sud de Dunăre are alocat în carte subcapitolul 6.

Situaţia din România Socialistă condusă de preşedintele dictator Nicolae Ceauşescu apare în carte la subcapitolul 7. Intoxicarea opiniei internaţionale din partea reprezentanţilor regimului totalitar din România, cu prezentarea unui ţări socialiste plină de lapte şi miere, a fost una din metodele folosite de puterea politică din România pentru a se legitima în faţa statelor civilizate din această lume. Detestarea regimului ceauşist pe plan internaţional a început când dictatorul comunist a obstrucţionat finalizarea Conferinţei de la Helsinki, din 1975. Ceauşescu nu va semna Actul Final, împotrivindu-se respectării principiilor de drept internaţional privind drepturile omului.

Graţie unei relaxări a relaţiilor internaţionale la sfârşitul anilor ’80, schimbările din blocul sovietic au putut avea loc în 1989 în majoritatea statelor, fără a se ucide oameni în masă. Reprezentanţii vechiului regim au fost înlăturaţi în mod paşnic, în urma unor demonstraţii de stradă, care nu au adus curmări masive de vieţi omeneşti din partea forţelor totalitare. Singura excepţie de la acest scenariu a avut loc în România, unde reprezentanţii întunecatei puteri comuniste au crezut că pot menţine veşnic aprinse iluziile poporului, inoculându-i credinţa într-un dictator absolut, omniscient, infailibil şi permanent, lepădat de dreapta credinţă creştină adusă pe Terra de solul Împărăţiei Cerurilor şi Fiul Dumnezeirii, Iisus Hristos.

Capitolul trei din această carte este dedicat în totalitate Revoluţiei române izbucnite în oraşul din Banat, Timişoara. Autorul acestei lucrări susţine că „Scânteia" lui Decembrie 1989 s-a găsit în abuzurile comuniste, iar pretextul de la care s-a declanşat Revoluţia de la Timişoara a fost generat de pastorul reformat László Tőkés, care, insistent, a criticat distrugerea satelor şi încălcarea drepturilor elementare ale omului." În 1986, Tőkés este numit pastor-capelan peste reformaţii din Timişoara, desfăşurând aici activităţi care nu erau deloc pe placul Securităţii României socialiste. Din acest motiv, conducerea cultului său îi va retrage autorizaţia de funcţionare la 1 Septembrie 1989 şi îl va soma să părăsească locuinţa de serviciu. Pastorul Tőkés a refuzat să se mute la Mineu, în judeţul Sălaj, şi, deşi nu a mai primit salariu, el îşi va ţine încă slujbele, fiind ajutat material de către comunitate. Deşi Securitatea comunistă îl informase pe dictatorul de la Bucureşti despre necazurile trăite de pastor, acesta nu a luat nicio măsură pentru ca lucrurile să revină pe făgaşul normal. Pastorul şi-a continuat protestul, atrăgând asupra lui intervenţia în forţă a celor din Securitatea statului comunist.

În acest capitol pastorul mărturiseşte despre violenţele fizice la care a fost supus de Securitate, alături de mărturiile sale fiind aduse şi plângerile altor participanţi care au fost solidari cu preotul persecutat. Astfel, în 17 Decembrie 1989, demonstraţia organizată în apărarea lui Tőkés s-a transformat într-un protest anticeauşist.

Creştinii de confesiune ortodoxă au participat la susţinerea pastorului reformat, iar încercarea de obstrucţionare, venită din partea securiştilor, nu a descurajat deloc unitatea creştină. A fost cerută, din partea revoluţionarilor, prezenţa Mitropolitului Banatului, Nicolae Corneanu. Părintele Mitropolit nu a putut fi de la început alături de demonstranţi, deoarece în acele zile se găsea într-o delegaţie la Patriarhia Ecumenică de la Constantinopol. Revenit în ţară, imediat după ce a aflat ce se întâmpla aici, Înaltul Ierarh al confesiunii majoritare a fost alături de cei ce doreau distrugerea sistemului ateu, inoculat în minţile oamenilor de comunişti. În lipsa Mitropolitului, nenumăraţi preoţi din Timişoara şi din judeţul Timiş – făcând abstracţie că autorităţile proclamaseră starea de necesitate – s-au implicat prin diverse modalităţi în evenimente. Numeroşi martori oculari au evidenţiat faptul că, mult timp, perimetrul Catedralei Creştin-Ortodoxe a fost unul din cele mai fierbinţi puncte ale Revoluţiei.

În această parte a lucrării sunt prezentate şi măsurile de contracarare împotriva acţiunilor celor ce manifestau, din partea celor ce apărau sistemul ateu. Spargerea vitrinelor magazinelor din Timişoara este prezentată în carte

ţinându-se cont de diverse documente cu antete militare, pe care autorul le-a studiat. În acest izvor istoric se susţine că, pentru a justifica intervenţia armată, specialişti din trupele de Securitate au produs violenţe asupra vitrinelor magazinelor din Timişoara.

Acest al treilea capitol descrie şi ziua de 18 Decembrie, când oraşul Timişoara a fost izolat de restul lumii prin neutralizarea majorităţii legăturilor telefonice de către securişti. Puţinele ştiri ambigue ajunse în exteriorul ţării au determinat mass-media din afară să fie prudentă şi circumspectă. Doar Radio „Europa Liberă" mai transmitea câte ceva despre ce se întâmpla în România în acel moment, în timp ce la Radio Budapesta vorbise însuşi suveranul de drept al României, Regele Mihai I, care ruga armata română să nu tragă în popor.

Capitolul abordează şi episodul sustragerii cadavrelor eroilor ucişi în 17 Decembrie de la morga Spitalului Judeţean. Acest odios ordin a fost dat de Elena Ceauşescu spre Tudor Postelnicu (şeful Ministerului de Externe), acesta transmiţându-l adjunctului său, generalul Nuţă. Întreaga acţiune s-a făcut sub supravegherea procurorului şef-adjunct Gheorghe Diaconescu (delegat expres al procurorului general Popovici). Cel care a selecţionat cadavrele pentru a fi arse a fost Nicolae Ghircoiaş (directorul Institutului de Tehnică Criminalistică din Inspectoratul General al Miliţiei).

Profesorul Costel Neacşu prezintă în acest capitol şi adevărul despre Cimitirul Săracilor. Autorul lucrării susţine că acest episod a fost „o crasă probă de jurnalism de tip emoţional". Profesorul spune că „evenimentul dezgropării a 11 cadavre înhumate în Cimitirul Săracilor din Calea Lipovei" a fost o „ocazie cu care s-a încercat justificarea atrocităţilor în măcelul timişorean".

Capitolul patru al cărţii este dedicat oraşului martir Cluj-Napoca şi eroului clujean Călin Nemeş. Autorul ne dezvăluie faptele eroice ale revoluţionarului Călin Nemeş, care în acele zile ale lui Decembrie, în solidaritate cu ceea ce s-a întâmplat în capitala Banatului, a înfruntat forţele statului socialist fără teamă, fiind împuşcat de glonţul unui căpitan pe nume D. Neacşu. Pe timpul cât a fost spitalizat, gestul tânărului clujean a făcut înconjurul mapamondului, iar după salvarea sa, locuitorii Clujului l-au „venerat" pe Călin Nemeş ca pe un adevărat martir în viaţă.

Revoluţionarul clujean avea să fie răpus, din păcate, după ce în România, pentru care a luptat în 1989, dreptatea şi adevărul nu au fost, aşa cum şi-ar fi dorit, ridicate la rang de virtuţi. Înainte de a face pasul spre Împărăţia Cerească, Călin Nemeş s-a adresat celor ucişi în Decembrie 1989 printr-o scrisoare, lăsând celor ce vor urma mărturia pe care o va duce cu el

eroilor martiri ucişi de ticăloasa orânduire comunistă, despre continuarea năravurilor împotriva cărora s-au ridicat. Acest document de o excepţională valoare, datorită adevărurilor răscolitoare care răzbat din el, este reprodus integral în acest capitol patru.

Capitolul cinci al lucrării aduce în faţa cititorului desfăşurarea Revoluţiei în Bucureşti (22-31 Decembrie 1989). Astfel, în această parte este prezentată Revoluţia română transmisă în direct la Televiziunea Română Liberă, din momentul în care actorul Ion Caramitru, în Studioul patru, îi mulţumeşte lui Dumnezeu pentru faptul că se află aici. Alături de actorul român, în Studioul patru se mai afla atunci şi poetul disident Mircea Dinescu, care le spune telespectatorilor că „Dumnezeu şi-a întors faţa către români... Să ne uităm către Dumnezeu câteva minute, înainte de a vă vorbi".

De asemenea, în capitol mai este amintit şi faptul că, atunci, în acel istoric studio, au fost şi înalte feţe bisericeşti, care au luat cuvântul şi şi-au exprimat totala adeziune faţă de mişcarea revoluţionară, cerând credincioşilor „să colaboreze" cu autorităţile nou constituite. Acesta a fost îndemnul rostit de Patriarhul Teoctist, pe tot parcursul intervenţiei, alături de Înaltul Ierarh fiind şi Mitropolitul Banatului, Nicolae Corneanu.

Capitolul următor este consacrat reacţiei celorlalte state faţă de Revoluţia din România. Aici reţin atenţia asupra intervenţiei Suveranului Pontif, Papa Ioan Paul al II-lea. Sfântul Părinte şi-a exprimat oroarea faţă de reprimarea manifestanţilor anticomunişti din România şi L-a rugat pe Dumnezeul din ceruri să binecuvânteze „nobilul pământ al României, care sărbătoreşte acest Crăciun în tulburare, în durere pentru atâtea vieţi omeneşti tragic pierdute şi în bucuria de a fi aflat drumul libertăţii".

În ultimul capitol al lucrării autorul trage câteva concluzii referitor la cele consemnate până acum. I se reaminteşte cititorului momentul de schimbare a sistemului democratic monarhist şi constituţional, bazat pe faptul că un stat nu poate face nimic fără ajutorul lui Dumnezeu din cer (NIHIL SINE DEO), cu regimul comunist impus de Imperiul Sovietic al Rusiei, care, în ansamblul său, este un sistem antiuman, deoarece îl înstrăinează pe individ de credinţa religioasă, lipsindu-l, în acest fel, de cultură şi civilizaţie.

În încheierea acestei recenzii, doresc să scot în evidenţă prezentarea cronologică a evenimentelor din anul marilor schimbări 1989, prin aceasta, autorul înscriindu-se cu a sa lucrare în rândul celor care vor să lase posterităţii o fărâmă din ceea ce a reuşit să culeagă de la unii participanţi la Revoluţia din România. Prin modul de elaborare al expunerii, dar şi prin felul de a aborda această perioadă din istoria României şi din cea universală,

cartea se poate încadra foarte bine în rândul lucrărilor de istoriografie ale perioadei de final a Războiului Rece, fiind aşadar un adevărat izvor de istorie pentru posteritate.

Cornel **Seracin**

Nestor Rateş, ***România, revoluţia încâlcită,*** Editura Paralela 45, Piteşti, 1999, 224 p.

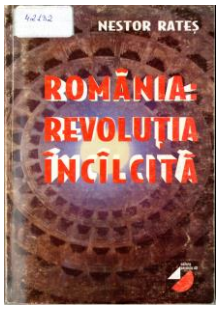

Nestor Rateş, jurnalist român, a emigrat în Statele Unite ale Americii în 1973. Stabilit în capitala americană, a devenit corespondent al postului de radio „Europa Liberă", iar mai târziu ajunge director al Departamentului Românesc al postului. Imediat după căderea regimului comunist din România a publicat în limba engleză cartea *Romania: The Entangled Revolution***,** pentru a face cunoscută poporului american desfăşurarea Revoluţiei române.

Prezenta carte apare la 10 ani de la evenimentele din 1989, fiind a treia ediţie în limba română după cea din 1994, autorizată de autor (apărută la Editura Litera, Bucureşti), şi după o alta samizdat (la Editura Infotronic, Focşani), apărută un an mai târziu. Poartă acest titlu sugestiv de „Revoluţia încâlcită", dat de către autor, fiindcă Revoluţia română şi la 10 ani, şi chiar astăzi, la 20 de ani de la evenimentele din 1989, tot mai este „încâlcită într-o mulţime de contradicţii, obstacole, intrigi, minciuni, rivalităţi, inepţii şi – pur şi simplu – greşeli."

Cea de-a treia ediţie a cărţii este dedicată memoriei lui Vlad Georgescu, savant şi disident, conducător al întregii emigraţii româneşti, colaborator al postului de radio „Europa Liberă".

Volumul cuprinde un cuvânt introductiv, în care este prezentată o imagine cuprinzătoare a Revoluţiei române, şi prefaţa realizată de Gabriel Andreescu, publicist român. Aceasta este, de fapt, o recenzie a cărţii, prin care se subliniază faptul că aceasta este adresată publicului american, evidenţiind, totodată, viziunea clară pe care o are autorul asupra evenimentelor petrecute în 1989 în România. Ediţia americană s-a bucurat de o bună primire în S.U.A., unde în 1992 a primit Premiul Academiei Româno-Americane, ajungând să i se realizeze peste 10 recenzii de către importanţi cercetători americani.

În volumul de faţă este inclus şi cuvântul înainte la prima ediţie, realizat de către cercetătorul Edward Luttwak, de la Centrul de Studii Strategice şi Internaţionale, care va prezenta cartea ca fiind „prima evocare convingătoare a Revoluţiei din România".

Nestor Rateş va include în această carte şi prefaţa de la ediţia americană şi cea de la prima ediţie românească, unde subliniază faptul că are ca ţintă publicul american şi reprezintă o încercare de a prezenta obiectiv

desfăşurarea evenimentelor petrecute în 1989 în patria natală. Autorul le va aduce mulţumiri celor care l-au ajutat şi susţinut în realizarea acestui volum: numeroşi prieteni şi cunoscuţi din Bucureşti şi Timişoara, familiei, ambasadoarei Patricia Lynch, profesorilor Virgil Nemoianu, Paul Shapiro şi Michael Shafir, pentru colecţia de casete şi documente lui Victor Eskenasy, Carmen Pompey, Ioanei Angelescu şi Dan Stancu.

România: Revoluţia încâlcită este structurată în cinci părţi: în prima parte, *Revoluţia previzibilă pe care n-a prevăzut-o nimeni*, autorul prezintă situaţia României în anii '80, contextul particular al ţării noastre în blocul comunist, România fiind prezentată ca o „Etiopie a Europei", iar relatarea evenimentelor se face dintr-o perspectivă istorică bazată pe obiectivitate şi documentare.

Partea a doua, *Explozia*, transmite cititorului atmosfera care a premers revolta de la Timişoara şi motivele care explică de ce Revoluţia a început în acest oraş, urmărind cu atenţie evenimentele desfăşurate în oraşul martir: formarea nucleului de protest din jurul bisericii pe care preotul reformat László Tőkés refuză să o părăsească, începerea Revoluţiei în data de 16 decembrie şi restul evenimentelor. În paralel sunt relatate şi deciziile luate la Bucureşti de către soţii Ceauşescu: plecarea în Iran, ofensiva acestuia la întoarcere, discursul din seara de 20 decembrie, mitingul din 21 decembrie, fuga Ceauşeştilor pe 22 decembrie . Evenimentele sângeroase şi confuze care au urmat sunt analizate din diferite unghiuri, cu detalii surprinzătoare şi cu mărturii ale multora dintre participanţi, pe unii dintre aceştia autorul cunoscându-i personal.

În a treia parte, *Urmarea sângeroasă*, autorul dedică unele capitole teroriştilor, existenţei sau absenţei acestora, care, după părerea sa, dacă ar fi voit să destabilizeze noul regim nu ar fi atacat populaţia, ci pe noii conducători, ajungând a se întreba dacă nu cumva acesta a fost un război de operetă. În discuţia purtată cu Ion Iliescu, referitoare la evenimentele din 1989, fiind întrebat de participarea şi implicarea teroriştilor în Revoluţia română, acesta afirmă că „este problema cea mai obscură şi adevărul s-ar putea să nu fie cunoscut niciodată."

Procesul cuplului prezidenţial este tratat de autor ca o parodie bogată în pedepse şi fără învăţăminte, judecarea şi executarea imediată a Ceauşeştilor arată graba cu care se desfăşoară faptele. Îl va cita pe disidentul Paul Goma, care afirma că „cei care s-au grăbit să-l ucidă pe dictator au realizat extraordinara, nemaipomenita şi profund nemeritata performanţă de a-i preface pe Ceauşeşti în fiinţe omeneşti."

A patra parte a cărţii, *Conspiraţie, conspiraţii*, relatează diferitele variante ale conspiraţiilor pe care s-ar fi bazat Revoluţia; în dezvăluirea acestora autorul denotă o oarecare precauţie. El nu neagă şi nici nu confirmă aceste teorii, deoarece nu se poate baza pe surse demne de încredere. De altfel, în partea a treia şi a patra a cărţii, Nestor Rateş îşi adresează o serie de întrebări, dar fără a oferi un răspuns concret, parcă lăsând timpul să ofere un răspuns, răspuns pe care şi astăzi, după 20 de ani de la Revoluţie, românii îl mai aşteaptă.

A cincea parte a cărţii, *Purgatoriul*, se ocupă de evenimentele anului 1990 şi chiar începutul lui 1991: criza de legitimitate până la alegerile din mai 1990, a noilor structuri de putere ex-comuniste, discordia dintre Armată şi Securitate, fragilitatea opoziţiei, absenţa unei clase politice alternative credibile şi eficiente şi impasul economic.

Conceperea acestei cărţi s-a bazat pe investigaţiile şi interviurile realizate de autor, pe parcurgerea extensivă a presei româneşti şi străine şi pe examinarea critică a surselor şi a interpretărilor. Intenţia autorului a fost ca, investigând diferitele versiuni, scenarii şi teorii privitoare la Revoluţie, să rămână pe tărâmul faptelor cunoscute şi al interpretărilor serioase şi să nu cadă în speculaţii cu aparenţe plauzibile.

Cartea cuprinde o addenda în care se va regăsi un interviu realizat de Gabriela Adameşteanu, jurnalist şi redactor şef al Revistei „22”, cu autorul în anul 1991. În acest interviu, Nestor Rateş susţine că ceea ce s-a întâmplat în România a fost o revoltă populară, după toate indiciile pe care le deţine, şi că ţapii ispăşitori ai acestei revolte trebuie căutaţi în ţară şi nu în străinătate. El este convins că Revoluţia a fost una spontană, că a fost anti-Ceauşescu şi că poporul a triumfat, fie doar şi pentru moment, deoarece victoria le-a fost suflată oamenilor de conspiratorii comunişti anti-Ceauşescu.

Volumul include şi o serie de ecouri pe care le-a iscat la apariţie: răsunete la ediţia americană a cărţii, unde cercetători americani îşi exprimă punctul de vedere referitor la ceea ce înseamnă această carte pentru istoriografia Revoluţiei române, ecouri româneşti la ediţia americană şi ecouri la prima ediţie românească.

În prezentarea evenimentelor se observă clar modul jurnalistic de abordare a acestora, metodele de investigare comparative şi concluziile la care ajunge autorul, puţine scrieri distingându-se printr-o asemenea analiză convingătoare a lucrurilor, analiză obţinută prin compararea datelor, investigarea surselor de informare şi intervievarea principalilor actori implicaţi în desfăşurarea vieţii politice după 22 decembrie 1989.

Ceea ce deosebeşte cartea lui Nestor Rateş de alte cărţi şi articole care tratează Revoluţia română este faptul că autorul nu polemizează, nu proclamă adevăruri absolute şi certitudini. Obiectivitatea demersului lui Nestor Rateş îi conferă volumului unicitate, motiv pentru care acesta poate fi luat oricând drept reper pentru viitoarele cercetări istorice.

Loredana **Tănasie**

Albumul foto *20 de ani de la Revoluţie: 1989-2009*, Asociaţia Memorialul Revoluţiei Timişoara, 2009, 199 p.

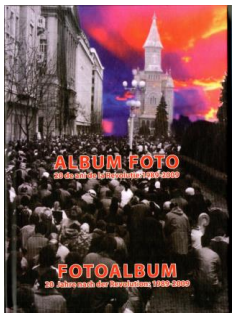

Asociaţia „Memorialul Revoluţiei 16-22 Decembrie 1989" a luat fiinţă în 26 aprilie 1990, cu menirea de a cinsti victimele Revoluţiei Române din Decembrie 1989 şi de a păstra vii, în amintirea tuturor, evenimentele eroice ale românilor. Treptat, scopurile Memorialului Revoluţiei s-au diversificat, astăzi acordându-se o importanţă deosebită cunoaşterii regimului comunist în ansamblu, dar şi a perioadei consecutive căderii acestuia, pentru o mai bună înţelegere a evenimentelor petrecute în Decembrie 1989.

Memorialul Revoluţiei a fost declarat, prin Legea nr. 46/2000, obiectiv de interes naţional, propunându-şi să valorifice informaţia istorică românească circumscrisă evenimentelor anului 1989 din Europa Centrală şi de Sud-Est. Este bine cunoscut faptul că istoria României nu se poate cunoaşte decât printr-o interferenţă cu istoria universală, fiind, astfel, necesară integrarea istoriei naţionale în istoria universală.

Prin intermediul Memorialului Revoluţiei avem acces la informaţii, la cunoaşterea reală şi sinceră a evenimentelor trăite de români în Decembrie 1989, care au fost, în fapt, consecinţa unei asupriri din ce în ce mai adânci a poporului, a lezării drepturilor şi libertăţilor, dar şi a lipsurilor economice enorme, care s-au accentuat în anii '80.

Scopul informativ şi documentar al Memorialului Revoluţiei este atins prin diversele activităţi desfăşurate: realizarea unor pliante informative, broşuri sau albume cu fotografii din Revoluţie sau fotografii ale monumentelor realizate de Memorial, organizarea sau participarea la simpozioane şi conferinţe, realizarea de filme documentare, publicarea de cărţi, studii, articole şi recenzii în revistele de cultură româneşti şi străine, dar şi sprijinirea cercetătorilor, studenţilor sau a elevilor care doresc să se aplece asupra acestui subiect, prin punerea la dispoziţie a documentelor din arhivă, precum şi a cărţilor din biblioteca Memorialului.

În vederea susţinerii celor afirmate mai sus voi face referire la ultima lucrare a Memorialului Revoluţiei, albumul foto *20 de ani de la Revoluţie: 1989-2009*, apărut la Editura Where to Go Publishing, în luna septembrie. Acesta se înscrie în activitatea de documentare şi informare privind evenimentele din Decembrie 1989, după cum se poate constata deja la o

simplă răsfoire a albumului, care reuneşte fotografii-document din mai multe colţuri ale României, dar şi din Europa Anului 1989. E de apreciat faptul că s-a reuşit prezentarea unor fotografii destul de clare, în ciuda faptului că au trecut, de atunci, aproape 20 de ani.

Albumul se deschide cu o scurtă incursiune istorică în Anul 1989 în Europa Centrală şi de Est, aflate sub controlul Uniunii Sovietice, făcându-se trimiteri la anumite evenimente ce au amplificat căderea regimurilor comuniste. Textele care însoţesc fotografiile sunt traduse în două limbi de circulaţie: engleză şi germană, ceea ce îi conferă statut internaţional, adresându-se, astfel, nu numai românilor, ci şi tuturor străinilor interesaţi de evenimentele din 1989 din România şi din Europa.

A doua parte a albumului ne înfăţişează fotografii din perioada comunistă: fotografii din perioada de „glorie" a lui Nicolae Ceauşescu, căreia i se alătură o fotografie cu Regele României, Mihai I, care la 30 decembrie 1947 este silit să abdice, lăsând cale liberă comuniştilor pentru ascensiune pe scena politică românească. Această primă parte se încheie cu câteva imagini ce surprind demonstraţia din Franţa împotriva distrugerii satelor româneşti.

O importanţă deosebită în cadrul albumului i se acordă Anului 1989 în Europa, ilustrat printr-o serie de fotografii ce redau mitinguri anticomuniste în ţările aflate sub regim comunist, precum: Bulgaria, Ungaria, Polonia, R.D.G. Tot în paginile dedicate Anului 1989 în Europa sunt prezente şi fotografii ale unor mari personalităţi ale istoriei, care au avut un aport remarcabil la prăbuşirea regimurilor comuniste din Europa: George Bush, Mihail S. Gorbaciov, Lech Walesa, Papa Ioan Paul al II-lea şi Vaclav Havel.

Deoarece oraşul Timişoara a reprezentat punctul de pornire a Revoluţiei Române din Decembrie 1989, iar accesul la fotografii-document a fost mai facil, ponderea în album cade pe fotografiile referitoare la Revoluţia din Timişoara, fără a se minimaliza, însă, rolul celorlalte oraşe din România în derularea Revoluţiei, respective: Lugoj, Caransebeş, Buziaş, Arad, Deta, Cluj-Napoca, Braşov, Târgu Mureş, Sibiu, Alba Iulia, Deva, Ploieşti, Bucureşti.

Varietatea fotografiilor din Timişoara reiese şi din gruparea acestora pe zile:

- 16 Decembrie – redarea primelor secvenţe ale Revoluţiei: trupe de scutieri în Piaţa Sfânta Maria, pastorul László Tőkés, demonstraţii în diverse zone ale oraşului.

- 17 Decembrie – imagini cu geamuri sparte, magazine incendiate, militari înarmaţi, tancuri etc.
- 20 Decembrie – fotografii cu militari, scutieri, civili, demonstranţi, inclusiv Marea Adunare din Piaţa Operei, diverse documente, cuptorul Crematoriului „Cenuşa", în care au fost arşi cei împuşcaţi la Timişoara etc.
- 21-22 Decembrie – imagini din Piaţa Operei, Catedrala Metropolitană, Proclamaţia Frontului Democrat Român din 22 Decembrie în limbile: maghiară, germană şi sârbă, precum şi alte fotografii şi documente reprezentative ale Revoluţiei Române.

În ultima secţiune a albumului sunt expuse câteva fotografii din luna ianuarie 1990 din Timişoara, care demonstrează clar dimensiunea tragică a evenimentelor din Decembrie 1989. Tot în partea finală a albumului, pentru a sublinia rolul luptei poporului român în căderea regimului comunist şi a ultimei dictaturi comuniste din Europa, apar câteva fotografii ce denotă ecoul internaţional al Revoluţiei Române din Decembrie 1989, respectiv solidaritatea Iugoslaviei cu românii în demersul anti-comunist.

În urma semnalării de către domnul Traian Orban, trebuie să precizez faptul că fotografia de la pagina 177, despre care s-a afirmat că ar reprezenta eroii martiri ucişi la Timişoara, din Cimitirul Eroilor din Calea Lipovei, reprezintă persoane necunoscute, decedate în alte conjuncturi decât în urma participării la evenimentele din Decembrie 1989, ale căror cadavre au fost descoperite la 20 Decembrie 1989, în Cimitirul Săracilor, într-o groapă comună.*

La finele albumului, dar nu în ultimul rând, este inserată *Proclamaţia de la Timişoara* din 11 martie 1990, prin care s-a evidenţiat care a fost, de fapt, menirea Revoluţiei de la Timişoara: răsturnarea regimului comunist, nu numai a dictaturii ceauşiste, prin participarea tuturor categoriilor sociale, Timişoara fiind iniţiatoarea Revoluţiei Române.

* Lansarea acestei ipoteze a fost făcută pentru a liniști familiile desperate ce își căutau persoanele dragi dispărute în timpul Revoluției. A fost o dezinformare a opiniei publice, precum și a presei, întrucât, ulterior, cadavrele celor uciși în Revoluție au fost sustrase din morga Spitalului Județean și transportate la București, unde au fost incinerate. Au existat și multe situații în care familiile celor dispăruți erau informate că persoanele căutate au fugit în străinătate. La 14 ianuarie 1990 a fost descoperită o altă groapă comună, de data aceasta în Cimitirul Eroilor din Calea Lipovei. Cadavrele găsite purtau pe trup semne evidente de împușcare, precum și semne de intervenție chirurgicală, de transfuzii de sânge, de perfuzii, de leucoplast lipit. Un lucru important de menționat este că fiecare cadavru avea un număr. Aceste trupuri au fost identificate de membrii familiilor și îngropate creștinește.

Proclamaţia de la Timişoara este un document programatic, redactat în urma manifestaţiei populare din Piaţa Operei, care urma să aducă la cunoştinţa opiniei publice româneşti idealurile originare ale Revoluţiei timişorene. Autorul ei este regretatul George Şerban, fost ziarist şi scriitor, mai târziu deputat P.N.Ţ.C.D. de Timiş, care a propus ca ziua de 16 Decembrie să fie declarată zi naţională de luptă împotriva totalitarismului.

Albumul nu se putea încheia, desigur, fără o incursiune în activitatea Memorialului Revoluţiei, ilustrată şi prin câteva fotografii reprezentative.

Albumul foto *20 de ani de la Revoluţie: 1989-2009* constituie o comemorare a evenimentelor petrecute în Decembrie 1989, cu o dublă deschidere: informativă şi emoţională, de cinstire a victimelor represiunii din timpul Revoluţiei Române din Decembrie 1989.

Prin reconstituirea fidelă a evenimentelor din Decembrie 1989, acest album este rezultatul unei munci deosebite a colectivului Memorialului Revoluţiei şi reprezintă o nouă sursă de informare referitoare la Revoluţia Română.

Cristina **Tudor**

Elizabeth Spencer, ***Masacrul de la Otopeni***, Editura Viitorul Românesc, Bucureşti, 1993, 100 p.

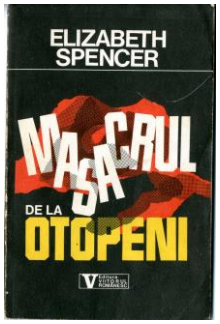

Atunci când ne credeam deja eliberaţi de comunism, în 23 decembrie 1989, 40 de tineri sub comanda locotenentului Ionescu au fost conduşi la Otopeni, servind drept combustibil pentru complotul anti-ceauşist, în încercarea de a demonstra, probabil, că democraţia proaspăt câştigată este în pericol atâta timp cât Ceauşescu este în viaţă.

Acestor tineri le dedică Elizabeth Spencer cartea ei: *Masacrul de la Otopeni*, o carte „care nu ar fi trebuit să fie scrisă, dar care trebuie citită". Despre carte scrie cel mai fumos însăşi autoarea, în Cuvânt Înainte: „este o amintire vie a tinerilor care au fost sacrificaţi pe altarul corupţiei şi al lăcomiei de putere. Fapta lor va trebui înscrisă pe veci în istoria României."

La trei ani de la Revoluţie, când a fost scrisă cartea, Elizabeth Spencer anticipa multe dintre faptele cu care ne confruntăm încă în zilele noastre: „numai în România cei care au creat panică şi confuzie au fost recompensaţi cu posturi înalte în guvern sau cu înaintări în grad. Numai în România copii cu figuri nevinovate şi animaţi de mari idealuri, gata să-şi sacrifice viaţa pentru ţară, au devenit miei sacrificaţi pe altarul zeului puterii, transformându-se în ţapi ispăşitori, trimişi la moarte în mijlocul unei confuzii planificate, pentru a face jocul acelora care doreau să întineze spre folosul lor numele şi memoria fostului conducător." La Otopeni au fost chemaţi să ajute la prinderea unor „terorişti" cei de la unitatea de Securitate din Câmpina, însă au fost ucişi de soldaţii din interiorul aeroportului, care, la rândul lor, credeau că-şi apără obiectivul tot de „terorişti".

Din păcate, familiile celor ucişi sunt încă în imposibilitate de a găsi vinovaţii, dintre care mulţi au fost avansaţi în grad.

Emoţionantă mi s-a părut poezia *In Memoriam*, prin care Elizabeth Spencer redă traseul acestor soldaţi-martiri:

„Doar torsul motoarelor
Sparge liniştea dimineţii,
În timp ce, în camioanele lor cu prelate,
Moţăie
Băieţii adormiţi,
Cu caş la gură încă. Ochii cârpiţi de somn,

Mâinile în buzunare,
Pentru a se apăra de frigul lui decembrie.

Au fost opriţi de două ori
Pe Drumul Naţional,
Pentru a fi controlaţi, cercetaţi
Precum vitele,
Deşi puteau fi uşor identificaţi.
Parole îngânate
De buze de heruvimi,
Care abia dacă învăţaseră
Să sărute.

Au măsurat încă o dată
Din priviri drumul pe care trebuiau să-l parcurgă,
Îndreptându-şi privirile
Către locul unde îi aştepta
moartea neprevăzută.
Opriţi încă o dată
Pentru a fi identificaţi iarăşi,
În vederea apelului final
De la porţile Sfântului Petru.

Rus, Ghiţă, Buzescu,
Aceşti părinţi falşi şi răi,
Locotenentul Ionescu,
Cel care i-a condus pe aceşti inocenţi
La Tatăl cel de pe urmă,
Pentru a-şi lăsa sufletele
Să decoleze cu aripi de îngeri
De pe aeroportul Otopeni.

În aşteptarea lor,
Un cor de mitraliere
A început să-şi scuipe bocetul de
înmormântare,
Rănind, ucigând pe la spate şi pe cei cu

mâinile ridicate.
Drumul acoperit de zăpada albă
A devenit o pistă de decolare roşie.
Cei care au supravieţuit
Poartă amintiri
Care i-au maturizat înainte de vreme.
Ştiind că ei au fost
Trimişi intenţionat la moarte
Pentru a servi
O maşină a propagandei.

Bântuie de colo-colo
Ca nişte suflete dezorientate
Negăsind pacea pe Pământ,
Aşa cum nici colegii lor „plecaţi"
Nu vor găsi pace în ceruri
Până când
Cei care i-au trimis direct
La moarte
Nu-şi vor plăti datoriile
Şi nu-şi vor recunoaşte vinovăţia,
nemairămânând
Ascunşi în spatele cortinei
Ţinute de îngerii lor păzitori."

Cei 40 de tineri care şi-au pierdut viaţa la Otopeni sunt:

1. Aneculei Ştefan Ovidiu
   comuna Holboca, jud. Iaşi
2. Bezedica Mihai Costică
   sat Maxut, comuna Deleni, jud. Iaşi
3. Buta Ioan Vasile
   sat Podeni, comuna Moldoveneşti, jud. Cluj
4. Barboi Gheorghe Dumitru
   comuna Bâlteni, jud. Gorj
5. Copăceanu Costache Constantin
   Iaşi
6. Cuzneţov Ioan Iuliu
   Motru, jud. Gorj

7.Cazan Ioan Ioan
Sibiu
8. Cobzac Petru Adrian Iulian
Bucureşti, sector 1
9. Datcu George-Daniel
Bucureşti, sector 3
10. Fota Dumitru Ion
comuna Stoina, sat Stoiniţa, jud. Gorj
11. Gog Ion Radu
Turda, jud. Cluj
12. Ghinga Ion Dorinel
13. Herbei Nicodin Cristian Dinu
comuna Săvârşin, jud. Arad
14. Horia Gheorghe Daniel
Baia Sprie, jud. Baia Mare
15. Ispas Ştefan Daniel
Bucureşti
16. Matiş Petru Dorin
Câmpia Turzii, jud. Cluj
17. Marin Ştefan Lucian
Bârlad, jud. Vaslui
18. Negulici Radu Valeriu
Târgovişte
19. Nănescu Victor Victor
Bucureşti
20. Oprea Eugen Cosmin
Bucureşti, sector 6
21. Olaru Ioan Cristian
Bârlad, jud. Vaslui
22. Popa Gheorghe Vasile Daniel
sat Comana, comuna Drăgăneşti, jud. Olt
23. Pantazică Aurel Daniel
comuna Popeşti
24. Pătulea Ion Cătălin
sat Zărneşti, jud. Buzău
25. Panaite Vasile Ionel
Iaşi
26. Radu Traian Aurel

localitatea Celaru, jud. Olt
27. Roman Alexandru Sorin Florentin
Bucureşti, sector 4
28. Samoilă Vasile Viorel
localitatea Racoviţa, jud. Buzău
29. Stancu Constantin Gheorghiţă
localitatea Cornetu, jud. Giurgiu
30. Silvestru Costică Jim
localitatea Panciu, jud. Vrancea
31. Stroe Marin-Laurenţiu Nistor
Bucureşti, sector 4
32. Tomaşescu Traian Bogdan-George
Bucureşti, sector 1
33. Văduva Ilie-Sorin
Bucureşti, sector 6
34. Ungureanu Năstase Nicolae
comuna Bucovai, jud. Dolj
35 G-ral mr. P.M. Pătraş Ion
Bucureşti
36. Lt.-col. P.M. Popovici Gheorghe
Bucureşti, sector 5
37. Lt.-major P.M. Popescu Florin
Bucureşti
38. Cpt. P.M. Ionescu Gheorghe
39. Conducător auto Bucşe Emil
Câmpina, jud. Prahova
40. Conducător auto Onciu Petre
Câmpina, jud. Prahova

Lor li se alătură alţi şase civili ucişi în acelaşi timp, deoarece se aflau în autobuzul care transporta personalul Aeroportului Otopeni.

Deşi s-a tras doar o jumătate de oră, a fost suficient ca alţi 16 soldaţi să fie răniţi:

1. Radu Florin
2. Bercuci Laurenţiu
3. Rizea Cornel
4. Cojocariu Marian
5. Constantin Daniel
6. Darabană Mihai

7. Carpen Nicuşor
8. Atanasiu Ovidiu
9. Mălăncuşi Cosmin
10. Bişa Cristian
11. Huca Cristian
12. Ciurescu Eugen
13. Mihai Costel
14. Dumitru Ionel
15. Chengiu Valerian
16. Lt.-major Vlădilă Adrian

Simona Mocioalcă

Antonia Rados, ***Complotul Securităţii. Revoluţia trădată din România,***
Editura SAECULUM I.O., Bucureşti 1999, 159 p.

Multe enigme planează încă în jurul evenimentelor din Decembrie 1989. Ziarista austriacă Antonia Rados a fost prezentă, în acele zile, şi a publicat, încă din 1990, pe baza unei complexe documentări, o carte-sinteză despre complotul Securităţii şi Revoluţia trădată din România.

Despre sentimentul de trădare luăm cunoştinţă încă de la început: „În istoria recentă a Europei nu s-au mai pomenit atâţia oameni trădaţi ca în decembrie 1989. Mai înainte şi mai presus de toate, a fost trădat poporul român, care a trebuit să plătească revoluţia sa trădată cu sacrificiul sângelui (...). Au mai fost trădaţi apoi cei de bună-credinţă din Vest, care, în atmosfera festivă din preajma Crăciunului, au jubilat la vestea fulgerătoarei căderi a penultimei dictaturi din răsăritul continentului şi au sprijinit-o cu tone de ajutoare; erau aceiaşi care până atunci o susţinuseră (...). A fost trădată presa mondială, care s-a lăsat dirijată şi exploatată ca un copil nepriceput."

Nu au fost 60.000 de victime, nu se ştie exact cine au fost „teroriştii" care încercau să-l elibereze pe Conducătorul capturat şi care, chipurile, puneau în pericol democraţia. Ba mai mult, autoarea cărţii este de părere că şi fuga dictatorului a fost o parte a spectacolului revoluţionar înscenat cu măiestrie, că «sinistra „Secu" începuse deja să lucreze la planurile viitoarei răsturnări.»

Fără a ştirbi importanţa Timişoarei şi a evenimentelor spontane care au avut loc la mijlocul lunii decembrie 1989 în vestul ţării, autoarea consideră că Securitatea a condus revoluţia care a urmat, cu rafinament, sfidând cu aroganţă societatea civilă, ducând în eroare până şi mass-mediile internaţionale, care, astfel, au transmis informaţii eronate.

Încă din primele rânduri ale cărţii, pe lângă faptul că facem cunoştinţă cu eroii din culise ai cărţii: Ion Iliescu, generalul Militaru, Petre Roman, Iulian Vlad, Aurel David, Silviu Brucan, Virgil Măgureanu, autoarea ne prezintă şi un scurt istoric al temutei Securităţi. Nu ne este nici nouă străin faptul că Securitatea acţiona intimidând populaţia, astfel încât: „muncitorii înspăimântaţi informau voluntar pe securişti despre orice convorbire purtată la closet sau la cantină. Prin şantaje perfide, prin urmărirea individului până în cea mai intimă sferă a sa, cât şi prin denunţurile nemiloase, dictatura reuşise să frângă psihicul a mii de oameni.

Cine refuza să slujească sistemului, plătea. Şi aici regimul lucra cu metodele uzuale de teroare, folosind frica oamenilor." Apoi aflăm că „în fiecare din cele 40 de judeţe ale ţării lucrau pentru Securitate zeci de mii de tovarăşi ca agenţi şi informatori. În aşa-numitele inspectorate judeţene, câte 10 ofiţeri de comandă făceau serviciu permanent, iar fiecare avea la dispoziţie cel puţin 20 de informatori. Alţi ofiţeri erau rezervaţi pentru supravegherea până în cele mai depărtate sate şi întreprinderi." Şi toate acestea funcţionau excelent, deoarece „încă de la înfiinţarea ei, Securitatea îşi răsplătise nenumăratele sale unităţi cu salarii bune, iertând cu generozitate membrilor acestora multe din ilegalităţile comise. Corupţia generalizată era trecută cu vederea în mod curent. În majoritatea oraşelor ţării, dar mai ales în Capitală, nenumăraţilor păzitori ai regimului li se permitea şi participarea la beneficiile pieţii negre."

La 26 ianuarie 1989, şeful Securităţii, Iulian Vlad, a fost obligat de către Nicolae Ceauşescu să suprime multe din privilegiile angajaţilor săi, astfel că, din acel moment, nu s-au mai acordat nici avansări în grad, nici creşteri salariale, fapt care a condus implicit la nemulţumirea securiştilor. Probabil aşa se explică faptul că în primăvara lui 1989, pe lângă numeroase grupuri conspirative din interiorul partidului, „câţiva înalţi ofiţeri ai Securităţii formară un grup de opoziţie pe care îl numiră Frontul Salvării Naţionale. Privind din afară, totul părea la fel de liniştit ca şi înainte. Această nouă formaţiune a opoziţiei politice, creată chiar în miezul puterii, nu se manifestă însă decât mult mai târziu, în septembrie, când apăru, atât în ţară cât şi în presa din străinătate, scrisoarea nesemnată a Frontului", care ar fi ajuns în occident, fiind „un apel radical de tonalitate stridentă semănând oarecum cu scrisoarea celor şase." În rândurile sale era atacat Dictatorul, datorită căruia partidul a fost, practic, desfiinţat, „iar cei trei milioane de membri au devenit docili cotizanţi, având pe deasupra rolul de a aproba toate deciziile secretarului general." Pentru a schimba această situaţie, „Frontul Salvării Naţionale" cerea să nu mai fie reales Conducătorul. Cu toate acestea, Congresul a început la 20 noiembrie 1989, iar cei 3308 membri l-au ales cu unanimitate de voturi tot pe Nicolae Ceauşescu. Iulian Vlad a participat la Congres şi în calitate de conducător al judeţului Argeş şi luase toate măsurile pentru ca şedinţele să se desfăşoare în deplină linişte. Lui Iliescu, Vlad îi trimisese un avertisment ca în zilele Congresului să nu rămână în casa sa din Florească, astfel încât „acesta se ascunse îndată în vila tovarăşului său de complot, Petre Roman, la Snagov."

Despre Iliescu se ştie că a fost vecin cu Petre Roman în şoseaua Kiseleff, prietenia cu el însemnând o legătură cu tineretul partidului, în timp

ce relaţia cu generalul Militaru oferea deschiderea către cei din Armată, care erau, şi ei, nemulţumiţi de regim, de interminabilele şantiere sau munci agricole la care erau obligaţi să participe. Virgil Măgureanu, „omul cu cele trei nume" (Imre Asztalos şi Mihai Mihăilă), se cunoştea şi cu Iliescu şi cu Petre Roman, însă Iliescu era cel care ţinea în permanenţă legătura cu toţi, inclusiv cu Militaru şi Brucan. Autoarea susţine că Militaru ar fi încercat să ia legătura şi cu Vlad, propunându-i să participe la conspiraţia lui Iliescu, asigurându-l, totodată, că el nu doreşte decât înlăturarea lui Ceauşescu, nu şi schimbarea regimului comunist. De asemenea, Antonia Rados remarcă faptul că, ori de câte ori se încercase vreun complot împotriva lui Ceauşescu, au participat atât Militaru, cât şi Iliescu din umbră, acesta fiind mult mai prudent. Dacă despre Nicolae Militaru se scrie că ar fi fost omul Moscovei la Bucureşti, despre tovarăşul său de discuţii, Ion Iliescu, se spune că ar fi „comunistul reformist al României", până în 1979 „prinţul moştenitor", „copilul preferat al Conducătorului", „ostaş neobosit al partidului", care, în final, a ştiut să-şi folosească şansa. În timp ce la Congresul Partidului, mii de mâini aplaudau frenetic, ca de obicei, indicatorii economici mult cosmetizaţi, în magazinele ce aparţineau economiei centralizate nu se găsea aproape nimic.

László Tökés era un pastor incomod, datorită predicilor sale revoluţionare. „Opoziţia pe care o arătase regimului comunist îi adusese lui Tökés reputaţia publică a unui erou politic" şi „atitudinea sa deschisă împotriva regimului, pe care mulţi nu îndrăzniseră s-o afişeze, făceau din el un aliat ideal pentru o eventuală răsturnare a acestuia". Încă din primele zile ale lunii decembrie, el a fost anunţat că urma să fie mutat într-o comună îndepărtată şi că trebuie să părăsească locuinţa parohială, „dar însuşi faptul de a fi fost informat era cu totul neobişnuit, căci regimul nu avea obiceiul să-şi anunţe planurile de represiune în prealabil, secretul fiind păstrat cu stricteţe. Mai mult încă, informaţia îi parvenise din mai multe surse." Aşadar, începând cu 15 decembrie, enoriaşii săi au început să-l apere pe pastor, stând în faţa bisericii, ţinând în mână lumânări şi cântând imnuri religioase.

În ziua de 16 decembrie, începu intervenţia forţelor de represiune. „Sute de figuri marţiale, cu căşti albe şi scuturi urmăreau, mai întâi de la distanţă, protestul paşnic. Erau temutele trupe speciale, unităţile FOI (Forţe de ordine şi intervenţie), care fuseseră înfiinţate de Ceauşescu în 1987, după gravele tulburări muncitoreşti din oraşul industrial Braşov. Ele erau constituite – conform obişnuitei structuri încâlcite a regimului – parţial din trupe de Miliţie şi parţial din membrii celor mai bine instruite trupe de

comando ale Securităţii." Despre aceste trupe, aflăm că însumau în toată ţara 34 de batalioane, că purtau aceleaşi uniforme ca cele ale Armatei, cu diferenţa doar a petliţelor albastre pe guler, ceea ce îi făcea greu de identificat. Ei „erau completaţi cu alte patru unităţi independente ultrasecrete, având sediile în Ploieşti, Buzău, Bistriţa şi Slatina. Miliţia, în sensul tradiţional de Poliţie, avea competenţe în asigurarea securităţii interne. Ea era subordonată Inspectoratului General al Miliţiei, care reprezenta un sistem propriu de securitate.

Aşa cum era de aşteptat, demonstranţii nu au dat curs apelului blând al pastorului de a se întoarce la casele lor, şi protestului s-au alăturat muncitori, copii, diverşi trecători. „Câteva ore în şir situaţia rămase staţionară: forţele organelor pe de o parte, mulţimea tăcută de alta... La miezul nopţii, însă, începu represiunea." Urmează o descriere a evenimentelor pe care le cunoaşte toată lumea. Aflăm, apoi, despre alţi demonstranţi „curajoşi", care au început să spargă vitrine, „provocatorii fiind uşor identificaţi ca agenţi ai Securităţii." Pe de altă parte, peste tot unde avuseseră loc mişcări de protest, ele au fost brutal reprimate. „Tactica duplicitară a aparatului de Securitate s-a dovedit de a fi fost un succes deplin: în timp ce unii provocaseră tulburările, alţii treceau la reprimarea brutală a manifestanţilor."

Interesant e punctul de vedere al Antoniei Rados, care remarcă faptul că şi la Iaşi avuseseră loc, cam în aceeaşi perioadă, o demonstraţie împotriva lui Ceauşescu, protest care a fost aţâţat de Securitate, adică tocmai în cele două oraşe în care Iliescu a fost activist al partidului. Pe străzile oraşului a început Revoluţia şi, deşi regimul decretase închiderea graniţelor, au început să se reverse către occident o avalanşă de informaţii, din care se putea deduce „că întregul bloc răsăritean, inclusiv Securitatea, se coalizase împotriva lui Ceauşescu" şi că, în timp ce pentru majoritatea ştirilor eronate nu s-a putut depista o sursă comună, „în două cazuri concrete s-a întrevăzut amprenta întunecoasă" a Securităţii.

Despre mitingul de la Bucureşti, autoarea afirmă că în rândurile participanţilor s-au infiltrat securişti care instigau la violenţă, aruncau petarde, încurajând oamenii să strige slogane anticomuniste, apoi „indiferente la evenimentele din Stradă, la 50 de metri de protestele furioase, la Hotelul *Intercontinental* se adunaseră vârfurile tuturor unităţilor operative şi se formase un comandament central. Din foaierul hotelului ofiţeri superiori ai Securităţii, Armatei şi Miliţiei dirijau operaţiunile."

După rezumatul evenimentelor care au avut loc atât la Timişoara, cât şi la Bucureşti, se revine la Securitate; aflăm despre reţeaua de tuneluri

subterane care lega Comitetul Central de Palatul Regal şi că tot ea, Securitatea, „pregătea succesorilor lui Ceauşescu drumul spre putere", prin organizarea evadării cuplului prezidenţial din Bucureşti. „În timp ce Securitatea acţiona din culise, revoluţionarii, atât cei adevăraţi cât şi cei pretinşi, erau cuprinşi de o euforie de necrezut." Cu entuziasm nestăvilit, cu cântece şi aplauze, manifestanţii au ocupat câteva clădiri, considerate centre ale puterii apuse, „dar, din umbră, Securitatea controla şi dirija cu precizie toate mişcările acestei revoluţii." Pe de altă parte, „apărătorii experimentaţi ai sistemului, amestecaţi în mulţime, dezinformau populaţia neştiutoare", au făcut să dispară toate actele privind adevăratele victime. „Pe când Brucan, căruia i se deschiseră uşile ministerului datorită prieteniei cu Iliescu, se ţinea în rezervă, securistul Măgureanu ieşise la vedere, alături de Iliescu, preluând controlul telefonic al tuturor legăturilor serviciilor de informaţii." A apărut apoi zvonul „teroriştilor" care încercau să-l elibereze pe Dictator: „ura împotriva tiranului şi a teroriştilor săi sporea, ceas după ceas, tot mai profund în inimile şi minţile oamenilor. Nu numai Bucureştiul şi România, ci chiar o jumătate a globului erau convinşi, în acel moment, că Ceauşescu încerca, cu ajutorul unui plan diabolic, să se salveze în ultima clipă, sau măcar să ia cu el în mormânt pe cât mai mulţi dintre concetăţenii săi." Cu cinism, cu o brutalitate fără precedent, noii potentaţi au abuzat de haosul general, şi pentru a se descotorosi de eventualii adversari, dar şi pentru a-şi asigura puterea.

„Serviciul Siguranţei Statului, care timp de patruzeci de ani ţinuse naţiunea română sub teroare, supravieţuise fără nicio zgârietură revoluţiei" pe care, consideră autoarea cărţii, „o dezlănţuise şi o condusese." Încă în 24 decembrie, Direcţia a V-a, cea a pazei personale a cuplului prezidenţial, a fost reactivată, iar majoritatea diplomaţilor fuseseră rotiţi, dar niciunul destituit. „Chiar şi Armata, care contribuise la căderea dictaturii trecute, era acum neclintită în mâinile noului Serviciu. La mijlocul lui februarie 1990, generalul Stănculescu preluase postul lui Militaru. Când, în primăvara lui 1990, a vrut să creeze un serviciu propriu de contraspionaj militar pentru a scăpa de sub tutela Direcţiei a IV-a, el a fost refuzat. În timp ce în Armată grupuri de ofiţeri se pronunţaseră pentru democratizare, ea continua să fie ferm supravegheată de nou reorganizata Direcţie a IV-a, care acum avea 6 servicii în loc de 15."

În postfaţă, scriitoarea remarcă uşurinţa cu care Iliescu şi acoliţii săi au acaparat puterea, devenită vacantă prin fuga soţilor Ceauşescu, iar zvonul existenţei „teroriştilor" a fost suficient pentru a băga groaza în populaţie. După părerea ei, fostul director de editură lucrase fără greş, adunând toate

iţele în mâinile sale, ţinându-i din scurt pe complici, condamnându-i, totodată, la o stare de incertitudine. Nici Roman, prim-ministrul, nici teoreticianul Brucan, nici Măgureanu nu ştiau tot, pentru că: „în mlaştina neîncrederii bine întreţinute, puterea (prezidenţială) se poate dezvolta de minune. Prin urmare, doar Iliescu poate oferi clarificarea completă a ascensiunii sale din acele zile, ascensiune care, în detalii, va rămâne la fel de neelucidată, ca şi asasinarea lui John F. Kennedy.

E de presupus, însă, că Iliescu nu ne va îndeplini dorinţa."

Simona Mocioalcă

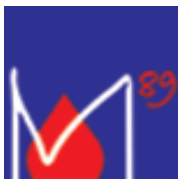

DOCUMENTAR

Acţiunile şi ordinele date de conducătorii represiunii din Timişoara din Decembrie 1989

Pentru o mai bună înţelegere a rolului pe care l-au avut instituţiile implicate în represiune şi a responsabilităţii persoanelor care au condus-o, am realizat o dispunere schematică a celor mai importante personaje din conducerea acţiunilor represive din Decembrie 1989 la Timişoara. Trebuie să menţionez faptul că, până în 17 Decembrie 1989, represiunea a fost dirijată doar de conducerea locală a organelor de Stat. Odată cu sosirea ofiţerilor superiori ai Ministerului de Interne şi ai Ministerului Apărării Naţionale în dimineaţa zilei de 17 Decembrie şi a lui Ion Coman în aceeaşi zi, după-amiaza, conducerea represiunii a fost preluată de către aceştia.

16 decembrie:

Ora 10,00: Radu Bălan, prim-secretarul judeţului Timiş, este sunat de Nicolae Ceauşescu, care îi cere informaţii în legătură cu pastorul reformat László Tökés şi îi ordonă, apoi, evacuarea urgentă a pastorului.

Ora 11,00: Ilie Matei, secretarul cu propaganda al Comitetului Central al Partidului Comunist Român, fost prim-secretar al judeţului Timiş, vine la cabinetul lui Radu Bălan şi susţine, şi el, evacuarea pastorului.

Ora 14,00: Colonelul Ion Deheleanu, şeful Miliţiei Judeţene Timiş, îi trimite pe colonelul Ciocoiu, locotenentul Cioancă şi alţi trei subofiţeri să supravegheze Biserica Reformată. La Biserica Reformată sunt şi lucrători de la Securitate, coordonaţi de maiorul Radu Tinu, adjunct al Securităţii Timiş.

Ora 14,15: Se primeşte indicativul „Fulgerul", prin care sunt alarmate toate efectivele Miliţiei Judeţene.

Ora 17,00: Radu Bălan discută, din nou, cu Nicolae Ceauşescu, care cere măsuri ferme împotriva manifestanţilor.

Colonelul Ion Popescu, inspector-şef al Inspectoratului Judeţean Timiş, pune în aplicare Planul Unic de Acţiune aprobat în baza Ordinului 002600 din 1 iulie 1988 şi trimite plutonul de intervenţie, format din 30 de cadre dotate cu căşti, scuturi şi bastoane, în Piaţa Maria, iar apoi trimite şi trei

subunităţi de la Brigada de Securitate şi două subunităţi de la Trupele de Grăniceri.
Radu Bălan îi ordonă colonelului Cristea Petre, şeful Statului Major al Gărzilor Patriotice, mobilizarea luptătorilor pentru apărarea Comitetului Judeţean şi a altor obiective din oraş.
Se reuşeşte mobilizarea unui număr de 204 luptători din Gărzile Patriotice.
Ora 18,00: Este alarmat întregul efectiv al Securităţii Judeţene Timiş.
Ora 18,10: Soseşte la Timişoara, de la Bucureşti, Mihalache Nicolae, adjunctul lui Emil Bobu, împreună cu Ion Cumpănaşu, şeful Departamentului Cultelor.
Ora 18,30: Radu Bălan este informat telefonic de către ministrul Apărării Naţionale, generalul Vasile Milea, că a primit ordin pentru scoaterea militarilor, fără armament, în stradă. Totodată, îl informează pe Bălan că Ceauşescu i-a ordonat să organizeze pentru ziua de 17 decembrie o defilare pe străzile oraşului.
Trei subunităţi de la Brigada de Grăniceri primesc ordin să blocheze ieşirile din Timişoara.
Ora 19,00: Bălan, împreună cu Mihalache, se deplasează în Piaţa Maria pentru a evalua situaţia.
Inspectorul-şef Popescu trimite plutonul de intervenţie la Consiliul Judeţean.
Ora 19,30: Din Piaţa Maria se formează două coloane de manifestanţi. Una se îndreaptă spre Regionala C.F.R. – Operă – Comitetul Judeţean, iar a doua spre Bulevardul Tinereţii – Gara de Nord – Comitetul Judeţean.
Ora 20,00: Din ordinul lui Ilie Matei, Brigada de Pompieri acţionează cu tunuri de apă la Regionala C.F.R., împotriva manifestanţilor.
Ora 20,30: În jur de 1500 de manifestanţi ajung la Comitetul Judeţean de Partid, unde au loc confruntări violente cu plutonul de intervenţie al Miliţiei.
Ora 20,50: La Comitetul Judeţean ajung în jur de 60 de lucrători de la Securitate, trimişi de inspectorul-şef Ion Popescu.
Ora 21,00: Radu Bălan solicită ajutor de la colonelul Bunoaică, comandantul Brigăzii de Securitate, precum şi de la colonelul Rotaru, comandantul Garnizoanei Diviziei 18 Mecanizate a Ministerului Apărării Naţionale.
Ora 21,10: Inspectorul-şef Popescu este sunat de colonelul Rotaru, care confirmă intrarea în dispozitiv a 400 de militari de la M.Ap.N. în zona Piaţa Operei – Piaţa 700 – Circumvalaţiunii.
Ora 21,30: Trupele de Grăniceri intră în situaţia numărul 2 de alarmare.
Ora 21,35: Radu Bălan ordonă ca maiorul Radu Tinu, adjunctul Securităţii Timiş, să se prezinte la Biserica Reformată, pentru că a fost numit în

Comisia Judeţeană de punere în aplicare a sentinţei de evacuare a pastorului László Tökés şi a familiei sale. Din comisie mai fac parte şi Ion Cumpănaşu, şeful Direcţiei Cultelor, Alexandru Robu, secretarul Comitetului Executiv al Consiliului Popular Judeţean, şi Mihai Brătianu, preşedintele Tribunalului Judeţean Timiş.

Ora 21,40: La ordinul colonelului Zeca, locţiitorul comandantului Comenduirii Diviziei 19 Mecanizate scoate primele patrule de militari în dispozitivele din Timişoara.

Ora 21,45: Se primeşte prin radio ordinul ministrului de Interne Postelnicu, cu numărul 275: „Se introduce în toate unităţile Ministerului de Interne situaţia nr. 2, deoarece au apărut unele situaţii neprevăzute..." Ordinul este semnat de general-maiorul Gheorghe Dănescu.

Ora 21,50: Inspectorul-şef Popescu trimite un pluton de intervenţie în zona Podului Michelangelo şi a Complexului Studenţesc, pluton format din circa 20-30 de cadre şi condus de colonelul Fărcaşu.

Ora 22,00: Este trimis la Piaţa Maria un pluton de intervenţie format din 30 de lucrători de Miliţie echipaţi cu căşti, scuturi şi bastoane, sub comanda locotenent-colonelului Ioan Dumitrescu.

Ora 23,00: Ilie Matei coordonează pregătirile pentru evacuarea pastorului reformat.

17 decembrie 1989:

Orele 24,00-4,00: Patrulele M.Ap.N., M.I. şi ale Gărzilor Patriotice intervin în zonele cele mai importante ale oraşului: Piaţa Maria, Catedrală, Piaţa Operei, Piaţa 700, Circumvalaţiunii, Piaţa Dacia, Calea Aradului. Se fac arestări masive din rândul manifestanţilor.

Ora 0,45: Ministrul de Interne Postelnicu ordonă:

- întărirea cu subunităţi fără armament de la Brigada de Grăniceri a Inspectoratelor Ministerului de Interne de la Timişoara şi Arad.
- pregătirea pentru intervenţie a Batalionului de Instrucţie Fratelia şi Timişoara – Lipova.

Ora 1,00: Ilie Matei îi ordonă colonelului Deheleanu să instruiască cinci cadre care să-l însoţească pe László Tökés în Sălaj.

Ora 1,15: Comandamentul Trupelor de Grăniceri ordonă alarmarea batalioanelor de instrucţie.

Ora 1,45: Generalul Teacă, de la Trupele de Grăniceri, ordonă:

- folosirea militarilor grăniceri numai pentru paza depozitelor de la Garnizoană şi a cazărmilor sau în situaţia în care sunt ceruţi de generalul Nuţă, dar fără armament.

- executarea doar a ordinelor venite prin Comandamentul Trupelor de Grăniceri, nu ale lui Nuţă sau Mihalea.
Ora 2,45: La Biserica Reformată o echipă mixtă formată din lucrători din Miliţie şi Securitate acţionează în forţă pentru evacuarea pastorului. Pastorul şi familia sunt urcaţi în maşini, iar enoriaşii care au stat împreună cu el sunt arestaţi.
Ora 4,00-4,30: Patrulele M.Ap.N.-ului sunt retrase.
Ora 6,30: Soseşte la Timişoara grupa operativă din Departamentul Securităţii Statului, condusă de generalul Emil Macri, şeful Direcţiei Contrainformaţii sectoare economice. Din grup mai fac parte: colonelul Filip Teodorescu, locţiitor la Direcţia Contraspionaj; colonelul Gabriel Anastasiu, locţiitor la Direcţia I Informaţii Interne; maiorul Vasile Pop, Informaţii Interne.
Ora 6,55: Soseşte grupa operativă a Inspectoratului General al Miliţiei, condusă de general-maiorul Mihalea Velicu, adjunct la Inspectoratul General al Miliţiei. Din grup mai fac parte: colonelul Ghircoiaş Nicolae, directorul Institutului de Criminalistică; colonelul Roşiu, şeful Direcţiei Judiciare; colonelul Onţanu, locţiitor la Direcţia Cercetări Penale; colonelul Ştefan, locţiitor la Direcţia Circulaţie; locotenent-colonelul Voicu Ilie, locţiitor la Direcţia Economică; colonelul Obăgilă, locţiitor la Direcţia Pază şi Ordine, şi alţi ofiţeri.
Ora 7,00: Colonelul Zeca primeşte ordin de la ministrul Apărării Naţionale să organizeze o defilare cu 500 de militari, pe trei coloane şi pe trei itinerare separate. Defilarea urmează să înceapă la ora 10,00.
Ora 10,00: Bălan telefonează la Divizia 18 Mecanizată, pentru a cere detalii despre defilare. Colonelul Ionescu, şeful grupei operative, îi comunică faptul că militarii se pregătesc să iasă la defilare cu drapelul de luptă.
Ora 10,00: Din ordinul ministrului Apărării sunt scoşi pentru defilare 500 de militari de la patru unităţi militare, cu drapelele de luptă şi fanfară.
Ora 12,30: Bălan este sunat de Nicolae Ceauşescu şi chestionat cu privire la reacţia mulţimii vizavi de defilarea militarilor.
Ora 13,00: Inspectorul-şef Popescu trimite la Comitetul Judeţean trei plutoane de la Brigada de Securitate şi trei de la Trupele de Grăniceri.
Ora 13,09: Ministrul de Interne Postelnicu ordonă starea de asediu pentru Timişoara, să se distribuie muniţia de război şi să se facă uz de armă împotriva tuturor persoanelor care provoacă dezordine.
Ora 13,30: La solicitarea lui Nicolae Ceauşescu, ministrul Apărării, Vasile Milea, ordonă intrarea Armatei în stare de luptă şi anunţă că în Timişoara şi judeţul Timiş este stare de necesitate.

Din ordinul dat de generalul Milea, transmis de generalul Eftimescu şi retransmis de locotenent-colonelul Ilie Marin, e important de reţinut următoarele:
- pe fiecare tanc să fie asigurate 3-4 pistoale-mitralieră, ca desant pe tanc, în măsură să răspundă la provocări;
- TAB-urile să aibă strictul necesar, pentru a fi mai mobile;
- demonstranţii să fie serios avertizaţi şi, apoi, să se tragă la picioare;
- patrulele în oraş să fie formate dintr-un cadru şi patru militari în termen înarmaţi.

Ora 13,35: Se ordonă acţionarea pe următoarele direcţii: Cazarmă – Str. Michelangelo –
Complexul Studenţesc, cu militari de la U.M. 01197, U.M. 01125, U.M. 01245; Stadionul „1 Mai" – Str. Cluj – Complexul Studenţesc: U.M. 01115, U.M. 01039, U.M. 01185.

Ora 13,35: U.M. 01145, condusă de maiorul Popescu, pe direcţia Hotel „Continental" –
Consiliul Popular Judeţean. În cele trei zone au fost trimişi aproximativ 1100 de militari.

Ora 13,40: În faţa Comandamentului diviziei militari de la U.M. 01008.

Ora 13,40: Mulţimea adunată în Piaţa Operei porneşte către Consiliul Judeţean.

Ora 13,45: De la U.M. 01185, şapte TAB-uri la Consiliul Judeţean de Partid.

Ora 14,00: Colonelul Popescu Ion ordonă înarmarea a circa 40 de miliţieni cu pistoale-mitralieră şi muniţia aferentă.

Ora 14,05: Generalul Milea ordonă alarmarea şi acţionarea cu tot regimentul de tancuri de la U.M. 01115.

Ora 14,10: O companie de tancuri acţionează pe direcţia Cazarmă – Consiliul Judeţean.

***Ora 14,02*:** Colonelul Zancu, de la Trupele de Grăniceri, ordonă să fie aduse la brigadă cele trei camioane incendiate la Comitetul Judeţean de Partid.

Ora 14,15: Din ordinul ministrului Apărării Naţionale tot Regimentul 90 Mecanizat intră în ***alarmă de luptă parţială***. Componenţa regimentului: 12 TAB-uri, un ARO, trei DAC-uri, un auto-atelier, 34 de ofiţeri, 7 subofiţeri, 118 militari.

Ora 14,20: Manifestanţii ajung la Comitetul Judeţean. Se ordonă ca două maşini de pompieri să intervină pentru împrăştierea demonstranţilor.

Ora 14,30: Ministrul Apărării Naţionale ordonă intervenţia cu două elicoptere de la regimentul din Caransebeş.

Ora 14,30: Manifestanţii pătrund în Comitetul Judeţean, plutonul de intervenţie al Miliţiei, plutoanele de la Brigada de Securitate şi Brigada de Grăniceri nu pot face faţă mulţimii.
Ora 14,36: Se ordonă concentrarea forţelor în trei puncte: Piaţa Operei, Consiliul Municipal şi Complexul Studenţesc.
Ora 15,15: De la Comandamentul Trupelor de Grăniceri se ordonă închiderea P.C.T.F.-urilor de mic trafic din subordine.
Ora 15,30: De la Comandamentul Trupelor de Grăniceri se ordonă ca militarii din Brigada 9 Grăniceri să nu intervină, doar să privească. Militarii luaţi de manifestanţi să fie lăsaţi până se termină evenimentele. Nu se dă armament militarilor, din ordinul generalilor veniţi la Timişoara.
Ora 15,40: Generalul Teacă ordonă instalarea de patrule în exteriorul cazărmilor şi pregătirea echipelor de intervenţie.
Ora 15,55: Şeful grupei operative de la M.Ap.N. ordonă ca toate materialele chimice, atât de protecţie, cât şi de atac să fie pregătite, iar batalionul de cercetare să pregătească completele de luptă antiteroristă.
Ora 16,00: La aeroportul din Timişoara soseşte grupul de ofiţeri superiori, în frunte cu generalul Ion Coman. Din grup fac parte: general-maiorul Ştefan Guşe, general-locotenentul Victor Stănculescu, general-locotenentul Mihai Chiţac, general-maiorul Florea Cârneanu, colonelul Radu Gheorghe şi locotenent-colonelul Marchiş.
Ora 16,05: Radu Bălan îl sună pe Nicolae Ceauşescu de la sediul Miliţiei Judeţene şi îl informează că sediul Comitetului Judeţean a fost ocupat de manifestanţi.
Ora 16,15: General-locotenentul Nuţă Constantin, adjunct al ministrului de Interne şi şeful Inspectoratului General al Miliţiei, ajunge la sediul Miliţiei Judeţene şi se instalează în biroul inspectorului-şef, colonelul Popescu, preluând comanda.
Ora 16,40: În urma devastărilor din Piaţa Libertăţii şi a atacării Garnizoanei, se deschide focul. Este împuşcat mortal primul civil, Lepa Bărbat, sub privirile soţului şi copilului, care sunt, şi ei, răniţi.
Ora 16,45: Ion Coman ajunge la Comitetul Judeţean.
Ora 16,50: Se ordonă Centrului de instrucţie echiparea tancurilor din Buziaş.
Ora 17,15: Se ordonă folosirea gazelor lacrimogene.
Ora 17,19: Se ordonă pregătirea paraşutiştilor.
Ora 17,30: Se ordonă distribuirea armamentului din dotare lucrătorilor de la Securitatea Judeţului Timiş.

Ora 17,30: Generalul Guşe preia comanda efectivelor din M.Ap.N şi ordonă distribuirea muniţiei de război: la atac, se trage în aer, iar apoi la picioare.
Ora 17,36: Generalul Eftimescu transmite: fiecare unitate şi garnizoană din marea unitate să pregătească toate efectivele pe care le are la dispoziţie cu muniţie de manevră.
Ora 17,45: Are loc teleconferinţa cu Nicolae Ceauşescu. Participă: Ion Coman, Radu Bălan, Ilie Matei, Nicolae Mihalache, Gheorghe Manta, Petre, Emil Macri şi Ion Popescu. Ceauşescu ordonă folosirea armamentului cu muniţie de război.
Ora 18,15: La Comitetul Judeţean ajunge generalul Victor Stănculescu, viceprim-ministrul Apărării Naţionale.
Ora 18,30: Ion Coman ordonă ca un pluton de paraşutişti să apere şi Miliţia.
Ora 18,45: La Comenduirea Diviziei 18 Mecanizate se primeşte indicativul „Radu cel Frumos", transmis tuturor unităţilor militare din garnizoană.
Ora 18,55: Cinci tancuri de la UM 0115 sunt blocate de manifestanţi pe Calea Giurgiului.
Ora 20,00: Regimentul 90 Mecanizat părăseşte cazarma.
Ora 21,00: La Comitetul Judeţean sosesc generalul Nuţă, generalul Chiţac, procurorul general-adjunct Diaconescu şi ministrul adjunct al Internelor, Bracaciu, pentru o şedinţă de informare cu Ion Coman.
Ora 23,30: Cornel Pacoste ajunge la Comitetul Judeţean, la ordinul lui Ceauşescu.
Ora 23,40: Maiorul Paul Vasile raportează că toate tancurile au fost retrase de pe Calea Giurgiului.
Ora 23,45: Ion Coman, aflat la Comitetul Judeţean de Partid, cere intervenţia Armatei în Piaţa Traian.

18 decembrie 1989
Ora 0,30: Ion Coman ordonă retragerea tancurilor din oraş.
Ora 0,43: Locotenent-colonelul Constantin Rogin raportează: toate tancurile au fost duse în cazarmă în Calea Giurgiului, este lichidată manifestaţia.
Ora 1,00: Nicu Ceauşescu oferă sprijin prin trimiterea de gaze lacrimogene la Timişoara.
Ora 1,50: Căpitanul Căşeriu raportează: au fost atacaţi de 50-60 de oameni, care au fost respinşi cu foc.
Ora 2,00: Locotenent-colonelul Rogin raportează: a fost lichidat focarul din Calea Giurgiului.
Ora 2,15: Se dau misiunile pentru unităţi pentru 18.12.1989, la următoarele obiective: Regimentul 32 Mec. cu 200 de militari, trei tancuri, opt TAB-uri,

cinci camioane şi autostaţie în zona: Consiliul Judeţean de Partid – Poştă – Bancă – B-dul „23 August” – Podul Michelangelo;
Regimentul 39 A. cu 440 de militari şi patru autocamioane în zona: Depozit I.C.R.A. – Gara de Nord – Uzina Textilă – Grupul de emiţătoare radio – Piaţa Traian – Cazarmă;
Regimentul 19 Mec. cu 210 militari, trei TAB-uri, patru camioane şi o autostaţie în zona: Complexul Studenţesc – Piaţa Maria – Piaţa 700 – Piaţa Mărăşti;
Regimentul 90 Mec. cu 400 de militari, nouă TAB-uri, 11 camioane şi o autostaţie în zona: Uzina Electrică – Uzina de Apă – Fabrica de Pâine – Piaţa Operei;
Batalionul 169 Cc. şi Batalionul şcoală de şoferi cu 115 oameni, la punctul de comandă al Diviziei 18;
Regimentul 44 Tc. cu 200 de militari în rezervă;
Regimentul 24 At. cu 200 de militari în rezervă;
Dn 64 A.A. în rezervă;
Dn. 207 R.Ta. cu 48 de militari în rezervă;
Dn. 59 A. cu 80 de militari în rezervă;
B. 139 Apr. Tp. cu 200 de militari şi două camioane în rezervă.
Patrularea se execută în zona de responsabilitate: un ofiţer cu cinci-şase militari echipaţi de război.
General-locotenentul Chiţac ordonă: mâine dimineaţă se vor folosi substanţe lacrimogene, să aibă toţi militarii măşti contra gazelor.
Ora 7,30: Sosesc 40 de militari de la grupele specializate de cercetaşi de la U.M. 01171 Buzău. Sunt formate opt grupuri, care vor acţiona în zonele: Spitalul Judeţean – Piaţa Operei – Piaţa Maria – Calea Giroculuі – zona Circumvalaţiunii şi zona industrială.
Ora 8,00: La ordinul colonelului Ghircoiaş, patru ofiţeri de Criminalistică procedează la identificarea cadavrelor de la morgă.
Ora 8,30: Generalul Macri ordonă anchetarea arestaţilor de la penitenciar şi a răniţilor de la Spitalul Judeţean.
Ora 9,00: Radu Bălan, Ilie Matei şi Cornel Pacoste ţin o şedinţă cu activul de partid la Comitetul Municipal.
Ora 9,30: Generalii Coman, Nuţă şi Macri se întâlnesc la Judeţeana de Partid, unde discută despre realizarea dispozitivelor „D” în Timişoara.
Ora 12,00: Din ordinul generalului Nuţă sunt constituite echipele pentru „D”-uri.
Ora 18,10: Generalul Chiţac ordonă folosirea grenadelor cu substanţe toxice.

Ora 23,00: Generalul Nuţă, Macri şi Coman hotărăsc împreună cu Diaconescu furtul cadavrelor de la morga Spitalului Judeţean.

19 decembrie 1989

Ora 0,30: Generalul Guşe îi convoacă pe comandanţii de unităţi la o şedinţă de lucru şi ordonă:

- între orele 5,00-8,00: patrulare la obiectivele stabilite;
- între orele 8,00-16,30: schimbul unu;
- ora 16,30: la ordin, schimbul doi;
- se menţin efective maxime la Consiliul Judeţean de Partid, Consiliul Municipal şi la alte obiective importante din oraş;
- toţi ofiţerii să aibă GIST-uri;
- se cere destrămarea din faşă a grupurilor mai mari de patru persoane.

Ora 7,00: Maiorul Biriş raportează: s-a deschis focul la Întreprinderea „6 Martie". Se ordonă folosirea substanţelor lacrimogene. Cauza incidentului: militarii au fost atacaţi cu pietre şi şuruburi de un grup de tineri.

- orele 10,30: se anunţă sosirea generalului Ilie Ceauşescu.
- orele 11,40: agitaţie la Întreprinderea ELBA; se ordonă trimiterea unui pluton cu 20 de militari de la U.M. 01086.
- orele 16,10: locotenent-colonelul Pelea, de la Regimentul 39, pleacă cu 70 de militari spre Piaţa „1 Mai", pentru a bloca trecerea spre centrul oraşului.

Ora 8,00: Generalul Nuţă ordonă ca 16 militari de la Grăniceri, împărţiţi în trei schimburi, să păzească Staţia de Gaz. Militarii vor fi conduşi de un ofiţer de Miliţie.

Ora 16,15: Spre Piaţa „1 Mai" pleacă o maşină cu substanţe toxice, cu ordin să se folosească, la nevoie, pentru împrăştiere.

Ora 16,45: Trei TAB-uri şi trei camioane de la Regimentul 44 Tc pleacă spre Calea Buziaşului, pentru blocarea trecerii spre centrul oraşului.

Ora 17,00: Se ordonă ca un pluton de la Trupele de Grăniceri să păzească Spitalul Militar.

Ora 17,40: Maiorul Blindaru primeşte ordin să împrăştie grupurile de oameni de la I.A.E.M.

Ora 23,50: Şedinţă cu comandanţii de unităţi:

- începând cu ora 10,00 se distribuie radiotelefoane;
- fiecare patrulă să aibă cercetaşi;
- pentru situaţii speciale se folosesc GIST-uri numai în aglomeraţii de cel puţin 60 de oameni.

20 decembrie 1989

Ora 7,00: Cadrele şi militarii în termen de la Trupele de Grăniceri sunt în unităţi.

Ora 9,55: General-colonelul Guşe ordonă ca două camioane cu militari de la Regimentul 60 să fie pregătite să intervină la I.A.E.M.

Ora 10,05: Toate forţele în alarmă încolonate la poartă.

Ora 10,22: I se ordonă colonelului Rotariu să aibe toate forţele pregătite pentru intervenţie.

Ora 10,36: Regimentul 39 A. să dubleze paza la podurile Maria şi Mihai Viteazu cu două plutoane, iar Regimentul 32 Mec să dubleze paza la podurile „23 August" şi Michelangelo.

Ora 10,45: La Podul Decebal două TAB-uri de la Regimentul 32 Mecanizat în dispozitiv.

Ora 10,53: Regimentul 44 Tc să bareze trecerea dinspre Calea Buziaşului spre centrul oraşului.

Ora 12,15: Ajunge primul detaşament din Regimentul 60 Paraşutişti la Podul Decebal.

***Ora 13,15*:** Coloană mare de manifestanţi se îndreaptă spre centru de la ELBA.

Ora 13,55: Toate trupele se retrag în cazărmi şi trec la apărarea circulară.

21 decembrie 1989

Ora 7,00: Generalul Nuţă ordonă ca 120 de militari şi opt ofiţeri de la Trupele de Grăniceri împreună cu militari de la Securitate să apere Inspectoratul Ministerului de Interne.

Ora 9,20: Coman Ion ordonă ca 15 militari şi un ofiţer de la Trupele de Grăniceri să apere interiorul Comitetului Municipal.

Ora 12,30: Generalul Mihalea îi ordonă colonelului Ciocoiu de la Trupele de Grăniceri să dea 100 de militari cu armament şi muniţie pentru apărarea Comitetului Municipal.

Gino **Rado**

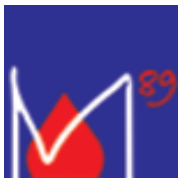

MEMORIAL - INSTANTANEE

***După 20 de ani* – o conferinţă-dezbatere între 10-11 decembrie 2009**

La data de 5 octombrie 2009, a avut loc la sediul Memorialului Revoluţiei, o întâlnire la care au participat Ana Blandiana, Romulus Rusan, Florian Mihalcea, Alexandra Răzvan, Piri Bogdan, Eric Baude şi, din partea gazdelor, Traian Orban, Ioan Bânciu şi Gino Rado. Cu acest prilej, s-a hotărât organizarea unei conferinţe-dezbatere cu titlul *După 20 de ani,* între 10-11 decembrie 2009, la Timişoara, în sala Adam Müller-Guttenbrunn.

Vor fi trei teme de dezbatere, pentru fiecare acordându-se câte o jumătate de zi:

1. *Revoluţia în direct, atunci şi acum* (cu participarea unor autori de cărţi despre Revoluţie din Europa de Est şi de Vest;
2. *Sfârşitul comunismului* – postcomunism-neocomunism;
3. *Drepturile omului în România* – 20 de ani după Revoluţie.

Conferinţa va începe în dimineaţa zilei de 10 decembrie, cu întâmpinarea invitaţilor, o vizită la Memorialul Revoluţiei, unde se va prezenta filmul Memorialului, *Noi nu murim!,* despre evenimentele din Decembrie 1989.

În holul casei A. M. Guttenbrunn, se va vernisa expoziţia poloneză de fotografii *Solidari cu România,* pregătită de Institutul Memoriei Naţionale din Varşovia, în colaborare cu Institutul Polonez din Bucureşti.

Scopul acestei expoziţii nu este prezentarea exhaustivă a ajutorului acordat de Polonia (medicamente, materiale medicale şi alimente) după Revoluţie, ci o încercare de a privi zilele acelea dramatice prin ochii participanţilor la expediţia care a pornit din Poznań vineri, 29 decembrie 1989. Cei cinci participanţi ai expediţiei: Robert Kamiński, Józef Kowalewski, Przemysław Walewski, Maurycy Kłopocki şi Jan Kołodziejski, şi-au propus nu numai transportarea ajutorului la faţa locului, ci şi imortalizarea pe peliculă video şi în fotografii a chipului României la răscrucea anilor 1989/1990.

Dintre numeroasele personalităţi care au fost invitate să ia parte la conferinţă îi menţionăm pe: Stéphane Courtois (istoric francez); Thierry Wolton – jurnalist francez, predă istoria Războiului Rece la Şcoala

Superioară de Comerţ din Paris, a publicat în jur de 20 de lucrări consacrate relaţiilor internaţionale, precum şi istoriei ţărilor comuniste, a făcut cercetări în arhivele KGB de la Moscova; Tom Gallagher – profesor universitar, semnează articole în editorialele noastre; Denis Deletant – cunoscător redutabil al istoriei moderne şi contemporane a României; Anneli Ute Gabanyi – de naţionalitate germană, născută la Sibiu, politolog, critic literar, jurnalist, specialistă în perioada Războiului Rece şi a Revoluţiei din 1989, cercetător la Institutul pentru Probleme Internaţionale şi de Securitate la Berlin**;** Petruska Sustrova – fost purtător de cuvânt – *Carta 77* – Republica Cehă; Libuse Valentová, tot din Cehia; Jaroslav Godun – consilier cultural al Ambasadei Republicii Polone la Bucureşti, directorul Institutului Polonez din Bucureşti; Nicolae Dabija – scriitor, istoric literar şi om politic din Republica Moldova, Membru de Onoare al Academiei Române din 2003.

Din România, organizatorii – Fundaţia *Memorialul de la Sighet*, Asociaţia *Memorialul Revoluţiei*, Societatea *Timişoara* şi Centrul Cultural Francez din Timişoara – i-au invitat pe: Radu Filipescu, Ion Caramitru, Petre Mihai Băcanu şi Lucia Hossu-Longin.

Sperăm că alături de ziariştii bucureşteni: Emil Hurezeanu, Rodica Palade, Armand Grosu, Carmen Muşat, Ovidiu Simonska şi Ovidiu Nahoi şi cei din presa locală, va participa şi publicul în număr mare la această activitate comemorativă.

Simona **Mocioalcă**

Programul de comemorare al Asociaţiei Memorialul Revoluţiei din Decembrie 2009

10-11 decembrie

- *După 20 de ani* – o conferinţă-dezbatere organizată de Fundaţia *Memorialul de la Sighet*, Asociaţia *Memorialul Revoluţiei*, Societatea *Timişoara* şi Centrul Cultural Francez din Timişoara, în sala Adam Müller-Guttenbrunn din Timişoara

7-16 decembrie:

- Cupa *Memorialul Revoluţiei,* ediţia a II-a – competiţie fotbalistică organizată de Asociaţia Memorialul Revoluţiei reprezentată de vicepreşedintele Ioan Bânciu, împreună cu prof. Harald Pinzhoffer (orfan din Revoluţie), prof. Costel Balint (arestat în Revoluţie); semifinala şi finala în Sala Olimpia din Timişoara;

17 decembrie:

- se primesc oaspeţi în vizită: revoluţionari, lideri politici, personalităţi de prim rang.
- la Capela Eroilor va avea loc o rugăciune la ora 10.

18 decembrie:

- se organizează un pelerinaj la Monumentele ridicate în locurile unde au căzut Martirii noştri. Pelerinajul va începe la ora 10 din faţa Primăriei. Se va pleca cu un autobuz pe traseul stabilit, unde se vor depune coroniţe şi se vor aprinde lumânări.
- pe treptele Catedralei va avea loc o veghe cu lumânări la orele 17.

19-20 decembrie:

- urmaşii şi membrii familiilor îndoliate vor face un pelerinaj pe urmele cenuşii Eroilor Martiri arşi la Crematoriul „Cenuşa" din Bucureşti.
- se vor depune coroane în Piaţa Universităţii, la monumentul Revoluţiei din Piaţa Victoriei, la Crematoriul „Cenuşa", la Cimitirul Eroilor Tineri şi la Popeşti-Leordeni.

Menţionăm că pe perioada 16-22 Decembrie Memorialul Revoluţiei este deschis în permanenţă între orele 8-16.

Simona **Mocioalcă**

Apariţii editoriale la Memorialul Revoluţiei

O intensă activitate publicistică s-a realizat anul acesta la Memorialul Revoluţiei din Timişoara. Dintre titlurile noi, cu care s-a îmbogăţit biblioteca noastră, amintim:

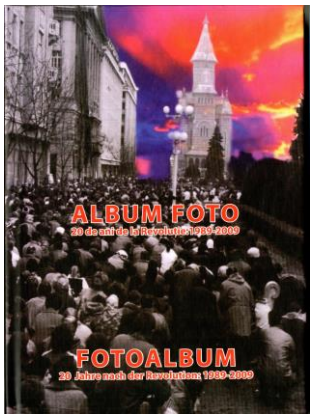

albumul foto – *20 de ani de la Revoluţie: 1989-2009*, conceput atât în română, cât şi în germană şi engleză;

catalogul cu desene realizate de copii despre Revoluţia din 1989.
Toate aceste publicaţii conţin şi o succintă prezentare a Asociaţiei Memorialul Revoluţiei.

În cadrul seriei: *Documente ’89*, a apărut cel de-al VII-lea volum al *Procesului de la Timişoara*, iar la finele anului se va edita şi cel de-al VIII-lea volum din seria dedicată procesului inculpaţilor implicaţi în reprimarea din Decembrie 1989. Tot în cadrul *Documentelor ’89*, va vedea lumina tiparului o carte despre evenimentele care au avut loc la Lugoj, *Lugoj 1989-2009, Adevăr pentru istorie*. Tot pentru acest an aniversar, jurnalistul timişorean Lucian Vasile Szabo pregăteşte cartea: *Jurnalişti, eroi, terorişti... Revoluţia de la Timişoara în presa locală*, o sinteză a presei timişorene, aşa cum a oglindit ea acele zile de decembrie.

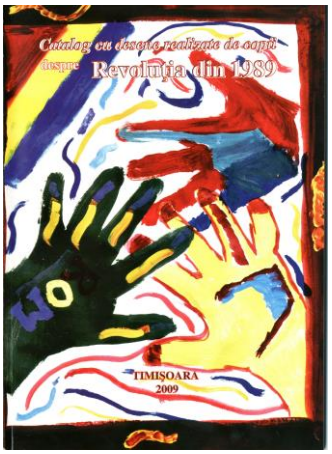

Hărţile realizate în limba română şi engleză fixează zonele în care au fost amplasate cele 12 monumente dedicate Revoluţiei Române, fiind,

totodată, un bun material documentar pentru orice turist interesat de vizitarea centrului oraşului nostru.

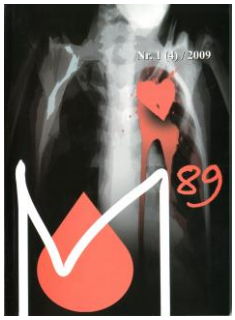

Trebuie să amintim şi de publicarea numerelor 4 şi 5 ale Buletinului ştiinţific şi de informare, *Memorial 1989*, apărute în iunie şi, respectiv, noiembrie 2009 şi a broşurii de prezentare a monumentelor dedicate memoriei Eroilor Martiri din Decembrie 1989.

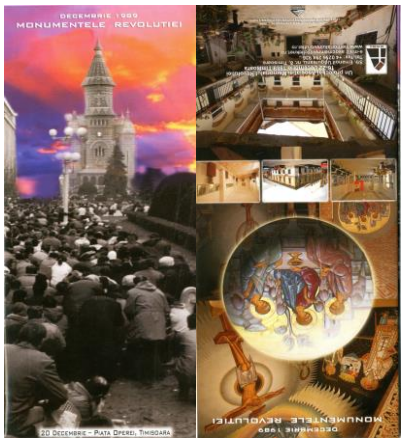

Nu putem încheia fără a aduce mulţumiri pentru sprijinul acordat, de-a lungul timpului, de: Ministerul Culturii şi Cultelor, Prefectura Timiş, Consiliul Judeţean Timiş, Primăria Timişoara, Mitropolia Timişoara, Episcopia Romano-Catolică şi Greco-Catolică, Biserica Reformată, Fundaţia *Hilfe für Kinder*, Fundaţia *Friedrich Ebert*, SC Aquatim SA, SC Calor SA, SC Iprotim SA, SC Constructim SA, SC Elba SA, SC Retim SA, SC Horticultura SA, RATT, RA Colterm, SC Terra SA, SC Eta2U SRL, SC Lansadi SRL, Iulius Mall, SC Continental SRL, Electronic BDK SRL, SC Mella SRL şi SC Lipoplast SRL.

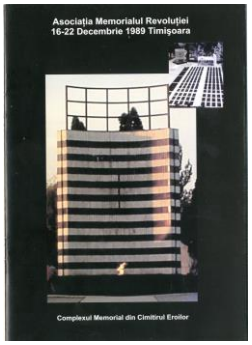

Simona **Mocioalcă**

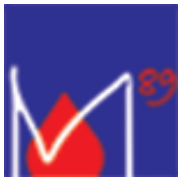

COLABORATORI

Ana Blandiana, poetă, publicistă, Academia Civică, Bucureşti

Lucia Hossu-Longin, realizator emisiuni TVR, Bucureşti

Eusebiu Narai, profesor de istorie, Timişoara

Romulus Rusan, scriitor, publicist, Academia Civică, Bucureşti

Dumitru Tomoni, profesor de istorie, Timişoara

Lucian-Vasile Szabo, jurnalist, Timişoara

Cornel Seracin, istoric, Timişoara